

Floda kyrka

An aerial photograph of the Floda kyrka, a Gothic Revival church. The church features a tall, slender steeple with a grey roof and a red brick facade. The main body of the church has a gabled roof and several windows with Gothic-style tracery. The church is surrounded by lush green trees and a paved parking area. In the background, there are other buildings, including a large red brick house with a gabled roof and a smaller red building. The overall scene is set in a rural, wooded area.

SVERIGES KYRKOR
SÖDERMANLAND

ROBERT BENNETT

Floda kyrka

Floda kyrka

OPPUNDA HÄRAD,
SÖDERMANLAND

Av ROBERT BENNETT

UNDER MEDVERKAN AV MERETH LINDGREN

VOLYM 205 AV SVERIGES KYRKOR, KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

GRUNDAT AV SIGURD CURMAN OCH JOHNNY ROOSVAL

UTGIVET AV RIKSANTIKVARIEÄMBETET OCH KUNGL VITTERHETS HISTORIE

OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

Almqvist & Wiksell International 1988

REDAKTIONSKOMMITTÉ: ERIK CINTHIO, ALLAN ELLENIUS,
EVALD GUSTAFSSON, R AXEL UNNERBÄCK

FOTO P-O KARLSSON (där ej annat angives)

Beskrivningen av Floda kyrka är avslutad hösten 1987.

Excerperingen i ULA är utförd av Carin Olsson.

Översättningen till engelska av bildtexter och sammanfattning har utförts av William M Pardon.

Bildmaterial, anteckningar och excerpter förvaras i ATA.

Omslagsbilden återger Floda kyrka från luften.

Foto G Sundmark.

På omstående sida Oppunda härads sigill. (Riksens ständers beslut 1642, 1643, 1678).

CENTRALTRYCKERIET AB, BORÅS 1988

ISSN 0284-1894

ISBN 91-7192-733-6

Förord

Förberedande arbete med Floda kyrkas publicering i Sveriges kyrkor började redan 1974, sedan Katrineholms samfälliga kyrkoråd samma år beslutat lämna ett bidrag till utgivningen på 10 000 kronor. Utarbetandet av det fullständiga manuskriptet kom av olika orsaker dock att försenas. Beskrivningen utkommer nu till 100-årsdagen av kyrkans återinvigning efter den stora om- och tillbyggnaden på 1880-talet. Kyrkonämnden i Katrineholms kyrkliga samfällighet har 1987 anslagit ytterligare 10 000 kronor för ändamålet. Redaktionskommittén vill uttala sitt tack till samfälligheten för detta ekonomiska stöd.

Huvudförfattare till boken är 1:e antikvarie Robert Bennett. Avsnittet om kyrkans värdefulla kalkmålningar har författats av 1:e antikvarie Mereth Lindgren. Fältundersökning och -beskrivning av kyrkans textilier har utförts av avdelningsdirektör Inger Estham.

Som vanligt har experter anlåtats för granskning och komplettering av manuskriptet: fil dr Hans Gillingstam (genealogi), f överintendenten Kersti Holmquist (brudkronor) samt fil dr Jan Raneke (heraldik). F intendenten Carl Gustaf Blomberg, som författat de senaste upplagorna av kyrkans beskrivning i serien Sörmländska kyrkor och ägnat Floda kyrka särskilt intresse, har också lämnat värdefulla upplysningar. De latinska översättningarna har utförts av fil kand Svante Nyberg. I Floda har kyrkväktarna Ulla och Bror Malmkvist liksom kyrkoherdeparet Gunilla och Lars Sundbom med intresse och tålmod följt och underlättat fältarbetet. Samtliga tackas varmt för sin medverkan.

Slutligen riktas ett tack till fil mag Göran Sundmark som ställt flygfotot på bokens omslag till redaktionens förfogande.

Stockholm i april 1988

Erik Cinthio Allan Ellenius Evald Gustafsson R Axel Unnerbäck

Innehåll

FÖRORD	5
FLODA KYRKA	
<i>Inledning</i>	9
<i>Kyrkogård</i>	12
<i>Kyrkobyggnaden</i>	19
<i>Byggnadshistoria</i>	41
<i>Kalkmålningar</i>	60
<i>Inredning och inventarier</i>	80
NOTER	130
FÖRKORTNINGAR	134
KÄLLOR OCH LITTERATUR	134
SUMMARY	136

FLODA KYRKA

Södermanland, Södermanlands län, Strängnäs stift,
Oppunda kontrakt, Floda pastorat

Inledning

Floda socken, som till ytan är den näst största i Södermanland, består till sin huvuddel av småbergiga skogs-trakter med många mindre sjöar. I den högt belägna norra delen dominerar skogsbygden helt och därifrån sluttar landskapet långsamt ned mot slättbygden i syd-östra hörnet, kring sjöarna Kyrksjön och Jägern, där det mesta av den odlade jorden finns. Åkern utgör ungefär 20 % av landarealen, skogen drygt 60 %.

Sockennamnet som 1275 skrevs "in flothom" (dat plur, DS 871) anses vara bildat av namnet på sjön Floden, vilket – liksom det på andra håll förekommande sjönamnet Fladen – betyder den flata, dvs en rund, vidsträckt yta.¹

Områdets förhistoriska lämningar koncentrerar sig till odlingslandskapet kring Kyrksjön där ett 15-tal gravfält finns registrerade. Den egentliga kolonisationen av den vidsträckta socknens övriga delar började inte förrän under medeltiden då bl a de två största säterierna, Ökna och Fjällskäfte, kom till. En äldre lämning som återfinns på många håll i trakten är övergivna gruvhål, vittnesbörd om att järnmalmstillning varit en betydande näringsgren. Från Kantorpsområdet i Sköldinge – Flodas grannsocken i söder – går ett malmstråk i nordvästlig riktning tvärs igenom de södra delarna av Floda och fortsätter fram till Julita och Österåker. I Floda låg de viktigaste gruvorna vid Valfalla i sydväst och vid Stav nära gränsen mot Sköldinge, sydöst om

kyrkbyn. Brytningen där började på 1600-talet och bedrevs med tidvisa nedläggningar fram till 1950-talet. Stavs gruva var under 1800-talet en av de mest givande i länet och där bröts under perioden 1836–1882 88 620 ton järnmalm. De sista gruvorna i Kantorp och Stav lades ned år 1970. I äldre tid var också skogsbruket betydande i socknen och under 1800-talet fanns där många kvarnar och liknande anläggningar. Numera är jordbruket huvudnäring.

Socknens tätast befolkade bygd finns i sydvästra delen med samhället Bie. Bie är känt för den kurbadanstalt som anlades där år 1843 och fungerade fram till 1940. Under senare delen av 1800-talet hade verksamheten stor omfattning och orten hade ibland 200 badgäster samtidigt. En för sörmländska förhållanden stor och väl sammanhållen by är Öknaby, strax väster om Fjällskäfte. Centralbygden i Floda utgör med sina representativa exempel på medeltida och senare säteribildning ett område av betydande kulturhistoriskt värde och har i den fysiska riksplaneringen upptagits som riksintresse för kulturminnesvården. Till detta kommer sockenkyrkan som på ett i Sverige närmast unikt sätt kan sägas vara ett nyckelmonument för tre vitt skilda stilepoker.

Mer än halva Floda socken ägs av stora gårdar, av vilka säterierna Ökna, Abbotnäs, Fjällskäfte och Vegersberg

Fig 1. Floda kyrka från luften. Foto G Sundmark.

Aerial photograph of Floda church.

är de viktigaste. Många av innehavarna av dessa egendomar har genom donationer eller på annat sätt spelat en roll i sockenkyrkans historia.²

Ökna, beläget på östra sidan av sjön Floden, är ett av Södermanlands äldsta säterier och är känt sedan början av 1300-talet då det enligt Julita klostrets handlingar ägdes av en viss Ulf. Näste kände ägare är väpnaren Lasse Ödhinsson som år 1425 tilldömdes jord i Västra Ökna som arv efter sin mormor. Gården kom att bli stamsäte för hans efterkommande i åtminstone sju generationer. Släktens medlemmar använde länge endast förnamn och farsnamn men tog omkr 1580 släktnamnet Lillie efter sitt vapen med tre liljor. Släkten dog ut på manssidan med Knut Lillie d y (d mellan 1628 och 1636) och Ökna övergick då till hans halvsyster Märta som var gift med den norske adelsmannen Henrik Månesköld. De lämnade gården i arv till sin dotter Elisabet som var gift två gånger, första gången med översten Måns Eriksson Ulfsparré och andra gången med dennes syssling, överstelöjtnanten Erik Ulfsparré. Hennes son Måns Ulfsparré sålde på 1690-talet Ökna till greve Jacob Spens och gården gick vidare i arv till hans son Carl Gustaf Spens (död 1751). Sonsonen Fredrik Spens sålde gården 1774 och den ägdes under perioden fram till 1842 först av släkten Watrang och därefter av släkten Bonde. Under denna tid bodde ägarna på annat håll och driften sköttes rutinmässigt utan några utvidgningar och förbättringar. 1842 inköptes gården av landshövdingen, friherre Johan Carl Åkerhielm som kom att bo där i fyrtio år och genomförde en rad förändringar som väsentligt ökade avkastningen av jordbruket. Under hans tid fick corps-de-logiet sitt nuvarande utseende (1862); föregångaren var en anläggning som påbörjats av Carl Gustaf Spens och fullbordats av sonen Fredrik. Av denna sistnämnda anläggning återstår idag ena flygeln, murpartier i huvudbyggnaden och framför allt den långa och ståtliga trädgårdsmuren.

Abbotnäs vid norra stranden av Floden tillhörde under medeltiden ett litet godscomplex, bestående av sex hemman som samtliga lydde under Julita kloster. Efter indragningen till kronan bortföräntades 1573 två av dessa gårdar, dock ej Abbotnäs, till Lasse Västgöte som hade sin sätesgård Skedevi i Forsa sn i Villåttinge hd. Han levde ännu vid sekelskiftet 1600 och efterlämnade, utom änka, tre döttrar av vilka en var gift med Bastian Bonnat (d 1612), hovstallmästare hos Gustav II Adolf. Han fick 1611 överflyttad på sig sin svärfaders förläning, som dessutom utökades med de fyra klosterhemmanen som ursprungligen tillhört gårdskomplexet. Abbotnäs ärvdes efter Bonnats död av hans fem barn av vilka dottern Catharina Regina senare tycks ha blivit ensam

ägare av godset och inrättat det till sätesgård. Hon gifte sig 1640 med sin styvbroder, kornetten vid Upplands ryttare Henrik Richter, 1646 adlad Gyllenpistol. Han stupade i Polen 1656 och änkan gifte 1661 om sig med tysken Pável Ellerndorph, samma år adlad af Ellertorp. Denne var född 1617, kom till Sverige 1639 och kom tidigt i tjänst hos riksrådet och fältherren Lars Kagg som ägde Fjällskäfte (se nedan). Ellerndorph förestod under 18 år Kaggs kansli och bokhålleri och belönades för trogen tjänst med en gård i Banninge i socknen som ända till reduktionstiden fick tjänstgöra som ladugårdshemman under Abbotnäs. Ellerndorph dog barnlös 1688 och testamenterade hela egendomen till hustruns son i första giftet Carl Gyllenpistol. Den ärvdes 1695 av hans döttrar och något längre fram blev dottern Märta (d 1727) ensam ägare. Hon gifte sig 1723 med majoren Leonard Kagg till vars släkt Abbotnäs sedan hörde fram till 1760-talet. Under 1700-talets senare del bytte gården ofta ägare och innehades av olika släkter. 1809 inköptes den av ryttmästaren Elov Ihre, gift med Elisabet Lovisa Celsing som bl a innehade Fjällskäfte som fideikommiss (se nedan). Hon ärvde Abbotnäs efter Ihres död 1828 och levde själv ända till 1866. Vid arvsskiftet efter henne blev sondottern Vendela ägare till Abbotnäs. Hon hade några år tidigare gift sig med bruksägaren Andreas Gustaf Grill och testamenterade vid sin död gården till sonen, ryttmästaren Bernhard Grill.

Fjällskäfte omnämns i skriftliga källor första gången 1347 då en "Ingeldus in Fiaelaskipte" närvarade som vittne vid ett utbyte av jord i socknen. År 1382 omtalas Ragvald i Fiaelskaeppte och 1399 Ragvald Eriksson i Fjaelskaefte. I gårdens arkiv förvaras ett pergamentbrev från 1409 som visar att den då innehades av en man vid namn Birger Bengtsson. År 1427 var Fjällskäfte en sätesgård och beboddes av Germund Laurensen (Lars Birgerssons ätt) som förde en lilja i vapnet. Hans dotter Birgitta gifte sig med häradshövdingen i Oppunda härad Matts Kagge (d omkr 1473). Gården kom därigenom i ätten Kaggs ägo och släkten kom att sitta kvar där i mer än 200 år. Den siste i denna rad av ägare är Lars Kagg, en av 30-åriga krigets mest framgångsrika fältherrar och sin släkts mest kände medlem. Lars Kagg förvärvade Fjällskäfte genom byte med brodern Nils år 1630 i samband med arvsskiftet efter fadern, kammarjunkaren hos hertig Karl Nils Kagg. Han var vid denna tid överste för Östgöta fotfolk och i början av sin militära karriär. När han i mitten av 1630-talet som generalmajor lämnade krigsskådeplatsen i Tyskland var hans hälsa bruten efter flera skottskador, men genom viljestyrka i förening med stor duglighet och organisationsförmåga kunde han full-

följa en lysande karriär och dog 1661 som greve, fältmarskalk och medlem av Karl XI:s förmyndarregering. Hans barnlösa änka, Agneta Ribbing, levde till 1685 och fick sitta kvar på Fjällskäfte till sin död fastän reduktionen då redan länge gått fram över godset och gjort henne så utfattig att tillgångarna inte ens räckte till betalning av den läkare som kallats till dödsbädden. Under åren närmast efter Lars Kaggs död ansågs dock Agneta Ribbing vara en mycket förmögen änka och hon fick fortsätta att uppbära inkomsterna från makens grevskap – Sölvesborg i Blekinge. När Lars Kagg den 8 juni 1662 gravsattes i Ridderholmskyrkan skedde det med stor och dyrbar pompa – begravningsståten lär ha kostat 15 000 riksdaler – och i närvaro av änkedrottningen och hovet. Några år senare påbörjades uppförandet av det praktfulla gravkor vid sockenkyrkan i Floda som för eftervärlden skulle erinra om Lars Kaggs liv och livsgärning. Gravkoret stod i huvudsak färdigt 1667 och är det mest iögonenfallande vittnesbördet om den betydelsefulla roll som ägarna till Fjällskäfte har spelat i Floda kyrkas historia. Det nära sambandet mellan gården och kyrkan framträder dock redan under medeltiden och fram till år 1921 var innehavaren av Fjällskäfte patronus i socknen.

Efter Agneta Ribbings död tillföll Fjällskäfte hennes brorson Lennart Persson Ribbing som därigenom också fick överta bekymret med reduktionskommissionens krav. Också huvudgården förklarades nu förverkad till kronan som ersättning för de gravationer som åvilade Lars Kagg i egenskap av medlem i förmyndarregeringen. Lennart Ribbing dog redan 1687 men hans änka Catharina Falkenberg fortsatte kampen om gården och lyckades rädda dess bestånd genom ett utbyte med andra henne tillhöriga egendomar, huvudsakligen i Uppland. Fjällskäfte, som genom den nämnda transaktionen i stort sett fick sina nuvarande gränser ärvdes efter Catharina Falkenbergs död av hennes son Gabriel Ribbing. Han dog 1742 och gården gick då till hans systrar, Eleonora Lovisa och Eva Maria, som 1756 sålde den till kammarrådet Johan Wulfenstierna. Efter en långdragen process med en tredje syster, Elsa Ebba

Ribbing, inlöste Wulfenstiernas änka Hedvig Leijel 1759 egendomen och då hon dog barnlös fyra år senare tillföll den hennes bror, brukspatronen Henrik Leijel som bl a ägde Hällefors. Han flyttade till England 1782 och sålde då sitt godscomplex till presidenten i kommerskollegium Gustaf Celsing som varit svenskt sändebud i Turkiet. Denne dog ogift 1789 och testamenterade sina gods och sin fastighet i Stockholm till brodern Ulrik under fideikommissvillkor. Fjällskäfte har alltsedan dess varit fideikommiss inom släkten Celsing. Det nuvarande corps-de-logiet uppfördes 1862 i sen empirestil. Av 1600-talsanläggningen återstår två flyglar vid infarten till gårdsplanen.

Vegersberg vid västra stranden av Jägern var på 1540-talet säteri för Anna Nilsson (Bese) men räknades 1562 till hennes mans Knut Knutsson (Lillie) godscomplex, vilket bl a innefattade Ökna. På 1580-talet övergick gården till släkten Gyllenborn och under perioden fram till 1670 tycks denna släkt i varje fall delvis ha behållit äganderätten under de många och något oklara arvsskiftet som då ägde rum. I slutet av 1660-talet ägdes Vegersberg av Karin Gyllenborn, änka efter assessorn i Svea hovrätt Jakob von der Linde. Makarna avled 1668 och 1670 och egendomen ärvdes då först av sonen Gustaf (d 1676) och därpå av dottern Gertrud (d 1701). Den sistnämnda var hustru till generalmajoren Johan Fitinghoff i hans tredje gifte. Fitinghoff var född 1589 och hade kommit i svensk krigstjänst redan 1613. Han var således en gammal man på 1670-talet, men levde till 1685 och tycks ha genomfört en rad förbättringar på Vegersberg, bl a uppfördes de ännu kvarstående bostadshusen vid denna tid. Gården ägdes senare av Fitinghoffs måg, ryttmästaren Gustaf Duwall och ärvdes av dennes son Carl Erik som på 1740-talet avyttrade den till Märta Beata von Weidenhaijn, änka efter Gustaf Franc. Deras son Samuel Fredrik Franc (d 1787) och dennes hustru Margareta Charlotta Sparre gjorde 1782 Vegersberg till fideikommiss för hennes brorson Bengt Erland Sparre med villkor att han skulle kalla sig Franc-Sparre. Då denne avled barnlös år 1837 övergick fideikommissrätten till ätten Franc.

Kyrkogård

Kyrkan är belägen på en höjd söder om Kyrksjön och har ett mycket dominerande läge i landskapet (fig 1). Kyrkogården (fig 2–4, 7) har genom flera utvidgningar med terrasseringsar och trappor blivit en anläggning av betydande storlek. Den äldsta delen ligger omkring kyrkan på sluttningarna åt norr, väster och söder. Höjdens högsta punkt ligger öster om kyrkan och här står den gamla klockstapeln (se nedan). Vid den östra uppfarten till kyrkogården från vägen Sköldinge – Bie ligger två panelade och rödmålade timmerbyggnader (fig 5). Den ena är den år 1828 uppförda sockenstugan, numera bl a fungerande som bibliotek, den andra det gamla sockenmagasinet som ombyggt till bostadshus, tidigare bl a lärarbostad. Kyrkogården har också en uppfart från sydväst, mitt emot prästgården söder om vägen Sköldinge – Bie.

Kyrkogården begränsas mot vägen av en hög terrassmur i gråsten i kallmur och ovanför denna ligger gravarna i avsatser. I det sydvästra hörnet är i muren inbyggd en gravkammare (fig 6) för ätten Franc på Vegersberg. Den mot vägen vända gaveln har flackt sadeltak och en rundbågig ingång som numera är igenmurad; den ursprungliga järndörren med initialer S F och C S i genombrutet gallerverk sitter kvar. Ovanför dörren en tavla av kolmårdsmarmor med ätterna Francs och Sparres alliansvapen, på ömse sidor om dörren inskriftstavlor av samma material. På den vänstra tavlan läses:

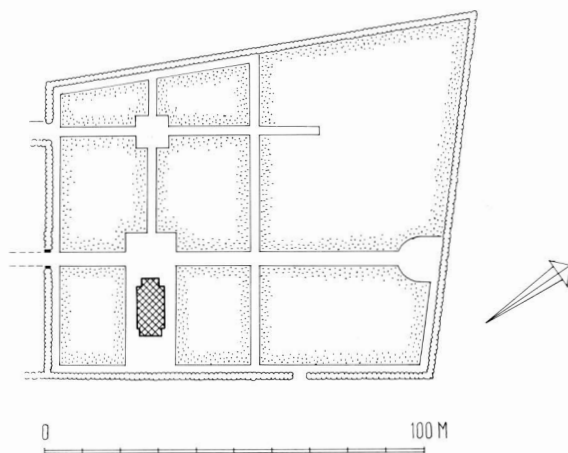

Fig 3. Kyrkogårdens nordligaste del, färdigställd 1931. Plan 1:2000. G Redelius 1988.

The most northerly part of the churchyard, completed in 1931. Site plan, scale 1:2000.

DENNA GRIFT HAFVER / HERRN, TIL, WEGERSBERG, / MAI-
OREN SAMUEL FRIDRIC FRANC / RIDDARE af K.SVÄRDS
ORDEN / LÅTIT BYGGA FÖR SIG / OCK SIN HUSFRU / FRU
CHARLOTTA SPARRE / ÅHR MDCCLXXXII. På den högra
tavlan står: OCH THE SOM REDELIGA / FÖR SIG WANDRAT
HAFWA / KOMMA TIL FRID OCH HVILAS / UTI THERAS KAM-
RAR / ES: LVII: v II: / RUBBA EJ THE DÖDAS B:.

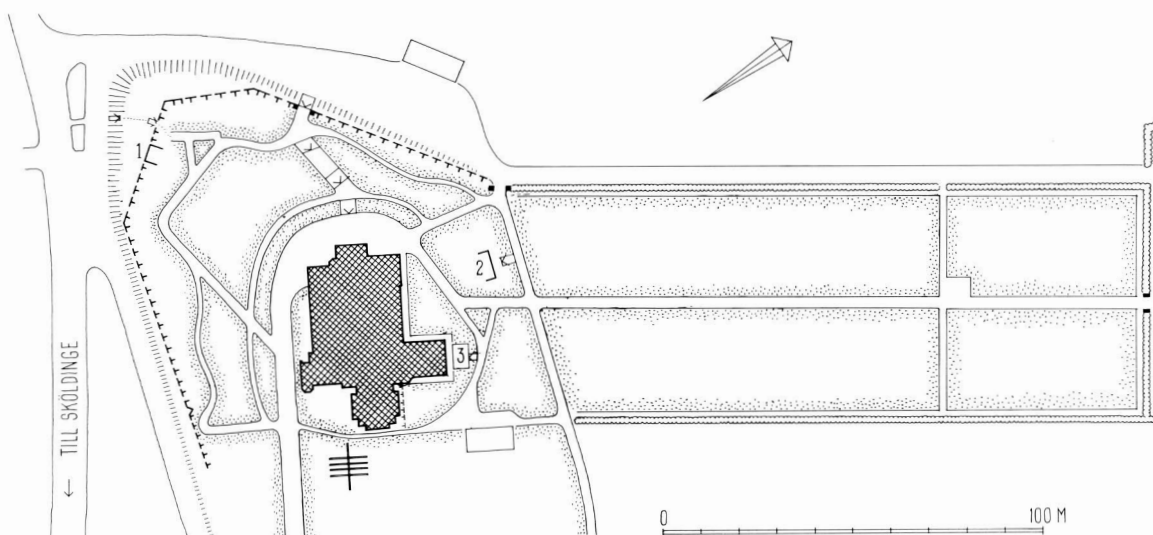

Fig 2. Situationsplan 1:2000. G Redelius 1988.

Site plan, scale 1:2000.

I sydvästra hörnet av kyrkogården finns också en med järnstaket inhägnad familjegrav för släkten Åkerhielm på Ökna och en liknande för brunnsläkaren i Bie, med dr P A Levin (1821–91) och hans efterkommande. Två av socknens mera bemärkta kyrkoherdar, nämligen Carl Wilhelm Pettersson (1800–1872) och Carl Axel Hallström (1838–1922) är också begravda i detta hörn av kyrkogården. I den Åkerhielmska graven vilar enligt inskrifter på gravvårdarna följande personer: landshövdingen Johan Carl Å. (1807–79), hans hustru Aurora Charlotta, f Skiöldebrand (1819–1907), dottern Hedvig Augusta Helena (1836–49); ryttmästaren Carl Gustaf Å. (1853–1903), hans hustru Ingeborg Wilhelmina, f Bonde, sonen Knut Christian Carl (1884–88); grevinnan Heléne Cronhielm, f Åkerhielm (1886–1908); friherre Jan Carl Å. (1882–1911).

På västra sidan har kyrkogården nederst en terrassmur av gråsten i kallmur. En trappa av grå, huggen granit leder i fyra avsatser upp till kyrkans västportal. Vid den nedersta avsatsens övre ände, i höjd med terrassmuren, finns grindar av smidesjärn med årtalet

Fig 4. Kyrkogården söder om kyrkan. Foto 1987.

The churchyard south of the church.

Fig 5. Sockenstugan och f d sockenmagasinet. Foto R Bennett 1987.

Left, the parish hall. Right, the former parish storehouse building.

Fig 6. Den år 1782 uppförda Francska graven i kyrkogårdens sydvästra hörn. Foto R Bennett 1987.

The Franc family tomb in the south-west corner of the churchyard. Erected in 1782.

1824, insatta mellan fyrkantiga, plåtavtäckta grindstolpar av maskinslaget tegel. Längre åt norr på kyrkogårdens västra sida finns en ingång med liknande grindar och grindstolpar, dock här med årtal 1830.

Mot norr sluttar kyrkogården brant i en jämn slänt ned mot det platta område som i flera etapper använts för utvidgning. I nordväst, nedanför tornet, ligger i slänten en gravkammare (fig 8), utgörande familjegrav för släkterna Ihre och von Celsing. Den ansluter i utformningen till den Francska graven men dörröppningen är rektangulär i stickbågig omfattning. I de dubbla järndörrarnas gallerverk läses årtal 1826, ovanför dörröppningen ses de båda släkternas vapen, utförda i gjutjärn. I marken framför graven ligger två i senare tid tillkomna gravhällar, den ena över Margareta von Celsing (1887–1944) och Folke von Celsing (1881–1950), den andra över Peter Celsing (1920–74).

I slutningen nedanför sakristian finns en större, med järnstaket inhägnad gravplats för familjen Grill på

Fig 7. Kyrkogården norr om kyrkan. Mellanpartiet med anläggningsår 1858 och 1886. Foto R Bennett 1987.

The churchyard north of the church.

Abbotnäs. En minnestavla av gjutjärn över Andreas Elof Bernhard G (1864–1929) och hans hustru Ruth, f Söderhielm (1874–1961), är fästad vid staketet. I marken ligger en gjutjärnshäll i imiterad 1700-talsstil över Elof Fredrik Vilhelm G. (1898–1930).

Övriga märkligare gravvårdar på kyrkogårdens äldsta del: 1. Gjutjärnshäll med inskrift: CHRISTVS / ÅR MIT LIF / OCH DÖDEN ÄR / MIN WINNING / PHIL.I.V.21. / KARIN ERIKS/DOTTER IFRÅN / ÖSTER GRANHED. / ANNO 1734. Ingen övrig utsmyckning. Mått: 177 x 100 cm. I vinkeln mellan långhuset och vindfånget till kyrkans södra ingång. –2. Spräckt och defekt gjutjärnshäll över bokhållaren Eric Rosander, f 13/7 1711, d 24/10 1775 och hans hustru Elisabet Toll, f 1724. Ursprungligen av samma typ som nr 3 och 4 nedan. I vinkeln mellan sakristian och Kaggska gravkoret. –3. Gjutjärnshäll av den typ som utfördes vid Hällefors bruk under senare delen av 1700-talet. Överst ett draperi i relief, nederst korslagda kvistar och på mellanpartiet ett adligt vapen samt inskrift: HÄR HVILAR / FRAMLEDNE ÖFVERSTEN VID ARTILLERS / OCH / RIDDAREN AF KONGL SVERDSORDEN / WÄLBORNE HERR / REINHOLDT ULRIC von POST / FÖDD D: 9 AVG. 1724 / DÖD D: 9 NOV: 1790. Mått: 203 x 130 cm.³ Nordväst om kyrkan. –4. Gjutjärnshäll av samma typ som föregående. Draperi, korslagda kvistar och inskrift: HÄR UNDER / FÖRVARAS / DEN JORDISKA DELEN / AF / FRU ANNA CHRIST: / WALLRAVE / FÖDD D. 29. IVLII 1732 DÖD D 2 MARTII 1795 / DE SOM REDLIGEN VANDRAT / GÅ IN I FRID: DE NIUTA RO / PÅ SINA HVILOSTÄLLEN / Es: 57:2. Mått: 203 x 130 cm. Nordväst om kyrkan. –5–7. Tre st järnkors över resp komministern P G Insulander (1771–1841), Anna Elisabeth Renvall (1752–1841) och majoren O W Montgomery (1768–1837). Samtliga nordväst om kyrkan. –8. ”Hemgjord” gravsten av röd granit med grovt huggen inskrift: KARL ÅMAN / FÖDD 1835 / DÖD 1923 / TRÖTTA (bilden av en hand) VILAR. Höjd 125 cm. Söder om kyrkan.

Utvidgningen av kyrkogården åt norr har skett i tre etapper med anläggningsår 1858, 1886 (invigd 1890) och 1931. 1858 och 1886 års utvidgningar bildar tillsammans kyrkogårdens mellanparti och delas av gångar i fyra större kvarter. Den längsgående gången i nord-syd kantas av lindar, tvärgången i öst-väst av björkar. I övrigt förekommer enstaka andra lövträd samt cypresser. Hela området omges av en granhäck. På västra sidan finns en ingång med järngrindar och grindstolpar i utformning som ansluter till de ovan beskrivna från 1824 och 1830, grindarna har här årtalet 1955. På 1886 års område finns glest stående gravvårdar söder om tvärgången, på 1858 års område tre rader gravar från senare tid i det östliga kvarteret och i det västliga en

Fig 8. Gravkammare norr om kyrkan för släkterna Ihre och von Celsing. Uppförd 1826. Foto R Bennett 1987.

Sepulchre north of the church for the Ihre and von Celsing families. Erected in 1826.

liten damm, omgiven av stenläggning och bänkar.

Programmet för den senaste, 1931 avslutade kyrkogårdsutvidgningen uppgjordes av arkitekten Arre Essén år 1923 och fastställdes av länsstyrelsen påföljande år. Den omgivande granhäcken går på östra sidan i linje med mellankyrkogårdens men åt väster är området breddat i förhållande till den äldre delen. Det är uppdelat i sex kvarter, åtskilda av gångar som kantas av lövträd av olika slag. I områdets sydöstra del ligger ett begravningskapell (se nedan) och i dess mitt, något åt norr, är ett träkors rest.

Runsten

Vid kyrkans sydöstra hörn står sedan 1956 en runsten som i sönderslaget och ofullständigt skick blev funnen år 1863 i ett stenkummel vid Stav i Floda socken (SvR Sö 58). Av stenen, som är den enda kända från Floda socken, har bevarats tre stycken som tillsammans bildar stenens nedre del. Av runinskriften saknas mellanpartiet medan inledningen och avslutningen finns med på de bevarade fragmenten. I översättning lyder inskriften: Livsten och Fröbjärn och (N N reste denna sten), Svart-hovdes söner efter sin fader.

Gravkapell

Gravkapellet (fig 9) på kyrkogårdens nya del invigdes i september 1931 och hade skänkts av församlingens syföreningar.

Kapellet är ritat av arkitekt Arre Essén. Det har

Fig 9. Gravkapellet på kyrkogården. Foto R Bennett 1987.

The funeral chapel in the churchyard. Built 1931.

Fig 10. Interiör av gravkapellet. Foto 1987.

Interior of the funeral chapel.

rektangulärt långhus och ett kort, något smalare kor. Fasaderna är spritputsade och avfärgade i grågult. Yttertaket är plåttäckt och svartmålat. Ingången, på västra gaveln, är rundbågig med dörrarna panelklädda i rombmönster. Upp till portalen leder en fem steg hög trappa. På södra fasaden finns fyra små, rundbågiga

fönster. Norra väggen är fönsterlös med undantag för ett fönster i koret. Korets östgavel har en korsblindevring i putsen och i sockeln finns ingången till den källare som är utgrävd under byggnadens östra hälft.

I interiören (fig 10) täcks rummet av ett tunnvalv av trä. I väster finns en orgelläktare med framskjutande

mittparti och på läktaren en 4-stämmig orgel. Golvet är belagt med grå, kvadratiske kalkstensplattor. Gråmålad öppen bänkinredning; bänkarna har tidigare använts i kyrkan och tillhör dem som tillverkades i samband med 1880-talets restaurering. Över det enkelt utformade altaret av trä hänger en stor oljemålning från 1619, "S Franciskus syn" (se vidare s 121). Långhusets norra vägg upptas till stor del av en långsträckt oljemålning från 1500-talets senare del, framställande Korsbärandet (se s 118).

Klockstapel

Klockstapel (fig 11–12) är uppförd av timmer i bockkonstruktion med fyra stråvor i söder resp norr och en stråva i öster resp väster. I nord-syd och öst-väst finns sadeltak vars gavelspetsar kröns av järnflöjlar med genombruten ornamentik. I skärningspunkten mellan taken reser sig en takryttare, krönt av en liknande flöjel. Tak och takryttare är spåntäckta liksom spirorna och syllstockarnas sidor. På spiror och syllstockar är spånen av äldre typ. Stråvorna och syllstockarnas över-

Fig 11. Klockstapel, uppförd 1655–56. Foto R Bennett 1987.

The bell-tower, built 1655–56.

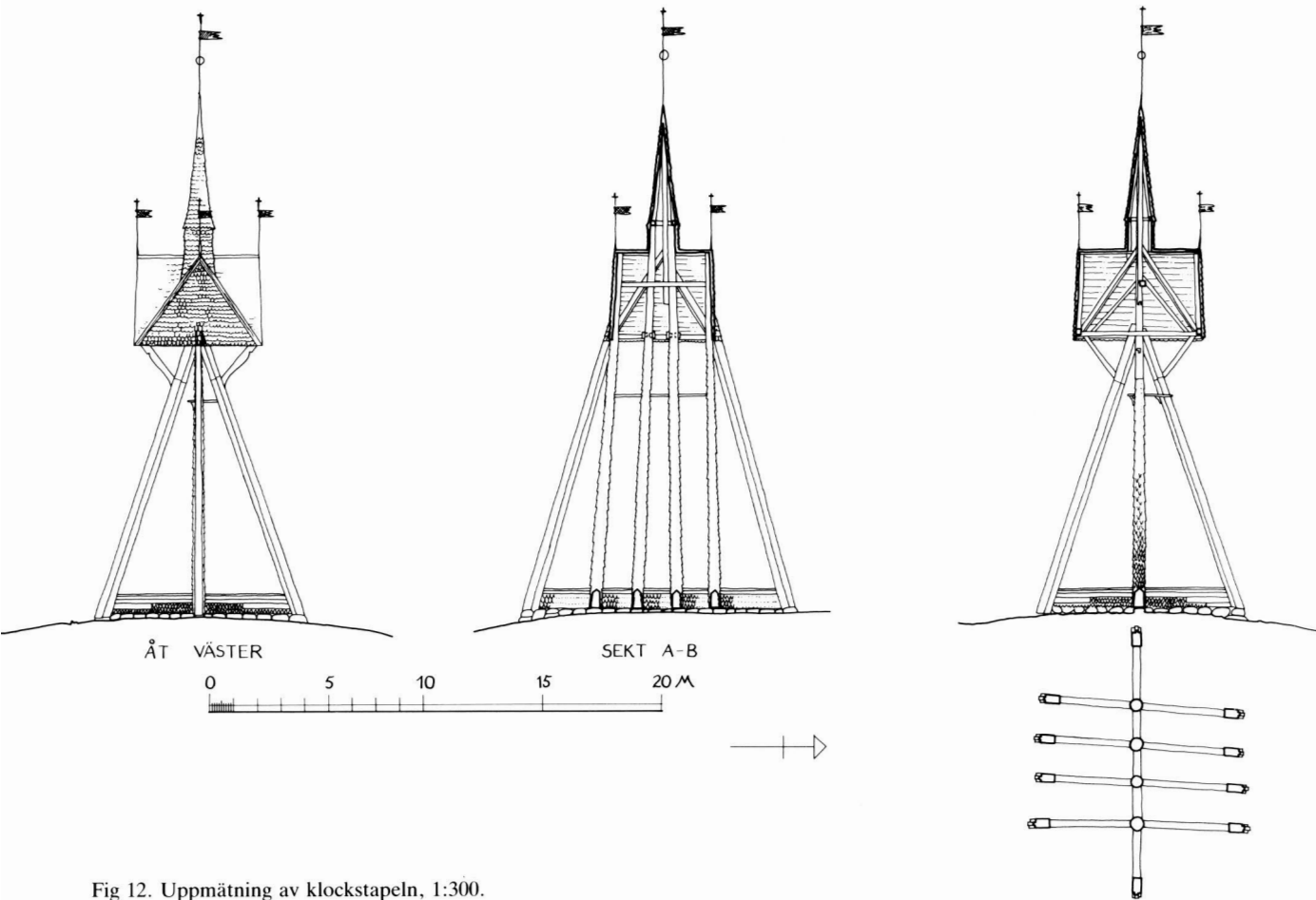

Fig 12. Uppmätning av klockstapeln, 1:300.

Measured drawing of the bell-tower, scale 1:300.

sida är numera brädklädda. I stapeln finns sedan 1880-talets ombyggnad av kyrkan inte längre några klockor; dessa flyttades då till det nyuppförda tornet.

Klockstapeln uppfördes enligt räkenskaperna åren 1655–1656 och det förstnämnda av dessa årtal påträffades också inristat på en av strävorna då stapeln repar-

rades år 1915.⁴ En tidigare reparation och rödfärgning av klockstapeln genomfördes våren 1789 (st prot). Den hade då länge varit bristfällig och det hade redan 1773 framförts förslag om att flytta klockorna till tornet. Numera är klockstapeln tjärad.

Kyrkobyggnaden

Plan och material

Floda kyrka (fig 1, 13–17) präglas till det yttre främst av den stora tillbyggnad av kyrkan som utfördes under 1880-talet, i nygotik och efter ritningar av konstnären och arkitekten Axel Herman Hägg.⁵ Den byggdes då ut till en treskeppig basilika där det norra sidoskeppet utgör kyrkans kvarstående medeltida delar medan de båda övriga skeppen nyuppfördes. Mittskeppet och det södra sidoskeppet omfattar vardera fem travéer, det norra har fyra travéer och längst i väster ett torn,

nybyggt på 1880-talet som ersättning för ett medeltida torn vilket till stor del förstörts vid ett ras år 1872. I tornets bottenvåning inreddes ett dopkapell. Till norra sidoskeppets östligaste travé ansluter en sakristia, delvis medeltida men utvidgad under 1600-talet, och till kyrkans östra gavel det praktfulla barockgravkor för fältmarskalken och riksmarsken Lars Kagg som efter Erik Dahlbergs ritningar uppfördes på 1660-talet. Gravkoret är placerat mitt för pelarraden mellan norra sidoskeppet och mittskeppet, beroende på att det ursprungligen

Fig 13. Kyrkan från söder. Foto R Bennett 1987.

Floda Church from the south.

anslöt till ett tvåskeppigt långhus som vid 1880-talets ombyggnad delvis revs (se vidare nedan under Byggnadshistoria).

Det medeltida murverket i det norra sideskeppets väggar och en del av sakristians östra vägg är av gråsten i relativt stort format och med ojämna skiftgångar. Långhusets norra vägg är överst förhöjd med några skift tegel och tegel förekommer där också i omfattningarna till de i senare tid uppbrutna eller förstörade fönstren.

Fig 14. Kyrkans norra fasad. Foto 1987.

The north facade of the church.

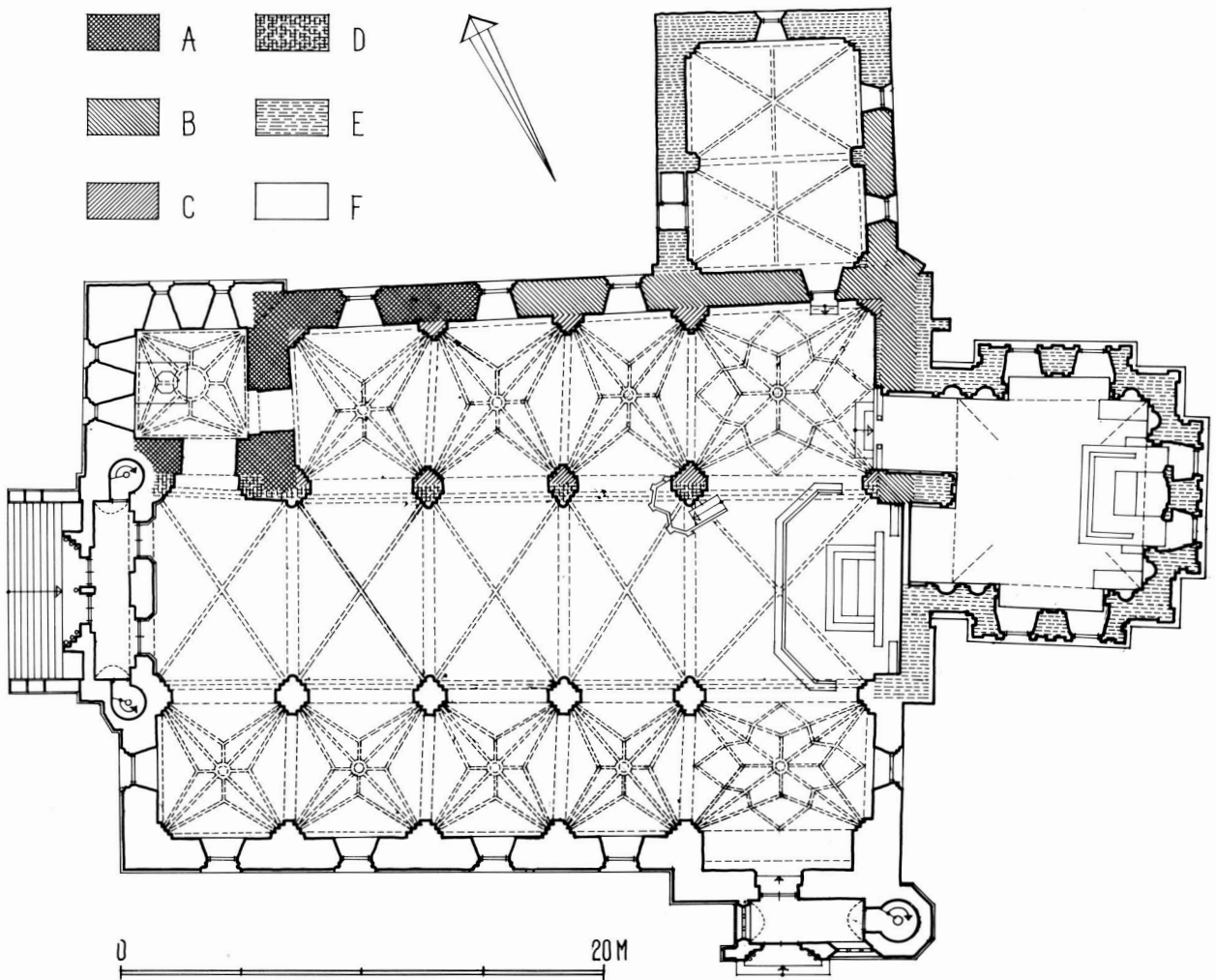

Fig 15. Plan, 1:300. Uppm G Redelius 1988.

Plan, scale 1:300.

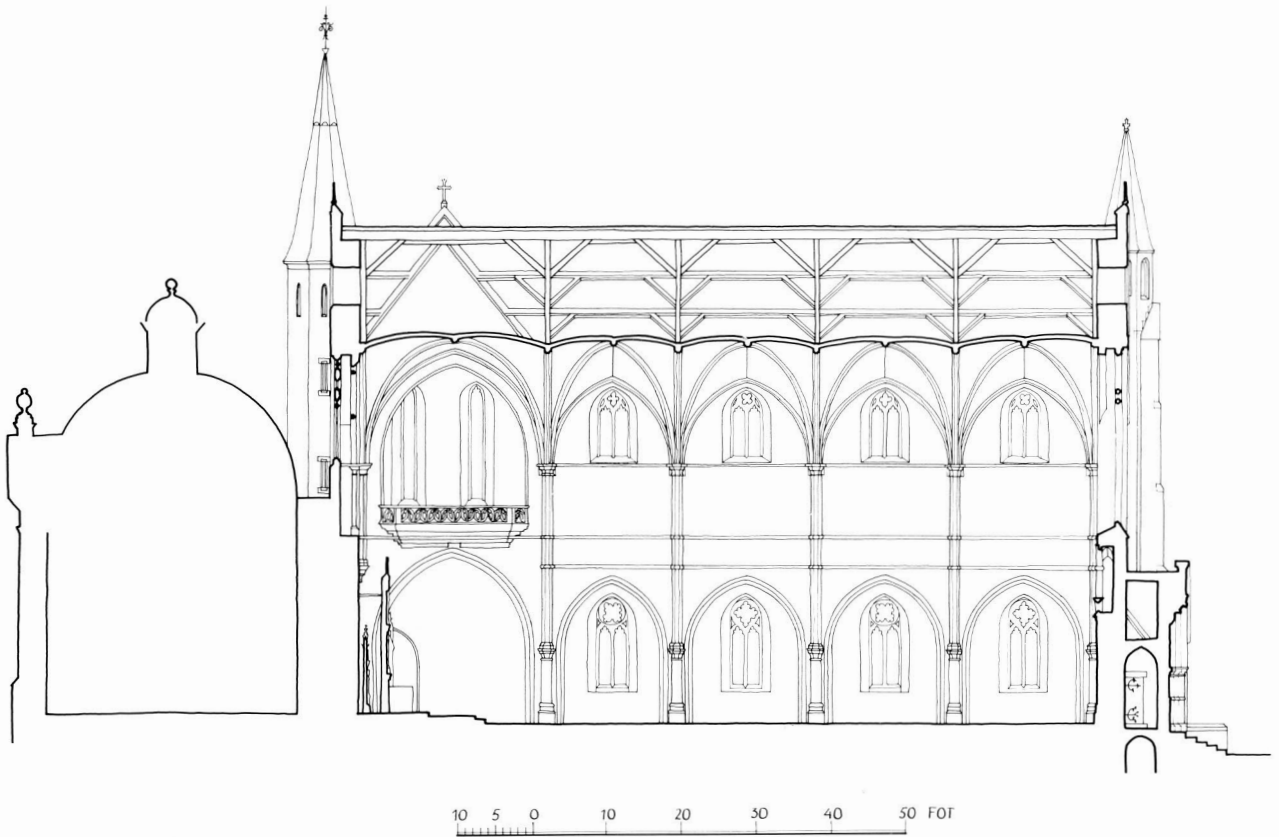

Fig 16. Längdsektion mot söder, 1:300. Efter originalritning av A H Hägg. Överensstämmer i detaljer inte helt med verkligheten.

Longitudinal section looking south, scale 1:300. After the original drawing by A H Hägg. Certain details are not entirely correct.

De nämnda byggnadsdelarna är utvändigt spritputsade och avfärgade i rött. Kaggska gravkoret är uppfört av putsat tegel med dekorativa detaljer – gavlar, pilastrar, fönsteromfattningar och trofégrupper – i huggen sandsten. 1880-talets tillbyggnader har alla fasader av oputsat tegel i ganska litet format, ca 28 x 13 x 5 cm, men det kunde i samband med utvändiga reparationsarbeten på 1960-talet konstateras att vissa partier av nybygget uppförts av gråsten med ett tunt yttre skal av tegel.⁶ Detta visade sig vara fallet åtminstone i fråga om tornet till i höjd med ljudgluggarna. I fasaderna har tegelstenarnas varierande bränningsgrad utnyttjats så att en dekorativ mönstereffekt uppnåts. Portalomfattningar, fönstrens och ljudgluggarnas spröjsverk, fönsterbänkarna samt horisontella lister här och var på fasaderna är på de av Hägg ritade byggnadsdelarna av slåthuggen kalksten

medan granit med grövre huggen yta utnyttjats för sockeln, som på kyrkans västra sida når en höjd av ungefär 1,5 meter. På de medeltida byggnadsdelarna saknas utvändig sockel.

Ingångar

Kyrkan har ingångar mitt på västra gaveln samt på södra sidan längst åt öster där ett vindfång och ett litet hörntorn byggts ut, det sistnämnda innehållande en trappa som leder upp till orgelläktaren (se s 88). De båda ingångarnas portaler är utformade efter gotländska förebilder, krönte av vimperger och avtrappade med kolonnetter i vinklarna. Västportalen (fig 18) har två rektangulära dörröppningar, åtskilda av en mittpost med kolonnett. Tympanonskivan pryds av ett antal ter-

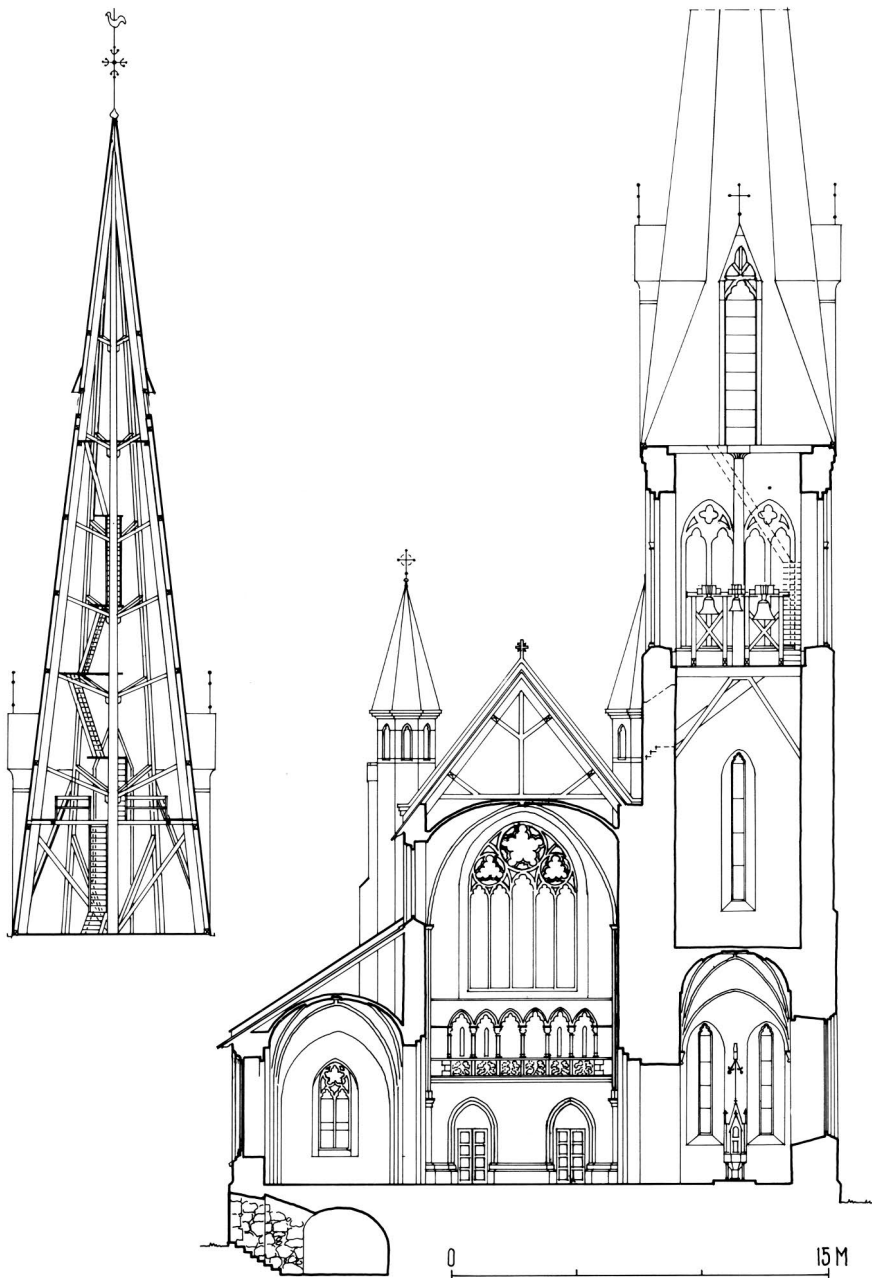

Fig 17. Tvärsektion mot väster, 1:300. Uppm G Redelius 1988.

Cross-section looking west, scale 1:300.

racottafigurer i rundskulptur: Kristus, flankerad av evangelisterna och längst ut grupper av änglar, tre på vardera sidan. Två av änglarna är framställda knäböjande och bärande språkband med texten GLORIA DEO / IN EXELCIS. Närmast utanför tympanonskivan en mantel med en rad av trepassbågar. Samtliga kolonnetter har bladkapitäl. Dörrarna är av stående ekplankor och för-

sedda med dekorativt utformade järnbeslag. En trappa med nio steg leder upp till portalen från kyrkogården. Innanför portalen finns ett vindfång som får dagsljus från på vardera sidan om portalen placerade fönster, vart och ett med två bågar i treklöverform. Från vindfånget leder i norr och söder trappor upp till tornets övre våningar resp till långhusvinden.

Fig 18. Västportalen. Foto C G Åkerhielm, 1890-talet. Läns-
museets arkiv.

The west doorway.

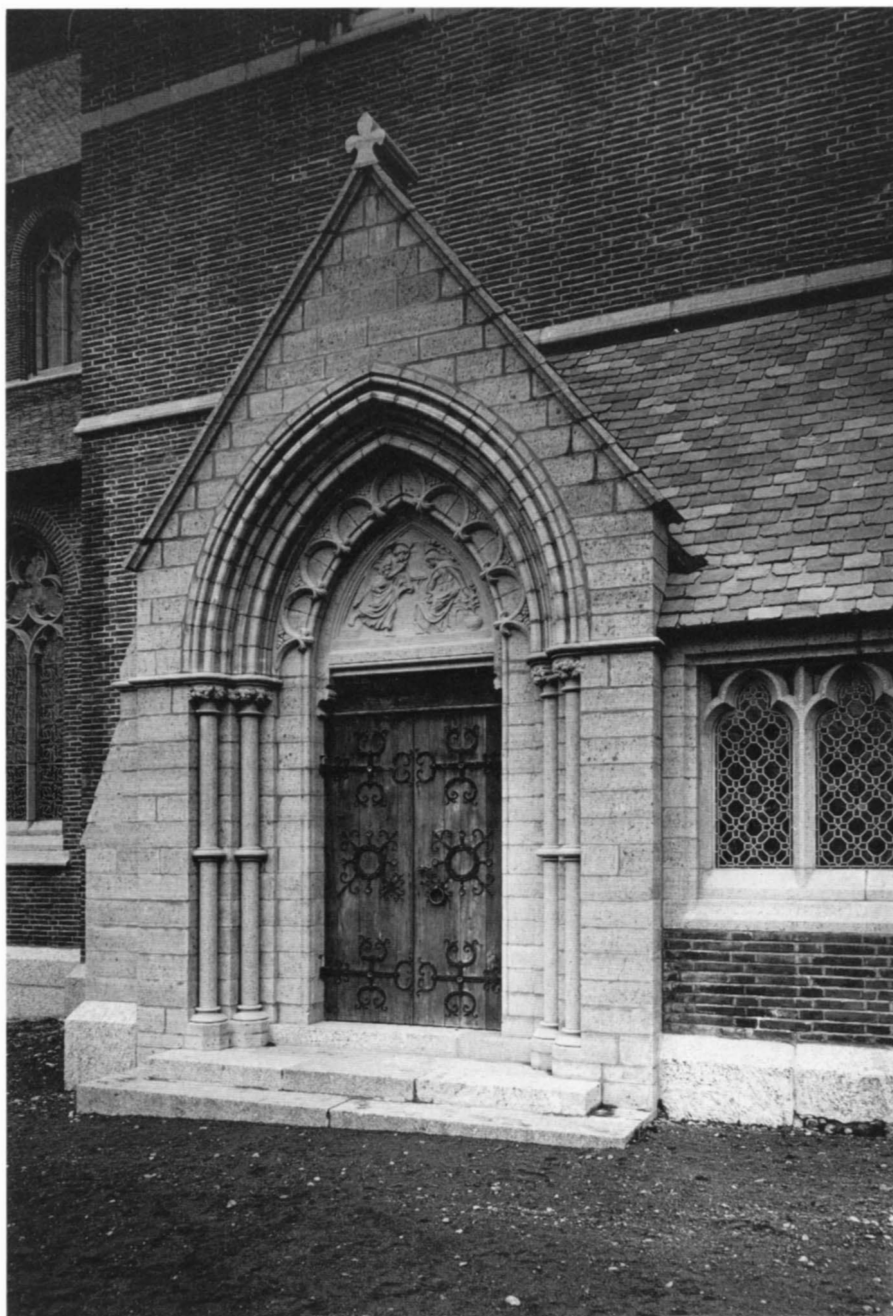

Fig 19. Södra portalen. Foto C G Åkerhielm, 1890-talet. Läns museets arkiv.

The south doorway.

Sydportalen (fig 19) ansluter i utformningen till västportalen men är något enklare. På vardera sidan finns två kolonnetter (tre i västportalen) och mittpost saknas. Tympanonskivan har en tegelrelief med en framställning av Bebådelsen. Dubbeldörrar av ek av samma slag som i västportalen. Vindfånget innanför portalen får ljus från ett tredelat fönster med bågar i treklöverform,

placerat öster om portalen, och från ett liknande, tvådelat fönster på vindfångets västra vägg.

Västportalens figurskulpturer utfördes av den flitigt verksamme skulptören Carl Johan Dyfverman, vilket framgår av Dyfvermans efterlämnade, numera i Göteborgs landsarkiv förvarade brevsamling.⁷ Enligt kontrakt den 29/10 1885 åtog sig Dyfverman att "i Terra

Cotta utföra fem fristående statyer samt två reliefer, allt efter ritning uppgjord af Herr A. H. Hägg, till ett öfverenskommet pris af 1300 kronor.” Relieferna avser av allt att döma de flankerande grupperna av änglar, trots att även dessa utförts i rundskulptur. Dyfverman tycks också ha deltagit i tillkomsten av den södra ingångens portalrelief. I ett brev daterat i Toulouse den 22/5 1886 skriver Hägg bl a: ”Det vore önskvårt om Ni ville hjälpa Anderson med utförandet i Terra Cotta af ”Bebådelsen”, i sjelfva verket blir detta nödvändigt.” Den nämnde ”Anderson” skulle kunna vara arkitekturbildhuggaren Carl Gustaf Andersson som studerade vid konstakademien 1879–85 och senare utförde dekorativa reliefer och friskulpturer för olika byggnader i Stockholm. Formuleringen i brevet tyder på att den hjälp som Dyfverman skulle lämna var av teknisk snarare än konstnärlig natur. Utförandet (och kanske även utformningen) av reliefen i terracotta tycks dock till slut ha skett i Köln, i samband med beställningen där av altaruppsatsen (se vidare sid 59, 81).

Fönster

Samtliga kyrkans fönster med undantag av Kaggska gravkorets fönster har fått sin utformning i samband med 1880-talets stora om- och tillbyggnad. De tre fönstren på norra väggen i norra sidoskeppet förstörades då något och försågs med masverk av huggen kalksten i anslutning till fönstren i de tillbyggda delarna av kyrkan. Vart och ett av fönstren har två lansetter med bågar i passformer. I masverket är insatt smårutigt glas i blyspröjs, svagt färgat och i varierande, stiliserade mönster. Förutom de tre i norra sidoskeppet finns sådana fönster i södra sidoskeppet (fyra i söder, ett i öster, ett i väster) och som klerestoriefönster i mittskeppet (tre i norr, fyra i söder). I mittskeppets östligaste travé finns i norr dessutom två klerestoriefönster med endast en lansett.

Mittskeppets västgavel har ett stort, i fem lansetter indelat fönster (fig 24) med starkare färgat glas i ljusgrönt och karminrött. Glaset bildar två olika blom-mönster. Omedelbart nedanför fönstret finns, byggt ovanpå västra ingångens vindfång, ett litet galleri som upplyses av fyra höga och mycket smala fönsteröppningar.

Östgaveln har i mittskeppet en högt placerad trefönstergupp (fig 23) med fristående, framför fönstret placerat masverk av kalksten. Fönstrets underkant ligger i linje med kapitälerna till de kolonnetter som bär upp masverket; på väggen bakom kolonnetterna finns under fönstret fält med dekorationsmålningar (se s 78). Det

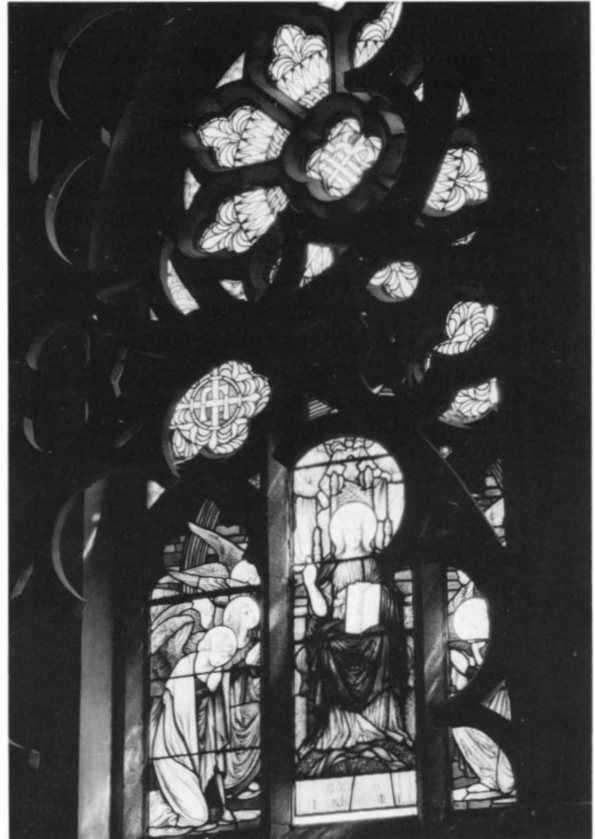

Fig 20. Glasmålning i mittskeppet, östgavelns mellersta fönster. Foto 1987.

Stained glass in the nave, the centre window on the east gable.

mellersta östfönstret är tredelat och försett med en glasmålning (fig 20), framställande Kristus, krönt, tronande och med handen lyft till välsignelse. Han är omgiven av tillbedjande änglar. Under bilden inskriften: ”Jag är A och O / begynnelsen och änden.” Sidofönstren är lägre, tvådelade och har symmetriska blom-motiv i bleka färger; mittbilden är utförd i starkare färger. Under det vänstra fönstret står: ”Lofwer honom alle hans änglar” och under det högra: ”Lofwer honom all hans här.”

Dopkapellet i tornets bottenvåning har på västra och norra väggarna två höga och smala fönster, alla med smårutigt, svagt färgat glas i mönster med motsvarighet i långhusfönstren. Fem höga och mycket smala fönster finns också på den orgelläktare som är placerad ovanför valvet i södra sidoskeppets östligaste travé, se vidare s 88.

Yttertak

Sedan 1880-talets ombyggnad har hela kyrkan, med undantag av Kaggska gravkoret, tak av skiffer i litet format. I äldre tider var kyrktaket spåntäckt och det samma gällde tornspiran. Spånslagning och tjärning omnämns på åtskilliga ställen i räkenskaper och stämprotokoll, så t ex 1695 (tornet), 1707–08, 1722–23 (tornet), 1726–27, 1740–41 (sakristian), 1746–47 (långhuset, södra sidan), 1748–49 (långhuset, norra sidan, lagning). Sommaren 1818 antändes taket och tornspiran av åskeld och förstördes helt. Av den nya takkonstruktion som tillkom vid reparationen efter branden återstår idag ingenting utom kupoltaket över Kaggska gravkoret. Också över den kvarstående delen av medeltidskyrkan omgjordes takkonstruktionen helt vid 1880-talets stora ombyggnad och takfallet över norra sidoskeppet försågs med små spetsiga kupor som ger dagsljus på dess vind.

Golv

Hela kyrkan har golv av kalkstensplattor i varierande format, inlagt vid 1880-talets ombyggnad utom i Kaggska gravkoret där golvet är av äldre datum. I mittgången finns närmast bänkarna på vardera sidan en rad bruna, keramiska plattor (ca 21 x 21 cm). I dopkapellet i tornets bottenvåning består golvet till största delen av äldre gravhällar. Före ombyggnaden hade kyrkan tegelgolv, tillkommet 1733 då en murmästare erhöll 30 daler ”för hela kyrkeiogålfwets omläggning efter betingat pris”. 1782 beslöt sockenstämman att golvet i kvinnfolksgången och i sakristian skulle jämnas och lagas med tegel. Mot beslutet reserverade sig kyrkoherden Claes Björkblad emedan han ansåg vinstandet under längre tid på det kalla sakristigolvet vara ”osundt och ohelsosamt nästan alla årstider”. Björkblad önskade få trägolv inlagt i sakristian och begärde att, när nu detta inte skulle ske, istället ”få utvidga och kringbygga sin egen stol i Kyrkan, med öfvertäckning och fenster, för att kunna nytja et sådant rum oftare, och mer ostörd få tänka på sit högtids arbete”. Året därpå medgav dock stämman att sakristian skulle förses med trägolv och arbetet blev utfört 1785.

Torn

Tornet (fig 1) har fasader av tegel i likhet med långhuset men murarna är till i höjd med ljudgluggarnas nederkant uppförda av gråsten med ett utvändigt tunt tegelskikt. Gråstensmurverket är tydligt iakttagbart inifrån tornets mellersta våning. I öster vilar tornmuren till

största delen på det medeltida långhusets västgavel, som dock byggts på till ökad murtycklek med ca 42 cm.

Tornet är indelat i tre våningar. Bottenvåningen är välvd med ett stjärnvalv av tegel och har rundbågiga öppningar mot långhuset i öster och söder. Öppningen åt öster ligger mitt på medeltidskyrkans västgavel och bör motsvara den äldre tornbågen. Rummet i tornets bottenvåning är, som nämnts, från början inrättat som dopkapell och domineras av den stora nygotiska funten med trälock och hissboom, utformade efter gotländska förebilder.

En spiraltrappa i muren i tornets sydvästra hörn leder upp till tornets övre delar. Rummet i mellanvåningen får dagsljus från höga och smala fönster i öster, norr och väster, till storlek och utseende motsvarande fönstren i bottenvåningen. Rummet saknar inredning. I dess sydöstra hörn leder en trappa ned till norra sidoskeppets vind. Spiraltrappan i sydväst fortsätter upp mot klockvåningen men slutar omkr 3 meter nedanför dess bjälklag och avlöses där av en rak trätrappa i nord-sydlig riktning. Klockvåningens murar är helt av tegel och har i alla väderstreck dubbla ljudöppningar, var och en indelad i två lansetter av kalkstenspröjsverk som på insidan är förstärkt med tegel. Trästegar på norra och östra sidorna leder vidare upp till ett bjälklag i höjd med murkrönet där den mycket höga tornspirans komplicerade och kraftigt dimensionerade ställning tar sin början. Spiran är utvändigt indelad av horisontella band som i det inre motsvaras av bjälklag mellan vilka trästegar löper. I höjd med det nedersta av dessa övergår spiran från kvadratisk till åttkantig plan och ansluter därigenom till den äldre tornspirans form före branden 1818 (se s 42). Spiran är på detta sätt indelad i sex våningar av vilka den nedersta har höga och smala ventilationsöppningar, krönta av utskjutande spetsgavlar i alla väderstreck. Spirans spets kröns av en järnflöjel med liljekors och tupp. Om det äldre tornet se kapitlet Byggnadshistoria.

Sakristia

Kyrkans nuvarande sakristia (fig 21) är till större delen tillkommen på 1600-talet, men i östra muren ingår en rest av den äldsta sakristian som tillkom någon gång under senare medeltiden. Möjligen skedde utvidgningen av den medeltida sakristian redan i samband med en av Lars Kagg bekostad utbyggnad av kyrkan på 1630-talet, men troligast skedde det på 1660-talet i anslutning till bygget av Kaggska gravkoret. I augusti 1665 proponerades nämligen i sockenstämman ”att een Ny Sacristia uppsättas skulle” och i maj följande år

Fig 21. Sakristian från nord-
ost. Foto 1987.

*The vestry from the north-
east.*

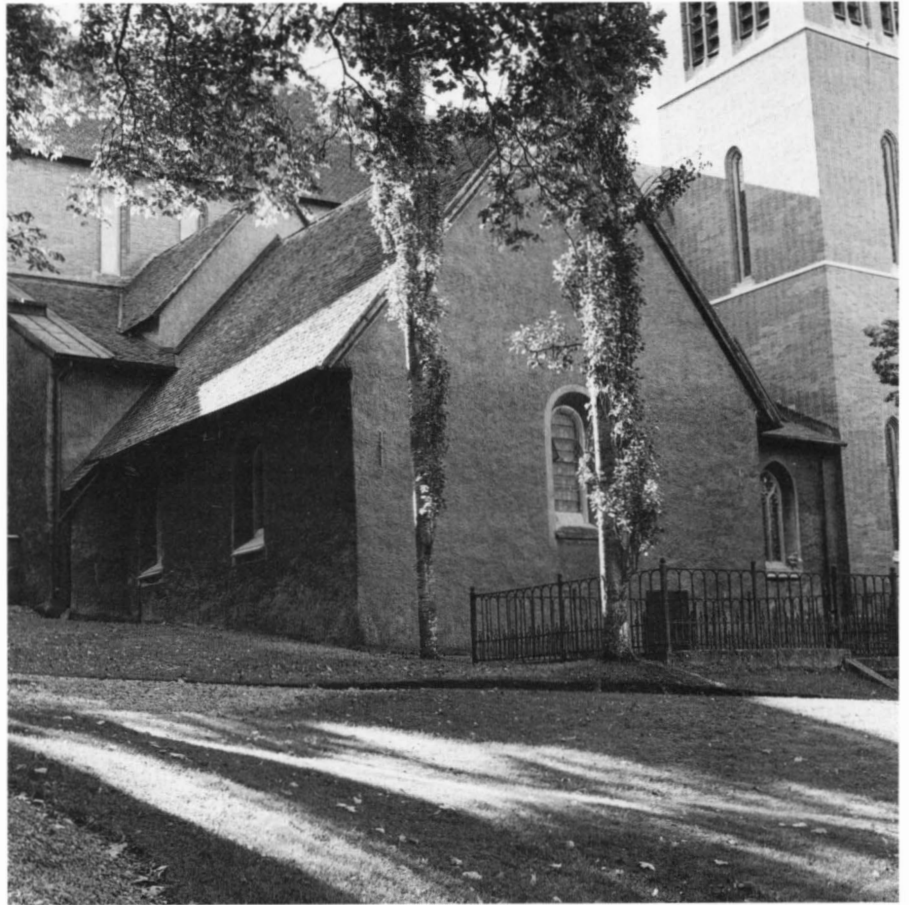

Fig 22. Interiör av sakristian
mot norr. Foto 1987.

*Interior of the vestry looking
north.*

”lofuade Församlingen medh första att begynna skaffa Materialier till Sacristians bebyggjande”.

Vid utvidgningen förstordes sakristian betydligt åt norr och väster och är också i förhållande till kyrkans nuvarande mått ovanligt rymlig. Rummet täcks av flackt kupiga, nästan kupolliknande valv, av kraftiga ribbor delade i sex delar. Valven är senare inslagna och vilar på låga och kraftiga murpelare. Mitt på norra väggen finns ett och på östra väggen två fönster, alla med nuvarande utformning från 1880-talet. Norrfönstret förstordes då medan de båda östfönstren gjordes helt nya och ett äldre fönster – beläget mitt på östra väggen och tillkommet på 1600-talet – murades igen.

Samtliga fönster är rundbågiga med smårutigt, blyinfattat glas och på insidan försedda med järnluckor.

Sakristians ingång från långhuset är den ursprungliga medeltida och sålunda förskjuten mot sydöstra hörnet av rummet. Ingången gör i förhållande till den utvidgade sakristians storlek intryck av att vara både låg och trång. Dörren är in mot sakristian av samma typ som vid kyrkans västra och södra ingångar och av allt att döma nytillverkad på 1880-talet. På utsidan mot långhuset är dörren plåtbeklädd. På västra väggen finns en dörröppning ut mot kyrkogården och intill denna ett litet toalettrum med ingång från vindfånget, inrett i samband med sakristians senaste restaurering 1952–53 efter för-

Fig 23. Interiör av mittskeppet mot öster. Foto R Bennett 1987.

Interior of the nave looking east.

Fig 24. Interiör av mittskeppet mot väster. Foto R Bennett 1987.

Interior of the nave looking west.

slag av arkitekt K M Westerberg. Interiören (fig 22) omändrades vid detta tillfälle för att kunna användas som gudstjänstlokal, med ett nyuppfört altare på södra väggen och med lösa stolar för ett 50-tal gudstjänstbesökare. Befintligt trägolv utbyttes mot golv av hårdbränt tegel. Framför altaret placerades en flyttbar altarbänk av ek och för predikan anskaffades en flyttbar pulpet av samma material. Längs västra väggen uppfördes skåp för förvaring av textilier och andra föremål. Sedan 1984 förvaras dock kyrkans mera värdefulla textilier liggande i två nytillverkade skåp i sakristians norra del.

Interiör och valv

Kyrkans interiör (fig 23–26) är efter 1880-talets om- och tillbyggnad påfallande mörk – detta gäller även sommartid och vid vackert väder. Det medeltida norra sidoskeppet har genom ombyggnaden fått helt ändrade ljusförhållanden och ett detaljerat studium av de kalkmålningar som finns där kräver numera konstgjord belysning. Därtill kommer att valv och väggar i kyrkans 1800-talspartier är ganska hårt smutsade eftersom ingen rengöring har företagits sedan byggnadstiden.

Av valven i norra sidoskeppet har det östligaste unge-

Fig 25. Interiör av norra sideskeppet mot väster. Foto 1987.

Interior of the north aisle looking west.

fär kvadratisk plan medan de tre övriga har rektangulär plan med största utsträckning i nord-syd. Valven är senare inslagna och vilar på avtrappade murpelare och på spetsbågiga sköld- och gördelbågar. De avfasade halvstensribborna bildar ett enkelt stjärnmönster, i korvalvet dock utökad med tvärribbor, utgående från mitten av varje valvsida. Samtliga valv har en ring i valvhjässan.

Mittskeppet, som är avsevärt högre och även bredare än sidoskeppen, är välvat med fyra ganska flacka, fyrdelade valv av vilka det östligaste har kvadratisk plan och de övriga rektangulär. Valvribborna är profilerade och målade i grått med vita fogar, imiterande kalksten. Över orgelläktaren på södra sidan av koret finns ett i nord-syd gående, spetsigt trätunnvalv. Södra sidoskeppet är välvat med stjärnvalv av tegel, efterbildande norra sidoskeppets medeltidsvalv, i jämförelse med vilka de gör ett stelt och kantigt intryck. I det höga dopkapellet i tornets bottenvåning täcks rummet av ett stjärnvalv med ett runt hål i valvhjässan, tillslutet med en trälucka.

Vindfången vid kyrkans västra och södra ingångar täcks framför dörröppningarna av kryssvalv men är i övrigt tunnvalvda i nord-syd resp öst-väst.

I kyrkans 1800-talspartier är väggarnas och valvpelarnas puts avfärgad i en numera grågul grundton. I mittskeppet täcks väggarna av dekorationsmålningar, medan södra sidoskeppet och dopkapellet är odekorerade. I dopkapellet i tornets bottenvåning är väggarna närmast golvet och till 1,5 meters höjd målade i mörkare grått. Mellan dopkapellet och mittskeppet finns en hög, spetsbågig öppning, motsvarande bågöppningarna mellan mittskeppet och de båda sidoskeppen. Öppningen mellan dopkapellet och norra sidoskeppet är däremot lägre och rundbågig och utgör den bevarade medeltida ingången från tornet till långhuset.

Kaggska gravkorets exteriör

Gravkoret (fig 27–28) är uppfört intill kyrkans östra gavel och förskjutet åt norr beroende på att det från början anslöt till ett tvåskeppigt långhus där det södra skeppet motsvarade det nuvarande mittskeppet (se vidare Byggnadshistoria). Planen är kvadratisk med en bred, framskjutande mittrisalit på alla sidor; risaliterna motsvaras i interiören av stickbågiga nischer.

Gravkoret är uppfört av tegel som ursprungligen stått oputsat (se s 50) men nu är putsat med avfärgning i ockragult. Risaliterna är utformade som antika tempelgavlar, var och en med tre doriska pilastrar som uppbar triglyffris och trekantgavel. På frisen och tympanonfältet ses olika krigiska emblem, skulpterade i relief och

Fig 26. Interiör av södra sidoskeppet mot väster. Foto 1987.

Interior of the south aisle looking west.

liksom all dekorativ utsmyckning på gravkoret av grå sandsten. På alla sidor upptas dock större delen av frisen av latinska inskrifter som återges nedan. På östra gavelns tympanon har de krigiska sinnebilderna utbytts mot ätterna Kaggs och Ribbings alliansvapen.

Mellan risaliternas pilastrar finns fönster med smårutigt glas i blyspröjs: nedtill ett större med horisontell gesims och direkt på gesimsen ett mindre fönster med segmentbågigt överstycke, det sistnämnda med kranier i fältet. I byggnadens hörn och i vinklarna mot risaliterna återkommer de doriska pilastrarna och på ytorna mellan risaliter och hörn finns rika trofégrupper i relief. Nederst finns på alla sidor ett ca 120 cm högt postament av sandsten och tegel.

Gravkoret täcks av en svartmålad, plåtklädd kupol med krönande, åttkantig lanternin. Det nuvarande yttertakets tillkom vid reparationen efter branden 1818. På avbildningen av kyrkan i Dahlbergs Sueciavverk har såväl kupolen som lanterninen en rikare utformning (se fig 44–45) och möjligen har man alltså förenklats taket

Fig 27. Kaggska gravkoret. Exteriör från nordost. Foto R Bennett 1987.

The Kagg family burial and memorial chapel. Exterior from the north-east.

vid återuppbyggnaden. Sadeltaken över risaliternas tempelgavlar kröns av sandstensurnor, en stående på gavelspetsen och en längst ut på vardera sidan.

Gavlarnas latinska inskrifter är författade av Georg Stiernhielm och lyder som följer: Östra gaveln: ILL.^{MO} : DN : DN LAVRENTIO KAGG COMITI. L.B.R.S SENATORIO MARSCHIO / COLLEG MILIT : PRAES : LEGIF . OSTROG : MARITO CHARISS.^O AETERNI . AMORIS / MONVM : AGNES RIBBING VID : MOESTISS.^A P . C . A . A.^O MDCLXVI (= Året efter Kristi börd det ett tusende sexhundra sextiosjätte ägnar i oförgänglig kärlek den djupt förkrossade änkan Agneta Ribbing detta minnesmärke åt sin älskade make och herre, den vittberömda herr Lars Kagg, greve, friherre och rådsherre, marskalk, president i krigskollegium, lagman över Östergötland). Norra gaveln: MECVM HONOR ET LAVDES ET LAETO GLORIA VULTV. ET DECVS. ET NIVEIS, VICTORIA CONCOLOR ALIS / ME VINCTVS LAVRO PERDVCIT AD ASTRA TRIUMPHVS. HAEC

ARDVA VIRTVTIS PRAECONIA VERAE. Södra gaveln: INVIA . VIRTVTI . NVLLA : EST VIA : CALCAT EDACEM INVIDIAM . IMMITIS FORTVNAE OBSTACVLA FRANCIT / SVRGERE NITENTI VIRTVTI CALCAR ET ALAS ADDIT : FVNESTAE CONTEMPTRIX GLORIA MORTIS G S (= Hedern mig följer och Ryktet och Bragden med fröjdefull uppsyn, / Världigheten och Segern, så vit som dess glänsande vingar. / Mig bekant med lagern till skyarna höjer Triumfen. / Dessa äro de verkliga Dygdernas höga härorder. / Dygden ej möter en ofarbar väg, hon trampar den glupska / avunden under sin fot, och krossar ett ogunstigt öde. / Dygden bevingas av Äran och sporras att strålände uppstå, / Äran som aktar den bleka, besmittade döden för intet).⁸

Fig 28. Kaggska gravkoret. Exteriör från söder. Foto R Bennett 1987.

The Kagg chapel. Exterior from the south.

Kaggska gravkorets interiör

Gravkorets interiör (fig 29–34) domineras helt av den slösande rika skulpturala utsmyckningen i stuck, signerad av den italienske konstnären Carlo Carove⁹ och fullbordad 1667. Koret öppnade sig före 1880-talets ombyggnad av kyrkan mot det då tvåskeppiga långhuset i två stickbågiga öppningar, åtskilda av en kraftig murelpelare. Sedan ombyggnaden är den södra av dessa öppningar igenmurad och gravkoret kan således endast nås från norra sidoskeppet. Tre trappsteg leder där upp till gravkorets golv, som ligger 47 cm högre än kyrkorummets i övrigt. På sidorna om trappstegen finns ett genombrutet räcke av gråmålad sand(?)sten. I bågen ses i hjässan ett bevingat kerubhuvud och olika slags troféer. På väggen finns i bågen släta fält som bör ha varit avsedda för målade inskrifter e dyl. Nederst finns ett 138 cm högt postament med rektangulära, släta fält och enkelt profilerad gesims; detta postament löper

runt gravkoret på samtliga väggar.

Från postamentet reser sig i gravkorets inre kanelrade korintiska pilastrar vilka bär upp ett bjälklag som pryds av en akantusranka. Mellan pilastrarnas kapital finns rektangulära fält med fruktknippen och girlander, mellan pilasterskaften rundbågiga nischer i vilka står personifikationer av fältherredygder, skulpterade i mycket hög relief, delvis rundskulptur. Från bågöppningen räknat ses på norra sidan HONOR (= Åran, kung med krona och mantel), VALOR (= Styrkan, man insvept i djurhud), MAGNANIMITAS (= Storsinnet, kvinnlig draperifigur med lagerkrans på hjässan och ett lejon vid fötterna); på östra sidan FORTITVDO (= Tapperheten, kvinnlig draperifigur, lagerkrans på hjässan, hållande en kolonn), AETERNITAS (= Evigheten, kvinnlig, krönt figur med palmkvist i handen); på södra sidan PRVDENTIA (= Visheten, kvinnlig draperifigur, lagerkrans, i handen en orm), VIGILANTIA (= Vaksamheten, kvinn-

Fig 29. Interiör av Kagg ska gravkoret mot öster. Foto 1987.

Interior of the Kagg chapel looking east.

lig draperifigur, lagerkrans, i handen en tupp), FAMA (= Ryktet, kvinnlig figur i krigisk utstyrel).

I den stora stickbågiga nischen på gravkorets östra vägg finns ett altare med tillhörande altaruppsats och altarskrank. Altaret, av sandsten med utsmyckning i relief, har i hörnen vingade genier och på framsidan ett stort fält med ätterna Kags och Ribbings vapen. Nedanför vapnen finns en akantusranka och ovanför dem ett fält med fyra anvapen: fr v Kagg, Örnflycht, Forstenaätten och Sparre av Rossvik. Altarets norra kortsida har i mitten en inskriftstavla av brun kalksten med texten: TIM 4.v.7. IAGH. / HAFVER. KEMPAT. EN / GOD. KAMP. FVLBORDAT / LOPET. HOLLIT. TRONA. Nedanför tavlan finns en girland med frukter och ovanför den två anvapen, t v Stenbock, t h Lake. Inskriftstavlan omges av broskornament, sådana förekommer också sparsamt kring de båda stora vapnen på altarets framsida. Södra

kortsidan är utsmyckad i analogi med den norra. På inskriftstavlan läses här: AP.2. u. 10. WAR. TRO/FAST. IN. TIL. DÖDEN. / SÅ SKAL. IAG. GIFVA. TIG. LIFZENS. CRONA. Anvapnen ovanför är t v tillbakaseende ulv, t h tre strömmar. Altarets höjd är 110 cm, bredden 193 cm och djupet 120 cm. Framför det ligger i golvet en medeltida altarskiva av brun kalksten (mått: 188 x 108 cm). Altaret står på ett 15 cm högt trappsteg som i sin tur vilar på ett 27 cm högt podium i vars yttre kant altarskranket placerats. Skranket är till största delen av sandsten med utsmyckning i relief; på norra och södra sidorna finns dock dörrar av trä. Skranket är 55 cm högt, har i hörnen små fruktknippen och på framsidan tre rektangulära fält med 2 + 4 + 2 anvapen. Vapnen är fr v Gylta, Krabbe, Olof Pederssons (Hård) vapen (liljesparre), Hård, Store, Krabbe, Ribbing, Gyllenstierna.

Altaruppsatsen är utförd i stuck och uppbyggd kring

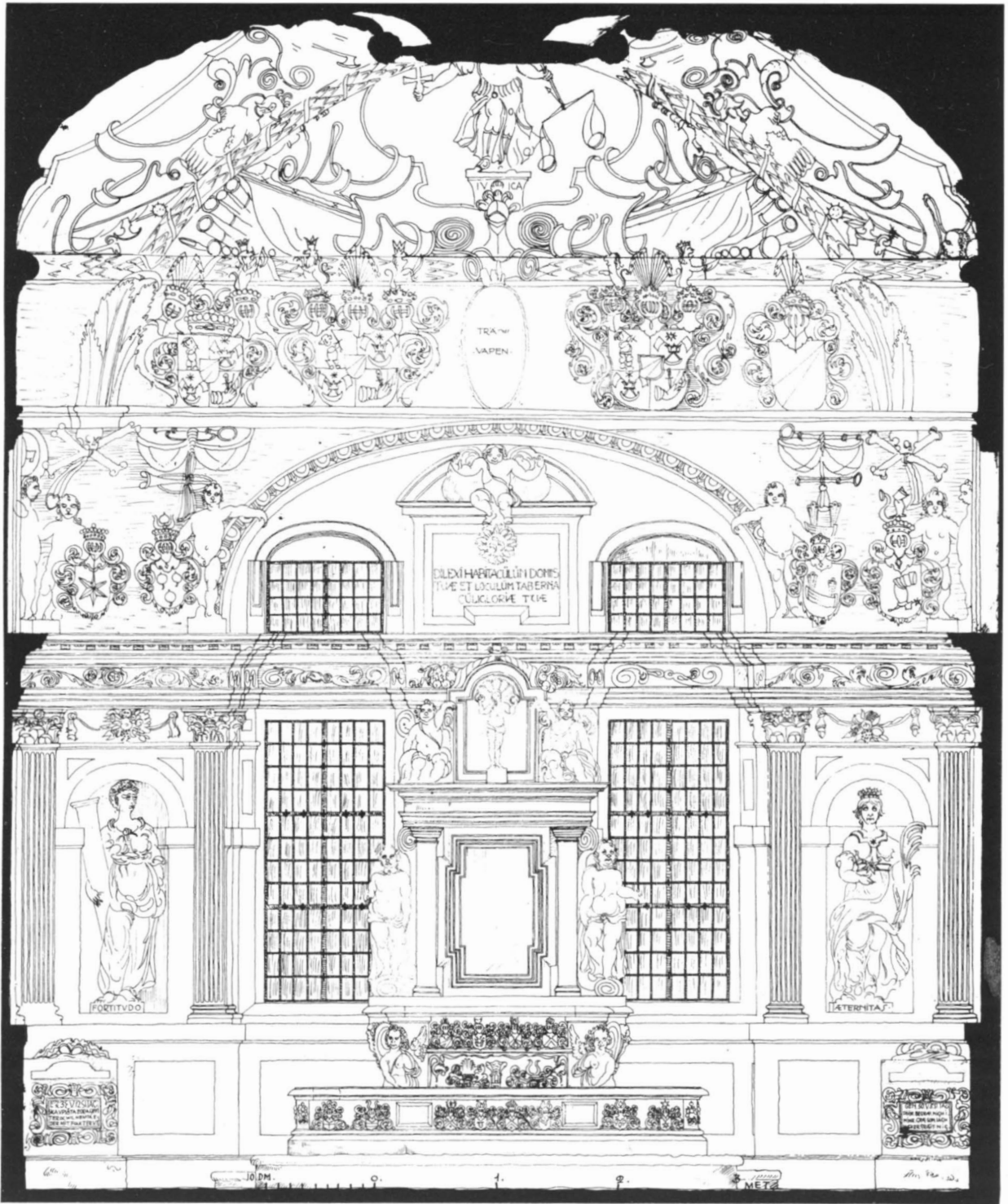

Fig 30. Kaggiska gravkoret, östra väggen. Uppm B Lundahl 1916.

Interior of the Kagg chapel. Measured drawing of the altar and the east wall. B Lundahl 1916.

Fig 31. Kaggiska gravkoret. "Storsinneten", allegorisk figur i nisch på gravkorets norra vägg. Foto 1987.

The Kagg chapel. "Generosity", an allegorical figure in a niche on the north wall of the chapel.

mittposten mellan den östra vägnischens fönster. Närmast ovanför altaret finns en i stucken infälld oljemålning på duk med en ganska naivt utförd framställning av Nattvarden (om tavlan se vidare s 119). Fältet med målningen flankeras av knubbiga genier, i det närmaste rundskulpterade, och ovanför det finns en kraftig gesims. I nästa våning står den uppståndne Kristus mot bakgrund av en rundbågig nisch. Nischen flankeras av huksittande genier och i svicklarna ovan bågen ses vridna ymnighetshorn ur vilka frukter och akantus väljer fram. Ovanför ännu en gesims följer så ett rektangulärt fält med strålsol och under denna inskrift: DILEXI HABITACULUM DOMUS / TUAE ET LOCUM TABERNA / CULIGLORIAE TUAE (= Ps 26:8. Jag har din boning kär och den plats, där din härlighet bor). Altaruppsatsen kröns av en bruten segmentgavel med en sittande putto.

De stora stickbågiga nischerna på norra och södra väggarna har inåt rummet mittposten prydd av två pilastrar medan sidorna har släta fält. Fönstersmygarnas från mittposten utgående stickbågar är dekorerade med blommor, uppstigande ur hjärtformiga vaser. Den stora bågen i de östra, norra och södra nischerna har kassetaksdekor med olikformade fält som inramas av listverk. Den stora pelaren mellan bågöppningarna mot långhuset har på var och en av de inåt gravkoret vända sidorna två pilastrar och mellan dessa släta väggfält, det östra med inskrifter: CAROL CAROVE /. ITALIAN / CONFECIT. / A.o 1667 P.T. Skov / Reparint 1729 / Johan Christian Herrman / Reparit 1747 d 4 Augustus / 1747.

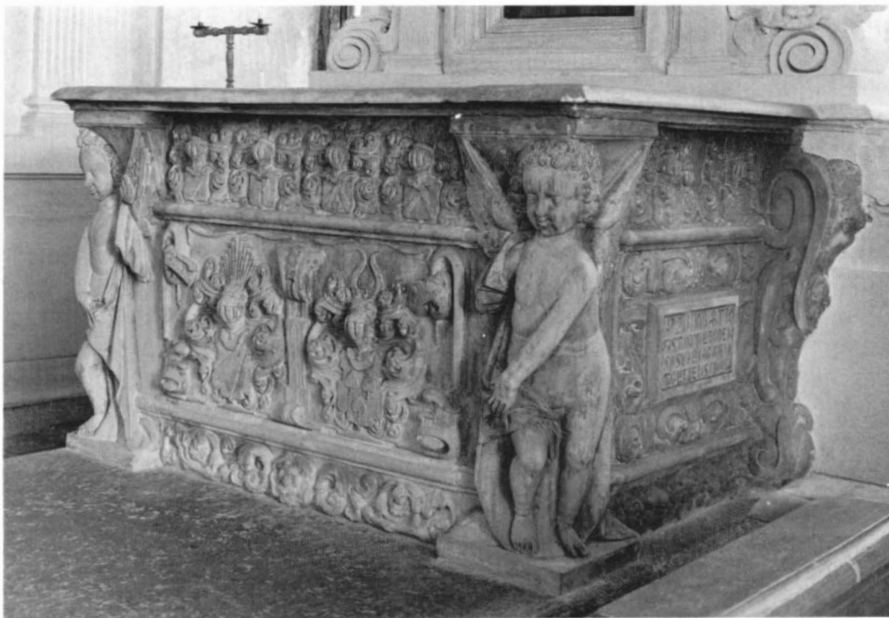

Fig 32. Kaggiska gravkoret. Altaret, sammansatt av delar från ett gravmonument över Lars Kagg och Agneta Ribbing. Foto 1987.

The Kagg chapel. The altar, composed of pieces from a burial monument in memory of Lars Kagg and Agneta Ribbing.

Närmast ovanför det på väggarnas pilastrar vilande entablementet finns i rummets fyra hörn samt mellan de små övre fönstren i norra och södra väggnischerna trofégrupper som flankeras av putti, hållande vapensköldar med Agneta Ribbings 16 anor. Serien, som börjar i nordvästra hörnet och löper medsols runt rummet, är följande: 1. Thun, 2. Hand, 3. Stierna, 4. Oxehufvud, 5. Lillie, Greger Mattssons ätt, 6. Gylta, 7. Gustav Mattssons ätt (7-stjärna), 8. Ribbing, 9. Bonde, 10. Vapen med en stövel, syftande på Ingrid Amundsdrö om norsk släkt, 11. Posse, 12. Hällekisätten, 13. Bååt, 14. Roos av Hjelmsäter, 15. Lillie av Ökna, 16. Stiernsköld.¹⁰

På pelaren mellan bågöppningarna i väster ses ovanför entablementet en stor rullverkskartusch, omgiven av troféer. Inom kartuschen läses: BEATI HABITORE DOMUS / TUAE. IN SECLUM LAUDANT / TE. SELAH. (= Ps 84:5. Saliga äro de som bo i ditt hus; de lova dig beständigt. Sela).

Valvet har i valvhjässan Kaggs och Ribbings alliansvapen, delvis förgyllt och inom en lagerkrans från vilken fyra valvribbor av lager utgår. Lager bildar också en stor krans kring valvets nedre del; omedelbart nedanför denna krans finns rader av vapensköldar. I öster ses i mitten det begravningsvapen som fördes i Lars Kaggs liktåg vid hans jordfästning i Riddarholmskyrkan och vid gravsättningen i Floda kyrka. Vapnet, av snidat och målat trä, har fått behålla sin ursprungliga polykromi men den latinska texten på inskriftskartuschen är numera till stor del bortnött och oläslig. Begravningsvapnet flankeras av fyra Kaggvapen av stucc, visande Kagg som adel, friherre och greve. I norr, söder och väster finns anvapen för Lars Kagg, tydligen med avsikt att fädernet skall utvisas av vapnen i norr och nordväst, mödernet av dem i söder och sydväst. Vapnen har dock placerats i oriktig ordning och ett par av dem har dessutom oriktig vapenbild. Felaktigheterna kan åtminstone delvis bero på att sköldarna varit skadade och rekonstruerats vid de reparationer som företagits i gravkoret vid flera tillfällen. Med början med fädernet (på västra sidan åt norr och vidare på norra sidan från väster till öster) och med fortsättning med mödernet (på södra sidan från öster till väster och vidare på västra sidan åt söder) är vapnen följande: 1. Öra, 2. Sparre (borde vara Ryting), 3. Sparre, 4. Forstenaätten, 5. Tillbakaseende ulv, 6. Örnflycht, 7. Tre strömmar, 8. Kagg, 9. Liljesparre (borde vara sparre), 10. Hård (borde vara liljesparre), 11. Store, 12. Krabbe, 13. Ribbing, 14. Gustav Mattssons ätt (7-stjärna), 15. Stenbock, 16. Lake.

De fyra stora, trekantiga fälten som bildas mellan valvribborna upptas av personifikationer av kristna dyg-

Fig 33. Kaggska gravkoret, Carlo Caroves signatur på pelaren mellan bågöppningarna mot kyrkorummet. Foto R Bennett 1987.

The Kagg chapel. Carlo Carove's signature on the pillar between the arch openings towards the nave.

der: i norr PIETAS (= Fromheten, kvinnlig draperifigur, framräckande handen), i öster IVSTICA (sic!) (= Rättvisan, i krigisk utstyrsel med svärd och balansvåg), i söder RELIGIO CHRISTIANA (kvinnlig, krönt figur, i elegant klänning, bärande ett kors), i väster TEMPERANCIA (= Måttfullheten, kvinnlig figur i elegant klänning, vid hennes fötter ett elefanhuvud). Alla ytor runt om de fyra figurerna är utfyllda med olika slags troféer.

Gravkoret har golv av kvadratiska (ca 51 x 51 cm), grå eller bruna kalkstensplattor i snedrutmönster. Nedgången till gravvalvet under koret befinner sig i golvet i bågen mot norra sidoskeppet. Den täcks av en 175 x 102 cm stor kalkstenshäll med fyra lyftringar. Själva gravkammaren beskrivs på s 116. Rummet är möblerat med lösa stolar. I de norra och södra nischerna samt i den nisch som utgörs av den igensatta bågen mot mittskep-

a.

b.

Fig 34 a–d. Kaggska gravkoret. Valvet med allegoriska figurer, trofégrupper och anvapen. a. Östra kappan, b. Norra kappan, c. Västra kappan, d. Södra kappan. Foto R Bennett 1987.

The Kagg chapel. The vault with allegorical figures, trophy groups and ancestral coats-of-arms. a. east cell, b. north cell, c. west cell, d. south cell.

pet finns väggfasta träbänkar, målade i grå marmorering. De sistnämnda tillkom i samband med gravkorets restaurering år 1934. Mitt framför altarskranket står en dopfunt av sandsten, skänkt 1671 (se s 88). Slutligen finns i rummets nordöstra och sydöstra hörn tumbalik-

nande fundament av putsat tegel, uppbärande liggande helfigursbilder (fig 35) av Lars Kagg och hans hustru. I strid med traditionen ligger de med huvudet i öster och är även heraldiskt felplacerade eftersom hustrun bör ligga på sin mans vänstra sida. På norra sidan ses

c.

d.

Agneta Ribbing, iklädd en tvådelad, plisserad dräkt med pipkrage och över denna en kåpa med dok. Händerna hålles i kors över bröstet och huvudet vilar på en kudde. Tumbans åt väster vända kortsida har dekor i anslutning till altarets kortsidor. På inskriftstavlan av

brun kalksten läses: EZ. 37. V.12 SII / IAG SKAL. VPLÅTA. EDRA. GRIF/TER. OC. WIL. HEMTA. E/DER. MIT FOLK TER. VT. På södra sidan ses bilden av Lars Kagg, i samma ställning som hustrun, iförd helrustning, med värja men utan hjälm. Tavlan på tumbans kortsida har texten:

Fig 35. Lars Kagg och Agneta Ribbing. Kalkstensskulpturer i Kaggiska gravkoret. Foto S Wallin 1909 (ATA).

Lars Kagg and Agneta Ribbing. Full-size limestone figures in the Kagg chapel.

GEN. 50. v.5. SI. IAG / DÖÖR. BEGRAF. MIGH. I / MINE. GRAF. SOM. IAGH. / HAFVER. GRAFVIT. MIG. Figurerna är huggna av samma bruna kalksten som inskriftstavlorna men nu övermålade med grå färg. Förutom olikheten i material skiljer de sig stilistiskt från stuckskulpturerna i valvet och runt rummets väggar. Detsamma kan sägas om de snedställda sandstensänglarna i altarets västra hörn. Att altarets utsmyckning från början inte varit avsedd för den nuvarande placeringen framgår tydligt av att de konsoler som bär altarskivan längs efter östra

väggen har kerubhuvuden och fruktknippen som till stor del blivit dolda genom inmurning i väggen. Carl Gustaf Blomberg har visat att altarets och altarskrankets utsmyckning samt de båda helfigursbilderna måste ha tillhört ett gravmonument över Lars Kagg och hans hustru, tillkommet tidigare än gravkoret och kanske placerat i det sydliga skepp i långhuset vars uppförande Lars Kagg hade bekostat på 1630-talet.¹¹ Om detta och om gravkorets ursprungliga inredning se mera i samband med kapitlet Byggnadshistoria, s 45.

Byggnadshistoria

Medeltiden.

I sitt odaterade men under biskop Anunds tid (1275–91) nedtecknade testamente ihågkom prosten Bero i Bälinge och Tystberga bl a sin ämbetsbroder Nicolaus i Floda, som fick nitton ekorrhinn, ett silverbälte och ett par svarta skor.¹² Testamentet (DS 871)

utgör det äldsta bevarade belägget för sockennamnet Floda men hur lång tid där då redan funnits en kyrka är ovisst. I den nuvarande byggnaden återstår av den romanska kyrkan långhusets västra gavel och dess norra mur; gränsen mellan den ursprungliga nordmuren och dess senmedeltida förlängning åt öster går vid fönstret i

Fig 36. Floda kyrka från söder, teckning av Johan Peringskiöld 1695 (KB).

Floda Church from the south. Drawing 1695.

Fig 37. Floda kyrka från norr, teckning av C F Lindberg 1866 (ATA).

Floda Church from the north. Drawing 1866.

travé III, vilket kunde konstateras i samband med utvändiga putsarbeten 1965–66. Det äldsta långhuset har de ungefärliga måtten 9 x 11 m; längden har alltså obetydligt överstigit bredden, vilket skulle kunna tyda på att den äldsta stenkyrkan anlagts redan under 1100-talet. Det medeltida tornet, vars övre delar rasade år

Fig 38. Floda kyrka från sydväst, teckning från 1860-talet av Georg von Rosen.

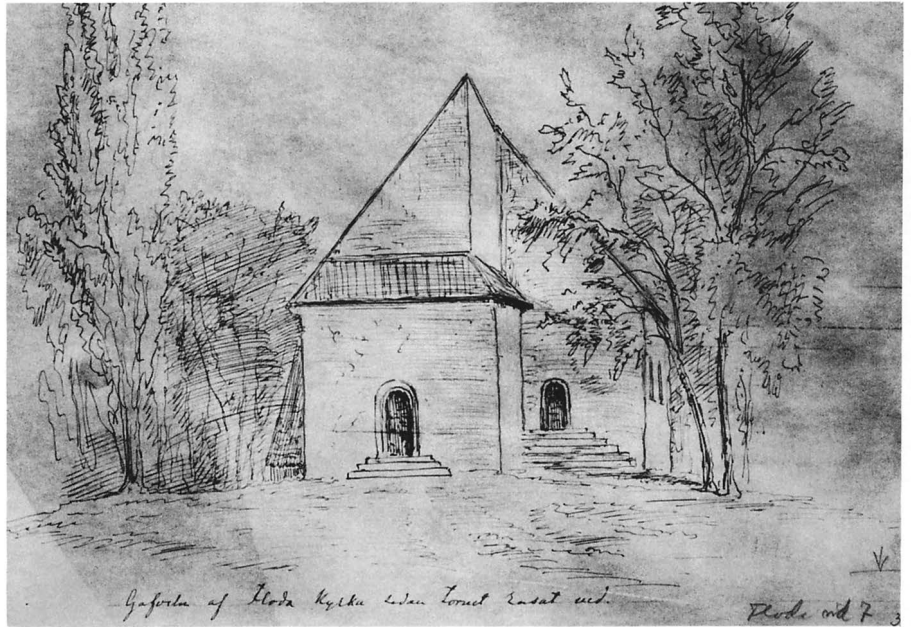
Floda church from the south-west, drawing from the 1860's.

1872, har antagits vara tillbyggt någon gång under 1200-talet men ingenting motsäger att det kan ha tillhört den ursprungliga anläggningen. Det hade under senmedeltiden förhöjts med en våning av tegel som också dekorerats med blinderingar. Tornets tjockare nedersta del, som syns på teckningar av C F Lindberg, G von Rosen och O Hermelin (fig 37–39), skulle kunna innebära att de övre delarna uppförts på valvbågar inne i en bredare bottenvåning men är troligare en i senare tid tillkommen förstärkningsmurning. Den finns dock med redan på Peringskiölds teckning från 1686 (fig 36). Om tillkomsten av den höga och smala tornspira som syns på Peringskiölds teckning och på kopparsticket i Suecia Antiqua (fig 44) saknas uppgifter. Den kan ha varit medeltida men har också motsvarigheter bland de spiror som på andra håll i landskapet uppfördes under både 1500- och 1600-talen.¹³ Efter den ödesdigra branden 1818 (s 26) försågs tornet med en låg pyramidhuv och efter raset 1872 gjordes den provisoriska avtäckning som visas av Hermelins teckning.

Om utseendet av den romanska kyrkans kor är ingenting känt men det får i analogi med vad som varit vanligt i Södermanland under tidig medeltid antagas ha varit rakslutet och ha inrymts inom den nuvarande travé II. Koret revs i samband med att kyrkan någon gång under senare medeltiden utbyggdes åt öster till mer än dubbla längden. I samma byggnadsetapp tillkom av allt att döma den sakristia av vilken östra muren alltjämt är bevarad och ingår i den nuvarande sakristian. Vid tillbyggnaden av långhuset gjordes den nya östgaveln omkr 1 meter bredare än västgaveln och kyrkorummets

Fig 39. Floda kyrka från väster. Teckning av Olof Hermelin efter tornraset 1872.

Floda Church from the west. Drawing from after the collapse of the tower in 1872.

kom därför att bli avsmalnande mot väster. Möjligen försågs det med någon form av innertak av trä, platt eller tunnvalvt; det gick i så fall förlorat vid den brand som härjade kyrkan år 1414 och om vilken en inskrift på en dörr som tillhört medeltidskyrkan berättar. Dörren (fig 40) förvaras numera i tornets mellanvåning. Före 1880-talets ombyggnad befann den sig i det på 1600-talet tillbyggda södra skeppets västingång, men om den ursprungligen tillhört medeltidskyrkans västingång eller en sydingång är ovisst. Dörren är tillverkad av grova furuplankor med järnbeslag längs ytterkanterna och i fyra band horisontellt över dörren. På mittpartiet ses dessutom ett stort beslag i stiliserad liljeform och dekorativt utformade beslag kring nyckelhålet och som fäste för dörringen. På dörrrens översta, rundade parti finns två järnband med inskrift i minuskler; av det övre saknas ett litet stycke ungefär på mitten. På 1860-talet var båda banden oskadade vilket framgår av en teckning i ATA och av B E Hildebrands läsning. Inskriften lyder: *anno domini m cd x iiii ip(so die ant)onii confessoris / fuit ecclesia combusta ex igne tonitruui magno fulmine* (= På bekännaren den helige Antonius dag (17 januari) Herrens år 1414 härjades kyrkan av eld, sedan den träffats av ett kraftigt åsknedslag).

Den kyrka som eldhärjades hade några år tidigare på ett eller annat sätt stått under byggnad vilket framgår av två avlatsbrev, daterade den 14 september 1412 (DS 1618) och den 14 december 1413 (DS 1860). Det första

av dem utfärdades av ärkebiskop Johannes Gerechini i samband med ett kyrkomöte i Arboga och utlovar fyrtio dagars avlat åt den som med fromt sinne besöker Floda sockenkyrka och bidrar till dess uppbyggande och prydnad. Av brevet framgår också att kyrkans skyddshelgon var Maria Magdalena och Thomas Becket. Det senare brevet meddelar lika många dagars avlat åt dem som förrättar viss andakt i kyrkan, en formulering som tyder på att ett byggnadsskede fullbordats och att kyrkorummets tagits i bruk för gudstjänster. Att det var den romanska kyrkans förlängning åt öster som då avslutats är ett rimligt antagande även om det inte kan bevisas. Båda norra sidoskeppets gavlar bär brandspår ovan valven, vilket visar att kyrkoutvidgningen i varje fall inte utförts senare än 1413.

Tre vapensköldar som förekommer bland kalkmålningarna i norra sidoskeppets valv ger vissa hållpunkter för en datering av de senare under 1400-talet inslagna valven. I korvalvet finns biskop Kort Rogges vapen (fig 57) – utvisande att målningarna tillkommit efter 1479 då Rogge valdes till biskop – och på norra sidan av valvet i travé II ytterligare två vapen, det ena med en lilja (fig 41), det andra med ett svinhuvud (fig 42). Invid vapnet med liljan finns en inskrift med minuskler, nött men tydbar: *Germu(n)t Lare(n)so(n) wapn* (sista ordet osäkert; Peringskiöld har dock samma läsning). Vid svinhuvudvapnet har också funnits en inskrift, nu helt oläslig men återgiven av Peringskiöld: *Hince jonsons*

Fig 40. Dörr från 1400-talet, nu i tornets mellanvåning. På övre delen minuskelinskrift som omtalar att kyrkan härjades av brand 1414. Foto 1987.

Door from the 15th century, now standing in the middle floor of the tower. On the upper part a minuscule inscription relating that the church was severely damaged by fire in 1414.

oppå kopp(er)berget. Häradshövdingen i Österrekarne Germund Laurensen ägde, som nämnts i inledningen, Fjällskäfte och hade bebott gården i varje fall sedan 1427. Han levde ännu 1457 men var död 1459. Bergsmannen Hinse Jönsson är känd som nämndeman 1474 och 1484 och hade fastighetsaffärer i Stockholm 1485. 1491 var han död eftersom frågor rörande arvet efter honom då dryftades inför borgmästare och råd i Stockholm.¹⁴ Hinse Jönssons anknytning till Floda förklaras av att han var svärfar till Anders Laurensen som ägde

Ökna. Detta framgår av en släkttavla i 1500-talsgenealogen Rasmus Ludvigssons stora, i två avskrifter bevarade släktbok, men också av att Anders Laurensen jämte Jöns Hinesen företrädde Hinse Jönssons arvingar vid förhandlingarna 1491. Hinse Jönsson tycks ha varit en betydande jorddrott och det slutliga skiftet mellan hans ganska talrika arvingar skedde inte förrän år 1500. Namnet på den dotter till Hinse Jönsson som var gift med Anders Laurensen är dock något osäkert.

Sannolikt bör man med utgångspunkt från de båda

Fig 41. Lillievapen, kalkmålning i valvet i norra sidoskeppets travé II. Foto G Hildebrand 1987.

The Lillie family coat-of-arms, mural in the vault in bay II of the north aisle.

Fig 42. Svinhuvudvapen, kalkmålning i valvet i norra sidoskeppets travé II. Foto G Hildebrand 1987.

The Svinhuvud family coat-of-arms, mural in the vault in bay II of the north aisle.

donatorsvapnen dra slutsatsen att medel till kyrkans välvning årtiondena efter branden i varje fall delvis skänkts från Fjällskäfte genom Germund Laurensen. Kyrkans prydande med målningar på 1480-talet skulle då ha bekostats av den förmögne Hinse Jönsson som en motprestation från Öknas sida och kanske skedde detta i samband med bröllopet mellan Anders Laurensen och dottern. Att biskop Rogges vapen också förekommer bland valvmålningarna bör inte tolkas som att han på något sätt uppträtt som donator, utan istället som en allmän angivelse om tiden för målningarnas tillkomst.

1600- och 1700-talen

”År 1631 den 4 säptämber Haffuer iag underskrefuen förärratt till min soknekiörka floda, gudz namn till ähra kiörkan till bepyrdningh en mässehake och kalk. År 1637 den 3 ochtober: Hafuer iag förärratt till sama kiörka förbättringh och föruidgningh päningar 500 daler k möntt samtt 11 tafler och muresten 1700 lass kostar migh – – – 159 dal – 12. År 1645, den 1 Decemb: Hafwer jag under-tecknad förärat til min Soknekyrka Floda, Guds namn til ära, Kyrkan til bepyrdning at köpa Orgewärk före 200 Dal:r gångbart Kopparmynt.”

Ovanstående anteckningar som samtliga är under-tecknade av Lars Kagg är hämtade ur kyrkans stambok

och citeras i ett intyg av den 14 april 1728, under-tecknat av ett antal äldre sockenmän. Att det citerade ”warde rätteligen extraherat utur Floda Kyrkiobok” attesteras av komminister och vice pastor i församlingen. Intyget hade tillkommit för att styrka ägarens av Fjällskäfte säteri patronatsrätt till församlingen; Floda hade redan 1693 upptagits bland de pastorat som Kungl Maj:t ville ha förklarade för regala.¹⁵ I intyget försäkras de under-tecknade, ”at wij utaf våra Sahl: Föräldrar och soknens äldsta hördt hafwa, det Sahl: RiksRådet och Fältherren Grefwe Lars Kagg, som bodde uppå Fiälskieffte Sätessgård, i Floda sokn, har i de tider och ongefär för Niotio År sedan, kåstat uppå den utwidgning af Floda Kyrka, som är uppå Södra sidan, och är så stor del som den gamla Kyrkan, så at Tegel och Mursten samt penningar och murmästare arbete är af honom utlagt, och hulpe alenast Sokneboerne til med dagswärken och sådant arbete med bärande och bruksgjörande, som de åstadkomma kunde”.

Efter att ha lämnat det aktiva krigarlivet i Tyskland tillträdde Lars Kagg hösten 1637 – alltså samtidigt med donationen till kyrkans utvidgning – en befattning som krigsråd med säte i krigskollegium. Att donationen av allt att döma sammanhänge med en önskan att göra Floda kyrka till gravkyrka för honom själv och hustrun Agneta Ribbing framgår av de delar av ett gravmonu-

ment över paret, som nu befinner sig i gravkoret och delvis utnyttjats som altare, men som från början säkert varit avsedda att ställas upp i det nybyggda södra skeppet. Carl Gustaf Blomberg har visat att monumentet måste ha huggits på 1640-talet och av samme stenhuggare som 1644 utfört sandstensportalen kring västra syd-ingången till S:t Nicolai kyrka i Nyköping. Den aktuella typen av gravmonument – en tumba med på lockhällen liggande bilder av de avlidna – hade på 1640-talet egentligen redan blivit omodern, och kanske började Lars Kagg själv under livstiden planera för att istället låta uppföra en fristående gravbyggnad vid kyrkans östra gavel. I grannsocknen Sköldinge utbyggdes kyrkan på samma sätt som i Floda med ett sydligt skepp år 1656 och detta nya skepp avslutades med ett friliggande, åttkantigt gravkor, den s k Holbonäsgraven för Nils Ryning. Tillkomsten av den Ryningska graven kan ha fått Lars Kagg att för egen del tänka på en gravbyggnad av samma storslagenhet som det gustavianska gravkoret vid Riddarholmskyrkan – uppfört ett par decennier tidigare. Tidpunkten stämmer bra med en uppgift hos Peringskiöld att Lars Kaggs bror Lennart fick sitt vilorum i Floda kyrka år 1658 – Lennart Kagg hade avlidit på sin gård Fors i socknen i februari 1657. Det är möjligt att beslut om ett gravkorsbygge då redan var fattat och att brodern fick överta den tidigare utsedda gravplatsen i det sydliga skeppet. Lennart Kaggs grav beskrivs av Peringskiöld på följande sätt: ”På söder sidan i kyrkian hafwer H. Kagen sin graf, öfwr hvilken är ett Kage baner, samt fanor och 16 ahnor uphängde hafwer denna inscript. Edle Wälborne Herr Lenhardt Kagg fordom till Stockeryd och Fors är födder på sin fädernes gård Kälstorp åhr 1592. den 31 augusti och saligh i herranom afsomnat på Fors åhr 1658. den 10 februari på sitt ålders 65. åhr, 6 månader och 10 dagar.” Sannolikt är det denna gravplats som avses när det i ett stämmoprotokoll från 1795 talas om ”den numera igenfyllda så kallade Kaggiska grafwen under prästbänkarna i kyrkan”.

När gravkoret år 1666 till det yttre stod fullbordat hade Agneta Ribbing sålunda kanske fullföljt äldre tankegångar men det är inte troligt att byggnadsarbetena påbörjades före Lars Kaggs död. Att det var änkan som engagerade Erik Dahlberg som gravkorets arkitekt tycks framgå av ett brev av den 5 juli 1665 i den Dahlbergska samlingen i KB. Det är skrivet av Christina Soop till Stjärnsund och rör sig om den Soopska släktens gravkor, som Dahlberg ritat för att byggas vid Askersunds landsförsamlings kyrka. I brevet läses bl a följande: ”...skulle hr. Öfwersten i architekturwäsendet wara eij allenast myckit klook och förståndigh, utan och dher hoos, widh Sådhana tillfällen, låtit sig bruka, i

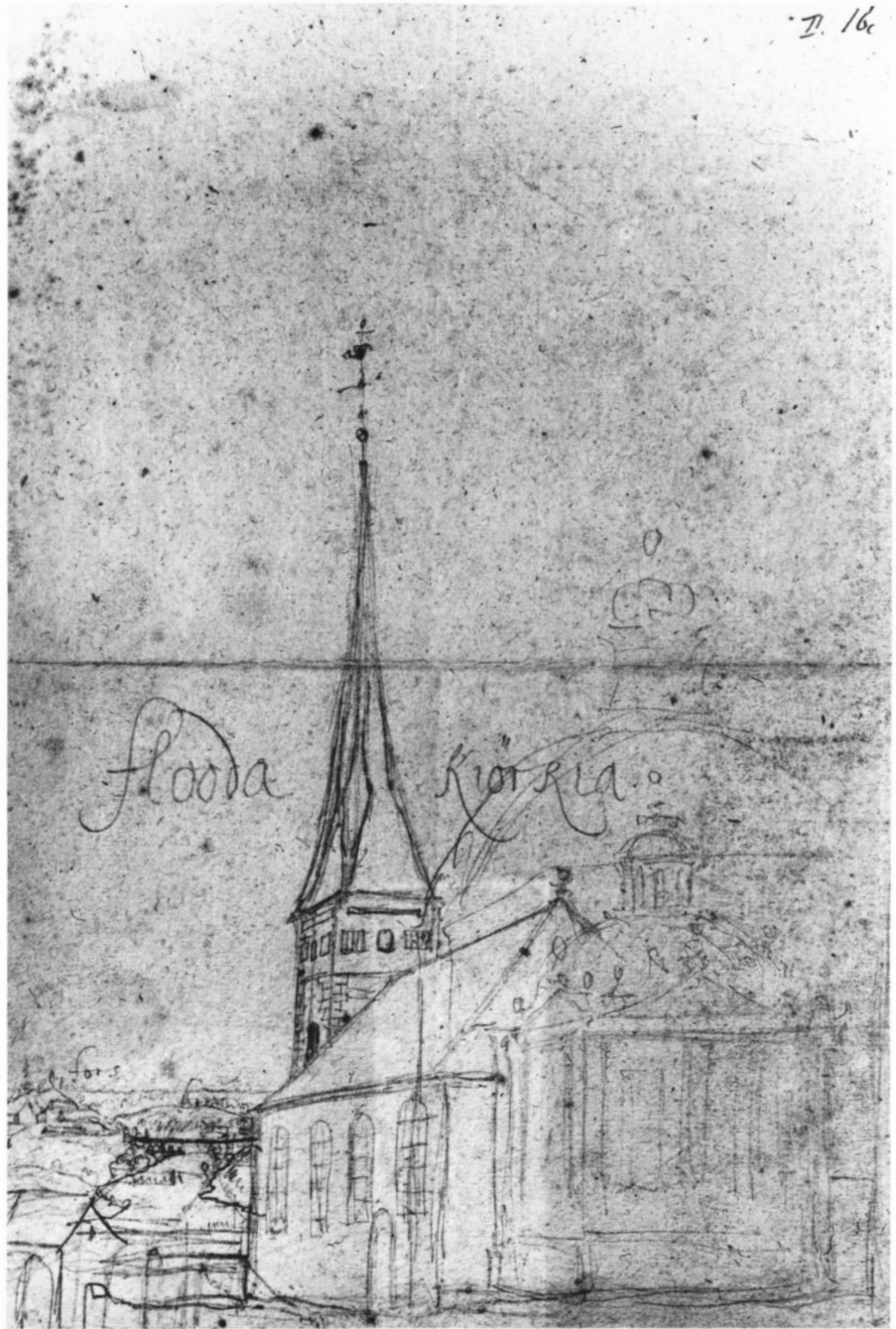
synnerheet af min Högtährade K(ära) S(yste)r Högwälborne Gref:n Fru Agneta Ribbing widh dhes Sahl. Herres grafz förfärdigande...”. Dahlberg hade vid den aktuella tiden inlett sina resor för Sueciaverket och i samband med detta börjat anlitas som praktiserande arkitekt. En blyertsskiss (fig 43) bland teckningarna till verket är av allt att döma utförd innan gravkoret börjat uppföras. Skissen visar långhusets södra fasad med fyra rundbågiga fönster och en rundbågig portal mellan de båda östligaste av fönstren. Sydöst om kyrkan skymtar en troligen medeltida stiglucka, ingående i en bogårdsmur som är endast otydligt antydd på teckningen. På det färdiga kopparsticket (fig 44) och dess mera utarbetade förlagor (fig 45) är stigluckan ersatt av en monumental port med Kaggs och Ribbings vapen ovanför och dubbla doriska pilastrar på sidorna om ingångsvalvet. Portbyggnaden ingår i en ganska hög kyrkogårdsmur, utgående från det södra skeppets sydöstra hörn i rakt sydlig riktning. Av anordningen syns nu inga spår och den starkt sluttande terrängen söder om kyrkan ger skäl till tvivel på att porten och den anslutande muren verkligen uppförts. I ett intyg från 1722, liksom det ovan nämnda från 1728 tillkommet i samband med en utredning om Fjällskäftes patronatsrätt, uppger dock ett antal undertecknade sockenbor ”att Grefwinnan och Fältherrinnan Sal: Högwälborna Fru Agneta Ribbing till Fiählskiefte, hafwer på sin egen depense upbyggt hela Choret i vår Kyrka af idell huggen och uthzirader gottlandssteen med Kåppartak och inutij öfwerallt med skiönt Gipsarbete samt en wacker Kiörckiogårds Porth med huggen sandstenslist och järnbläck Tak, så att bemelte Byggnad åthminstone skall kommit att kåsta 10 à 12000 Rixdaler”.¹⁶ Ringmuren omkring kyrkogården omnämns på flera håll i 1700-talets stämmoprotokoll vara i behov av rappning och täckning. 1781 beslöt stämman att muren skulle rivas och omgöras ”så at han hädanefter blifwer utan trätak, utantil med lodrätt stenum och innantil med lutande jordwall”. Ännu 1786 stod den förfallna muren kvar.

I intyget från 1722 uppges vidare att: ”Dessutan hafwer Sal: Fru Grefwinnan förärt till Kyrkans årliga behof Ett Trefierdedehls Frällsehemman Giöttersta benembt, som Rântar årligen Trättjo D:r Sillfwermynt samt dagswårcken.” Donationen var avsedd speciellt för gravkorets underhåll och upprinnelsen till en ännu existerande fond för ändamålet.

Några handlingar som belyser hur italienaren Carlo Carove fått uppdraget att dekorera gravkorets interiör har inte bevarats. Kaggiska gravkoret är av allt att döma hans första arbete efter ankomsten till Sverige och om hans tidigare verksamhet är ingenting känt. Redan

Fig 43. Floda kyrka från sydost. Blyertsskiss av Erik Dahlberg, förarbete till Suecia Antiquas pl II:16. Foto Nordiska museet.

Floda Church from the southeast, pencil sketch by Erik Dahlberg. Preliminary sketch for "Suecia Antiqua".

1667, samma år som utsmyckningen i Floda signerats, knöts han till slottsbygget vid Drottningholm och arbetade på 1670-talet för flera olika uppdragsgivare, bl a Magnus Gabriel De la Gardie. Troligen engagerades Carove genom förmedling av Dahlberg, som kanske fått

kontakt med den skicklige stuckatören under sin vistelse i Italien på 1650-talet.

En föreställning om gravkorets ursprungliga inredning ger dels Peringskiölds beskrivning, författad tredjedag jul 1695, dels en berättelse av kyrkoherden

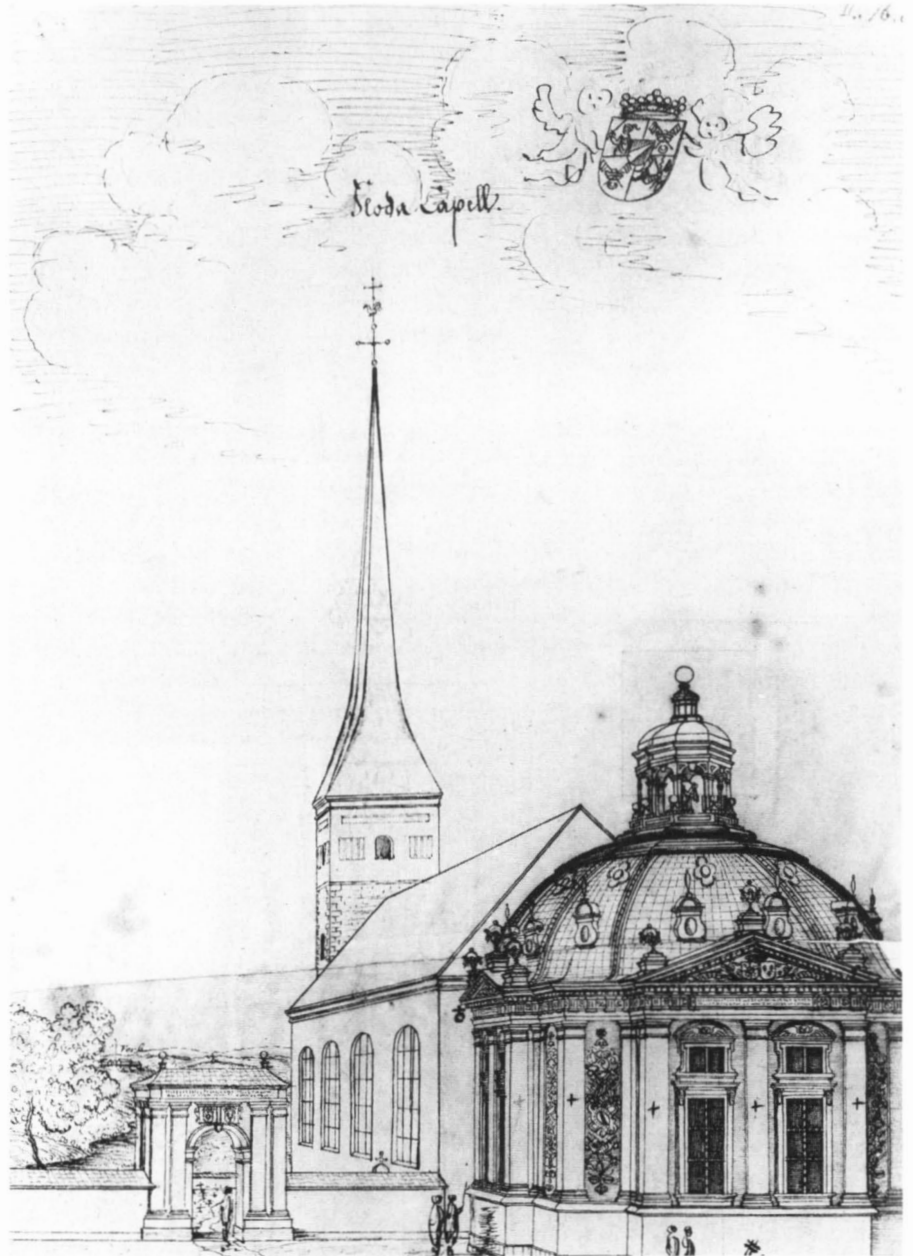

Fig 44. Floda kyrka från sydost. Kopparstick i Suecia Antiqua, pl II:16.

Floda Church from the south-east, engraving (Pl. II:16) in "Suecia Antiqua".

Fig 45. Floda kyrka från sydost. Pennteckning över blyerts, förlaga till sticket, fig 44. Foto Nordiska museet.

Floda Church from the southeast, ink drawing on pencil by Erik Dahlberg, preparatory drawing for the engraving, Fig. 44.

Anders Malmenius i januari 1754.¹⁷ Peringskiöld skriver: "Feltherren Lars Kaggs graf.... alla dess wagnar och ahner af gips, mitt under hwalfwet dess grefliga wagn, samt grefwinnans, som brukar hans wagns fördelningar med sitt stamwagn mitt i. Item grefl. och friherr wagn på fanor med dess 16 ahnor målade, och uphängde under taket. på den stora fahnan läses: KONGL. MAJ^{TS} SAMPT SWERIGES RIJKES HÖGTBETRODDE

MAN RÅDH RIJKS MARSK, GENERAL FELDHERRE OCH PRESIDENT UTHI KONGL. KRIGS COLLEGIO, SAMPT LAGHMAN ÖFVER ÖSTERGÖTLANDT, DEN HÖGHWÄLBORNE HERRE, HER LARS KAGG, GREFVE TIL SJLFREITBORGH OCH SIÖSTORP ÄR FÖDD PÅ SIN FÄDERNESGÅRDH KIÄLSTORP ÅHR 1595. DEN 18 MAIJ OCH I HERRANOM SALIGEN AFSOMNAT UTI STOCKHOLM DEN 19 NOVEMBER ÅHR 1661. Dess hufwudbaner främst widt öfr altaret, har det sama

på Latin.” Därefter följer uppräknings av de i form av figurskulpturer framställda fältheredygderna och av Kaggs 16 anvapen; här anges tinkturerna vilket skulle kunna tyda på att gravkorets stuckaturer delvis varit målade men som mera sannolikt hämtats från de målade vapnen på de nu försvunna begravningsfanorna.

Malmenius inleder sin berättelse med en beskrivning av gravkorets exteriör där han bl a uppger att väggarnas tegelpartier ursprungligen stått oputsade. Om interiören skriver Malmenius bl a följande: ”Taket innan til eller sielfwa hwalfwet prydelⁿ zirat med Gipswärc af blommor och ahnor; hwarunder hänga på konstiga jern- armar 12 st. Fahnor större och mindre. Wid altarets södra wägg är Sahl. Fältherrens egen hela Bild, efter thess storlek på en pedaster uplagd, som ligger i sitt då warande harnäsk och på den norra sidan Fru Fältherrinnans uti sin swepning, til sin storlek. Mitt uti hwalfwet är Fältherrens och thess grefwinnas wapn härlⁿ affattat med äckta förgyllning. På östra gafwelen öfwer altaret, hänger Fältherrens och Grefwinnans hufwudbaner uti kåstbart arbete. Hwarifrån hängia 4 denne Herrens Fahnor, på hwilka äro måhlade Hans Riddare, Friherre och Grefwewapn och på den 4de står hela Hans Titel utsatt. Under nu warande Pastoris och Praepositi Tienstetid, är detta GrafChor förbättrat med nytt Kåppar Tak och thess undergård, med nya fönster och ett nytt Skrankwärc omgifwit; Telgstenar med olliefärg förwarad; Gipsarbetet innan til förnyat; samt dheres Bilder på sina Pedaster uplagde, til omkåstnad à 4000 Dr Kmt ungefärⁿ af de warande GrafChorsmedel.”

Av Malmenius berättelse framgår att de båda helfigursbilderna av Lars Kagg och hans hustru flyttats till gravkoret i samband med den nyligen företagna reparationen. Bilderna hade, som ovan nämnts, med all säkerhet ingått i ett gravmonument vars övriga delar utnyttjades till altaret och kommunionbänken i gravkoret. Att själva altaret tillhört gravkorets ursprungliga inredning framgår av Peringskiölds berättelse, men när det började användas för firandet av gudstjänsterna i kyrkan är osäkert. Malmenius uppger att gravkoret på hans tid hölls mera avskilt än nu eftersom det fanns täljstenspelare och dörrar vid bägge ingångarna. De akustiska och visuella förbindelserna med kyrkorummet i övrigt måste därigenom ha blivit nästan oacceptabelt dåliga och det kan konstateras att Dahlberg i sina övriga gravkorsprojekt hållit strikt på gravrummets avskildhet. Att det medeltida högaltaret tagits ur bruk senast vid den av Malmenius nämnda reparationen är dock uppenbart eftersom dess altarskiva nu ligger som golvsten framför gravkorets altare. Den enda uppgift i räkenskaperna som kan sättas i samband med reparationen är en utbe-

talning i juni 1750 ”för Kyrkians och Sacristians hwitlimning innantil”. Att den i varje fall delvis skedde 1747 framgår av J C Herrmans signatur på gravkorets västra vägg. Utförligare sockenstämmoprotokoll finns bevarade först fr o m 1756, mera kortfattade uppgifter finns från 1657–74 samt 1692. Möjligen kan ett beslut i maj 1673 att det ”gambla Koret skal flyttas och jämnas” ha ett samband med de ovannämnda förhållandena.

Från 1600-talets senare del finns i räkenskaperna uppgifter om ytterligare några byggnadsarbeten. På 1670-talet arbetade man i sakristian, tydligen med dess välvning, och 1677 blev sakristidörren utvidgad och förbättrad. Den medeltida sakristian hade, som nämnts, vid troligen slutet av 1660-talet blivit kraftigt utvidgad. 1695 reparerades tornspiran och hela kyrkan blev utvändigt rappad och vitlimmad.

Under tiden augusti 1735–augusti 1738 innehåller räkenskaperna ett flertal utgiftsposter för arbeten med kyrkans fönster. Glasmästaren Benjamin Sjöberg fick 1735 betalt för ”42. st nya fönster till kyrkian à 5 Dr kt” och i maj 1738 anskaffades ”till sidsta Kyrck=fönstrens förfärdigande” 400 tegel och 11 tunnor kalk. Arbetena, som bl a får tänkas ha innefattat upphuggande eller förstörande av fönster på kyrkans norra sida, avslutades med fönstrens målning sommaren 1738.

Under 1700-talets senare del domineras protokollen först av frågan om den höga tornspirans reparation och senare av det allt mer påträngande behovet av en rymligare kyrka. Spiran rapporterades 1757 vara bristfällig men församlingen ville uppskjuta reparationen till påföljande år. 1760 tillfrågades Erik Larsson i Himlinge ”såsom i Tornbyggnad förfaren” om tornets tillstånd och uppgav då ”att ehuru det tarfwar reparation ... så wore det doch inte så bristfälligt, att det ju ännu några år kunde stå, sådant det är, utan fara”. Arbetet uppsköts på nytt och man beslöt efter företagen inspektion i september 1762 att den äldre tornspiran skulle tas ned och ersättas med en mindre, ”såsom säkrare för Kyrkjan och drägeligare för Församlingen att underhålla”. I början av 1763 hade man upprättat ritningar till ny tornbyggnad och även utsett en ansvarig byggmästare, men i maj 1764 konstateras att ”ärhindringen, som nu giordes om Tornbyggnaden, fick af en del almoge så mycken gensägelse att i denna angelägenhet intet wist afslutas kunde”. På nyåret 1765 besiktigades tornet av en byggmästare Lillja från Örebro och sedan denne rekommenderat ett iståndsättande av den gamla spiran utfördes reparationen med avslutning hösten 1766. Som nämnts förstördes spiran vid branden 1818.

Frågan om kyrkans utvidgning diskuterades första gången på en sockenstämma i juni 1760. Kaptenskan

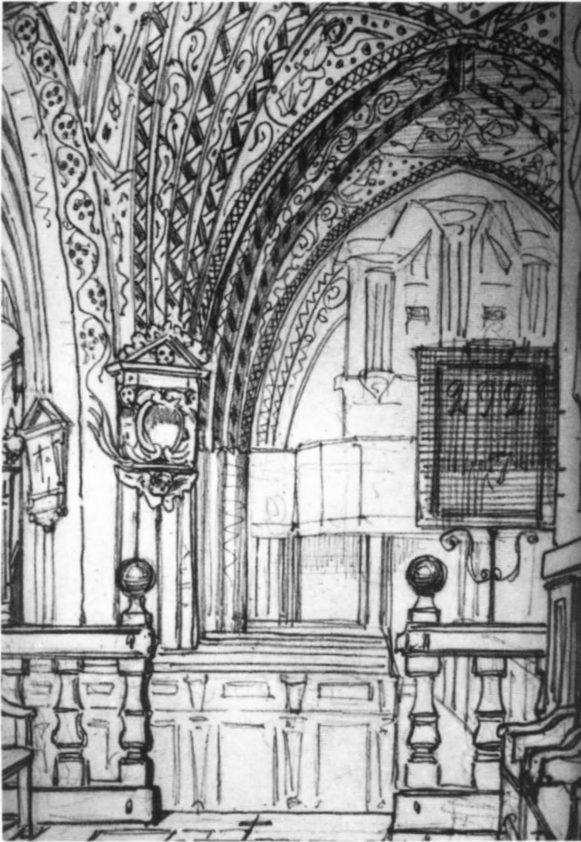

Fig 46 a–b. Interiör av långhuset före ombyggnaden på 1880-talet. Norra skeppet mot väster samt södra skeppet mot öster. Pennteckning resp akvarell från 1860-talet av Georg von Rosen.

Interior of the nave prior to the rebuilding in the 1880's. North aisle looking west and south aisle looking east. Ink drawing and water-colour painting by Georg von Rosen.

Franc på Vegersberg hade då erbjudit församlingen, "att på södra sidan om kyrkjan uppbygga en Sacristia om 7 à 8 alnar i quadrat, och derwid bestå all omkostnad till materialier och Murmästare, om församlingens inwånare willa tillsläppa nödige dagswerken och körslor... samt tillåta henne under bemelte nya Sacristia upmura och hwälfwa en graf för Wegersberg, som här wid kyrkjan ingen graf äger...". Den gamla sakristian skulle därigenom kunna förses med bänkar och läggas till kyrkorummet. Erbjudandet blev tydligen inte antaget och den Francska graven uppfördes på kyrkogården först år 1782 (se s 12).

1765 talas det åter om trängseln i kyrkan, särskilt på kvinnfolkssidan där "många i brist på bänkrum nödgas under hela Gudstjensten stå på gången". Byggmästaren Lillja, som tillkallats för att besiktiga tornspiran, hade upprättat ritning till en läktare, tydligen på kvinnosidan, till vilken man skulle kunna använda de bjälkar

som redan anskaffats för den några år tidigare planeerade nya tornspiran men som nu blivit obehövlige. Förslaget bör ha avsett en sidoläktare över sakristiangången – i det norra skeppets västra del fanns redan en orgelläktare – men det är högst osäkert om bygget verkligen kom till stånd. Den aktuella delen av norra långhusväggen är skynd på Georg von Rosens teckning av norra skeppet på 1860-talet (fig 46 a–b). I södra skeppet fanns i väster en läktare, som syns på en oljemålning av Oscar Björk (fig 47). Den var försedd med bänkar och var 1773 "ganska bristfällig".

I december 1775 togs den tidigare framförda tanken om att sakristian skulle kunna läggas till kyrkorummet upp på nytt. Prosten Jöns Bergstedt "berättade, att Wälborne Herr Öfwerste Lieutenanten och Riddaren Hoppe i höst varit här, afmätt Sakristian, och projecterat dess utläggande till Kyrkan, samt lofwat dertill gifwa ritning och omkostnadsförslag".¹⁸ Den nämnda rit-

Fig 47. Interiör av långhuset före 1880-talets ombyggnad. Oljemålning av Oscar Björk.

Interior of the nave prior to the rebuilding in the 1880's. Oil painting by O Björk.

ningen och kostnadsberäkningen uppvisades i sockenstämman i juni påföljande år, men något beslut om utförande tycks inte ha fattats. I augusti 1779 togs så frågan om kyrkans utvidgande åter upp till överläggning, "hwartill man ej såg mer än 2^{ne} möjliga sätt, det ena at nedslå de ofanteliga pelarna och hwalfwen och bygga på Kyrkomurarna till den högd, at tillräckel. Läktare kunde giöras till nödigt utrymme för folket, . . . det andra at nedslå mellanwäggen mellan kyrckan och den rymliga Zakristian, då hälften deraf sedan kunde blifwa tillräckelig till Zakristia, i den andra hälften gjöres bänckar samt läktare öfwer hela nu warande Zakristia rummet, samt därjemte giöra på södra sidan en med nu warande Zakristia lika stor utbyggnad och däruti med bänkar . . . föröka utrymmet". I ett till protokollet inlämnat "hörsamaste memoriale" förordade S F Franc på Vegersberg bestämt det senare alternativet men bemöttes i ännu ett "hörsamt memorial" av storbonden Olof Larsson i Bie "med dess 10 st Grannar", vilka anförde diverse argument för kyrkans utökande på höjden och mot dess dito på sidorna. Efter att den

sistnämnda skrivelsen i sin tur bemötts och bestridits av Franc fick frågans avgörande på nytt skjutas på framtiden.

1800-talet.

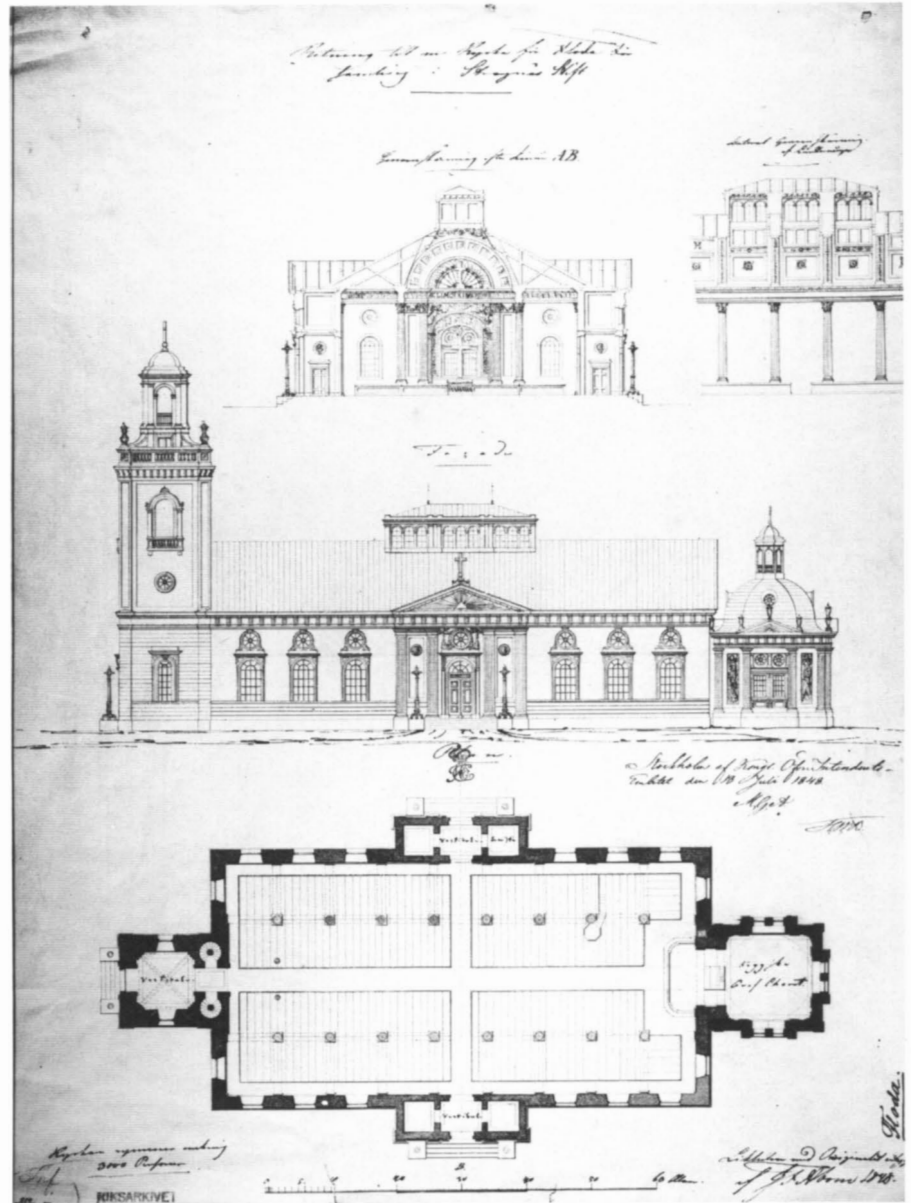
Kaggska gravkoret berövades ytterligare en del av sin ursprungliga inredningsprakt när man 1801 beslöt att "med nödig warsamhet" ta ned "de i Kyrko och Chorfalfwen öfwerhängande Fanor och Standarer", således de fanor som nämns i Peringskiölds och Malmenius beskrivningar. Ingen av dessa fanor finns längre bevarad. Byggnadsfrågan kom åter på dagordningen 1805, men beslöts "i anseende till de flestas närwarande oförmögenhet genom den sista knappa Skörden och dryga Knechteustrustningen" kunna vila "till dess bättre tider infölle". Dessutom hade kyrkan genom betydliga reparationer de senaste åren blifvit försatt i ett "någorlunda hjälpligt och brukbart tillstånd".

I juli 1818 förstördes så tornspiran och hela kyrkans yttertak efter ett blixtnedslag, och man nödsakades botenskrapa tillgångarna för att åter få byggnaden i användbart skick. Några, bland dem generalmajoren B E Franc-Sparre på Vegersberg, menade att man borde ta tillfället i akt att nu utvidga kyrkan, men majoritetens mening var att den endast skulle repareras. "Herr Konduktörn Mossbeck" hade i oktober uppgjort ritningar och kostnadsförslag och en byggmästare Norling från Hällefors anmodades "att . . . genast . . . uppföra den nya Takresningen jemte en droppfri betäckning af bräder till underlag för en tillkommande yttre spånbetäckning". Kaggska gravkoret borde tills vidare täckas med ett "stupande spitsigt", provisoriskt tak i väntan på möjlighet att uppföra en plåtbeslagen kupol. Reparationen tömde helt kyrkokassan och redan samma år som branden framförde Franc-Sparre åsikten att man genom en insamling med ett för varje helt mantal i socknen fastställt årligt belopp borde ge församlingen möjlighet att i framtiden lösa byggnadsfrågan. Insamlingen kom igång först 1836 då man beslöt om ett årligt tillskott av 2 RD B^{co} av varje helt mantal.

Av protokollen från två sockenstämmor i april 1844 framgår att församlingen då övergivit planerna på den gamla kyrkans utvidgning och istället planerade en nybyggnad. Det insamlade årliga beloppet hade året innan höjts till 10 RD för varje mantal, men som "detta belopp dock ej på längre tid kunde lämna den Cassabehållning, som erfordras för arbetets verkställighet" föreslogs upptagandet av ett amorteringslån på 20 000 RD. Det årliga bidraget från församlingen skulle kunna täcka ränta och 1 procents amortering. Enligt det senare protokollet förklarade sig församlingens skatteallmoge

Fig 48. "Ritning till ny Kyrka för Floda församling i Strengnes Stift", förslagsritning av J F Åbom 1848 (RA).

Proposal for a new church.
J F Åbom, 1848.

villig "att med penningar erlægga den dividend af omkostnaderna, som kan belöpa sig på hvarje Mantal vid blifvande nybyggnad".

Ett första förslag till ritning på ny kyrka, utfört av Johan Fredrik Åbom¹⁹, uppvisades för sockenstämman i oktober 1847 och jämnt ett år senare hemställde församlingen i underdånighet om Kungl Maj:ts fastställelse av det bearbetade förslaget (fig 48), kostnadsberäknat till omkr 37 000 RD. Åboms ritning visar en treskeppig salkyrka med nyklassicistiska huvuddrag, men med

mycket av detaljformerna inspirerade av Kaggska gravkoret och med altaret placerat i bågöppningen mellan gravkoret och kyrkorummet. Mitt på norra och södra fasaderna finns framspringande, monumentalt utformade vestibuler och på västra gaveln ett torn i senbarocka former. Mittskeppet upplyses av en långsmal lanternin, placerad mitt för de norra och södra ingångarna. Kyrkans mått är avsevärda eftersom församlingens önskemål var att Åbom skulle omarbota sitt ursprungsförslag till en läktarförsedd kyrka för ca 2000 personer så

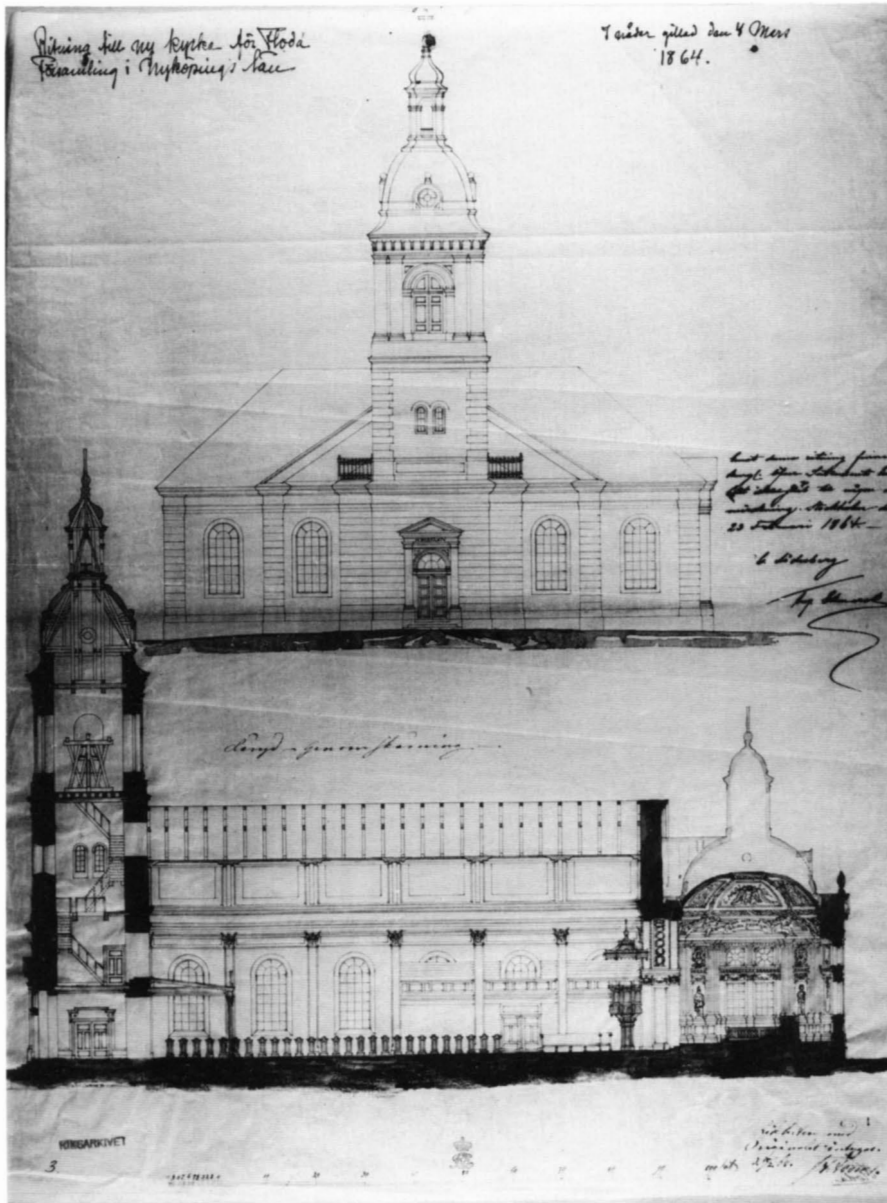

Fig 49. "Ritning till ny kyrka för Floda församling i Nyköpings län", förslagsritning av J F Åbom 1848 (RA). Västfasad och längdsektion mot norr.

Proposal for a new church. J F Åbom, 1864.

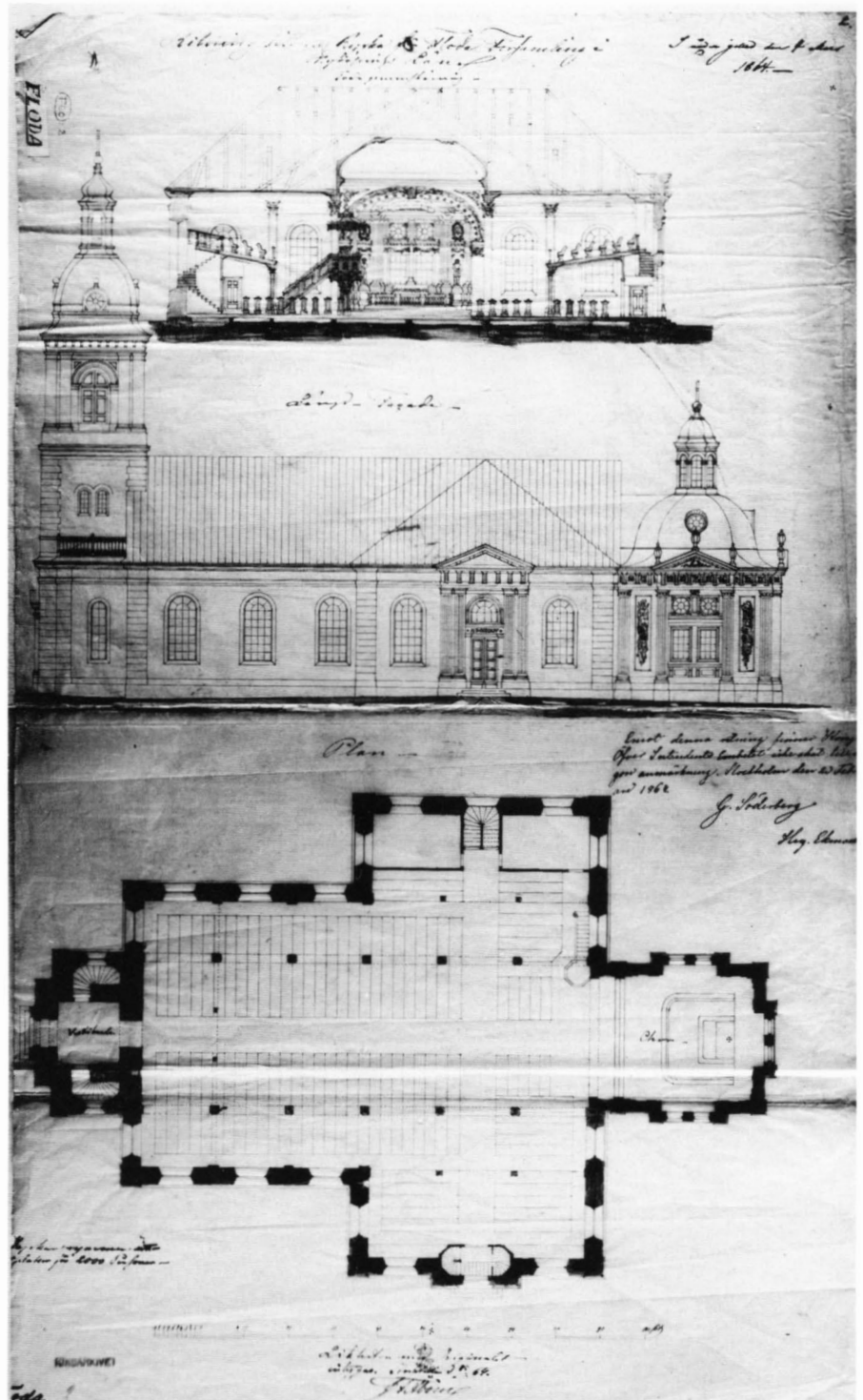
att kyrkan utan läktare skulle kunna inrymma 3000 personer. Detta förslag blev dock aldrig fastställt och när ritningarna till ny kyrka slutgiltigt stadfästes 4 mars 1864, efter att ha godkänts av Överintendentsämbetet, hade Åbom på nytt omarbetat förslaget, möjligen i anslutning till den äldsta versionen (fig 49–50). Man avsåg nu att bygga en korskyrka, försedd med läktare och med plats för 2000 personer. Altaret är placerat inne i gravkoret, de södra och norra ingångarna liksom fasadarkitekturen har förenklats och tornet har bred-

ats. Lanterninen över mittskeppet har slopats.

I ett brev till riksantikvarien Bror Emil Hildebrand hade kyrkoherden i Floda C W Pettersson redan 24/10 1846 påpekat att kyrkan både för sin ålder och sina minnesmärken var av stort intresse. På Hildebrands förfrågan meddelar han "att Floda Kyrkas nybyggnad o. reparation ännu i anseende till bristande medel kommer att länge fördröjas". Brevet slutar med en förhoppning "att du nästkommande sommar vore hederlig och gjorde en resa hit, då du sjelf kunde uppgifva, hvad som

Fig 50. Förslagsritning av J F Åbom 1864. Plan, sydfasad och tvärsektion mot öster.

Proposal for a new church. J F Åbom 1864.

borde afritas och bevaras i händelse af reparation". Av brev från 1859 och 1861 tycks framgå att resan aldrig blev företagen och den 31/7 1864 meddelar Pettersson

"att Floda kyrka innan kort kommer att rifvas och arbetet sednast 1866 att taga sin början. . . . Skulle du därför vilja i år taga kyrkan i betraktande, wore önska-

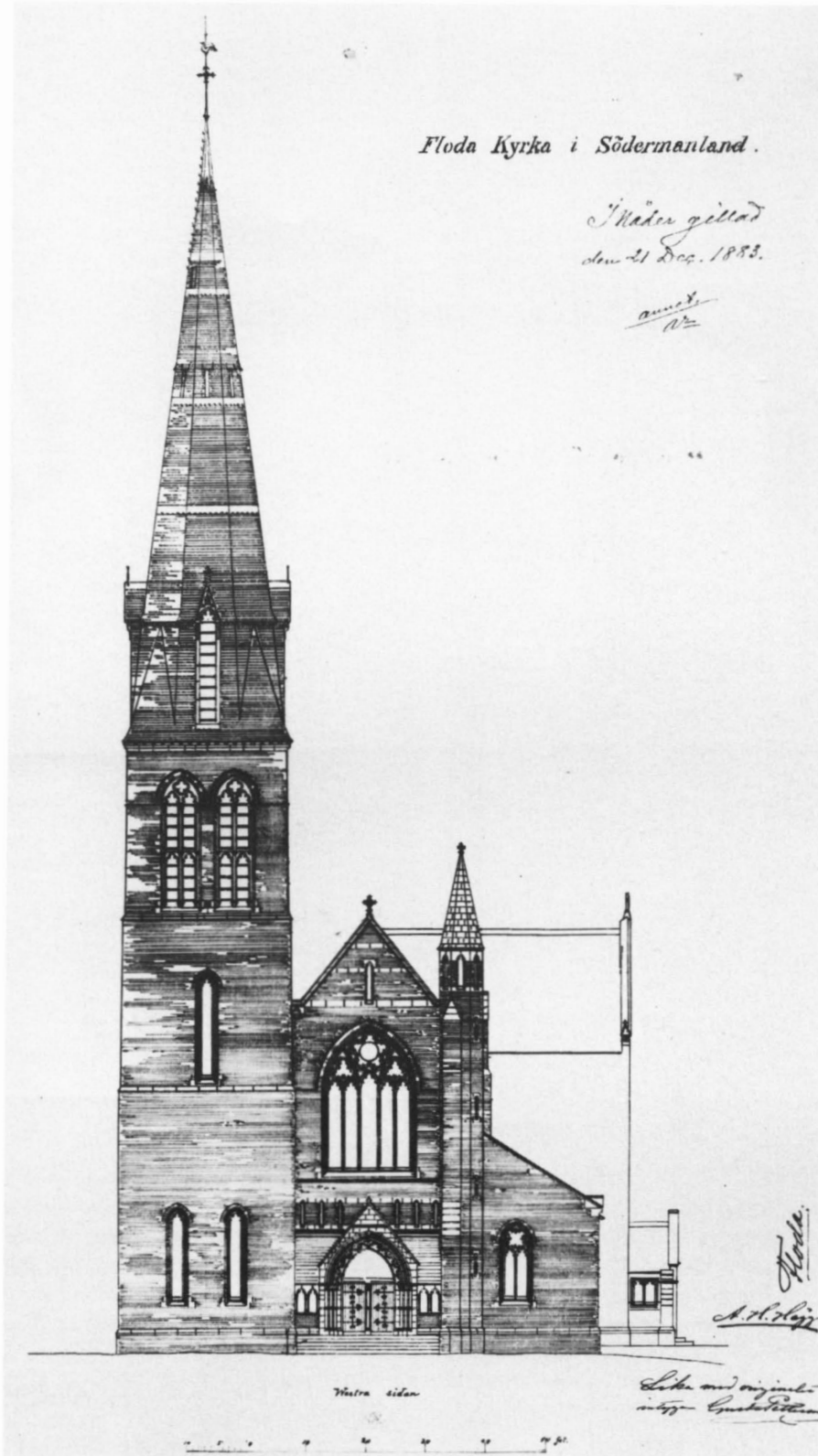

Fig 51. Kyrkans västfasad. Originalritning av A H Hägg 1883 (RA).

The west facade of the church. Drawing by A H Hägg, 1883.

ligt på det vi må weta hvad som bör räddas undan förstörelsen". Hildebrand reste i september samma år till Floda i sällskap med Vitterhetsakademiens tecknare C F Lindberg och under tre dagar på platsen studerade man i synnerhet kalkmålningarna i det norra skeppet. Besöket resulterade i en värdefull, tryckt beskrivning (införd i VHAA:s handlingar 1869) men betydelsefullast i att ansträngningar nu kom till stånd för medeltidskyrkans bevarande. Hildebrand lyckades intressera Karl XV för saken och konungen gjorde ett besök i kyrkan 1865. Delvis som en följd av Karl XV:s personliga ingripande beviljade 1866 års riksdag ett årligt anslag om 300 riksdaler till kyrkans underhåll, "enär Floda församlings kyrka i Södermanlands Län med dess åldriga alfreskomålningar vore att räkna bland de i konsthistoriskt hänseende märkligare byggnader inom

Fig 52. Floda kyrka från norr. Foto före 1872 i pastorsämbetet.
Floda Church from the north. Photograph from before 1872.

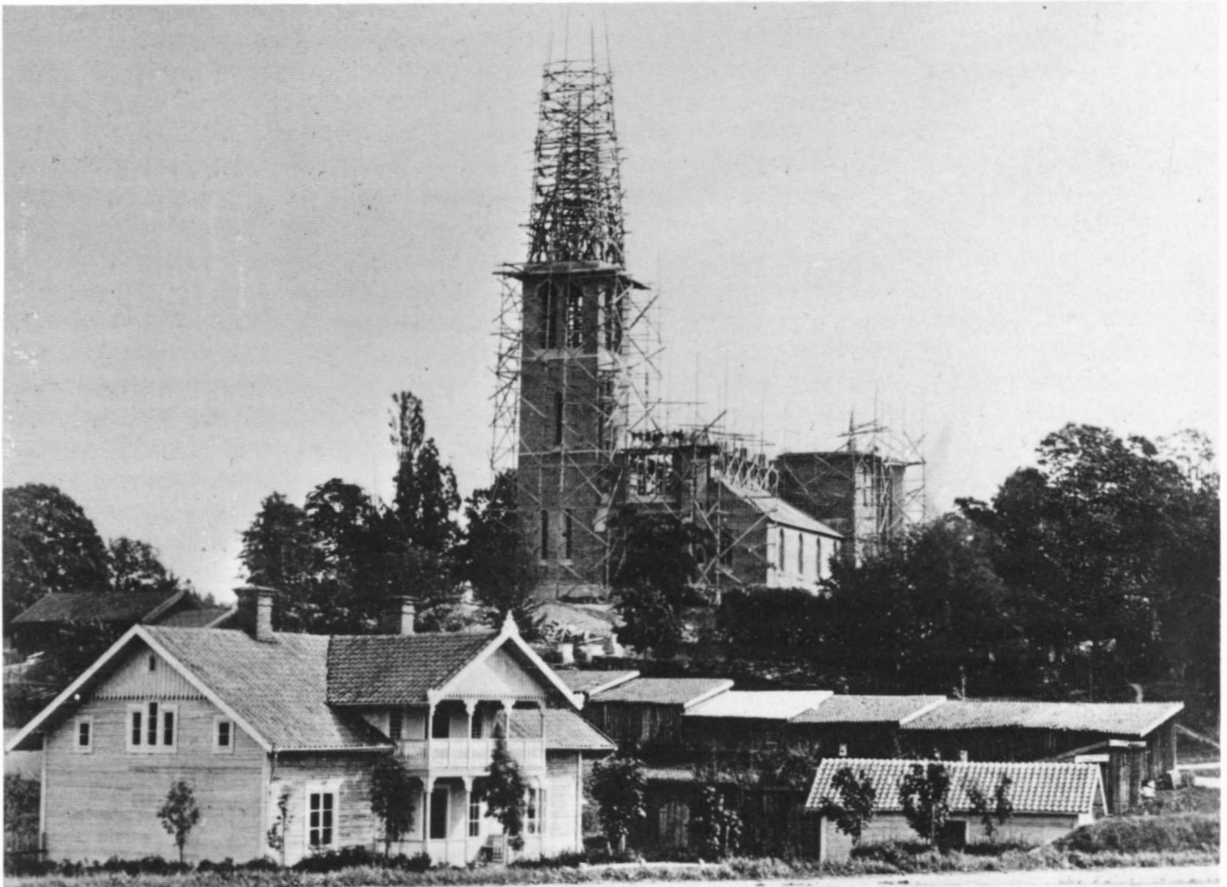

Fig 53. Floda kyrka under ombyggnaden på 1880-talet. Foto i läns museets arkiv.

Floda Church during rebuilding in the 1880's.

Fig 54. Interiör av koret mot söder. Foto C G Åkerhielm, 1890-talet.

Interior of the chancel looking south. Photograph from the 1890's.

landet, hvilkens bevarande åt framtiden kunde anses utgöra en det allmännas angelägenhet". Avsikten var att den gamla kyrkan skulle bevaras som ett kyrkomuseum och ny kyrka uppföras på annan plats. Man kunde därigenom inte igångsätta arbetena omedelbart och detta ledde till att församlingen kom att ångra sig ännu en gång.

Konstnären Axel Herman Hägg kom under en studieresa att intressera sig för Floda kyrkas ombyggnad. Han hade sedan 1850-talet varit bosatt i England där han utbildat sig till arkitekt och särskilt kommit att studera gotiska byggnadsformer. Medeltidssvärmeriet hade då redan länge varit en moderiktning i England och även i Sverige hade nygotiken börjat tränga ige-

nom, först som en inredningsstil men fr o m 1860-talet också i kyrkoarkitekturen genom bl a Helgo Zettersvalls restaureringar. Hägg lyckades entusiasmera församlingens ledande krafter för en nybyggnad i gotisk stil. Sedan församlingen beslutat att uppföra kyrkan i enlighet med det av Hägg uppgjorda förslaget (fig 51) godkändes ritningarna av Kungl Maj:t i december 1883. Entreprenadkontrakt slöts med byggmästaren J W Kajerdt i Eskilstuna som lämnat anbud på 85 000 kronor plus 4 200 dagsverken som skulle verkställas av gårdarna och värderades till 1:25 kr st. Teglet till kyrkan skulle slås vid Himlinge i socknen, kalkstenen hämtades från Yxhult i Närke och fraktades på järnväg till stationen i Valla 7 km från byggplatsen. Byggnadsarbetena började i april 1885 och midsommardagen 1888 kunde den nya kyrkan invigas. Den hade då kostat drygt 400 000 kr som byggnadskassan disponerade och i beräkningarna ingick då inte delar av den konstnärliga utsmyckning som Hägg hade planerat. Arkitekten fick därför träda in som donator och skänkte bl a dopfunten samt den stora altaruppsatsen, som beställdes från Köln.²⁰

1900-talet

De reparations- och underhållsarbeten som utförts sedan 1880-talets ombyggnad av kyrkan har nästan helt gällt exteriören. Redan 1890 hade vittringsskador börjat uppstå på fasadernas tegelpartier. I november detta år anmodades verkmästaren Hjort i Eskilstuna – denne hade varit ansvarig arbetsledare vid bygget – att undersöka orsaken till skadorna. Under tiden fram till 1930-talet förekom flera mindre reparationer med utbyte av söndervittrat tegel. 1939 uppdrog kyrkorådet åt arkitekten Johannes Dahl, Tranås, att besiktiga de då aktuella skadorna och upprätta förslag till deras avhjälpan. Laboratorieprov som på Dahls begäran utfördes 1941 visade att det använda teglet inte varit frostbeständigt och att skadorna uppstått på grund av nedfuktning, orsakad av läckande tak eller bristfällig vattenavledning från tak och kalkstensavtäckningar. Dahl inlämnade 1948 ett förslag till reparation av tak och fasader, vilket underställdes byggnadsstyrelsens prövning år 1952. Enligt förslaget skulle vissa kalkstenspartier beslås med kopparplåt, vilket styrelsen ansåg vara en utseendeförändring som borde undvikas. Arkitekten Dahl hade under tiden avlidit och uppdraget att vidare utreda frågan lämnades åt arkitekt Peter Celsing. Reparationen påbörjades med takarbeten 1954, varvid bl a vissa kalkstensavtäckningar togs bort och under dessa lades bly- och kopparplåt. 1959 beslöt kyrkofullmäktige att kyr-

kans fasader skulle repareras i enlighet med det förslag som upprättats av Celsing och den av restaureringskommittén utsedde tekniske kontrollanten, civilingenjören Harald Elman. Arbetet kom igång 1960 och avslutades hösten 1966; reparationen hade då kostat drygt 365 000 kronor. Stora tegelpartier, särskilt på kyrkans östra byggnadsdelar, hade utbytts med användning av tegel som för ändamålet specialtillverkats vid Valla tegelbruk. Huvudprincip vid reparationen hade varit att förhindra nedfuktningen av väggarna genom isolering av kalkstensavtäckningarna med blyplåt. Dessutom monterades nya stup- och hängerännor av koppar. 1978 utfördes reparationer av yttertak till Kaggska gravkoret.

Invändigt har kyrkan undergått obetydliga förändringar sedan 1880-talet (fig 54, 93). Kaggska gravkoret restaurerades sommaren 1934 efter förslag av slottsarkitekt Ove Leijonhufvud. Arbetena omfattade utvändigt dränering av grunden, invändigt rengöring av golv och väggar, lagning av stucken samt borttagande av en glasvägg som vid 1880-talets ombyggnad sattes upp i bågen mot norra sidoskeppet. Elektrisk belysning installerades samma år i mindre omfattning; anläggningen utökades betydligt 1937. I sakristian gjordes vissa reparationsarbeten 1926 och en mera omfattande restaurering 1952–53 (se s 28). Medeltidsmålningarna konserverades 1941 och 1974. 1974 utfördes ommålning i södra vapenhuset och södra sidoskeppet. I södra sidoskeppet placerades 1978 en kororgel.

Uppvärmning

Vid ombyggnaden på 1880-talet försågs kyrkan med ett av lektor A Kjellström i Örebro konstruerat uppvärmningssystem där varmvatten cirkulerade i ett invecklat rörsystem i kanaler under golvet. Anläggningen levererades – troligtvis 1889 – av Hellefors styckebruk. Avsikten var ursprungligen att golvet skulle uppvärmas och avge sin värme till kyrkorummet, men då detta inte fungerade tillfredsställande togs en serie hål, täckta av gjutjärnsgaller upp i golvet (dessa hål finns fortfarande kvar). Pannan i vilken vattnet värmdes var placerad i den källare som befinner sig i kyrkans sydvästra hörn. Systemet var föga effektivt och gav vid en utomhustemperatur på ca -2° efter flera dagars eldning inte högre temperatur än $+12^{\circ}$ – 13° i kyrkorummet. 1929 installerades kyrkans ännu fungerande uppvärmningssystem, där kanalerna i golvet utnyttjades för en värmeledning med lågtrycksånga och kombinerades med radiatorer under fönstren. Till denna anläggning var ursprungligen också sakristian ansluten, men vid restaureringen 1952–53 infördes där istället eluppvärmning.

Kalkmålningar

Av MERETH LINDGREN

I den medeltida delen av kyrkan (dvs det norra skeppet) finns kalkmålningar från två perioder.

I. I det ursprungliga koret finns spår av äldre målningar. Invid den andra väggpelaren från öster och delvis dold av denna skymtar en bild av Kristus på korset (fig 56). Th därom har, enligt Rune Norberg, återgetts Uppståndelsen, men av detta motiv finns nu inga spår.

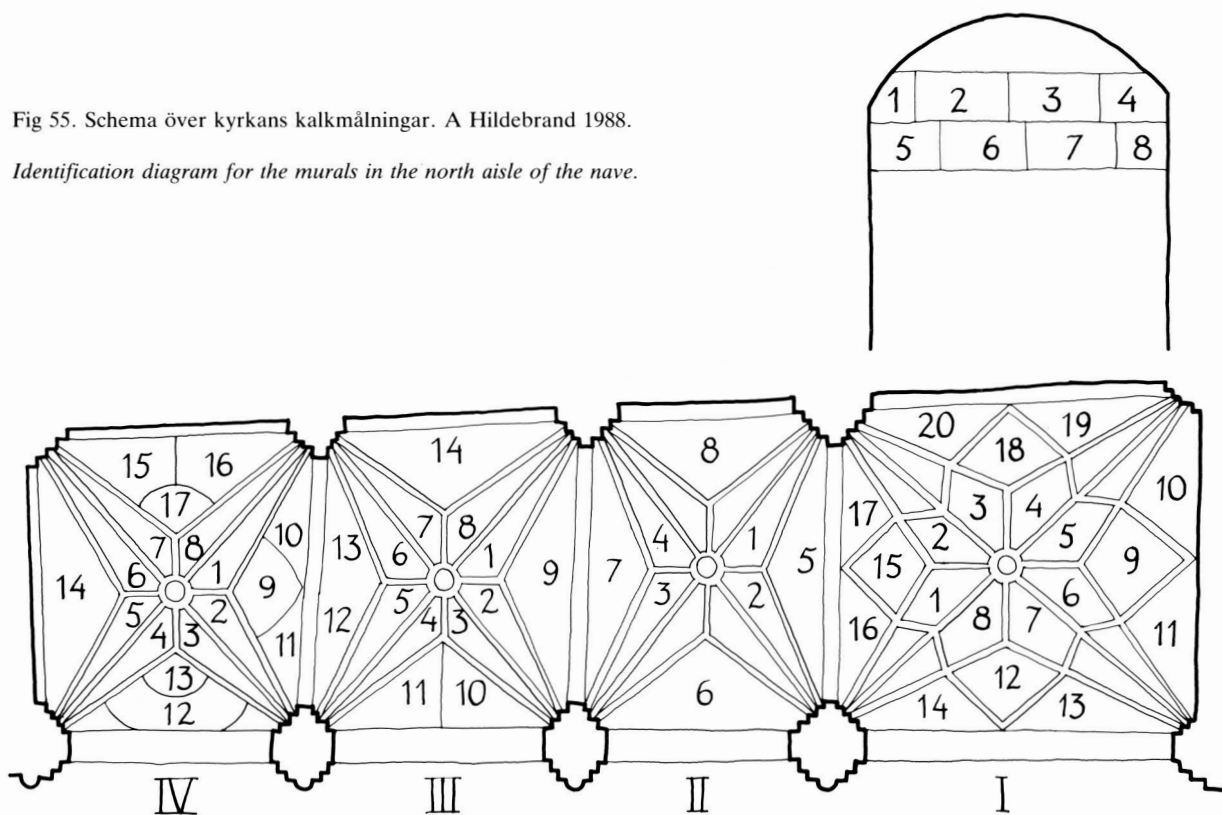
Kristusbilden är lång och har slanka lemmar. Den visar ett intressant ikonografiskt särdrag, nämligen i det att fötterna visserligen är korslagda enligt det hög- och senmedeltida mönstret men ändå fästa med två spikar. Denna utformning återgår på den heliga Birgittas uppenbarelser²¹. Bildformen återfinns i ett fåtal kors-

fästelseframställningar, bl a i triumfkrucifixet i S Laurentii kyrka i Söderköping och i en väggmålning i Flistad (Ög).

Beträffande dateringen visar målningens placering delvis bakom väggpelaren att den tillkommit före valvslagningen. Kristusbildens långsträckta proportioner, ländklädets utformning och det perspektiviskt målade korset tyder tillsammans med beroendet av Birgittas uppenbarelser på att målningen utförts ca 1420. Eftersom kyrkan brann 1414 (se ovan) är det troligt att man i samband med återuppbyggnaden försett den med målningar.

Fig 55. Schema över kyrkans kalkmålningar. A Hildebrand 1988.

Identification diagram for the murals in the north aisle of the nave.

II. De fyra medeltida valven täcks alla av kalkmålningar. De är inte signerade men hör utan tvekan till Albertus pictors produktion. Strängnäs-biskopen Kort Rogges vapen i korvalvets östra kapp (fig 57) visar att de inte kan ha tillkommit före 1479, det år då biskopen tillträdde sitt ämbete. Likheten med de av Albert signerade målningssviten i t ex Kumla och Husby Sjutolf bildar underlag för en datering av Flodamålningarna till 1480-talets början.

Målningarna har aldrig varit överkalkade och är därför mycket välbevarade²². Färgerna är påtagligt friska med undantag för det röda, som, liksom alltid i Alberts måleri, degenererat till brunsvart. Också på norra väggen i det gamla koret finns målningar, dock i betydligt sämre skick efter överkalkning och framtagning. På de övriga bevarade medeltida väggarna har fönster upptagits (se ovan) och ev målningsrester står dolda under kalken.

Målningarna på norra väggen restaurerades 1942 (Sven Dalén) och samtliga målningar rengjordes 1972.

Förlagorna till målningarna har, liksom i många andra av Alberts verk utgjorts dels av ettbladstryck (bl a av Meister ES och kopior efter denne: Simson och Delila, Maria Magdalenas hänryckning)²³, dels av Biblia Pauperum (i fortsättningen kallad BP), en nederländsk blockbok (jfr fig 73a och b). Troligen har målarerna här, liksom i flertalet kyrkor, nyttjat den 40-bladiga upplagan, tryckt på 1460-talet, men han tycks också haft tillgång till en senare utvidgad utgåva, eftersom han återger flera motiv och texter som inte återfinns i den äldre upplagan.

Målningens program i Floda är av samma karaktär som i många av de kyrkor i vilka Albert arbetat: en tydligt genomtänkt struktur, som på sina håll bryts av mer tillfälligt infogade motiv. Den östra kappan i varje valv uppvisar som alltid de mest centrala motiven, alla av representationskaraktär. I koret återges Marie kröning (fig 57) och i första långhustravén Nådstolen (Gud Fader med den döde Sonen och den helige Andes duva; fig 58). Denna bild, som innehåller både treenighets- och offeraspekter, var således placerad över den ursprungliga triumfbågen, i vilken det skulpterade triumfkrucifixet stod på sin tvärbjälke. Om ett korsaltare fanns i kyrkan var detta placerat rakt nedanför Nådstolsbilden och krucifixet. Här utgjorde alltså målningen en viktig del av ett liturgiskt samspel. I nästa travé återges i östkappan kyrkans skyddshelgon, Maria Magdalena, så som hon enligt legenden rycktes upp till himlen sju gånger om dagen (fig 59).²⁴ I västligaste valvet slutligen är det centrala motivet Abels och Kains offer (fig 60), anmärkningsvärt nog en upprepnin

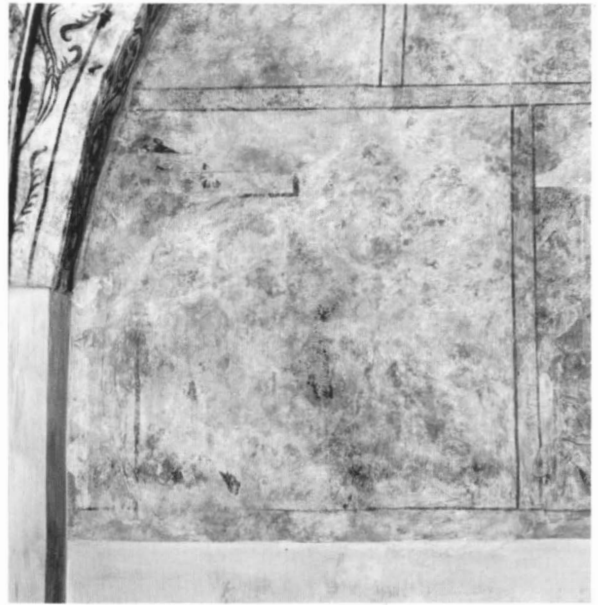

Fig 56. Korsfästelsen, målning från troligen omkr 1420 på norra väggen i travé I. Foto G Hildebrand 1987.

The Crucifixion, mural probably from about 1420 on the north wall of bay I.

varierad form av bilden i korvalvets västra kapp (se nedan).

Korvalvet inramas av de fyra evangelisterna och inrymmer följande motiv kring Maria och Jesu barndom. Marias barndom sammanfattas i bilderna av hennes tempelgång (fig 61–62) och trolovning (fig 63) och därefter följer i valvet Bebådelsen (fig 64) och Marias och Elisabets möte (fig 65) samt på nordväggen Jesu födelse (fig 66), Konungarnas tillbedjan (fig 67) m fl barndomsscener. Sviten har troligen fortsatt på de övriga korväggarna. Motiven kompletteras av de båda gammaltestamentliga förebilder till Jesu födelse som återfinns i Biblia Pauperum: Moses inför den brinnande busken (fig 68) och Arons grönskande stav (fig 69). Korets symboliska innebörd av det allra heligaste sammanfattas i östkappans representationsmotiv Marie kröning (fig 57) samt i de åtta änglarnas lovsånger i valvmitten (fig 70). Tre av dem (nr 1–3) sjunger Te Deum (O Gud vi lova Dig), Kyrkans förnämsta lovsång. På språkbanden till de övriga fem änglarna, placerade intill Maria, återges en antifon, vilken inleder Benedictus (Marias lovsång) i vespren på *Assumptio Mariae*, Marie himmelsupptagnings dag.²⁵ Texten är hämtad ur Höga Visan, vilken tolkades mariologiskt, och står alltså i direkt samband med den centrala bilden av Marie kröning.

Fig 57. Marie kröning, målning i valv I, östra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

The Coronation of the Virgin Mary, mural in vault I, east cell.

I långhusvalven kan framställningarna av Himmelsfärden (fig 71) och Pingstundret (fig 72) betraktas som slutmomenten i den passionsserie som med största säkerhet funnits på långhusväggarna. Ett stöd för detta antagande utgör de båda gammaltestamentliga motiven i det mellersta långhusvalvet, Noa hånas av Ham och

Elisa och gossarna i Betel, samt de anslutande profeterna med sina språkband (fig 73a). Alla dessa motiv och texter förebildar Törnekröningen, som troligen har återgetts nedanför på den södra väggen.

På liknande sätt återges två gammaltestamentliga prototyper i det västligaste valvets N kappan, Mannareg-

net (till Nattvarden) och Moses slår vatten ur klippan (till Kristi sida sticks upp) (fig 74). Här är förhållandet mer komplicerat. Albert har, som så ofta, lockats av det inre sambandet mellan de båda Moses-scenerna, trots att de förebådar vitt skilda nytestamentliga motiv. Troligen har dock Nattvarden återgetts på det angränsande väggfältet som en inledning till den följande passionsserien.

De dubbla bilderna av Abels och Kains offer (korets V kappa, fig 75, samt västligaste långhusvalvets Ö kappa, fig 60) kan synas som en överraskande svaghet i bildprogrammet. Motivet innebar emellertid redan under romansk tid en uppmaning att fira sin gudstjänst med rent hjärta som Abel och inte med onda baktankar som Kain. Det var därför under denna tid ofta placerat på undersidan av triumfbågen, så att det kunde ses såväl av prästen i koret som av menigheten i långhuset – uppmaningen gällde ju båda kategorierna.

I Floda är den ena av de båda framställningarna placerad så att den föll prästen i ögonen, då han stod framför altaret för att förrätta mässoffret. Den var dock osynlig för menigheten, som ju inte hade tillträde till koret. I gengäld var ytterligare en bild av brödernas offer placerad så att församlingens blickar föll på den strax efter inträdet i kyrkan. Dessutom är motivet i långhuset förstärkt med dels Brodermordet, dels Kains förment oskyldiga svar på Herrens förebråelse mot honom: "Skall väl jag taga vara på min broder?"

I västligaste valvet finns en i svenskt kalkmåleri unik motivserie: fyra par stridande kämpar (fig 76–77). Två av gestalterna är bibliska (David och Goliat), medan de övriga sex hämtats från folksagor och ballader. Anknytningen till de senare framgår klart av en av inskrifterna, "hollager dansk han wan siger af burman", omkvädet till visan om Holger Dansk och Burman²⁶. Också kampen mellan Videke Velamson och Didrik av Bern (Teoderik den store) skildras i en medeltida ballad.

Även om tre av de stridande paren är hämtade ur profana kämpavisor går bildinnehållet väl in i den sakrala miljön: här förkroppsligas kampen mellan gott och ont. David är en välkänd gammaltestamentlig förebild för Kristus som besegrar djävul och död, och i analogi härmed kan också de andra goda kämparna tolkas typologiskt.

I samma valv finns ytterligare en scen som man kände från en spridd ballad, nämligen S Olofs kappsegling (fig 78). Mellan framställningen i Floda och visan finns direkta detaljöverensstämmelser²⁷. Den lille bågskytten i aktern illustrerar visans ord om hur skeppet färdades snabbare än den pil som avsköts från dess reling, och hastigheten markeras också genom den sjösjuke besätt-

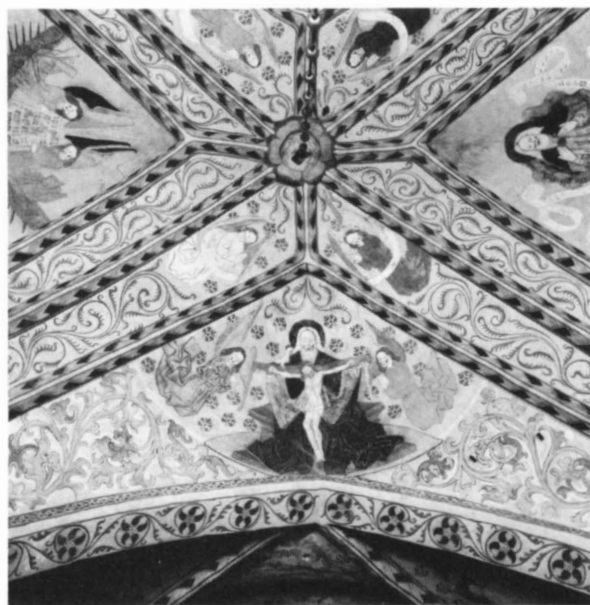

Fig 58. Nådastolen, målning i valv II, östra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

The Mercy Seat, mural in vault II, east cell.

ningsmannen. De hotande trollen återfinns också i visan, liksom S Olofs replik när han, som man ser på målningen, höjer handen mot trollen: "Statt du troid og bliff til steen / indtil ieg kommer tilbage igien." I målningen blir S Olofs kamp mot trollen viktigare än själva seglatsen, och den dramatiska bilden ansluter sig därför väl till de övriga kampmotiven i samma valv.

Förteckning över målningarnas motiv och inskrifter

VALV I (gamla koret)

1–8. Änglar med språkband (fig 70). 1. "Te deum laudamus, te dominum confitem/ur/" (O Gud vi lova dig, o Herre vi bekänna dig; liksom de två följande hämtat ur hymnen Te Deum). – 2. "Tibi omnes angeli tibi celi et universe potestates" (Dig /lova/ alla änglar, himlarna och alla krafter). – 3. "Tibi cherubim et seraphim incessabili voce proclamant" (Dig prisä Kerubim och Serafim och sjunga utan ände). – 4. "Que est ista que ascendit / =ascendit/ per desertum (= desertum) sicut virgula fu/mi/" (Vem är hon som kommer hitupp från öknen såsom i stoder av rök. Höga Visan 3:6). – 5. "Ex aromatibus mirre et turris" (kringdoftad av myrra och rökelse; HV 3:6). – 6. "Que /est/ issta (=ista) que ascendit per desertum (Vem är hon som

Fig 59. Maria Magdalenas hänryckning, målning i valv III, östra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

The Ascension of Mary Magdalene, mural in vault III, east cell.

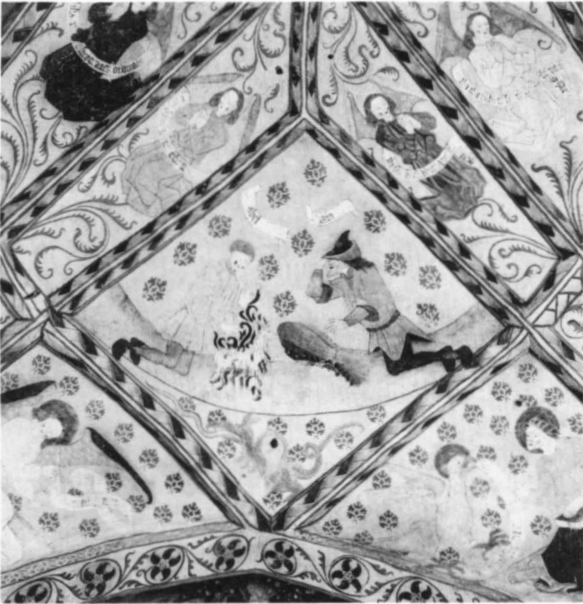

Fig 60. Abels och Kains offer, målning i valv IV, östra kappan.
Foto G Hildebrand 1987.

Abel's and Cain's sacrifice, mural in vault IV, east cell.

Fig 61. Marie tempelgång, målning i valv I, södra kappan. Foto
G Hildebrand 1987.

Mary being taken to the temple, mural in vault I, south cell.

Fig 62. Moses, stående på ett altare, bärande språkband med
en sammanfattning av lagen. Detalj av Marie tempelgång, fig
61. Foto G Hildebrand 1987.

*Moses standing on an altar carrying a text from the law. Detail
of Fig. 61.*

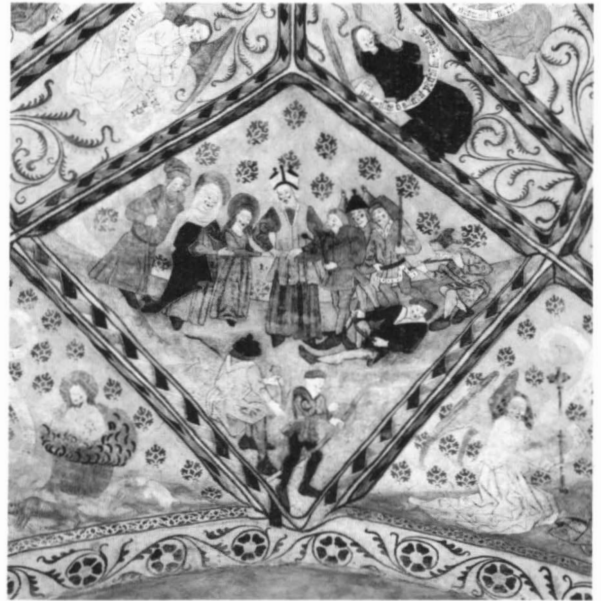

Fig 63. Marie trolövnin, målning i valv I, norra kappan. Foto
G Hildebrand 1987.

The Betrothal of the Virgin Mary, mural in vault I, north cell.

Fig 64. Bebådelsen, målning i valv I, norra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

The Annunciation of the Virgin Mary, mural in vault I, north cell.

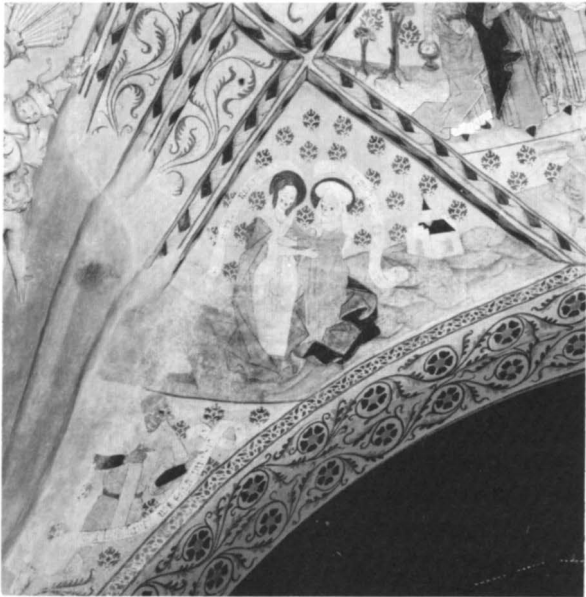

Fig 65. Marias och Elisabets möte, målning i valv I, södra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

Mary's meeting with Elisabeth, mural in vault I, south cell.

kommer hitupp från öknen; identisk med nr 4; kan möjligen vara en felskrivning för inledningsorden till HV 6:9, vars fortsättning citeras av de följande två änglarna och som börjar på samma sätt: "Que est ista que progreditur quasi aurora consurgens", (vem är hon som där blickar fram lik en morgonrodnad?) – 7. "Pulchra ut luna, electa ut sol" (skön såsom månen, strålände såsom solen; HV 6:9). – 8. "terribilis ut castrorum acies ordinata" (överväldigande såsom en härskara; HV 6:9).

Östra kappan 9. Marie kröning (fig 57). Därunder biskop Kort Rogges vapen. Jungfru Maria sitter med ihoplagda händer på högra sidan om Kristus, som höjer sin högra hand i välsignelse. – 10. Evangelisten Lukas med sin symbol, oxen (fig 79). – 11. Bildfält som återgivit evangelisten Markus, utplånat i samband med Kaggiska gravkorets tillkomst.

Södra kappan 12. Marie tempelgång (fig 61–62). Maria, följd av sina föräldrar, går fram mot översteprästen, mot vilken hon räcker fram en bok. Han pekar mot ett altare med en bild av Moses, som håller ett språkband med en sammanfattning av lagen: "Dillige proximum tuum sicut teipsum" (Älska din nästa såsom dig själv; 3 Mos 19:18)²⁸. – Under bilden ett fabeldjur med

Fig 66. Jesu födelse, målning på norra väggen i travé I. Foto G Hildebrand 1987.

The Birth of Christ, mural on the north wall of bay I.

långa öron, spelande enhandsflöjt och trumma. – 13. Marias och Elisabets möte (fig 65). Inskrifter: "Unde hoc michi ut mater..." (Men varför sker mig detta att /min Herres/ moder /kommer till mig?/; Luk 1:43); "Gaudet anima mea a domino" (Min själ prisar storligen Herren; Luk 1:46). I svickeln profet: "/Visitabo vos et suscita/bo super vos /verbum bonum meum/" (Jag skall se till eder och uppfylla på eder mitt löftesord; Jer 29:10. Profetordet är hämtat ur Biblia Pauperum, den 50-bladiga blocktrycksupplagan, där det beledsagar Marias och Elisabets möte, ett motiv som inte återfinns i den av Albert normalt använda 40-bladiga blockboken.) – 14. Arons grönskande stav (fig 69; 4 Mos 17). Översteprästen Aron står, svängande ett rökelsekar i vänster hand, fraxför ett altare. På detta står sju stavar, varav sex är torra, medan den mittersta blomstrar. Två andra män bevittnar undret. Motivet som finns i BP är en förebild för Jesu födelse genom den rena jungfrun. Texten ovanför Arons huvud är nu utplånad, men genom vissa ordformer som anges i Mandelgrens transkription kan slutsatsen dras att Albert här som han brukar i detta motiv har återgett den i BP tillhörande versikeln: "Hic contra morem, producit virgula florem" (Mot naturen frambringar kvisten här en blomma). –

Fig 68. Den brinnande busken, målning i valv I, norra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

The burning bush, mural in vault I, north cell.

Fig 67. Konungarnas tillbedjan, målning på norra väggen i travé I. Foto G Hildebrand 1987.

The Adoration of the Magi, mural on the north wall of bay I.

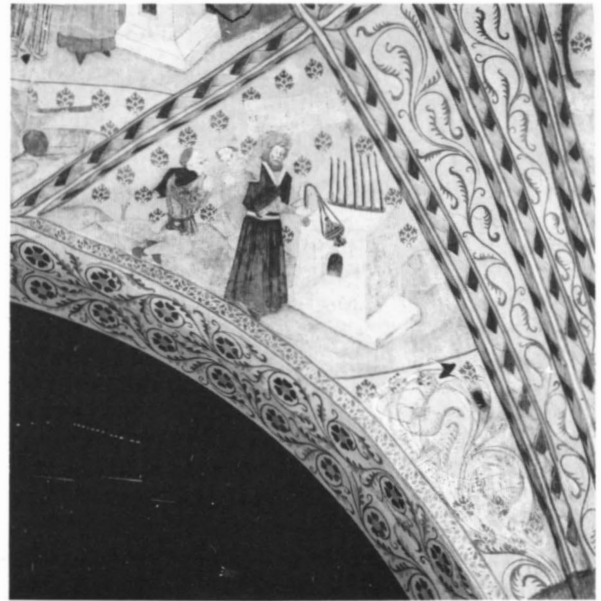

Fig 69. Arons grönskande stav, målning i valv I, södra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

Aaron's blossoming rod, mural in vault I, south cell.

Fig 70. Änglar med språkband, målning i valv I, valvhjässan. På språkbanden text ur hymnen Te Deum. Foto G Hildebrand 1987.

Worshipping angels with scrolls, mural in the crown of vault I.

Profet. "/Parvulus/ nat/us est nobis, filius / datus est nobis" (Ett barn är oss fött, en son är oss given; Jes 9:6 med förändrat tempus i enlighet med BP:s text till Jesu födelse.)

Västra kappan. 15. Abels och Kains offer (fig 75) "abel", "kain". Bröderna ligger båda på knä, offerande ett lamm resp en sädeskärve. Abel är återgiven i trekvartsprofil, medan Kains onda sinne markeras av att hans ansletsdrag är karikerade och återgivna i ren profil. – I fältet nedanför en drake. – 16. Evangelisten Matteus, återgiven som ängel (fig 80). "sanctus math/eus/euan/gelista/". – 17. Evangelisten Johannes med sin symbol, örnen (fig 81). "iohannes".

Norra kappan. 18. Marie trolovning (fig 63). En

överstepräst, klädd i en mitraliknande huvudbonad, sammanför Marias och Josefs händer. I vänstra handen bär Josef tecknet på att han blivit utvald: den torra stav som nu blomstrar. De försmädda friarna bryter i vredesmod sönder sina stavar. Bakom Maria står hennes föräldrar, Anna och Joakim. – 19. Bebudelsen (fig 64). Maria sitter t h med en uppslagen bok på knät. Ängeln Gabriel kommer in fr v med en liljespira i sin vänstra hand och med den högra höjd i talargest. Den helige Andes duva svävar ned mot Maria. På ängelns språkband: "/Ave/ gratia /plena/". Texten på Marias språkband utplånad. I svickeln profet. – 20. Den brinnande busken (fig 68). I en buske med nu svartnade flammor uppenbarar sig Herren (med korsgloria). T v Moses – med horn – ifärd med att dra skorna av sina fötter. Hans boskapshjord och vakthund omger honom. Texten på språkbandet utplånad. Motivet utgör den gammaltestamentliga förebilden till jungfrufödelsen: busken flammnar men förtärs inte, liksom Maria förblir jungfru även efter Jesu födelse. Förlagan har hämtats från *Biblia Pauperum*, men Albert har genomfört vissa förändringar, bl a givit Moses de horn, som är hans attribut. – I svickeln nu en vegetativ ranka, men spår av ett språkband med otydbar skrift visar att en profet ursprungligen varit målad här.

På norra väggen: 1. Utplånat motiv. 2. Jesu födelse (fig 66). Jungfru Maria i vit klänning ligger på knä inför Jesusbarnet, som på birgittinskt vis ligger "naket och klart skinande" på marken. Målningsfältet delvis fragmentariskt. 3. Fragmentarisk målning. Jämförelse med andra Albertus-sviter (Härkeberga, Håbo-Tibble) ger vid handen att här kan ha framställts Omskärelsen. 4. Utplånat motiv. 5. Drottningen av Saba inför Salomo – nu utplånat. Motivet, som är en gammaltestamentlig förebild för Konungarnas tillbedjan (nr 6), kan fastställas genom uppgift hos Hildebrand samt fotografier från 1908. 6. Konungarnas tillbedjan (fig 67). Maria sitter i stallet med Jesusbarnet i knät. Den äldste konungen knäböjer och barnet sträcker ut armarna efter hans gåva. De två övriga kungarna står intill. Förlaga: *Biblia Pauperum*. 7. Fragmentariskt motiv. Frambärandet i templet? (detaljlikheter med BP). 8. Utplånat motiv.

VALV II

1–4. Änglar med språkband (utplånad text).

Östra kappan 5. Nådastolen (fig 58). Fadern, med korsgloria, håller ett T-kors med den korsfäste Sonen i sina händer. Den helige Andes duva sitter på högra korsarmen. Två knäböjande änglar med ihoplagda händer flankerar gruppen.

Södra kappan. 6. Pingstundret (fig 72). Över de tolv

Fig 71. Himmelsfärden, målning i valv II, norra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

The Ascension, mural in vault II, north cell.

Fig 72. Pingstundret, målning i valv II, södra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

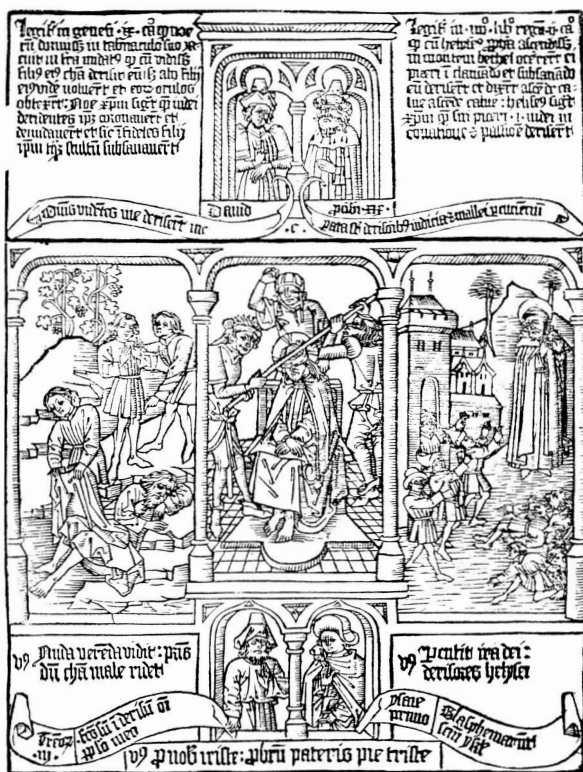
The Pentecostal Miracle, mural in vault II, south cell.

Fig 73 a–b. a. Noa hånas av Ham, Elisa hånas av gossarna i Betel. Målningar i valv III, södra kappan. Foto H Cornell – S Wallin. b. Förlagan i Biblia Pauperum till de båda motiven, gammaltestamentliga förebilder till Kristi törnekröning.

a. Noa is derided by Ham, Elisa is derided by the boys of Bethel. Murals in vault III, south cell. b. Illustration from Biblia Pauperum showing the source of the motifs in fig 73a, Old Testament forerunners of Christ being crowned with thorns.

apostlarna med Maria i mitten svävar den helige Andes duva. Överst inom en molnkrans en bröstbild av Fadern. Inskrifter: (vid Fadern) "/Spiritum meum/ponam in medio v/estri/" (Jag skall utgjuta min ande mitt ibland eder; Hes 36:26); (ovanför apostlarna) "Emitte spiritum tuum /et creabuntur/" (Du sänder ut din ande, då varda de skapade; Ps 104:30 BP); "Spiritus Domini replevit orbem terrarum" (Herrens ande uppfyller ju världen; Vish 1:7, BP). I svicklarna profeter: "Johel II° super servos meos et ancillas meas effundam /spiritum meum/" (Över mina tjänare och tjänarinnor skall jag utgjuta /min ande;/ Joel 2:29, BP). "Sapientia I^o spiritus domini replevit orbem terrarum" (Herrens ande uppfyller ju världen; Vish I:7, BP; identisk med inskriften ovan).

Västra kappan. 7. Simsons kamp med lejonet (fig 82). Simson med långt svallande hår sitter grensle på lejonet och sliter upp dess käftar med blotta händerna. Inskrift på tavla, mycket fragmentarisk. I svicklarna profeter: "ascendit deus in iubilacione et dominus in voce tube davit" (Gud har farit upp under jubel, Herren under basuners ljud; Ps 47:6, BP); "essaias lxiii quis est iste qui venit/de Edom tinctis vestibus/" (Vem är han som

kommer från Edom i färgade kläder?; Jes 63:1, BP). Texterna är profetior om Himmelsfärden, som återges i norra kappan.

Norra kappan. 8. Himmelsfärden (fig 71). 12 apostlar samt Maria är samlade på himmelsfärdsberget. De är alla knäböjande med sammanlagda händer och riktar sina blickar mot himlen. Under en molnsky syns Kristi fötter och nedre delen av hans klädnad. Ett avtryck av hans fötter kan urskiljas på berget i mitten. Ovanför molnet svävar två änglar med en inskriftstavla: "viri galilei quid aspicitis in celum. hic ihesus qui assumptus est a vobis in celum sic veniet alleluia" (I galileiske män, varför står I och ser mot himmelen? Denne Jesus som har blivit upptagen från eder till himmelen, han skall komma igen på samma sätt. Halleluja; Apg 1:11). Att texten här avslutas med "alleluia" markerar dess liturgiska anknytning. Den användes i denna form i flera sammanhang: som antifon vid laudes och vesper på Kristi Himmelsfärdsdag samt framför allt som introitus vid mässan samma dag. – I svicklarna vapensköldar: mot öster med en lilja och inskriften "Germu(n)t Lare(n)son wapn" (?), mot väster med ett svinhuvud (inskriften utplånad).

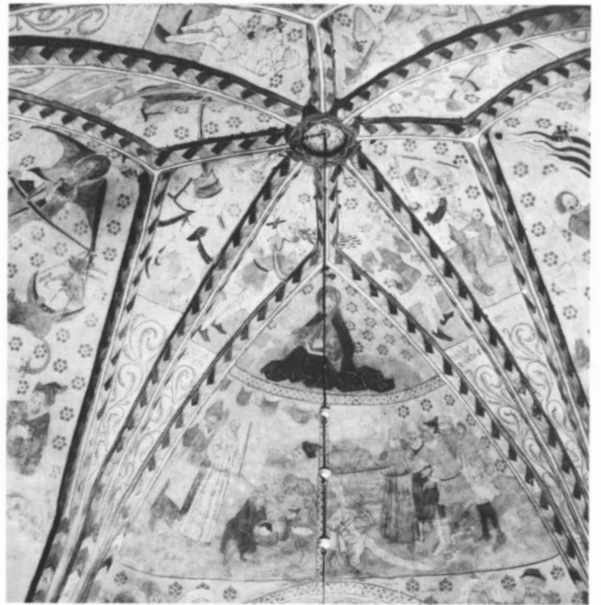

Fig 74. Mannaregnet, Moses slår vatten ur klippan, Johannes Döparen. Målningar i valv IV, norra kappan. Foto H Cornell – S Wallin.

The Rain of Manna, Moses strikes water from the rock, John the Baptist. Murals in vault IV, north cell.

Fig 75. Abels och Kains offer. Målning i valv IV, östra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

Abel's and Kain's sacrifice. Mural in vault IV, east cell.

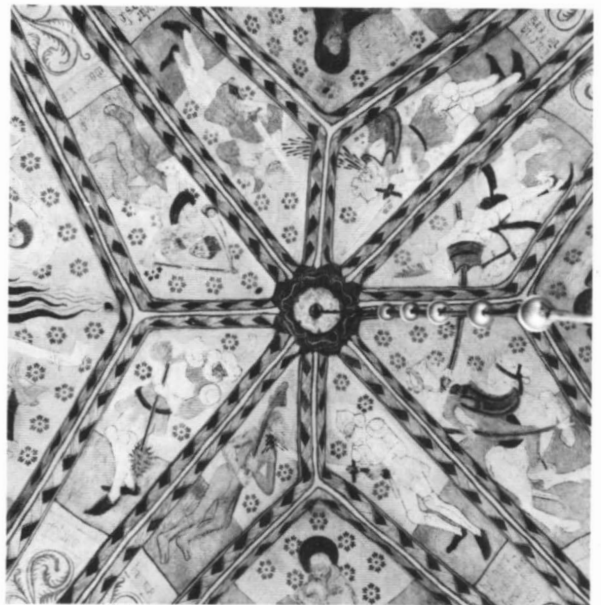

Fig 76. Fyra par kämpar, målningar i valv IV, valvhjässan. Foto G Hildebrand 1987.

Four pairs of combatants. Murals in the crown of vault IV.

Fig 77. Trollet och Sven Fötling, målningar i valv IV, valvhjässan. Foto G Hildebrand 1987.

The Troll and Sven Fötling. Murals in the crown of vault IV.

VALV III.

1–8. Änglar med språkband (fragmentarisk, otydbar text).

Östra kappan. 9. Maria Magdalenas hänryckning (fig 59). Motivet, som är hämtat ur helgonets legend (återgiven bl a i *Legenda aurea*), visar Maria Magdalena som eremit. Hennes kläder har under tiden i ödemarken fallit av henne och hon skyls endast av sitt långa hår. Sex änglar lyfter henne mot himlen, så som hon sju gånger om dagen blev hänryckt i sin bön²⁹.

Södra kappan. 10. Noa hånas av Ham (fig 73a). Den druckne Noa ligger sovande på marken, enligt bibeltexten, men inte på målningen, halvnaken. En av hans söner skyler honom med en klädnad, en annan döljer generad ansiktet i händerna. Den tredje sonen, Ham, pekar hånande finger åt fadern. Hams ondska markeras genom att han är återgiven i ren profil. Inskrift: "nuda verenda vidit patris dum cam male ridit"/skall vara ridet/ (När Ham ser faderns nakenhet skrattar han illasinnat; BP). – 11. Elisa hånas av gossarna i Betel (fig 73a). Den skallige profeten vänder sig mot tre pojkar, som skrattar och pekar finger åt honom. Th dödas en pojke av björnar. Inskrifter: "percutit ira dei derisores helysei" (Guds vrede genomborrar dem som hånar Elisa; BP). Vid gossarna: "descende calve descende calve de monte" (Stig ned du skallige, stig ned du skal-

lige från berget; texten hämtad ur lektionen i BP, som i sin tur återgår på 2. Kon 2:23. Vulgatas version lyder dock: "Ascende calve..") Överst profet med språkband: "/Factus sum/ inderisum /omni populo/ meo" (Jag blev ett åtlöje för hela mitt folk; Klag 3:14, BP). – I svicklarna profeter med språkband: mot öster "Proverbia XIX° Parata sunt derisoribus iudicia et mallei percipientes" (Straffdomar ligga redo för bespottarna och slag /för dårarnas rygg/; Ordspr 19:29, BP); mot väster "Davut Omnes videntes me deriserunt me" (Alla som se mig bespotta mig; Ps 22:88, BP). Båda motiven är gammaltestamentliga förebilder för Kristi törnekröning och bildförlagorna liksom texterna är hämtade ur Biblia Pauperum (fig 73b). Törnekröningen har troligen framställts på väggen nedanför valvmålningarna.

Västra kappan. 12. Simson bär Gazas portar (fig 83). Fragmentariskt bevarad inskrift: "Obsessus torbis /Sampson/ valvas tulit urb/is/" (Belägrad av skarorna bar Simson bort stadsportarna; BP). Motivet är förebild för Kristi uppståndelse. Bakom Simson syns en räv med en gås i gapet. Motivet är en symbol för en av dödssynderna, *gula*, frosseriet, och brukar hos Albert placeras invid bilden av Noas druckenhet. – 13. Delila klipper Simsons hår (fig 84; förlaga Meister ES). Den sovande Simson vilar huvudet i Delilas knä och hon klipper hans långa hår med en ullsax. Inskriftstavla med utplånad

Fig 78. S Olofs skeppsfärd, målning i valv IV, södra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

St Olof's Voyage. Mural in vault IV, south cell.

Fig 79. Evangelisten Lukas, målning i valv I, östra kappan.
Foto G Hildebrand 1987.

St Luke. Mural in vault I, east cell.

Fig 80. Evangelisten Matteus, målning i valv I, västra kappan.
Foto G Hildebrand 1987.

St Matthew. Mural in vault I, west cell.

Fig 81. Evangelisten Johannes, målning i valv I, västra kappan.
Foto G Hildebrand 1987.

St John. Mural in vault I, west cell.

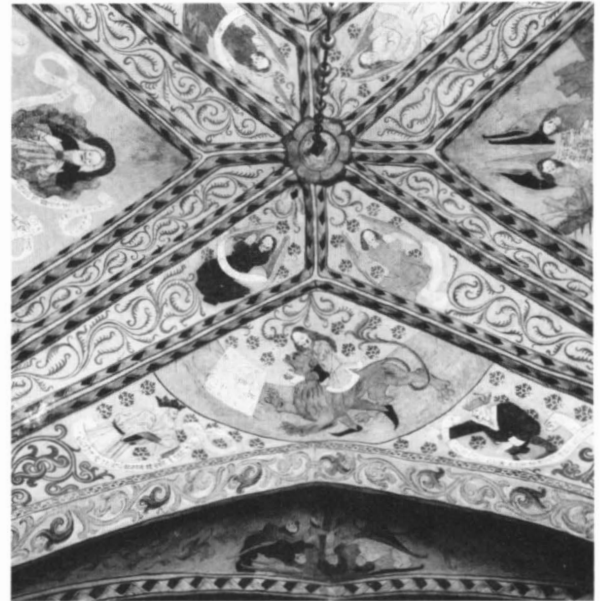

Fig 82. Simsons kamp med lejonet, målning i valv II, västra kappan.
Foto G Hildebrand 1987.

Samson's fight with the lion. Mural in vault II, west cell.

Fig 83. Simson bär Gazas portar, målning i valv III, västra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

Samson carrying the gates of Gaza. Mural in vault III, west cell.

Fig 84. Delilah klipper Simsons hår, målning i valv III, västra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

Delilah cutting Samson's hair. Mural in vault III, west cell.

text. Motivet finns inte i BP. – I svicklarna fabeln om rävens och storkens gästabud (fig 85 a–b). Mot söder äter räven från ett plant fat och storken försöker förgäves få något med. Inskrift: "haer gott gestedod". Inskriften på det nedre språkbandet utplånad. Mot norr serverar storken maten i en smalhalsad kruka och räven tittar hungrigt på. Inskriften utplånad.

Norra kappan. 14. Jesse rot (fig 86). Ur den sovande Isais bröst uppstiger ett släktträd, i vars grenar tolv av Jesu förfäder är placerade. Texten på deras språkband är i allmänhet utplånad. Endast tre namn kan urskiljas: "Ezechias", "Abias" och "Da/vid". I den översta blomman ses jungfru Maria och Jesusbarnet, omgivna av en strålkran (fig 87).

VALV IV.

1–8. Fyra par kämpar (fig 76). 1–2. David och Goliat. Inskrifter: "dauit rex", "golliat". – 3–4. Burman och Holger Danske. Inskrifter: "burman", "hollager dansk han wan siger af burman". Den sistnämnda texten utgör omkvädet i balladen om Holger Dansk och Burman (not 26). – 5–6. Trollet och Sven Fötling (fig 77). Inskrift: "trullet". "swen fötling" (?) – 7–8. Didrik av Bern och Videke Velamson. Inskrift: "diderik van beran", "wideke welandesson".

Östra kappan. 9. Abels och Kains offer (fig 60). T v Abel, ung och skäglös, i bön framför sitt offerlamm i elden, som stiger rätt upp mot himlen. T h Kain, med kronnäsa och svart skägg, på knä inför sin offergåva, sädeskärven, där lågorna dock slår ned mot marken. Gömd bakom ryggen håller han redan det blivande mordredskapet, åsnekåken. Inskrifter utplånade. – 10. Brodermordet (fig 88). Kain, med samma fysiologi som i det föregående motivet, lyfter åsnekåken över Abel, som fallit omkull på marken. – 11. Herren frågar efter Abel (fig 89). Inskrifter: (Herren) "Ubi est abel frater tuus. Ecce sanguinis fratris tui" (Var är din broder Abel? Hör din broders blod... Inskriften är en delvis felaktig återgivning av 1. Mos 4:9, 10, som i Vulgata har följande lydelse: "Ubi est Abel frater tuus? ...vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra."); (Kain) "nescia domine num custos fratris mei sum ego" (Jag vet icke, Herre, skall jag taga vara på min broder? 1. Mos 4:9).

Södra kappan. 12. S Olofs skeppsfärd (fig 78). S Olof i krona och med långskaftad yxa i handen står i fören till sitt skepp Oxen. Farten markeras av det vindfyllda seglet och av besättningsmannen, som sjösjuk hänger över relingen. Skeppet styr rakt mot land, där hemska troll hotar, dock betvingade av Olofs bjudande gest med sin högra hand. Inskriften utplånad. – 13. S Antonius, som

Fig 85 a–b. Rävns och storkens gästabud, målningar i valv III, västra kappan.
Foto G Hildebrand 1987.

The feast of the fox and the stork. Murals in vault III, west cell.

Fig 86. Jesse rot, målning i valv III, norra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

The Tree of Jesse. Mural in vault III, north cell.

håller en bok och matar sin gris, hans stående attribut (fig 78). I svicklarna profeter, mot öster med utplånad inskrift, mot väster ”/Iudicabit/ gentes et arguet populos multos” (Han skall döma mellan hednafolken och skipa

rätt åt många folk; Jes 2:4. Hämtad ur BP, Yttersta Domen).

Västra kappan. 14. Själavägningen (fig 90). Äreängeln Mikael håller vägen, i vars ena skål en naken man (en själ) sitter med en kalk. Djävlar försöker förgäves tynga ned den andra vågskålen. Kalken kan tänkas anspela på kejsar Henriks själavägning. I svicklarna två profeter med utplånade inskrifter. På västväggen nedanför har med största säkerhet Yttersta Domen varit framställd.

Norra kappan. 15. Mannaregnet (fig 74). Från himlen faller manna i form av runda, vita elevationsoblater, vilka samlas upp av israeliterna. Tv Moses med sin stav. Motivet är en prototyp till Nattvarden. – 16. Moses slår vatten ur klippan (fig 74). En man hämtar vatten i en kanna. Prototyp till Kristi sida sticks upp (BP). – 18. Johannes Döparen med bok och lamm. Inskrift: ”/Ecce agn/us de/i Johannes/ baptista” (Se Guds lamm. Johannes Döparen). – I svicklarna två profeter med utplånade inskrifter.

I den på 1880-talet uppförda delen av kyrkan finns figurmålningar i valvet och på väggarna i mittskeppet samt dekorativa målningar i bågarna mot sidoskeppen. Några dokumentariska uppgifter angående dessa målningar är inte bevarade, men fotografier visar att väg-

Fig 87. Jungfru Maria och Jesusbarnet, detalj av Jesse rot, fig 86. Foto G Hildebrand 1987.

The Virgin Mary with the Child Jesus, detail of the Tree of Jesse, Fig. 86.

Fig 88. Brodermordet, målning i valv IV, östra kappan. Foto H Cornell – S Wallin.

Cain killing Abel. Mural in vault IV, east cell.

Fig 89. Herren frågar efter Abel, målning i valv IV, östra kappan. Foto H Cornell – S Wallin.

Cain before God after murdering Abel. Mural in vault IV, east cell.

Fig 90. Självägningen, målning i valv IV, västra kappan. Foto G Hildebrand 1987.

St Michael as the weigher of souls. Mural in vault IV, west cell.

garna stod odekorerade då kyrkan återinvigdes 1888. Tydligt utfördes målningarna i början av 1890-talet. Inte heller konstnären är känd, men med största sannolikhet kan man anta att målningarnas upphovsman är konstnären Axel Herman Hägg, som ju också var arkitekt för ombyggnaden. Likheter i figurstil och ornamentik med andra av Häggs arbeten, t ex i Dalhem (Go) talar för denna attribution. Målningarna på västra väggen var enligt fotografier ej utförda på 1890-talet. Möjligen är det de som åsyftas i en obekräftad anteckning om att C W Pettersson år 1903 skulle ha utfört målningar i kyrkan.

Förteckning över målningarnas motiv och inskrifter KORET

I valvhjässan ett 8-pass med stjärnor, i varje valvkappa två änglar.

Norra väggen. Intåget i Jerusalem (fig 92). Inskrift: ”Hosianna Davids son välsignad vare han som kommer i herrans namn. Hosianna i höjden.”

Östra väggen. I mitten den uppståndne Kristus, flankerad av apostlarna Petrus och Johannes resp de tre

kvinnorna på väg till gravén. Inskrifter: ”Då gick Petrus ut och den andre lärjungen och kom till gravén. Joh 20.v.3.” ”Jag är uppståndelsen och lifvet.” ”Ho skall välta oss stenen från gravén dör. Marc.16.v.3.”

Södra väggen upptas av orgelläktaren. I de fyra svicklarna mot sidoskeppen evangelistsymbolerna, mot norr Matteus och Markus, mot söder Lukas och Johannes.

LÅNGHUSET

I valven ett symmetriskt rankornament i valvhjässan samt en dekorativ bård utefter valvribborna. På väggarna framställningar av apostlar och profeter. – *Norra väggen* från öster: Petrus (fig 91), Andreas, Johannes, Jacob d y, Bartolomeus, Simon, Jeremia, Jesaja. –

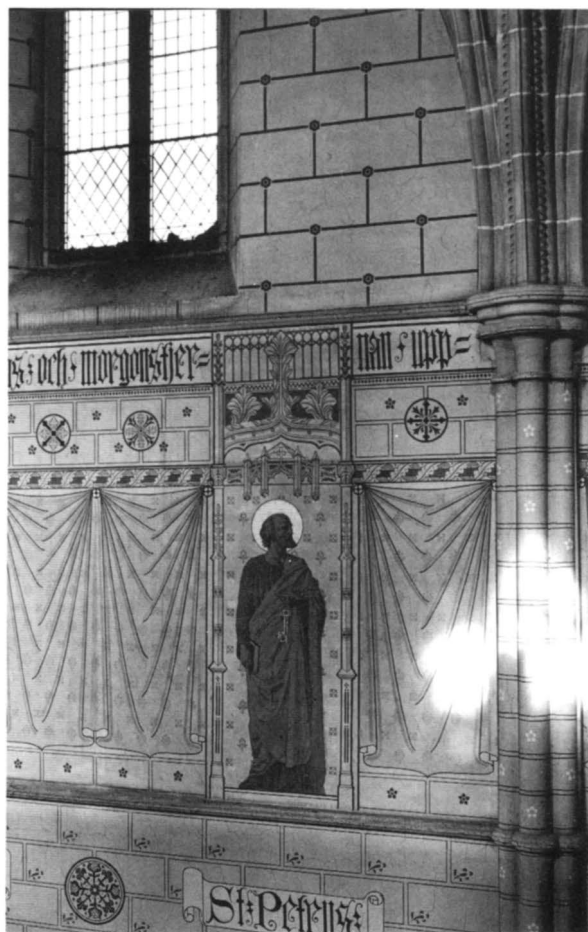

Fig 91. Aposteln Petrus, dekorationsmålning på mittskeppets norra vägg. Foto 1987.

St Peter. Decorative wall-painting on the north wall of the central aisle of the nave.

Fig 92. Intåget i Jerusalem, dekorationsmålning i mittskeppet på norra väggen. Foto 1987.

The Entry into Jerusalem. Decorative wall-painting from the 1890's on the north wall of the central aisle of the nave.

Södra väggen från öster: Paulus, Jacob d ä, Matteus, Filippus, Tomas, Judas Taddeus, Hesekiel, Daniel. Namnen står skrivna på språkband under varje gestalt. Ovanför figurraden ett textband med på södra sidan Jes. 52:7, på den norra 2 Petr. 1:19.

I svicklarna mot sidoskeppen finns i travé II–IV *Arma Christi*, Kristi lidandesverktyg, återgivna på sköldar. – *Norra väggen* från öster: lykta, penningpung, tärningar, kors, kolonn och gissel, tång och hammare. – *Södra väggen* från öster: IHS, törnekrona, spikar, lans och isopsstång, rö.

Svicklarna i travé V upptas av allegoriska framställningar av dygderna. – *Norra väggen*. Styrkan, *Forti-*

tudo (man med avbruten kolonn). Inskrift: "Vir qui dominatur animo suo fortior est expugnatore urbis". – Rättvisan, *Justitia* (kvinna med förbundna ögon, våg och svärd). Inskrift: "Omnia in mensure et pondere pono". – *Södra väggen*. Klokheten, *Prudentia* (kvinna med spegel och orm). Inskrift: "Estate prudentes sicut serpentes". – Måttfullheten, *Temperantia* (kvinna som blandar sitt vin med vatten). Inskrift: "Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci".

På västra väggen S Eskil, Södermanlands missionär, samt två änglar i bröstbild med språkband: "Salige äro de som höra Guds ord och gömma det. / Blifven ordets görare och icke allenast hörare. Jac.1."

Inredning och inventarier

Altaranordning

Altaret (fig 93), tillkommet vid ombyggnaden 1885–88, är murat och putsat med altarskiva av grå kalksten. Det har på framsidan en genombruten arkad (av cement?) i sengotisk stil, placerad fristående från altaret. Altaret står på en avsats, tre trappsteg över korgolvet. Höjd 119 cm, bredd 253 cm, djup 114,5 cm. Altarringen, av brunmålat och förgyllt trä, är genombruten med kannel-

rade balustrar som bär upp en arkad av trepassbågar. Den är bruten i en femsidig plan. Sarg och knäfall är klädda med gråblått ylletyg.

Vid en invändig ombyggnad av sakristian år 1952 borttogs ett altare på västra väggen och ett nytt uppfördes vid södra väggen. Det sistnämnda har skiva av grå, slipad kalksten, vilande på två murade stöd. Höjd 104,5 cm, altarskivan 129 x 80 cm.

Fig 93. Altaranordningen.
Foto C G Åkerhielm, 1890-
talet.

The altar and the reredos.

Altaruppsats

Högaltarets stora nygotiska altaruppsats (fig 93) skänktes av Axel Herman Hägg till kyrkans återinvigning 1888. Den i Köln tillverkade altaruppsatsen är huvudsakligen av målat och förgyllt trä men reliefpartier av målad gips förekommer också.³⁰ Altaruppsatsen har ett framspringande mittparti med i huvudvåningen ett större mittfält och på vardera sidan två smalare fält med reliefer samt ytterst på vardera sidan en målad bild på trä. De indragna sidopartierna har vardera två målade fält. Mittreliefen framställer Konungarnas tillbedjan – Heliga tre konungar är staden Kölns skyddshelgon – i samtliga övriga fält finns en stående figur under ett språkband med resp namn. Från vänster till höger ses: *Scs Gregorius*, *Scs Hieronymus*, *Scs Michael*, *Sta Brigitta*, *Sanctus Olaus*, *Sanctus Ericus*, *Sta Catharina*, *Scs Gabriel*, *Scs Ambrosius*, *Scs Augustinus*. Nedanför huvudvåningen finns en låg sockelväning med schablonmålningar och målade språkband under kölbågar i relief. På språkbanden läses omväxlande "Halleluia" och "Laus Deo". Nederst finns en predella med framspringande mittparti, det sistnämnda med en målning av lammet, flankerat av svävande änglar med språkband: SE GUDS LAMM SOM / BORTTAGER VERLDENS SYNDER.

Ett genombrutet masverk i sengotisk stil kröner altaruppsatsen. Överst på det förhöjda mittpartiet ses en kalvariegrupp och längre ned i masverket fem änglar, allt skulpterat i trä. Änglarna längst ut på vardera sidan blåser i basun, de tre i mitten bär språkband med: "Helig / är Herren / Zebaoth".

Altaruppsatsen står på ett bakom altaret placerat, murat postament som pryds av ett målat draperi i rödbrunt mot brun bakgrund. Altaruppsatsens ramverk är i huvudsak målat i brunt med förgyllda detaljer. I figurframställningarna förekommer många färger, i masverket dominerar förgyllning. Bakgrunden under sockelväningens kölbågar är omväxlande röd och blågrön. Altaruppsatsens höjd ca 625 cm, bredd 660 cm.

Altartavla

Korsnedtagningen (fig 94). Oljemålning på duk. Från tiden omkr 1700 och kopia efter Rubens. Maria i blå dräkt, Johannes i rött och grönt. I övrigt dominerar färgerna brunt, gult och grönt. Stegar är resta mot korset framifrån t h och bakifrån t v. Två män har klättrat upp på korset, en står på den främre stegen och ytterligare en håller stegen, stående på marken. På den bakre stegen står en kvinna. Nedtill t v sörjande och i bakgrunden Jerusalem. Nederst t v står: TRANSP : ET : RENOV : 1789 / AFE : HALLBLAD. Höjd exkl ram 245 cm,

Fig 94. Korsnedtagningen. Oljemålning från omkr 1700, kopia efter Rubens. Tidigare använd som altartavla. Foto 1987.

The Descent from the Cross. Oil painting c. 1700. Earlier used as an altar piece.

bredd 169 cm. – Tavlan befinner sig nu i tornrummet på östra väggen men fungerade tidigare som altartavla i Kaggska gravkoret. Vid renoveringen 1789 tillkom den nuvarande förgyllda ramen med listverk och överstycke, som visar en kalk mot bakgrund av en strålsol och på sidorna sädesax och druvklasar. Ramen skänktes av patronus, Ulrik Celsing på Fjällskäfte. Det var också vid detta tillfälle som tavlan placerades som altartavla.

Medeltida altarskåp

Altarskåp (fig 95) av ek med obetydliga rester av kredo-ring och färg i blått, rött, grönt och guld. Skåpet består av corpus och ett par dörrar, de sistnämnda numera helt

Fig 95. Altarskåp från 1400-talets andra fjärdedel, nu uppställt i sakristian. Foto P Tångeberg 1988.

Reredos, second quarter of the 15th century, now in the vestry.

utan spår av de målningar som en gång prytt utsidorna. Corpus är indelad i en övre och en nedre avdelning, den nedre i sin tur uppdelad i fyra nischer. Dörrarna har vardera fyra nischer, två övre och två nedre. I övre avdelningen i corpus ses en framställning av Marie kröning, numera defekt genom att duvan och de svävande änglarna ovanför Marias huvud saknas. I de tolv mindre nischerna står apostlar, de flesta nu utan händer och därigenom också utan attribut. Genom att respektive attribut tecknats med svart färg på den urholkade baksidan kan figurerna dock identifieras trots sitt skadade skick. Apostlarna står lösa i sina nischer och det är sålunda inte möjligt att avgöra i vilken ordning de ursprungligen varit placerade. På baksidan av corpus finns också målning med svart färg, bl a en grovt tecknad människofigur. Dessutom finns här ett inristat namn och årtal(?) CLEMENS IOHANNIS 84. Namnet har tidigare tolkats som en signatur men har säkerligen inget samband med altarskåpets tillkomst. Av stilen att döma härrör det från en senare tidpunkt (1584?). Altarskåpet kan dateras till 1400-talets andra fjärdedel

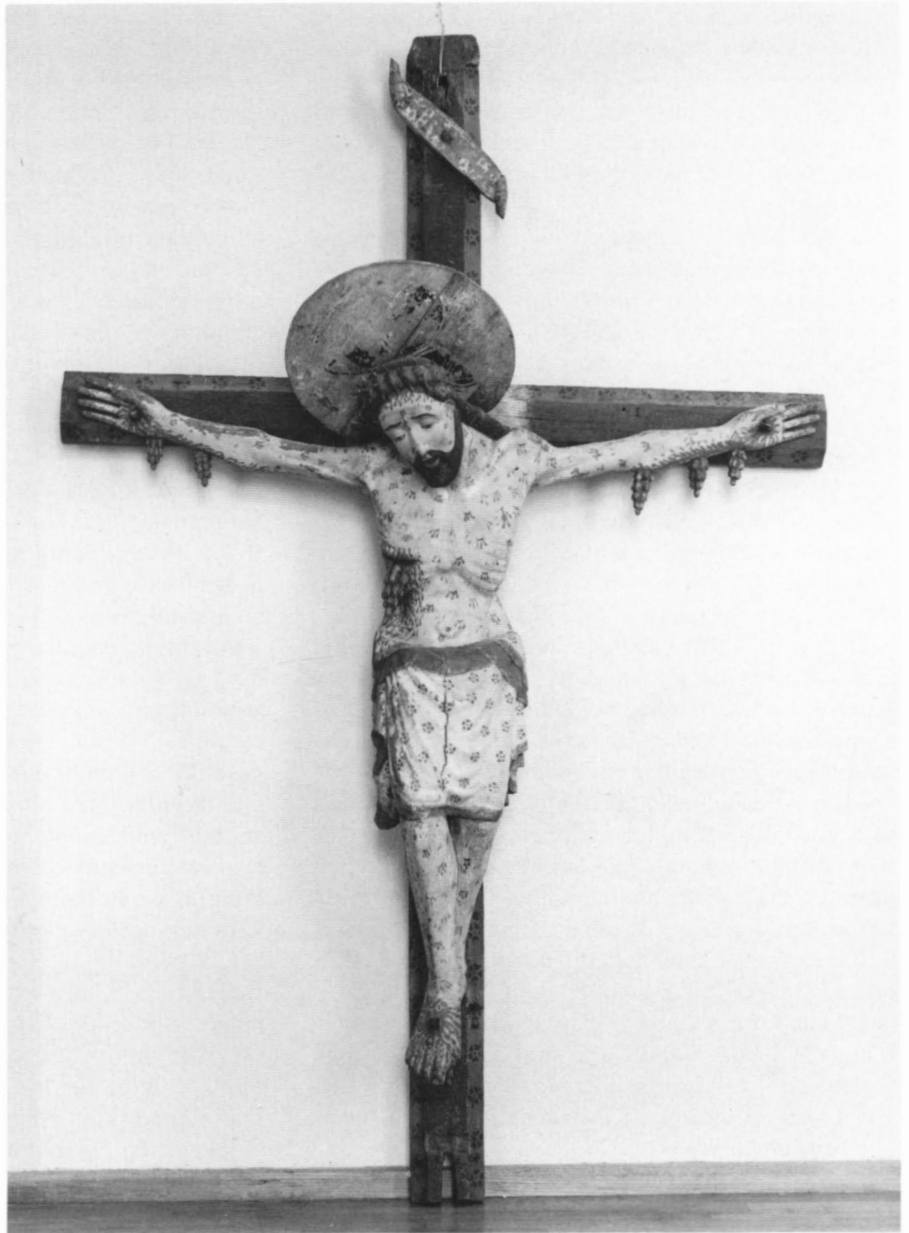
och är sannolikt importerat från nordtyskland. Stilistiskt har det nära motsvarigheter i Östergötland där ett 30-tal altarskåp av liknande typ har bevarats.³¹ Flodaskåpet tycks ha avlägsnats ur kyrkorummet tidigt, förmodligen redan vid reformationen, och nämns ingensans i de äldre inventarierna. Då man 1926 beslöt att ta skåpet i förnyat bruk förvarades det på tornvinden. Skåpet ställdes samma år upp på ett nybyggt altare vid sakristians västra vägg (se ovan). Skåpets höjd 129 cm, corpus bredd 115 cm, dörrarnas bredd 57 cm, djup 13,5 cm, figurernas höjd ca 42 cm.

Triumfkrucifix

Triumfkrucifix (fig 96) med relativt välbevarad polykromi. Korset är av furu, figuren av asp eller lind, glorian av ek. Korset är ornerat av en bred hålkäl i framsidans kanter; vid de nu avsågade korsändarna har funnits ändplattor med evangelistsymbolerna, vilket visas av en liten ansats till ändplatta vid den uppåtgående korsarmen. Korsets framsida är grön med röda

Fig 96. Triumfkrucifix från omkr 1420, nu i SHM. Foto H Hultgren.

Rood, c. 1420, now in the Museum of National Antiquities, Stockholm.

kälningar, de senare dessutom dekorerade med svarta schablonrosor. På den övre korsarmen är fäst en titulusbräda med upprullade, snedskurna ändar.

Kristusgestalten framställs hängande på nästan raka armar med huvudet lutat framåt och åt höger. Överkroppen är frontal, höger höft något framskjuten, knäna böjda, höger fot lagd över vänster. Ur sidosåret framväller en stor, druvklasformad blodlever och tre

mindre klasar hänger från vardera underarmens undersida. Det relativt slätt draperade ländklädet når figuren till knäna; vid spiken genom de korslagda fötterna finns en blodklase.

Huvudet är framhåvt genom en vid bakhuvudet fäst skivgloria; kring pannan finns en repkrans med täta, kraftiga taggar. Ansiktet är knotigt med en valk mellan ögonbrynen, halvslutna kupiga ögon och öppen mun

med tandrader. Håret faller i lockar längs halsens sidor.

Karnationen är blek med över hela kroppen förekommande, regelbundet formade bloddroppar. Repkransen är grön, skägg och mustasch svartbruna, ländklädet är vitt med guldfäll, svarta strödda schablonrosor och blått foder, glorieskivan har röd omkrets samt gult kors mot svart fond.

Korsets höjd 228 cm, bredd 152 cm. Kristusfigurens höjd 135 cm, bredd mellan fingerspetsarna 143 cm. Krucifixet har ansetts vara ett provinsiellt arbete från tiden omkr 1420. Det skänktes 1870 av församlingen till statens historiska museum där det alljämt befinner sig (inv 4350).³²

Övrig skulptur

Altarkrucifix med gjuten Kristusfigur av malm på kors av mässingsplåt. Korset med något utsvängda korsarmar och monterat på en sentida träställning. Kors och Kristusfigur har av allt att döma ursprungligen varit fästade på locket till en likkista. Ett äldre foto i ATA visar krucifixet tillsammans med andra kistprydnader från Carl och Adolf Gyllenpistols kistor (döda 1695 resp 1766). Av stilen att döma bör det ha tillhört den förstnämndes kista. Höjd 78 cm. Inventarieförteckningarna innehåller inga uppgifter om krucifixet.

Basunblåsande ängel. Träskulptur med polykromi i blått, rött, vitt och guld. Höjd 65 cm. Uppställd i sakristians norra fönster. Ängeln överensstämmer i stil helt med skulpturerna på altaruppsatsen (s 81, fig 93) till vilken den dock knappast kan ha hört eftersom ingen av dess skulpturer saknas. Säkert har den från början varit avsedd för orgelfasaden (fig 99), som enligt Häggs planer skulle krönas av tre änglar (framgår av en ritning från 1888 i ÖIÄ:s arkiv och av brev 29/11 1887 till skulptören C J Dyfverman, jfr ovan s 24). Som orgelfasaden kom att utformas får dock den bevarade ängeln inte plats under valvet.

Predikstol

Predikstol (fig 97) i retarderad renässansstil, bestående av korg, ljudtak samt trappa med dörr. Huvudsakligen tillverkad av ek men med detaljer av annat lövträ. Trappans dörr är helt och ljudtaket delvis av furu. Bemålning i svart förekommer som bakgrund till ornament och inskrifter i plattskärning, polykrom målning finns på korgens figurskulpturer. I övrigt är predikstolen omålrad med undantag av korgens botten, som har sentida målning i brunt. Predikstolen är uppsatt i mittskäpet mot östligaste pelaren i norra raden.

Korgen är bruten i sex fält, åtskilda av kolonner med förenklade kompositakapitel. Kolonnernas nederdelar

är dekorerade med beslagsornament i plattskärning. Varje fält har en nisch i rundbågig omfattning med kvaderimitation i intarsia och i varje nisch finns en stående figur. Sett från vänster framställs: 1. S Matteus, 2. S Markus, 3. Kristus med världsklotet, 4. S Lukas, 5. S Johannes, 6. S Jakob d ä, iförd hatt med mussla samt med pilgrimsstav och pilgrimsväska. Evangelisterna är framställda med respektive attribut. Samtliga figurer är utförda i det närmaste i rundskulptur. De är vitmålade och förgyllda med vissa detaljer (bl a evangelistsymbolerna) målade i andra färger. Över och under bågfälten finns fält med rankornament i plattskärning mot svart botten, troligen efterbildande intarsia. I de nedre av dessa fält förekommer i rankverket inflätade fråglar och djur. Under kolonnerna finns konsoler, var och en med en lejonmask i hög relief, över varje kolonn ett motsvarande framskjutande parti med ett kerubhuvud i relief. Nedåt avslutas korgen av kontursågat listverk och nederst av en karnisformigt svängd botten, som vilar på en åttkantig pelare.

Den korta, raka trappan är vänd åt öster. Bröstvärnet har två romboida, svartmålade fyllningar mellan nedåt avsmalnande kannelerade pilastrar. Bröstvärnet kröns av en gesims som ansluter till korgens och avslutas nedåt av en kontursågad bräda. Dörren har en nedre svartmålad fyllning och ett genombrutet övre parti med kontursågade dubbla balustrar. På dörrens ramverk pilastrar av samma typ som på bröstvärnet. Dörren kröns av en gesims och tre kontursågade frontoner av vilka den mellersta pryds av ett alliansvapen i plattrelief, Månesköld av Norge och Ulfsparre av Broxvik. Under vapnen, med fortsättning på gesimsen läses följande: TEN WÄLB. / FRW. F. ELISABET. M.S / HAFUER GIFUIT T. PREDIKSTOL. TIL TESTM / EFTER. SIN. S. H. HM. W.S. AFS. D. 28. OC. 659. Översten Måns Eriksson Ulfsparre ägde Ökna i Floda sn. Änkan Elisabet Månesköld gifte om sig med sin förste mans sysling, överste-löjtnanten Erik Ulfsparre. Jfr inledningen.

Ljudtaket, av ek med krönande frontoner av furu, är brutet i fem sidor. Sidorna har inskriftsfält, vart och ett med två rader versaler i plattrelief, närmast över fälten en gesims och under fälten en kontursågad bräda med en lambrequinliknande bård. I hörnen små framskjutande triglyfer. Över varje sida finns en större och över varje hörn en mindre fronton. Den mellersta av de större frontonerna pryds av samma alliansvapen som på trappan, under vapnet står: ANNO 1662. På de fem inskriftsfälten läses (från vänster): SA. 58. ROPA TRÖSTELIGHA SPAR / ICKIE UPPHÄVA TINA RÖST SÅSOM EN BASUN. OC FÖRKUNNA MINO / FOLKE TERAS ÖFUERTRÄDELSE. THIM. 1. MEN MIGH ÄR UEDERFAREN / BARMHER-

Fig 97. Predikstol, skänkt 1662 av Elisabet Månesköld till minne av hennes man Måns Ulfsparre. Foto I Schnell.

The pulpit, donated in 1662 by Elisabet Månesköld in memory of her husband Måns Ulfsparre.

TIGHET. PÅ DET IESUS CHRIS. SKULLE PÅ MIGH FÖRNÄMBLIGA BEVISA. AL/LA LÅNGMODIGHET. THEM TIL EFTERDÖ. ACCURANTE. I. M. TELLER. P. FL. & P. SUP. OPP. SURREXIT / PULPITUM. HOC. FERALE. AD. D. 2. IUN. A. 1662. Ljudtakets undersida är genom profilerade lister inde-

lad i månghörniga fält. Ned från taket hänger en liten, i trä skulpterad, förgylld duva.

Hans Rabén har påpekat att Flodapredikstolen trots sitt sena tillkomstår står på samma stilstadium som t ex den av Lars Strängeson år 1630 signerade predikstolen i

Fig 98. A H Häggs ateljé på Katthamra gård. Vägghpanel och skåpdörr, tillverkade av bänkinredning från Floda kyrka. Foto S Hallgren 1985.

A H Hägg's studio at Katthamra manor, Gotland. Wainscoting and cupboard door, made from pews from Floda Church.

Västermo kyrka i Södermanland.³³ Den förstnämnda uppvisar i själva verket detaljerade likheter med den grupp av predikstolar som utgick från Lars Strångesons verkstad och Rabén menar att den måste vara ett sent arbete av en i denna verkstad utbildad mästare. Trots sin efterblivenhet, säger Rabén, ”är flodamästaren ingen dålig konstnär, tvärtom. Han har ungefär samma förtjänster som Strångeson och en mera utvecklad figurplastik. Särskilt där träsnidaren icke givit sig in på några försök till barockpose och expressiva gester, når han en naturlig monumentalitet som skulle tåla vid betydligt större format”. I Forssa kyrka, belägen inte långt från Floda, finns en predikstol från 1664 som utgör en direkt efterbildning av Flodapredikstolen.

Bänkinredning

Kyrkans nuvarande, öppna bänkinredning tillkom i samband med 1880-talets ombyggnad. Bänkarna är brunmålade och utförda i tidstypisk stil med en ros i relief på övre delen av varje bänkgavel. I mittskeppet

står 20 bänkar i den södra raden och lika många i den norra. I norra sidoskeppet finns totalt 26 bänkar av vilka 10 befinner sig i korttravén och är vända mot mittskeppet. De 19 bänkarna i södra sidoskeppet är samtliga vända mot mittskeppet. I sakristian och i Kagg-ska gravkoret finns, som ovan nämnts, lösa stolar. Den äldre, slutna bänkinredning som kasserades vid ombyggnaden skänktes av församlingen till Axel Herman Hägg. Hägg utnyttjade ett antal av bänkgavlarna som bröstpanel på väggarna till sin ateljé på Katthamra gård på Gotland (fig 98).

Orgel och orgelläktare

Kyrkans äldsta kända orgel var enligt Hülphers förfärdigad av ”M. Herrman i Zespam, med 7 st”.³⁴ Till orgelns betalning skänkte enligt kyrkans stambok Lars Kagg 50 daler år 1646 (s 45). På orgeln fanns enligt Peringskiöld följande inskrift: Pneumatico inprimis exultent ORGANA cantu / ORGANA nata hominis nata mouere DEUM / Conspirare igitur VOS-FISTULE hiante palato / Omnisonum DOMINO flando parare melos. / ANNO DOMINI 1649 (= Må orgeln främst jubla med av luften frambringad klang, orgeln, tillkommen genom människan men bestämd att beveka Gud. Förener er alltså, ni pipor, och giv, genom att med öppen mun blåsa, gestalt åt en överallt ljudande sång till Herren! Herrens år 1649.). I räkenskaperna nämns orgelverket tidigast 1692 då det reparerades och försågs med en ny stämman. 1724 gjordes en stol åt organisten ”at sitta på, när han spelar” och 1746 erhöi ”Hr Telberg” ett mindre arvode ”för det han lagade och uppränsade Orgelwäret”. Den nämnde orgelbyggaren, ”M. Herrman i Zespam”, kan möjligen vara identisk med George Herman, orgelbyggare från Rostock och verksam i Sverige från 1620-talet. Herman arbetade bl a i Storkyrkan och i Tyska kyrkan i Stockholm och hade troligen sin verkstad i Södertälje. 1631 byggde han en orgel för Köpings kyrka i Västmanland.³⁵

1600-talsorgeln kom att göra tjänst i något mer än ett sekel. I augusti månad 1749 utbetalades ett delarvode på 800 daler till orgelbyggaren Jonas Wistenius³⁶ i Linköping ”til det betingade Nya Orgelwäret”. Återstoden, likaledes 800 daler, erhöi Wistenius i december 1751 då den nya orgeln tydligen stod färdig. Den hade enligt Hülphers 12 stämmor med följande disposition: Principal 8', Gedackt 8', Qvintadena 8', Octava 4', Fleut 4', Qvinta 3', Octava 2', Spetsfleut 2', Mixtur 4 chor, Trompet 8'B/D, Trompet 4'B, Vox virginea (8'D), Tremulant. Redan 1764 anmäldes i sockenstämman att orgelverket var bristfälligt och krävde reparation; denna uppsköts dock ”emedan församlingen har angelägnare kyrko-reparationer”. Möjligen hade orgel-

Fig 99. Orgelfasaden. Foto 1987.

The organ front.

reparationen inte kommit till stånd ännu 1803 då det beslöts att "herr inspector Ramström på Kränbol borde anmodas att bese och någorlunda afhjelpa de större bristfälligheterna på Orgelverket". Ingenting tycks heller denna gång ha skett förrän år 1811, då ett av orgelbyggaren Johan Samuel Strand ingivet kostnadsförslag "till Orgwerkets reparation, samt ett bifogadt Pedalkla-

wer" blev antaget. I början av 1832 var orgeln åter bristfällig och Strand fick på nytt uppdraget att avhjälpa felen. På hösten samma år beslöt sockenstämman "att herr direktören Strand icke ägde utbekomma återstoden af sitt betingade arfwode 66 Rdr 32s^r B^{co} för Orgwerkets reparation, förr än han behörigen förbättrat de 2^{ne} Trumpet Stämmor som befunnits felaktiga".

Fem år senare (1837, 4/6) var orgeln åter praktiskt taget obrukbar. Strand skulle tillsägas att besiktiga verket och meddela församlingen de orsaker som på så kort tid "vållat dess obestånd".

Den av Wistenius byggda orgeln stod på en läktare i det norra skeppets västra del, vilket framgår av G von Rosens teckning, fig 46 a. Om den vid 1880-talets ombyggnad kasserades eller såldes vidare är inte känt.

I samband med ombyggnaden anskaffades ett helt nytt orgelverk, som placerades på en läktare på södra sidan av koret (fig 54). Läktaren har uppgång genom det i kyrkans sydöstra hörn utbyggda trapphuset. Trappan har ingång från södra vindfånget. Den högt belägna läktaren får dagsljus genom fem höga och smala fönster, tre på östra väggen och två på den södra, ovanför de sistnämnda finns också ett rundfönster.

Läktarens öppning mot mittskeppet har ett lågt, genombrutet räcke med rundbågar, burna av kolonetter. Den nygotiska orgelfasaden ansluter i stil till altarpopsatsen och är liksom denna målad i brunt och förgyllning. Fasaden (fig 99) har två åt sidorna sluttande pipfält med framför piporna liggande, genombrutet masverk. Spelbordet är placerat rakt nedanför fasaden. Orgelverket, som stod färdigt till kyrkans återinvigning 1888, byggdes av firma Åkerman & Lund. Det har sjutton stämmor, två manualer och pedal. Den ursprungliga stämndispositionen utarbetades av organisten i Johannes kyrka i Stockholm, Emil Sjögren. En ombyggnad av orgeln utfördes 1963 av firma Setterquist & Son, varvid några stämmor ändrades eller byttes. Spelbord, mekanik och luftlådor lämnades i ursprungligt skick.³⁷

I södra sidoskeppet, i höjd med andra pelaren från väster, står en sexstämmig orgel, byggd 1975 av Grönlunds Orgelbyggeri, Gammelstad. Skåpet till orgeln, målat i blått med detaljer i rött och guld, har ritats av arkitekt SAR Ove Hidemark.

Övriga musikinstrument

Orgelharmonium av fabrikat Östlund och Almqvist, åtta register, fodral av ek, målat i brunt.

Cembalo av fabrikat Sperrhake, 8'- och 4'-stämma samt luta. Inköpt 1975.

Flygel av fabrikat Malmsjö. Inköpt för insamlade medel 1984. Står i koret.

Nummertavlor

Nummertavla av furu. Rektangulär med målat sifferfält i ljusgrått, genom vågräta trälistor indelad i tre avdel-

ningar. Ramen med en kraftig, blåmålad, halvrund list och i hörnen snidade blad, målade i svartbrunt (två något skadade). På baksidan av tavlan målad inskrift: 1786 E S B. Höjd 66 cm, bredd 47,5 cm. I sakristian.

Vridbar nummertavla av trä på ställning av smidesjärn. Tavlan är uppsatt på räcket på norra sidan av bågöppningen mellan norra sidoskeppet och Kaggiska gravkoret. Den är rektangulär med svartmålat sifferfält och brunmålad, profilerad ram av ek. På ramens översida finns ett inskriftsfält med målad text i vitt: Af Fjällskäfte och Abbotnäs Ägare / År 1827. Höjd 93 cm (inkl järnställning 135 cm), bredd 84 cm. Nedanför nummertavlan står ett enkelt, möjligen samtida sifferskåp av brunmålad furu. Höjd 80 cm, bredd 60 cm.

Två st rektangulära nummertavlor med svartmålat sifferfält och brun, profilerad ram. Sifferfältet fungerar som dörr för ett bakomliggande sifferskåp. Tavlorna, som tillkom i samband med 1880-talets ombyggnad, är uppsatta i mittskeppet på andra pelarparet från öster. Höjd 106 cm, bredd 62 cm. En liknande men något större tavla är uppsatt på östra korväggen, norr om altaret. Höjd 135 cm, bredd 70 cm.

Dopredskap

Dopfund (fig 100) av sandsten med bemålning, nu huvudsakligen i grått men med spår av andra färger, bl a rött. Foten i form av en knäböjande putto som på sitt huvud bär den musselformiga, i lobar indelade cuppan. Runt cuppan löper en skulpterad kraftig girland, imiterande tyg, och på tre sidor finns fruktknippen. På den fjärde sidan finns istället för fruktknippe ett schabrak med inhuggen inskrift: TESTAMENTE AF PETRO / KYRONIO EFTER SIN S:K HUSTRO ANNA WUDD.³⁸ Rakt ovanför detta står på cuppan kant 1671 och ovanför detta på lockets kant ANNO. Locket är liksom cuppan halvsfäriskt och indelat i lobar, här också i avsatser. Locket avslutas uppåt med en kraftig knapp i form av en druvklase. Det är försett med två lyftringar. Invändigt återkommer indelningen i lobar på både lock och cuppa, här är det dock cuppan som också är indelad i avsatser. Dopfundens höjd utan lock 94 cm, med lock 123 cm, cuppan diameter 52 cm. Dopfundten står i Kaggiska gravkoret.

Dopfund (fig 101) av cement och kalksten, ritad av Axel Herman Hägg och uppställd i dopkapellet i tornets bottenvåning. Den åttkantiga cuppan bärs upp av en kort, åttkantig mittpelare av kalksten, omgiven av fyra kolonetter, alla stående på en åttkantig fotplatta. Kolonetterna har profilerad bas och kapital med blad, knoppar och blommor efter gotländska förebilder. Cup-

Fig 100. Dopfont i Kaggiska gravkoret. Skänkt 1671 av Petrus Kyronius till minne av hans första hustru, Anna Wudd, d 1670. Foto 1987.

Baptismal font in the Kagg chapel. Donated in 1671 by Petrus Kyronius in memory of his first wife, Anna Wudd.

pans sidor pryds av en arkad av kölbågar utom den åt öster vända sidan som istället har ett rektangulärt fält med en infälld bronsrelief, föreställande Kristi dop. Dopfontens höjd 98,5 cm, cuppens diameter 96 cm. Till dopfonten hör ett stort och tungt lock av omålad ek, med arkitektonisk uppbyggnad och återgående på gotländska förebilder. Locket är utformat som en åttkantig gotisk kyrka – varannan sida har spetsgavlar med masverksfönster, varannan höga fialer med krabbor och krönande kors. I mitten en korskrönt spira i vilken

Fig 101. Dopfont i tornrummet. Funten och det tillhörande locket av ek ritad av A H Hägg efter gotländska förebilder. Foto 1987.

Baptismal font in the ground floor of the tower. The font and the oak cover were designed by A H Hägg.

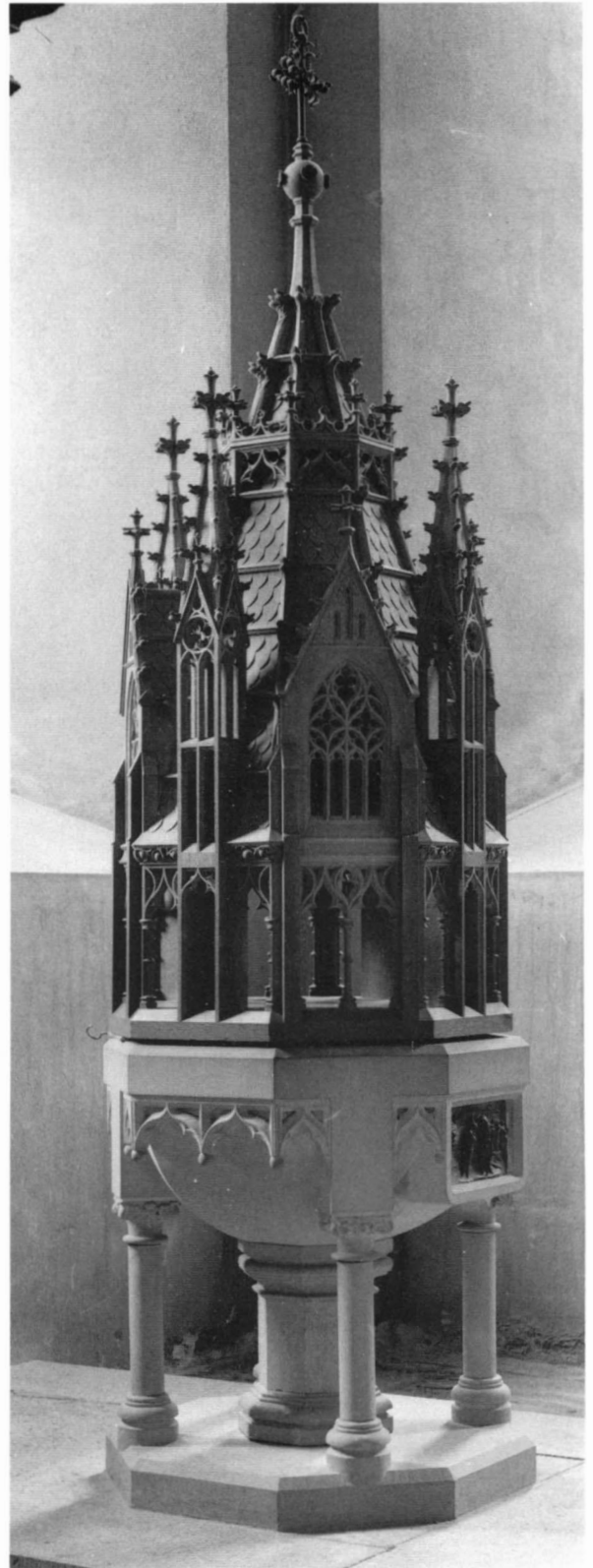

Fig 102. Dopfat av mässing med dubbelörn. Troligen från slutet av 1500-talet. Foto 1987.

Brass baptismal dish with a double eagle. Probably from the end of the 16th century.

kedjan som går upp till hissbommen är fästad. Bommen, som sitter på kapellets västra vägg, är skulpterad med lejonhuvud och drakvingar efter gotländsk förebild. Bommen är förankrad i väggen med kraftiga stag av smidesjärn, utformade med dekor av liljor och andra blommor. Dopfuntslockets totala höjd ca 253 cm.

Dopfat av mässing, oornrat. Diameter 42 cm, skålens diameter 25,5 cm, djup 4,5 cm. Fatet är möjligen senmedeltida. Det är nämnt i inv 1662 och är förmodligen identiskt med det "Messingskärille vthi Funten" som finns upptaget i inv 1624.

Dopfat (fig 102) av mässing i drivet och punsat arbete. Svagt välvd botten med dubbelörn under en krona, det hela omgivet av en bård av liljor och ytterst av en bård sammansatt av bågar och cirklar. Den sistnämnda återkommer på brättet som i övrigt pryds av bucklor i omväxlande spetsoval och rombisk form. Diameter 40 cm. Sannolikt från slutet av 1500-talet. Fatet är nämnt i inv 1662 och är säkert identiskt med något av de tre mässingsfat och bäcken som upptagits i inv 1624.

Dopskål av koppar, invändigt försilvrad. Avsedd för den av Petrus Kyronius skänkta dopfunten och utformad för att passa in i cuppan. I botten, inom en repstav, bokstäverna IHS, årtalet 1671 samt ett spegelmonogram (PK AW). I kanten två lyftringar, hållna av fastnitade beslag. Diameter 35 cm, höjd 8 cm.

Dopskål av tenn, svårt angripen av tennpest. Hög, rund, profilerad fot och låg, vid skål med välvt lock. Locket kröns av en delvis i trä tillverkad profilerad knopp. Inga stämplars. 1600-talstyp, förmodligen den dopskål av tenn som skänktes till kyrkan 1642 av Lars Kaggs hovmästare Påvel Ellerndorph och hans hustru Catharina Bonnat. Total höjd 25 cm, skålens diameter 25 cm.

Dopskål av silver, delvis förgylld. Rund, godronnerad skål, cylindriskt, slätt skaft samt rund, något välvd fot. Skålens insida förgylld med i mitten en oförgylld rundel med ett ingraverat, bevingat änglahuvud. Foten är dekorerad med intill varandra ställda blad i drivet och ciselerat arbete. På fotens kant läses: Tillhörig Floda Sockn i Södermanland 1836. Enligt stämplars tillverkad av Gustaf Möllenberg i Stockholm år 1836. Inköpt för kyrkans medel samma år (inv 1855). Höjd 25,5 cm, skålens diameter 34,5 cm.

Nattvardskärl

Kalk (fig 103) av förgyllt silver. Stor, hög cuppa med något utsvängt bräm. Cuppan är slät med undantag av adliga ätten Leijels krönte vapen, ingraverat tillsammans med initialerna HL och årtalet A_o 1782. Skaftet utformat som en kraftig, delvis godronnerad baluster, foten rund med gles kannelyr och i kanten en konkav profil med en bladbård. På fotens sarg stämplars enligt vilka kalken tillverkats av Pehr Zethelius³⁹ i Stockholm år 1782. Höjd 28 cm. Till kalken hör en paten, helt förgylld och med samma graverade dekor och stämplars som på kalken. Diameter 20,5 cm. Kalken och patenen skänktes enligt uppgift i inv av "Församlingens Patronus Vålborne Herr Henrik Leijel på Fjellskefte". Tydligt har detta skett i samband med att Leijel i december 1781 sålde sitt betydande bruks- och egendomskomplex i Södermanland och Närke till bröderna Gustaf och Ulrik Celsing.

Kalk av silver samt slipad och polerad silvermalm. Modern form med låg, skålformig cuppa, invändigt förgylld. Kort cylindriskt skaft och trattformig fot av silver. Mellan skaft och fot en nod i diskusform, av slipad malm och med kant av silver. Höjd 21,5 cm. Tillverkad av ateljé Borgila 1963 och enligt inskrift i botten tillkommen genom donation av Erik Andersson, Östra Granhed. Till kalken hör en slät, oförgylld paten. Diameter 17,5 cm.

Vinkanna (fig 104) av silver med förgyllning invändigt och på lockets knopp. Pärnformig på rund fot, buken slät fränsett ätterna Francs och Sparres alliansvapen, ingraverat nedanför snåsen. Vid brämet en profilerad list och vid övergången mellan fot och buk en pärlstav.

Fig 103. Kalk och paten, utförda av Pehr Zethelius 1782. Skänkta av bruksägaren Henrik Leijel samma år. Foto 1987.

Chalice and paten made in 1782 by Pehr Zethelius.

Fotens sarg har en bred, konkav bård med akantusblad i ciselerat arbete och på den lodräta kanten en inskrift: Gifven af Majoren och riddaren Samuel Friedrich Franc och dess Hustru Friherrinnan Charlotta Sparre – Anno Christi 1783. Locket är välvtt med i kanten en bård av samma typ som på foten. Det kröns av en förgylld knopp i form av en druvklase. Tumtryck i form av ett blad. På grepens utsida ett pålött, stort blad i ciselerat arbete. I botten stämplar enligt vilka kannan tillverkats 1783 i Jonas Thomasson Ronanders verkstad i Stockholm.⁴⁰ Ronander avled 1781 men hans änka stämplade till 1785 Kannans höjd 31 cm.

Oblatask (fig 105–106), ursprungligen ett profant smyckeskrin, av förgylld koppar med ornamentdetaljer och figurframställningar i gjutet och ciselerat silver. Det rektangulära skrinet har arkitektonisk uppbyggnad och är utformad som en hel liten byggnad, vilande på fyra fötter i form av liggande lejon. Långsidorna är indelade i tre och kortsidorna i två fält med figurframställningar,

Fig 104. Vinkanna, skänkt 1783 av Samuel Friedrich Franc och Charlotta Sparre. Utförd av Jonas Ronander i Stockholm samma år. Foto 1987.

Wine flagon made in 1783 by Jonas Ronander.

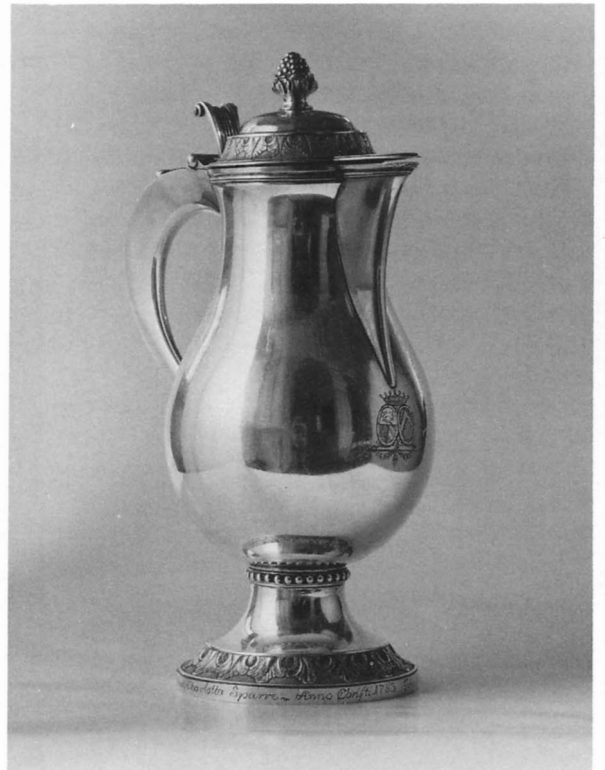

Fig 105. Oblatask från början av 1600-talet, ursprungligen ett profant smyckeskrin. Sannolikt utfört i guldsmeden Jakob Mores d ä:s verkstad i Hamburg. Foto 1987.

Communion wafer box of copper, gilt with silver details, beginning of the 17th century. Originally a secular jewel box. Probably made in the workshop of goldsmith Jakob Mores the Elder in Hamburg.

Fig 106. Eos – morgonrodnaden – i sitt bevingade spann. Silvermedaljong i locket till skrinet, fig 105. Foto 1987.

Eos – the morning redness. Silver medallion on the inside of the lid of the box in Fig. 105.

alla i form av ett änglahuvud i moln men med olika skapnad på var och en av de tio silverrektanglarna. Fälten åtskils av hermer – såväl manliga som kvinnliga

– stående på framspringande postament vars framsidor pryds av ett änglahuvud med omgivande ornament. Mellan postamenten finns silverrektanglar med männi-

skohuvuden och druvklasar, mellan de snarast korintiska kapitälerna en bård av omväxlande cirklar och ovaler, likaledes i silver. Över kapitälerna, närmast locket, en kraftig gesims. Locket kantas ytterst av bården med cirklar och ovaler, denna gång dock i förgylld koppar. På lockets plana parti följer en bred bård av silver med rankverk, frukter och putti. Efter en låg avsats där den lodräta kanten pryds av bården med cirklar och ovaler höjer sig locket så i ett högt, karnisformigt svängt parti med ett moreskmönster i etsat arbete. Locket kröns av ett mindre, öppningsbart lock som döljer ett litet "lönnfack". Det mindre locket upprepar det större profilen och pryds av olika bårder i mycket låg relief. Överst finns ett liggande lamm i silver, sekundärt pånitat i samband med att skrinet tagits i bruk som oblatask.

Skrinets insidor är alla täckta av det etsade moreskmönstret, lockets insida pryds dessutom av en oval silvermedaljong (fig 106) med en framställning av Eos i sitt bevingade spann, med morgonrodnadens fackla lyft i vänster hand och med den högra ströende rosor omkring sig. Moreskmönstret återkommer också på skrinets undersida. Skrinets mått: 16 x 10,5 cm, höjd 15,5 cm.

Aron Andersson har visat att det praktfulla Flodaskrinet – och ett mycket likartat i Allhelgona kyrka i Nyköping – måste ha utförts i guldsmeden Jakob Mores d ä:s verkstad i Hamburg.⁴¹ För attributionen stöder han sig på ett tidigare i Grünes Gewölbe i Dresden förvarat skrin, som är knutet till Mores namn. Det finns belägg för att han haft uppdrag för det svenska kungahuset och från hans (eller möjligen sonens, Jakob Mores d y) verkstad anses också kopparklichéerna till illustrationerna i den s k Gustav Adolfs-bibeln 1618 ha levererats. Hur de båda smyckeskrinerna så småningom hamnat i två sörmländska kyrkor är inte klarlagt. Nyköpingskrinet nämns första gången i ett inventarium från 1695 och Flodaskrinet i inv 1673 men inte 1662. Troligast torde vara att skrinet hört till de föremål som skänkts till minne av Lars Kagg, men Aron Andersson påpekar också att familjen Ulfsparré hade flera medlemmar som var knutna till hovet i Nyköping och som kan ha inspirerats till en beställning hos den berömde nordtyske mästaren (jfr ovan under Predikstol, s 84).

Oblatask (fig 107) av silver, invändigt förgylld. Åttkantig med profilerade lister vid sidans övre och nedre kant. Locket med ett plant, förhöjt mittparti och sluttande, profilerad kant. På mittfältet Kags och Ribbings ingraverade alliansvapen samt inskrift: GREFWE LARS KAG . FRW ANGENETA REBING. Höjd 4,5 cm, diameter 13 cm. I botten stämplar enligt vilka oblatasken tillverkats av Lambrecht von der Burg i Stockholm år

Fig 107. Oblatask med ätterna Kags och Ribbings vapen. Utförd av Lambrecht von der Burg i Stockholm år 1700, troligen av silver från Lars Kags likkista. Foto 1987.

Box for communion wafers with the Kagg and Ribbing family coats-of-arms. Made in 1700 by Lambrecht von der Burg in Stockholm. Probably made from silver decorations taken from Lars Kagg's coffin.

1700.⁴² I inv 1693 finns en troligen senare tillagd anteckning om att kyrkan ägde en "Oblats Ask förgyllt, giordt af Utbrändt Sölf". Sannolikt är denna identisk med den ännu bevarade. Som framgår nedan (s 100) äger kyrkan också ett par silverljusstakar med Kags och Ribbings vapen, beställda i Stockholm 1703 och enligt traditionen gjorda av silver som man tagit från Lars Kags likkista.

Sockenbudstyg (fig 108) av silver, bestående av kalk och paten, delvis förgyllt. Kalkens cuppa har ett nedre parti med stora bucklor i drivet arbete samt en trattformig övre del med förgyllt bräm. Vid brämet en bård av två olika, i rad ställda, punsade bladornament samt överst en sicksackbård. Cuppans insida är helt förgyllt. Foten kan skruvas isär och tjänstgör både som vinflaska och oblatask. Den nedersta delen, vinflaskan, är närmast konisk med kort cylindrisk hals. Mellan denna del och cuppan finns en nod, oblatasken, i tryckt kulform med dekor i form av vridna åsar och en delvis förgyllt, horisontell list på mitten. Vid övergången mot cuppan och vid fotens nedre kant punsade bårder, samma som på cuppan. Under foten stämplar enligt vilka kalken tillverkats år 1741 av Conrad Heitmüller i Nyköping.⁴³ Kalkens höjd 19 cm, cuppans diameter 8,5 cm. Den

Fig 108. Sockenbudstyg, utfört 1741 av Conrad Heitmüller i Nyköping. Foto 1987.

Viaticum vessels, made in 1741 by Conrad Heitmüller in Nyköping.

Fig 109. Sockenbudstyg, utfört 1758 av Sven Örn i Stockholm. Foto 1987.

Viaticum vessels, made in 1758 by Sven Örn in Stockholm.

tillhörande patenen har förgyllt översida med en smal oförgyllt list i kanten. Stämplarna saknas. Diameter 10,5 cm. Sockenbudstyg förvaras i ett svartmålat fodral av trä.

Sockenbudstyg (fig 109) av silver, bestående av kalk och paten, delvis förgyllt. Kalken har skålförmig, ganska låg cuppa, balusterförmigt skaft och hög, klockförmig fot med inbyggd oblatbehållare. Vid cuppens bräm

en bård av i rad ställda, punsade blad. Brämet är förgyllt liksom cuppens insida. På cuppens undersida, vid övergången mot skaftet, ett pålött, fyrflikigt blad. På foten finns ett litet pålött krucifix, förgyllt liksom en runt foten löpande bård med graverad inskrift: *DETTA KÄRL FÖRER MED SIG UTAF DETT RETTA WINTRÄDET LIWETT*. På fotens undersida stämplar enligt vilka kalken tillverkats av Sven Örn i Stockholm 1758.⁴⁴ Kalkens höjd 13,5 cm, cuppens diameter 7,5 cm. Den tillhörande patenen har förgyllt översida och graverad dekor på mitten i form av ett lamm med korsfana, omgivet av strålar och inom en rundel. Diameter 8,5 cm. Sockenbudstyget förvaras i ett läderklätt träfodral med bårder i blindpressning. Enligt en senare tillfogad anteckning i inv 1730 tillverkades sockenbudstyget 1758 av silver från ett äldre, möjligen medeltida sockenbudstyg som var söndrigt. På kalkens fot lästes "med gammal munkstyl" orden: *De Vera Vite fert Hoc Vas Pocula Vitae* (= Från det sanna vinträdet bringar denna kalk livets dryck.).

Silsked av förgyllt silver. Stort, runt skedblad, skaftet utan dekor. Otydliga stämplor, troligen syftande på Peter Lund i Stockholm, verksam 1749–86.⁴⁵ Silskeden inköptes 1759, vilket framgår av ett tillägg till inv 1730. Skedens längd 14 cm.

Vinflaska (fig 110) av tenn. Åttkantig på fyra kulföter, sidorna prydda av ingraverade symmetriska bladornament. Översidan med kant i upp och nedvänd karnisform, en ingraverad bladbård och på mitten ett skruvlock med oval, ledad lyftring. Stämplor saknas men i botten står ingraverat bokstäverna *I F H*. Total höjd 40 cm, diameter 24 cm. 1600-talet, troligen den åttkantiga tennflaska som nämns första gången i inv 1693 och som skänkts "af högwälb: Fru Gertrud von der Linde att bähra fram Wijn Wti på Altaret med en Tapp". Den tappkran som nu finns på kannan är dock av senare datum.

Vinflaska (fig 111) av tenn, åttkantig. Sidorna släta utom överst där gjutna ornament (bårder, girdlander mm) har löts på. Översidan karnisformigt svängd och krönt av ett skruvlock med oval lyftring. På ringens ena sida ett pålött, gjutet ornament i form av två putti som mellan sig bär en krona, dessutom förekommer bladverk. Flaskan har profilerad nederkant men saknar fötter. Inga stämplor. 1700-talet. Höjd 39,5 cm, diameter 22 cm.

Vinflaska av tenn, åttkantig. Släta sidor. Skruvlocket har krönt av en ring eller dylikt, nu borta. I botten stämplad med en sveasköld och således tillverkad efter 1753. Troligen den vinflaska som enl inv 1855 inköptes 1854. Flaskans höjd 17,5 cm, diameter 8,5 cm.

Fig 110. Vinflaska av tenn, 1600-talet. Foto 1987.

Pewter wine container, 17th century.

Fig 111. Vinflaska av tenn, 1700-talet. Foto 1987.

Pewter wine container, 18th century.

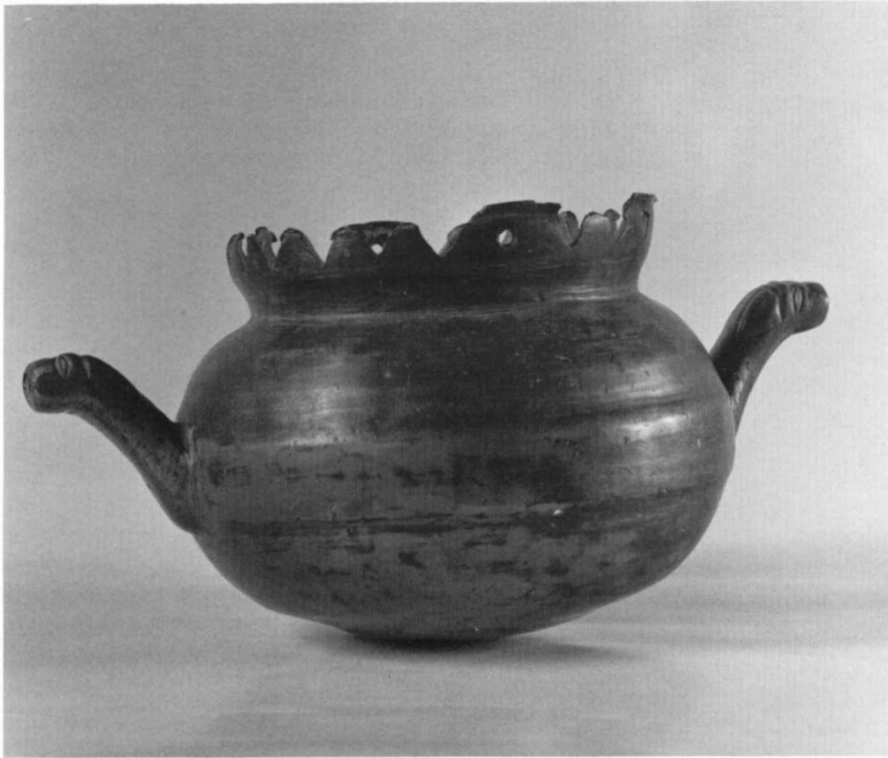

Fig 112. Lavatorium (vattenbehållare för prästens rituella handtvagning). Senmedeltiden. Foto 1987.

Lavabo water vessel for the priest's ceremonial hand washing. Late middle ages.

Lavatorium

Senmedeltida lavatorium (fig 112), dvs en vattenbehållare för prästens rituella handtvagning. Bukig bronskittel med två pipar, avslutade i djurhuvuden med spets-ovala ögon och stora, tillbakastrukna öron (lejon?). Kittelns övre kant genombruten av i rad ställda trianglar med nedåtvänd spets; kanten numera dock mycket skadad. Två små hål för upphängning i kedjor finns bevarade. Lock saknas men har säkert ursprungligen funnits. Båda piparna är numera igenpluggade. Höjd 13 cm, diameter 17 cm, inkl pipar 26,5 cm.

Brudkronor

1. Av silver, till större delen förgyllt (fig 113). Bred nedre kronring med en profilerad list upptill och nedtill. På kronringen droppformiga, slutna fattningar med blå stenar. Kring fattningarna finns smala blad med dekor i emalj i flera färger; en del blad är avbrutna eller skadade. Från kronringen reser sig tre större och tre mindre ståndare i filigran. På de större finns lövformiga hängen och vita stenar, på de mindre lövformiga hängen och röda stenar. En av de större ståndarna kröns av en nedåtvänd månskära, besatt med bergkristaller. På den smala övre kronringen finns små slutna fattningar med

rosenstenslipade vita stenar eller bergkristaller, grupperade i rosetter, samt gråblå åttkantiga och runda stenar, de senare med omgivande emaljblad. Till kronan hör två oförgyllda nålar. Höjd 9,5 cm, största diameter 12 cm, nedre kronringens diameter 9 cm. 1600-talets slut eller 1700-talets början. Kronan delvis förändrad.

2. Av förgyllt silver. Bred kronring med påskruvade, oförgyllda, genombrutna ornament med blommor och på varje ornament en vit eller färgad sten i slutna fattning. Sex större och sex mindre ståndare, genombrutna i grovt utförande och uppåt avslutade i en knopp. Var och en av de större ståndarna har tre infattade stenar samt ett lövformigt hänge. Höjd 9 cm, största diameter 12 cm, kronringens diameter 9 cm. 1700-talet(?).

3. Av silver med utsidan förgyllt (fig 114). Bred nedre kronring med en profilerad list upptill och nedtill. Mellan dessa lister finns stenar i slutna fattningar, omväxlande en enstaka och grupper med fyra stenar. Från kronringen reser sig sju stora genombrutna ståndare, var och en krönt av ett kerubhuvud en face. På varje ståndare finns tre stenar i rund fattning. Mellan ståndarna, på kronringens övre kant, finns runda oförgyllda knoppar. Genom kronringen löper en kraftig nål, som fästes med hjälp av en vingmutter. Till kronan hör

Fig 113. Brudkrona med ståndare i filigran. 1600-talets slut eller 1700-talets början. Foto 1987.

Bridal crown with filigree work. End of the 17th century or beginning of the 18th century.

ytterligare en oförgylld nål samt en lös övre kronring med lövformiga hängen. Höjd 11 cm, största diameter 13,5 cm, kronringens diameter 9,5 cm. Kronan är enligt stämplar (som finns på samtliga ståndare) tillverkad 1832 av Erik Linderoth d ä i Umeå.⁴⁶ Stilmässigt är den dock av 1700-talstyp.

I kyrkans äldre inventarieförteckningar omnämns tre brudkronor. Uppgifterna är tyvärr alltför kortfattade för att kronorna skall kunna säkert identifieras. En "Brud-Krona med oägte stenar uti, eljest förgylld", skänktes 1773 till kyrkan av löjtnanten Axel Klingenberg⁴⁷ på Abbotnäs. Den av Klingenberg skänkta kronan bör vara nr 1 eller nr 2. En annan, inte närmare beskriven krona uppges i inv 1855 vara skänkt "af framl. StatsSekreteraren Bergstedt". Uppgiften syftar på Erik Bergstedt (1760–1829), son till kyrkoherden i Floda Jöns Bergstedt. En tredje "Brudkrona med oäkta stenar uti förgylld" skänktes enligt inv 1855 av änkefru Elisabet Lovisa Ihre⁴⁸ på Fjällskäfte. Kronan förvarades 1855 i "ett blåmåladt Skrin, hvaruti äfven en Päll af rödt Siden damast, äfvensom flere Brudprydnader äro förvarade". Pällen finns ännu i behåll (se s 106), medan skrinet är försvunnet.

Fig 114. Brudkrona, tillverkad 1832 av Erik Linderoth d ä i Umeå. Foto 1987.

Bridal crown made in 1832 by Erik Linderoth the Elder in Umeå.

Ljusredskap

Ljuskronor av malm eller mässing: 1. I norra sidoskeppet längst åt öster. Med åtta ljusarmar, mellan dem prydnadsarmar med ståndare och högre upp på skaftet en krans volutformiga prydnadsarmar. Runda droppskålar. Skaftet kröns av en sittande örn och avslutas nedåt av ett klot med profilerad knopp. 1600-talets första hälft. Höjd 60 cm. – 2. I norra sidoskeppet som nr 2 från öster. Med sexton ljusarmar i två kransar samt en krans med små S-formiga prydnadsarmar. Runda droppskålar. Skaftet kröns av en örn med utbredda vingar och avslutas nedåt av ett klot med profilerad knopp. 1600-talet, troligen den krona som enl inv 1662 skänktes 1659 av Måns Ulfsparre. Höjd 65 cm. – 3. I södra sidoskeppet längst åt öster (fig 115). Med tio ljusarmar i en krans. Ljusarmarna med fågelhuvuden i profil närmast nedanför de höga och smala ljushållarna med stora runda droppskålar. I övrigt pryds ljusarmarna av bladornament och på varje arm finns en reflexionsbricka i form av en utslagen ros och två blomknoppar. Mellan ljusarmarna finns prydnadsarmar med blomkalkar, något högre upp på det rikt profilerade skaftet en krans S-formiga prydnadsarmar och närmast krönfiguren en krans volutformiga prydnadsarmar med människoansikten i profil. Krönfigur är en stående,

Fig 115. Ljuskrone (3) i södra sidoskeppet. Omkr 1700. Foto 1987.

Chandelier in the south aisle, c. 1700.

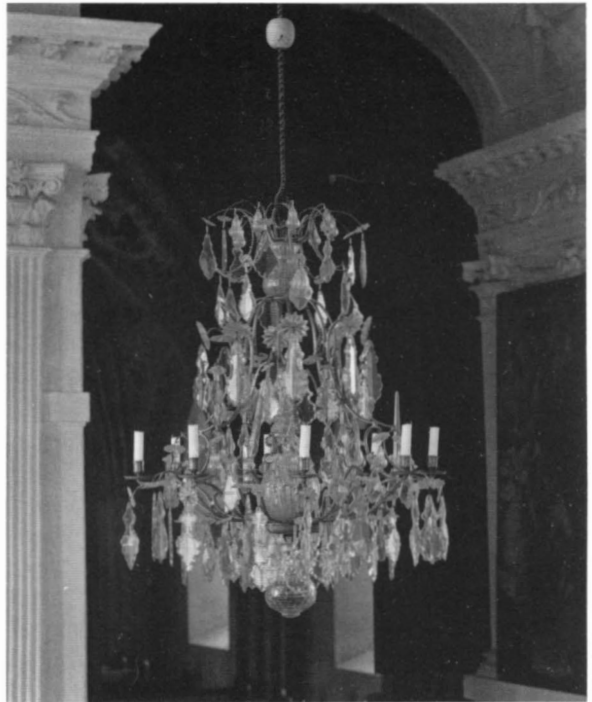

Fig 116. Ljuskrone (6) av mässing och slipat glas. 1700-talet. I Kaggska gravkoret. Foto 1987.

Brass and cut-glass chandelier in the Kaggs chapel. 18th century.

kvinnlig draperifigur som i vänster hand hållit ett nu förlorat attribut. Nedåt avslutas skaftet av ett klot med genombruten ornamentik i form av fyra stora rundlar med blommotiv. Nederst på klotet ett ornament i cut-card-teknik och en godronnerad knopp. Omkr 1700. Höjd 120 cm. – 4. I norra sidoskeppet, längst åt väster. Med sex ljusarmar och en krans volutformiga prydnadsarmar. Runda droppskålar. Skaftet kröns av en dubbelörn och avslutas nedåt av en profilerad knopp. Omkr 1700. Höjd 40 cm. – 5. I norra sidoskeppet som nr 3 från öster. Med sex ljusarmar och mellan dem reflexionsbrickor i form av blomkalkar. En övre krans volutformiga prydnadsarmar. Runda droppskålar. Skaftet kröns av en dubbelörn och avslutas nedåt av ett klot med profilerad knopp. Omkr 1700. Höjd 58 cm. – 6. I Kaggska gravkoret. Ljuskrone (fig 116) med ställning av mässing och prismor av slipat glas. Åtta ljusarmar. Lövförmiga prismor dominerar, i övrigt förekommer prismor i form av blommor och blomknoppar, droppar och obelisker. Nederst en stor, slipad knopp och i ställningens mitt ett godronnerat klot, krönt av en rikt profilerad ståndare. Runda droppskålar. 1700-talet. Höjd

105 cm. – 7. I mittgången som nr 2 från öster. Ljuskrona huvudsakligen tillverkad av mässingsplåt. Två kran­sar med åtta och en med fyra ljusarmar. Ljusarmarna i form av rör med drivna bucklor. Runda droppskålar med punsade ornament. Det rörformiga skaftet är delvis spiralvridet och avslutas nedåt i ett klot med inskrift: Skänkt till Floda kyrka år 1900. / af Löjtnant och Fru Bernhard Grill, / på Abbotsnäs. Krönfigur saknas. Höjd 115 cm. – 8. I mittgången längst åt öster. Med tjugo ljusarmar i två kran­sar, varje ljusarm avsedd för två ljus. Blomformiga droppskålar och under de nedre droppskålarna profiler av mansansikten som räcker ut tungan. Två kran­sar prydnadsarmar, den nedre med kvinnliga, bevingade väsen i profil, den övre med män­niskoansikten. Som krönfigur en kvinnlig draperifigur med olivkvist och bok. Ljus- och prydnadsarmar är alla gjutna i mässing medan skaftet med det nedåt avslu­ande klotet är av mässingsplåt. På klotet läses: Skänkt till Floda Kyrka af / Syföreningen i församlingen / År 1900. Höjd 175 cm.

Samtliga ljuskronor med undantag av nr 6 är numera försedda med elektrisk belysning. De äldre inventa­rieförteckningarnas uppgifter om ljuskronor är alltför kortfattade för att de kronor som nu finns i kyrkan skall kunna identifieras. I inv 1720 nämns en ”Liuskrona af Mässing gifwen af Sal. Probst^s Dahlmans Enkia Christ. Hylltén, som hänger på manfolksgången”. 1730 hade kyrkan förutom den av prostinnan Dahlman skänkta kronan också kronor som donerats från Abbotnäs, Närstorp och Fors; om deras närmare utseende nämns dock ingenting.

Sju st ljuskronor, numera för elektriskt ljus, till­komna i samband med 1880-talets ombyggnad. Kro­norna är uppbyggda av åttkantiga träkran­sar med ljus­hållare. Fem av dem har två kran­sar, sammanhållna av kedjor; av dessa hänger tre i mittgångens mellersta och västra del, den fjärde i södra sidoskeppet som nr 2 från öster. De tre återstående kronorna har endast en kran­ och hänger i södra sidoskeppets västra del. Höjd för de större kronorna ca 100 cm, största diameter 110 cm.

Två st ljuskronor av smidesjärn, för fyra ljus. Skaft och ljusarmar spiralvridna. Där ljusarmarna utgår från skaftet finns en uppåtriktad och en nedåtriktad blad­kran­. Sannolikt 1800-talet. Höjd 56 resp 60 cm. I sak­ristian.

Två st armaturer i sakristian. Av försilvrad plåt med sju större och sju mindre armar för levande ljus, samt tre elektriska lampor med glaskupor i form av löv. 1900-talets början. Höjd 55 cm, diameter 100 cm.

Ljusarm av mässing i drivet arbete. Avsedd för tre ljus. Åttkantig, välvd väggplatta med dekor av blom-

Fig 117. Spegellampett, skänkt 1760 av Hedvig Leijel. Foto 1987.

Wall mirror with candlestick, donated in 1760 by Hedvig Leijel.

mor och frukter. Rörformig mittarm med snedräfflad dekor och tre stora profilerade bucklor. Från mittarmen utgår två S-formiga tvärramar, var och en med en buckla mitt på armen. 1600-talet. Längd från väggen ca 70 cm, väggplattans diameter 38 cm. I norra sidoskep­pet.

Tre st ljusarmar av mässing i drivet, punsat och grave­rat arbete, var och en avsedd för ett ljus. Åttkantig, välvd väggplatta med dekor i form av palmetter och andra bladornament samt av runda bucklor. Rörformig arm med dekor i form av räfflor och fjäll samt med två drivna bucklor. En av ljusarmarna har den ursprungliga droppskålen i behåll – utformad i anslutning till armens bucklor – de båda andra har den ursprungliga dropp­skålen ersatt med en nyare. 1600-talet. Längd från väg­gen 38 cm, väggplattans diameter 24 cm.

Applique av brons för ett ljus. Utformad som en asymmetrisk akantuskvist. Troligen 1700-talets senare del. Höjd 30 cm. I sakristian.

Nio st spegellampetter (fig 117) för vardera ett ljus.

Fig 118. Ljustake, utförd 1703 av Johan Nützel i Stockholm. Försedd med Kaggs och Ribbings ingraverade vapen och enligt traditionen tillverkad av silver från Lars Kaggs likkista. Foto 1987.

One of a pair of candlesticks with the Kagg and Ribbing family coats-of-arms. Made in 1703 by Johan Nützel in Stockholm. According to tradition they are made from silver decorations taken from the coffin of Lars Kagg.

Ovala med ramverk av kraftig akantus, snidat i trä och förgyllt. Överstykke i form av ett akantusornament. Nederst på ramen en mänsklig arm med en ljushållare i handen. Några överstycken skadade. Höjd 68 cm, bredd 45 cm. – Lampetterna var ursprungligen tolv till antalet och skänktes enl st prot 1761 år 1760 av "Kammarrådet Wulfwenstierna", dvs Hedvig Leijel (1719–63), änka efter kammarrådet Johan Wulfwenstierna som ägde Fjällskäfte. Av de bevarade nio lampetterna hänger fyra i koret, tre i sakristian och två på orgelläktaren.

Ljustakar: 1. Två st av silver (fig 118) för vardera fem ljus. Rund, rikt profilerad fot med på det övre släta partiet ätterna Kaggs och Ribbings ingraverade vapen i rik omramning med lövverk, hjälmprydnad mm. På de närmast nedanför liggande två konkava profilerna läses: Den Hög Wahlborne Herre Kongl: Maj.^{ts} Rådhs Fältmarechalk Praesident utj Kongl: Krijgz Collegio samt Lagman öfwer Östergötland, Grefwe Lars Kagg, Grefwe till Sölvitzborg, frijherre till Tockmajjern Herre till Fiälskäfte Kageholm och Siötorp, med des Högwälborne fru och Grefwinna Agneta Ribbing. Agneta Ribbings förnamn stavas "Angneta" på den ena staken.

Det missuppfattade ortnamnet "Tockmajjern" syftar på Tohmajärvi pogost i Ingermanland, som Lars Kagg tillsammans med sin bror Nils erhöill till friherrskap år 1651. Skaftets huvuddel består av en kraftig baluster vars övre del är kannelerad medan den nedre är försedd med uppåtgående, symmetriskt ordnade akantusblad. Nederst en oval nod med en bård av fembladiga blommor inom rundlar och vid övergången till foten en rund manschett med något nedåtböjd, godronnerad ytterkant. Från skaftet utgår två ljusarmar, gjutna i form av en akantusranka; ljushållarna har manschett av samma typ som den vid övergången till foten. Höjd 37,5 cm. – Stakarna är enligt stämplarna på foten tillverkade år 1703 av Johan Nützel⁴⁹ i Stockholm; material skall man enligt traditionen ha fått genom att ta silverornament från Lars Kaggs likkista. – 2. Två st kandelabrar av mässing för vardera fyra ljus. Rund profilerad fot, skaftet sammansatt av balusterformer. Tre st S-formiga ljusarmar. Enligt stämplarna tillverkade av Gusums bruk och enligt graverad inskrift på fotens undersida skänkta av Carl Gustaf Åkerhielm 24 december 1898. Höjd 47,5 cm. – 3. Två st kandelabrar av mässing för vardera sju ljus. Av samma typ som föregående. Sex svängda ljusarmar.

Enligt inskrift på fotens undersida skänkta av friherrinnan I Åkerhielm, född Bonde 22/10 1888. Höjd 62 cm. – 4. Två st mässingskandelabrar för vardera fem ljus. Rund fot med en av olivkvistar sammansatt bård i kanten. Skaftet i form av tre kvinnliga hermer som på sina huvuden bär urnor mm; från skaftet utgår fyra ljusarmar i form av stjätkar med blad och blommor. På fotens kant inskrift enligt vilken kandelabrarna skänkts av ryttmästare och fru B Grill till minne av deras dotter Britas bröllop 21/5 1927. 1800-talet. Höjd 49 cm. – 5. Fyra moderna mässingsstakar med rund, slät fot och trattformig, räfflad överdel. Enligt stämplars tillverkade av Lars Holmström, Arvika. Anskaffade på 1960-talet. Höjd 9,5 cm. – 6. Två st höga träljusstakar, målade i bronsfärg. Trekantig fotplatta och sexkantigt, uppåt något avsmalnande skaft. Skaftet stöds vid fotplattan av tre S-formiga voluter. Skänkta på 1930-talet. Höjd 144 cm. – 7. Ljusbärare av smidesjärn för ett större och tjugotvå mindre ljus. Utformad som ett gaffelkors på rund fotplatta; det stora ljuset placerat i korsarmarnas skärningspunkt. Höjd 170 cm, bredd 165 cm. Skänkt 1975.

Textilier

Antependium (fig 119) av nu benvitt atlassiden. Avsett för altaret i Kaggiska gravkoret. Längs överkanten en bred, rikt broderad bård (som ett altarbrun) i flerfärgat silke och nu svartnad metall. Motiv är blommor och blad, delvis stora taggiga blad i metallbroderi. I övrigt förekommer större akantusblad i nu brunaktig färg, större granatäppleliknande blommor i metall samt små, fint utförda blommor i silke. Antependiets nedre del pryds av åtta stora kvistar, sammansatta av samma formelement som bården; mellan kvistarna finns strödda blommor. Antependiet är sammansytt av tre hela våder samt avklippta våder i kanterna. Fastsydd skiva av lärft. Foder av grov linnelärft. Höjd 95 cm, bredd 330 cm. – Tyget kan dateras till 1600-talet och har ursprungligen varit avsett för profan användning. Kyrkans inventarium 1693 upptar ett antependium "af Gyllenduk med 3 hela och 2 halfva åtskilligt slag våder", möjligen det beskrivna.

Antependium av svart bomullssammet med silverbroderier och silvergaloner. På mitten korsad oliv- och palmkvist, omgivande I H S samt ett kors. Därunder

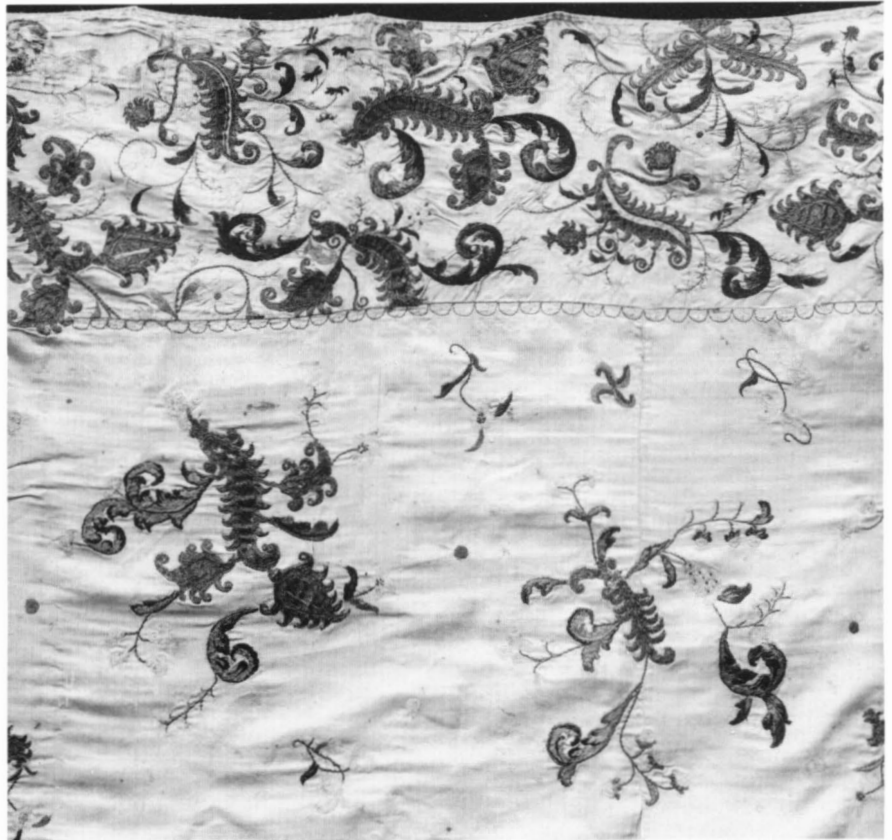

Fig 119. Antependium av benvitt atlassiden, 1600-talet. Foto för Strängnäsutställningen 1910 (ATA).

Antependium of ivory-colored satin, 17th century.

Fig 120. Mässhake (1) av svart sammet med pärlbroderier från början av 1600-talet. Broderierna sannolikt skänkta på 1630-talet av Lars Kagg, mässhaken omgjord 1740 och 1823. Foto 1987.

Chasuble of black velvet with rich gold appliqué embroidery with pearls from the beginning of the 17th century. The embroideries were probably donated in the 1630's by Lars Kagg. The chasuble was re-made in 1740 and again in 1823.

läses initialerna I U I. Antependiet är kantat med silvergalon. Foder av brun bomullskypert med broderad inskrift: Minne af I U Ihre / Död / Den 13 des 1846.⁵⁰ Höjd 111 cm, bredd 293 cm.

Antependium av blått, mönstervävt linne. Applicerad och broderad dekor i form av ett kors i vitt linne samt törnekrona, kalk och I N R I i silke och guld. Signerat Libraria M G 1947 (= Märta Gahn).⁵¹ På fodret inskrift: Gåva till Floda kyrka F.v.c. 22/1 1947. (= Folke von Celsing). Höjd 91 cm, bredd 385 cm.

Antependium av grönt linne med kors av guldband. Avsett för altaret i sakristian. Enligt signatur tillverkat av Libraria 1953. Höjd 92 cm, bredd 57 cm.

Altarkläde, avsett för det nuvarande högaltaret. Av

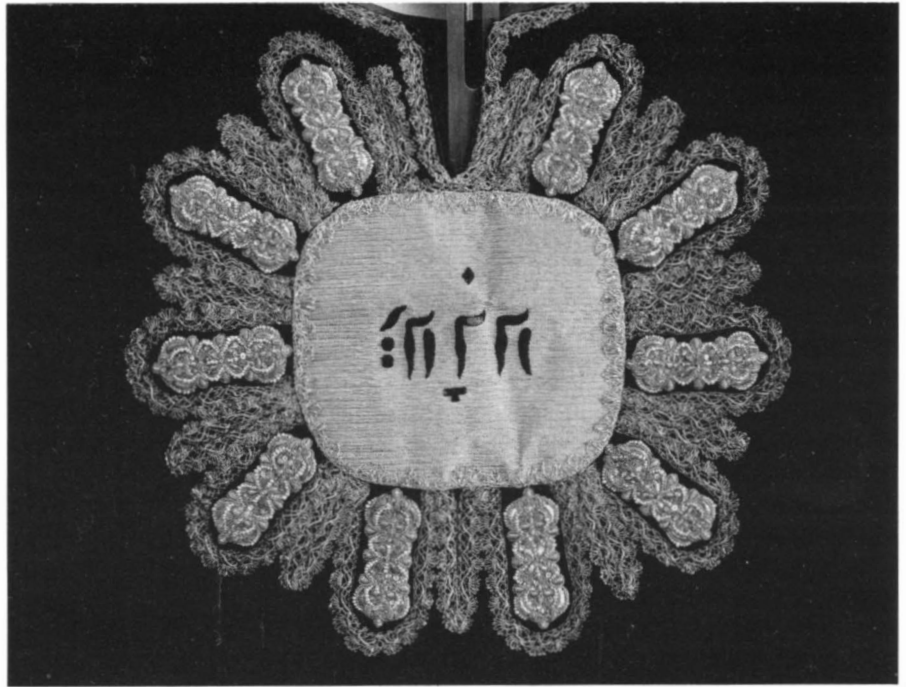
röd bomullsammet med broderi i form av en vindruvsranka med veteax. I ytterkanten guldfrans. Brunt bomullsfoder med inskrift: Gifvet till Floda Kyrka den 24 Junii 1888 af Kapten F.v. Celsing & hans Fru f v. Ihre. Höjd 90 cm resp 72 cm (lägre på mitten), bredd 423 cm.

Altarkläde av svart kläde. Bård som föregående men i silver. Frans i silver. Foder av svart bomullslärf med inskrift: Skänkt till Floda Kyrka den 15 Julii 1888 af Charlotte Åkerhielm, född Skiöldebrand. Mått som föregående.

Mässhakar: 1. Av svart sammet (fig 120). På ryggsidan kors av knypplad silverspets och symmetriska, praktfulla guldbroderier med pärlor (fig 121). Broderierna har utklippts ur ett äldre föremål och applicerats på mässhaken. De kan dateras till 1600-talets förra del

Fig 121. Detalj av mässhaken, fig 120. Framstyckets strålsol. Foto 1987.

Detail of the chasuble in Fig. 120.

och utgör ett pärlstickararbete av hög internationell klass. Varje broderi har längden 8 cm och största bredden 3,5 cm. På korsstammen finns 28 st och på vardera tvärarmen 8 st. Mässhakens framstycke pryds av en strålsol med mittskiva av randat metalltyg med hebreiskt "Jahve" i svart broderi. Strålar i form av tungor av samma knypplade spets som på bakstycket; varje tunga omsluter ett guldbroderi av samma slag som på bakstycket. Mässhaken kantas av silverband med snörmakerier. På framstyckets nedre del står: A:o 1740 / A:o 1823. Foder av brunsvart bomullslärf. Höjd 114 cm. – Mässhaken har, som framgår av de båda årtalen, blivit omgjord två gånger. Guldbroderierna har antagits vara skänkta av Lars Kagg och hemförda som krigsbyte i början av 1630-talet. Kyrkans inventarium 1673 upptar en "Mässehake af gyllenduk medh borderat kors af guld och pärlor" och i 1693 års inventarium anges samma mässhake vara "skänkt till Grafwen af Sal. Grefwinnan på Fiälskäffte". Mässhaken var då "söndrig på Ryggen och framtill, till en dehl Pärlorna här och där affallene." En inte närmare beskriven mässhake av gyllenduk förekommer också i inv 1662, samma år som Lars Kagg begravdes i Riddarholmskyrkan i Stockholm. 1731 ansågs mässhaken obrukbar och avfördes ur inventariet; i ett tillägg till 1730 års inv läses dock följande: "1739 förährade högwälborne herrskapet på Fiälskäfte

til Floda kyrkia En kåstbar Messehake af Swart Sammet, med kors af Silf'galoner: Bröset med stor Sohl af Silf'galoner och inhäftade guldzirater; som kyrkian förr tilhördt; samt en bred Silf'galon, altifrån Bröset neder til fällen."⁵² 1823 var mässhaken åter utnött men blev "förnyad och alldeles omgjord med tillsatta Pärlor i de bortfallnas ställe genom Herr Ryttn. och Ridd. Ihres försorg...". – 2. Av vit sidenbrokad med mönster av strödda blommor i guld (fig 122). På ryggstycket ett applicerat gaffelkors av skuren och oskuren silkesammet med stort blommönster, på framstycket en smalare bård av samma tyg, kantad med knypplad silverspets. Vid sidorna om korset initialerna BM RL samt årtalet 1693 i sammetsapplikation. Ursprungligt foder av nu benvit linnelärf (ursprungligen troligen röd). Höjd 123 cm. Senast konserverad 1979 av riksantikvarieämbetets textilkonservering. Tidigare konserveringar har skett 1929 och 1954. Mässhaken nämns tidigast i ett tillägg till inv 1693: "en Messehake af Hwijt Gyllenduk, gifwen af Högwälb. Fru Brita Maria Ribbing på Fors." Donatorn var änka efter den 1685 avlidne överstelöjtnanten Bengt Kagg till bl a Fors i socknen. Initialen L syftar möjligen på Brita Maria Ribbings morsnamn, Lilliecrona. – 3. Av blå guldbrokad (fig 124) med mönster av osymmetriska bladrankor, bildande ett rutliknande mönster. På bakstycket korsformig besättning av ursprungligen röd

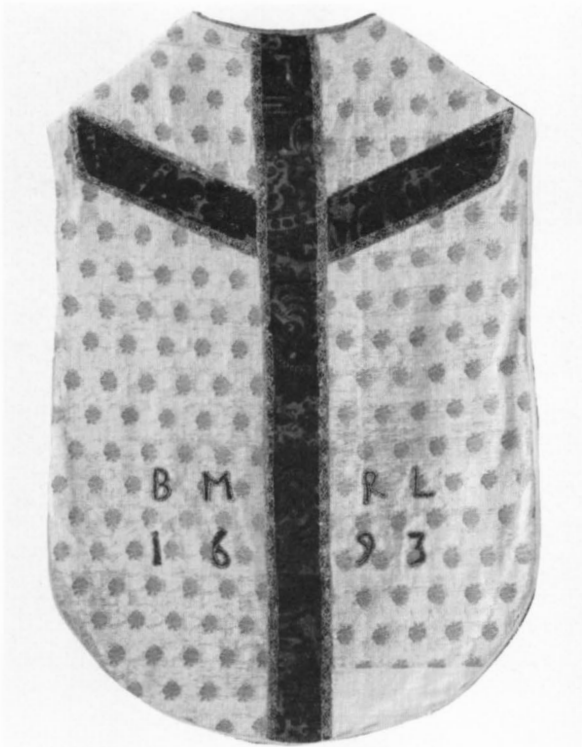

Fig 122. Mässhake (2) av vit sidenbrokad med kors av skuren och oskuren sammet. Skänkt av Brita Maria Ribbing 1693. Foto 1987.

Chasuble of white silk brocade with cross of cut and uncut velvet. Donated in 1693 by Brita Maria Ribbing.

sammet, fram IHS i guldband mot röd sammetsbotten och längst ned en rektangel av sammet med A:o 1709 i guldband. Höjd 112 cm. Mässhaken skänktes enligt ett tillägg 1714 till inv 1693 "af högw. herskapet på Abotnäs". Abbotnäs ägdes i början av 1700-talet av Carl Gyllenpistols änka Märta Rosenstråle. Tydligt har mässhaken skänkts i testamente eller av sterbhuset i samband med hennes död 1709. — 4. Av grön silkesammet (fig 123). På både fram- och bakstycket stort kors av stormönstrad, praktfull guldbrokad med mönster av stora bladformer och frukter. Korsen kantas av knypplad metallspets. Längs ytterkanterna ett mönstrat metallband med öglor i innerkanten. Ett äldre foder av gulvit lärft döljs nu av ett vid konservering 1925 påsatt foder av shantung. Höjd 109 cm. Mässhaken skänktes 1723 av herrskapet på Ökna, Carl Gustaf Spens och Beata Oxenstierna. Enligt inv hade den ursprungligen ett foder av "grönt taffs". — 5. Ryggstycke till mässhake av nu benfärgat, rikt blommönstrat damastsidan med detaljer i flerfärgat silke och guldbroschering (fig 125).

Kors av geometriskt mönstrade guldgaloner, 10,5 cm brett. Vid korsets fot inskrift av applicerade smala guldband: CGS BIR / 1751. Foder av ofärgad linnelärft. Höjd 107 cm, bredd 70 cm. Omgjort till ett predikstolskläde. Initialerna syftar på Carl Gustaf Spens och hans andra hustru Beata Jacqueline Ribbing. Spens avled i januari 1751 och mässhaken skänktes enligt inv samma år av änkan, tillsammans med en altarduk och ett altarkläde som inte längre finns bevarade. — 6. Av brunröd silkesammet med guldgaloner. På bakstycket finns ett kors med törnekrona, fram en stråltriangel och längs ytterkanterna breda guldgaloner. På varje axel finns två knappar och fransar i snömakeriarbete. Foder av taft, nu svagt rosa. På fodret inskrift: I U Ihre / den 8 Martii 1835. Höjd 120 cm. Dåvarande ägaren till Fjällskäfte, Johan Ulrik Ihre, gifte sig den nämnda dagen med stiftsjungfrun Vendla Sofia Sparre. — 7. Av svart sammet. På ryggsidan kors av silvergaloner, fram en stråltriangel. Korset har en törnekrona och under korset finns korsade oliv- och palmkvistar. Två knappar och snömakerier på varje axel. Foder av glättad bomullslärft. På

Fig 123. Mässhake (4) av grön sammet med kors av guldbrokad. Skänkt 1723 av Carl Gustaf Spens och Beata Oxenstierna. Foto 1987.

Chasuble of green velvet with cross of gold brocade. Donated in 1723 by Carl Gustaf Spens and Beata Oxenstierna.

Fig 124. Mässhake (3) av blå guldbrokad med besättningar av ursprungligen röd sammet. Skänkt 1709. Foto 1987.

Chasuble of blue gold brocade with trimmings of red velvet. Donated in 1709.

fodret inskrift: Minne af Stifts = Fröken Sophie Louise Ihre död den 20 Januarii 1843. Höjd 118 cm. – 8. Av laxröd silkesammet med guldgaloner (fig 126). Dekoren komponerad som på nr 6 men med något annorlunda galoner. Foder av nu rosa, glättad linnelärft. Höjd 115 cm. Mycket välbevarad. Enligt inv skänkt 24/6 1852 av änkefru V S Ihre till minne av döttrarnas första nattvardsgång. – 9. Av svart sammet. På ryggsidan kors av breda silvergaller med törnekrona. Nedanför korset korsade palm- och olivkvistar. På framstycket en stråltriangel. Glättat bomullsfoder med inskrift: Skänkt till FLODA KYRKA den 15 Julii 1888 såsom Minne af Knut Åkerhielm, född d. 22 Nov 1884, död 13 Maj 1888. Höjd 118 cm. – 10. Av benvitt damastsiden. På ryggsidan ett gaffelkors, i korsmitten Kristusmonogram. Korset är broderat i flerfärgat silke och guld. Tillverkad av Libraria 1947 och signerad BGG (= Bror Geijer Göthe).⁵³ Höjd 119 cm. – 11. Av blå sidendamast. På ryggsidan ett applicerat kors av vit sidendamast. I korsmitten ett rött kors. Ovanför detta IHS, nedanför korsade kvistar i flerfärgat silkebroderi. På framstycket ringkors och kvist. Enligt inskrift på fodret gåva 22/1 1947 och signerad MG (= Märta Gahn). Höjd 117 cm.

Kalkkläden: 1. Av silkeskir med rika metall- och silkebroderier. I kanten knypplad uddspets och i hörnen tofsar (två bevarade). Foder av röd taft. Mått: 40 x 40 cm. Det nu mycket trasiga men ursprungligen praktfulla kalkklädet kan dateras till 1600-talet och är troligen

utländskt. Det kan inte säkert identifieras med någon av de kalkdukar som nämns i kyrkans äldre inventarieförteckningar. – 2. Av ursprungligen röd, nu benvitt taft med tunga metall- och silkebroderier. Broderiet består av blommor, delvis stora – en liknande ett ymnighets-horn – samt andra motiv, bl a sol och hjärta. I kanten en ursprungligen röd tofs av rött silke och guldtråd. Trasigt. Mått: 55 x 55 cm. Kalkklädet kan dateras till 1700-talets början och är tillverkat av ett större föremål som sönderklippts. Möjligen är det identiskt med ett rött kalkkläde som enligt ett tillägg till inv 1693 skänktes 1722 av baron Carl Erik Duwall och hans andra hustru Catharina Ehrenborg. Duwall ägde då Vegersberg. – 3. Av vitt atlassiden med guldbroderier och guldfrans (fig 127). På mitten en stråltriangel med IHS, i hörnen korsade palm- och olivkvistar, allt i relief. Atlasen starkt smutsad. Nyare foder. Mått: 50 x 54 cm. 1700-talets slut eller 1800-talet början. Ett vitt kalkkläde skänktes enligt inv 1785 av Samuel Fredrik Franc och Charlotta Sparre på Vegersberg, ett annat 1792 av Elisabet Lovisa Ihre, född Celsing. Det bevarade kalkklädet är troligen identiskt med det sistnämnda av dessa. – 4. Av svart bomullsammet med silverbroderier. På mitten ett fyrpass med IHS, i kanten en bård av blomranka. Silverfrans. Foder saknas. Mått: 55 x 55 cm. Enligt inv skänkt 1877 ”af Fröken Meckthild Flodin från Örebro vid Hennes första Nattvardsgång i Floda kyrka 1877”. – 5. Av vitt linne. Glesvävt i rutor med mönster i tätare partier.

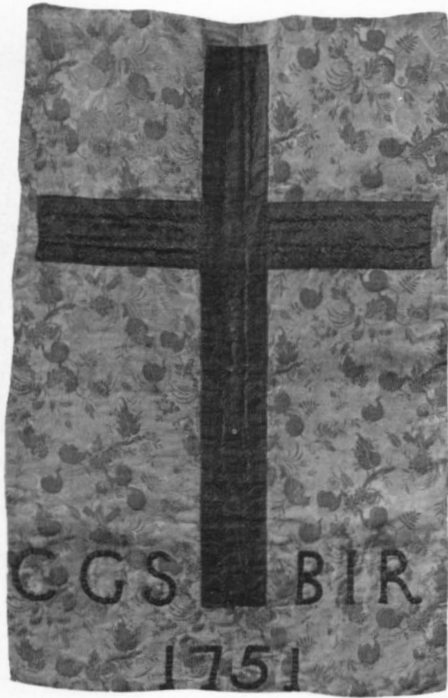

Fig 125. Ryggstycke till mässhake (5) av blommönstrat damast-siden, skänkt 1751 till minne av Carl Gustaf Spens av hans andra hustru, Beata Jaquette Ribbing. Ryggstycket omgjort till predikstolskläde. Foto 1987.

Back piece of chasuble of flower-patterned silk damask, donated in 1751 in memory of Carl Gustaf Spens by his second wife, Beata Jaquette Ribbing. Now converted into a pulpit cloth.

Mönstret består av kvistar i diagonalrutor och i varje ruta en blomkvist. I kanten knypplad linnespets. Mått: 62 x 59 cm.

Brudpäll av rött damastsiden med mönster av mycket stora blomformer (fig 128). Kantad med genombrutet band av benvitt silke. Konserverad 1954 av Pietas då det nuvarande fodret av grön linnelärft påsattes. Mått: 177 x 116 cm. Enligt inv skänkt 1848 av änkefru E L Ihre tillsammans med en brudkrona och flera andra brudprydnader.

Håvar: 1–2. Två st av grön sammet och granatäpplemönstrad silverbrokad. Skarvarna täckta av svartnat metallspets; i överkanten svartnat metallband. Båda har ursprungligt, svarvat skaft, det ena dock delvis avbrutet. På den ena håven finns en rest av en tofs. Höjd 21 cm, diameter 16,5 cm. Enligt inv hörde håvarna till den donation av olika textilier som kyrkan erhöll i juni 1723 av Carl Gustaf Spens och Beata Oxenstierna på Ökna. – 3. Påse till håv. Av ursprungligen blå sidendamast med blommönster och påsydda, mörknade metallband. Vid överkanten en kraftig, svart silkefrans. Rester av ett foder av linnelärft. Troligen 1700-tal. Höjd 20 cm, diameter 17,5 cm. – 4. Påse till håv. Av ursprungligen röd, nu gulbrun silkesammet. Dekor av guldgaloner och guldfrens. Rester av sämskskinnsfoder samt skål av rött läder. Skänkt 1831 av Johan Ulrik Ihre. Höjd 21 cm, diameter 16 cm. – 5. Påse till håv. Av svart silkesammet med silvergaloner och silverfrans. Foder av vitt sämskskinn. Skänkt 1831 av Johan Ulrik Ihre. Höjd 20 cm, diameter 15 cm. – 6–7. Två håvar med påse av violett sammet med guldband i snörmakeriarbete samt tofs i guld. Innerpåse av sämskskinn. Ringar och skaft-holkar av silver, ursprungligen tillhörande håvarna 4 och 5. På ringen läses i gravyr: Från Fjellskefte Ägare till Floda Kyrka 1831. Ringar och holkar är enligt stämplars tillver-

Fig 126. Mässhake (8) av laxröd silkesammet. Skänkt 1852 av Vendela Sofia Ihre. Foto 1987.

Chasuble of salmon coloured silk velvet.

kade av Gustaf Möllenberg i Stockholm 1831⁵⁴. Träskaftet är på båda håvarna av senare datum och liksom påsen tillkommet på 1900-talet. Höjd 20 cm, diameter 13,5 cm. – 8. Av svart sammet med silverdekor. Broderat kors och stjärnor med silvergaloner, silverfrans och tofs. Daterad 1924. Innerpåse av sämskskinn med urskinnet klippt frans. Vitmålat träskaft. Höjd 24 cm, diameter 18 cm. – 9. Av svart sammet med dekor bestående av silvergaloner och applicerade silverstjärnor samt årtalet 1924 i silver. Silverfrans. Innerpåse och skaft som föregående. Höjd 22 cm, diameter 18 cm. Håvarna 8–9 är skänkta av friherrinnan Åkerhielm, Ökna.

Altardynor: 1. Av blommönstrat damastsidan, samma tyg som i mässhake nr 5. På ena sidan IHS av applicerade guldband. Mycket trasig. Mått: 54 x 40 cm. Den 1751 till minne av Carl Gustaf Spens skänkta mässhake är, som nämnts, numera söndertagen och ryggstycket omgjort till ett predikstolskläde. Någon altardyna nämns inte i samband med gåvan 1751 varför den får antas vara tillverkad av framstycket till mässhake. – 2. Av nu benvitt, ursprungligen rött atlasiden. Bård av blomrankor i guldbroderi. På mitten IHS i guldband. Guldfrens i kanten. Mått: 36 x 29 cm. Enligt inv skänkt av Elisabet Lovisa Ihre, sannolikt på 1790-talet. – 3–4. Två st altardynor av svart sammet, båda med IHS i guldbroderi, guldfrens samt tofsar i hörnen. Mått: 43 x 38 resp 38 x 35 cm. 1800-talet.

Bokstöd av trä, överdraget med röd sammet (samma som i det röda altarklädet, se ovan). På översidan, på

Fig 127. Kalkkläde (3) av vitt atlasiden, 1700-talets slut. Foto 1987.

Chalice cloth of white satin, end of the 18th century.

tre sidor, en bård av sädesax och vinranka i guldbroderi. I kanten guldfrens. På undersidan broderad inskrift: Gifvet till Floda Kyrka den 24 Junii 1888 af Kapten F.v.Celsing & hans Fru f. v.Ihre. Mått: 60 x 32 cm.

Kyrkvaktarroock (fig 129) av brun vadmal med röda

Fig 128. Brudpäll av rött damastsidan, skänkt 1848 av Elisabet Lovisa Ihre. Foto Pietas 1954 (ATA).

Bridal canopy of red silk damask, donated in 1848 by E L Ihre.

Fig 129. Kyrkvaktarroock av brun vadmal, mitten av 1800-talet. Foto Pietas 1961 (ATA).

Verger's coat of rough brown homespun, mid 19th century.

besättningar i samma material. Rocken har en ståkrage samt en liggande, rundskuren krage. Dubbelknäppning med 12 st mässingsknappar, sittande i tre grupper på breda röda slårar. Breda ärmuppslag med 4 knappar på vardera. Längd bak 135 cm, fram 116 cm. Rocken kan dateras till mitten av 1800-talet. Den konserverades 1961 av Pietas.

Predikstolskläde av grön sammet med broderat Georgskors och korslagda kvistar i guld och benvitt silke. Nederst guldfrans. Enligt inskrift på fodret skänkt till minne av Claes-Elof E:son Grills lyckliga födelse 26/10 1929. Höjd 55 cm, bredd 70 cm.

Predikstolskläde av guldtyg med dekor av vita och röda band samt en rektangel av silverfärgat skinn med broderat kristusmonogram i silver. Signerat Libraria ALOK 1974 (= Anna-Lisa Odelqvist-Kruse). Höjd 59 cm, bredd 74 cm.

Vävd ullmatta på trappan framför altaret. Geometrisk ornament i rött, mörkblått och grått på gulbrun botten. Signerad MG (= Märta Gahn). Längd ca 195 cm, bredd 218 cm.

Röllakansmatta i koret. Mönster av korsformer i flera färger mot ljust gråbeige botten. Från Vävaregården Espingboda "Dessin Terassa" L Norlander. Mått: 400 x 200 cm.

Epitafier

Epitafium (fig 130) över prosten Paulus Magni (Hjort av Vilsta), död 1560.⁵⁵ Tillverkat av ek med detaljer i furu. På en målad tavla, flankerad av nedåt avsmalnande kannelerade pilastrar, avbildas till höger prosten och hans hustru, knäböjande framför ett altare och vid foten av ett krucifix. Till vänster om korset knäböjer en yngre man (dvs en son). På altaret ligger en uppslagen bok. Överst t v åttan Hjort av Vilstas vapen, en halv röd hjort i vitt fält. Scenens bakgrund skulle enligt äldre uppgifter föreställa det himmelska Jerusalem men inga spår av detta går numera att urskilja. Den mycket nötta och ställvis utplånade målningens huvudfärger är ljusgrått (bakgrunden), svart (dräkter), ljust tegelrött och ljust grönt. Epitafiet har ett överstycke i form av en trekantgavel; under tavlan med prästfamiljen finns en

rektangulär inskriftstavla mellan diamantkvadrar. På tavlan läses: ANNO DOMINI 1560 17 APR(IL) / OBIIT VE(NE-RABIL)IS VIR ET PIAE / M(EMORIAE DOMINVS) PAVLVS MA/GNI (ECCLE)SIE PASTOR. Inskriften är delvis utplånad och här kompletterad efter Peringskiöld. Nederst finns i mitten ett ovalt, kontursågat understycke och på vardera sidan ett liknande, mindre understycke. Höjd 113 cm, bredd 72 cm. Epitafiet är numera uppsatt i norra sidoskeppet, på östra väggen. På Peringskiölds tid var det upphängt på pelaren bredvid predikstolen. Det torde vara det äldsta bevarade i sitt slag i Strängnäs stift.

Epitafium (fig 131) av stuck med inskriftstavlorna av plåt. Stucken är vitmålad med detaljer i rödbrunt. Två snett utåt vända änglar, vars underkroppar övergår i bladornament, flankerar en rund tavla med inskrift i guld mot svart botten: "Sijna Salige K: / föräldrar ähre. M.M. CARL SCHILLER. P. ET P. FLOD / sampt Erborne Matrona H Eb/ba Ziggessedotter såsom och sin sal K. Man / E. M. M. IOHAN TELLER P. ET. P. FLODENSI / til Christelig åminelse är ten(n)a Tafla uprät/tat af E.b: MATRONA H. Ebba: / Caroli SCHILLER. 1666:. Epitafiet kröns av en trekantgavel med en döds-kalle mellan vingarna i gavelfältet. På frisen finns en inskrifts-plåt med text i guld mot svart botten: CONDITUR HIC TUMULO TELLER PIETATE IOHANNES / PASTOR PRAEPO-SITUS QUONDAM CLARUS REVEREND (= Här i gravens är Johannes Teller, en gång berömd och vördnadsvärd kyrkoherde och prost kärleksfullt jordad.)⁵⁶. På underkanten av gavelfältet, ovan frisen, skymtar svagt (målat i grått) årtalet Anno 1666. Nedåt avslutas epitafiet av ett stort, bevingat kerubhuvud. På vardera sidan om epitafiet, utanför de änglar som flankerar inskriftstavlan, har funnits ett stort palmblad av vilka det vänstra nu saknas. Höjd 165 cm, bredd 100 cm. Epitafiet är uppsatt på nordöstra sidan av långhusets östligaste pelare i norra raden.

Epitafium (fig 132–133) av målad sandsten, målningen här och var mycket nött. Inskriftstavla av svartmålad sten, uppåt bågformigt avslutad. I båg-fältet en strålsol i låg relief samt samt "Jahve" i hebreiska bokstäver. Därunder står inhugget i versaler: IN HONOREM DEI, ECCLESIAE ORNA/MENTUM PIAMq BEATAE CONJUGIS / MEMORIAM HONESTISSIMAE Ao 1639 / DENATAE Ao 1670 HAEREDIBUS MA/SCULI SEXUS TRIBUS FAEMINI UNA / RELICTIS HIC SEPULTAE, HOC MONU/MENTUM POSUIT PETRUS KYRONIUS / IUDEX TERRITORIALIS IN UPLANDIA ET / ASSESSOR IN SUPREMO REGIO IUDICIO HOLM / VITA MIA CHRISTUS EST MORS LUCRUM / I CORINTH XV U LV / ABSORPTA EST MORS IN UICTORIA, UBI EST / MORS UICTORIA TUA UBI EST MORS STIMULUS / TUUS STIMULUS AUTEM MORTIS PECCATUM EST / VIRTUS UERO PECCATI LEX, AUTEM GRATIAS QUI DEDIT NOBIS UICTORIAM PER /

Fig 130. Epitafium över prosten Paulus Magni (Hjort av Vilsta), död 1560. Foto 1987.

Memorial tablet in memory of Dean Paulus Magni (Hjort av Vilsta), d. in 1560.

DOMINUM NOSTRUM IESUM CHRISTUM (= Till Guds ära, kyrkans prydande och kärleksfull åminnelse av den saliga, en gång högt aktade och ansedda fru Anna Carlsdotter Wudd uppsatte Petrus Kyronius³⁸, häradshövding i Uppland och assessor i den kungliga högsta domstolen i Stockholm (Svea hovrätt), denna minnestavla. Hon föddes år 1639, avled år 1670 och begrovs här, sedan hon efterlämnat tre manliga arvingar och en kvinnlig. För mig är livet Kristus och döden en vinning (Filipperbrevet 1:21). 1:a Korintierbrevet 15:54–57. Döden är uppslukad och segern är vunnen. Död, var är din seger? Död, var är din udd? Dödens udd är synden och synden har sin kraft i lagen. Gud vare tack som ger oss segern genom vår herre Jesus Kristus.). Tavlan kröns av en Kristusfigur i rundskulptur, stående på ett blåmålat världsklot kring vilket en brunmålad orm med spelande tunga slingrar sig. I vänster hand håller han segerfanan. Kristus flankeras av två halvliggande putti. Nedåt avslutas epitafiet av en broskverkskartusch med tre miniatyrporträtt (fig 133) i medaljonger. Samtliga är

Fig 131. Epitafium över kyrkoherde Johannes Teller, död 1666. Foto 1987.

Memorial tablet in memory of Johannes Teller, vicar at Floda, d. in 1666.

bröstbilder mot röd bakgrund. I mitten ses Petrus Kyronius och på sidorna två kvinnor. Samtliga bär dräkter i svart och vitt, har mörkt hår och mörka ögon. Porträtten är av god konstnärlig kvalitet. Broskverket är målat i vitt och förgyllning; längst ned står årtalet 1674. Höjd 240 cm, bredd 93 cm. Epitafiet är uppsatt på norra sidoskeppets östra vägg.

Begravningsvapen

Huvudbaner (fig 134a) över Knut Knutsson Lillie av Ökna, död 1596. Med adliga ätten Lillie av Öknas, nr

73, vapen, målat på en i sköldform kontursågad furu-platta, omgiven av lövverk i plåt. Lövverket saknas numera delvis och även sköldens bemålning är skadad, särskilt på övre halvan. Lövverket har spår av målning i blått och silver. Bevarad bärstång med rektangulär inskriftplåt. Inskriften är numera utplånad men återges av Peringskiöld: Den ädle och welborne her Knut Lillie Rider till Öknö och Hängellö (bör vara Händelö) fordom gubernör öfr Sudermanland och ståthollare ... på Stockholm Slåth afsomnade i herranom den 6 Januari A 1596. Till huvudbaneret hör tolv st anvapen (fig 134 b–c; på Peringskiölds tid fanns en

Fig 132. Epitafium över Anna Wudd, död 1670. Foto 1987.

Memorial tablet in memory of Anna Wudd, d. in 1670.

fullständig serie om sexton vapen) i form av målade trätavlor med enkelt profilerad ram. Tavlornas mått är ca 30 x 30 cm; en av dem har ännu bärstången bevarad (total höjd 135 cm). Vapnen har i huvudsak färgerna ljusgrått, rött, blått och guld; bakgrunden är svart. Huvudbaneret är uppsatt i norra sidoskeppet i nordvästra hörnet, anvapnen i tre rader på ömse sidor om norra sidoskeppets båge mot tornrummet.⁵⁷

Huvudbaner av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Gyllenpistols, nr 347, vapen inom lövverk i blått, rött, grönt och guld. Nederst en kartusch med inskrift i svart på mörknat silverfärgad botten: Kongl Majjitz Troo Man och/ Wälbestell(e) Rytmästare öfwer Kongl / Lijfrijgemente Til Häst, den Edle och / Wälborne Herre Hr Johan Gylldenpijstol / Till Abbotnäs, Hornsundh och (Nä)storp / ähr född på Abbotnäs år 1642 / den 13 Martii och i Herranom Saligen / afsomnat i Malmö, den 1 Juli / Anno 16(7)6. Inskriften är delvis bortnött och mycket svårläst. Bärstången delvis bortsågad. Uppsatt i norra sidoskeppet på norra väggen, på valvpilastern mellan valv I och II. Höjd 190 cm, inkl den bevarade delen av bärstången 260 cm.

Huvudbaner av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Gyllenpistols vapen inom lövverk i blått, rött, grönt och guld. Under vapnet en kartusch med inskrift: DEN WÄLBORNE HERRE H NILS / GYLLENPISTOL TILL SCHEDEVIJ ÖCH ABOT/NÄS ÄR FÖDD A_o 1669 DE(N) 14 MAJ OCH I / HERRANOM AF(SO(M)NAT DE(N) 8 SEPTEM A_o / 1687. Vapnet har en bred spricka; bärstången är bevarad. Uppsatt på väggen i södra sidoskeppet till höger om ingången. Höjd 130 cm, inkl bärstång ca 285 cm.

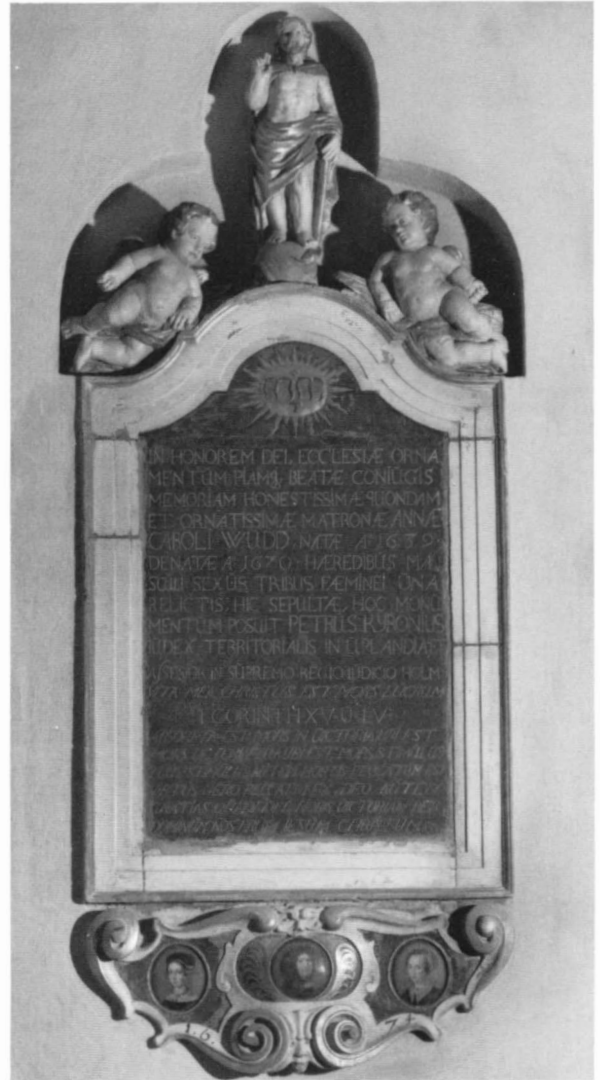
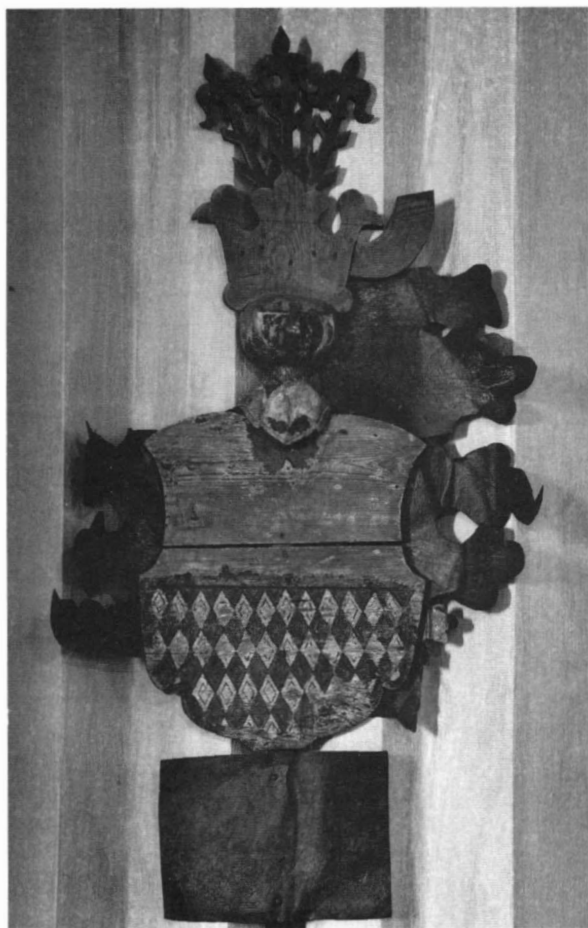

Fig 133. Miniatyr målningar, framställande häradshövdingen Petrus Kyronius, död 1681, hans första hustru Anna Wudd samt andra hustru Cecilia Bröms. Detalj av fig 132. Foto ATA.

Miniatures portraying Petrus Kyronius, district judge, d. in 1681, his first wife Anna Wudd, and his second wife Cecilia Bröms. Detail of memorial tablet in Fig 132.

Huvudbaner (fig 135) av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten af Ellerntorps, nr 705, vapen inom lövverk i blått, rött, grönt, mörknat silver och guld. Under vapnet kartusch med inskrift: DEN WÄLBORNE HERRE H PAUL / ELLERNDORF TIL ABOTNÄS OCH HORN-SUND / ÄHR FÖDD ÄHR 1617 DE(N) 4 SEPTE(MBER) OCH I HER/RANOM AFSOMNAT DE(N) 2 IULIJ Ao / 1688. Bärstängan bevarad. Uppsatt på väggen i södra sidoskeppet, till vänster ovanför ingången. Höjd 150 cm, inkl bärstång 310 cm.

Huvudbaner (fig 136) av snidat, målat och förgyllt trä med friherrliga ätten Gyllenpistols, nr 101, vapen inom rikt lövverk i blått, rött, grönt, mörknat silver och guld. Under vapnet kartusch med inskrift i guld på svart botten: KONGL Majjtz Till Sverige / Troo Man Baron General Major af Cavallerie och / Landhs Höfdingh öfwer Calmare Lähn och Ölandh, / Höghwälborne Herre CARL GYLLENPISTOHL / Födth Ac 1641 den 20 Martij. Afsombnade i Herranom / Uti Calmar den 22 Febr Ao 1695. Bärstäng saknas. Uppsatt på väggen i södra sidoskeppet, rakt ovanför ingången. Höjd ca 250 cm.

Fig 134 a–c. Huvudbaner samt anvapen för Knut Knutsson Lillie av Ökna, död 1596. Foto 1987.

Funeral coats-of-arms and ancestral arms of Knut Knutsson Lillie of Ökna, d. in 1596.

Fig 135. Huvudbaner för Påvel af Ellerntorp, hovmästare hos Lars Kagg, död 1688. Foto 1987.

Funeral coats-of-arms of Påvel af Ellerntorp, d. in 1688.

Peringskiöld beskriver ytterligare två nu försvunna begravningsvapen, det ena över Måns Ulfsparre, död 1659, det andra över Hans Eriksson Ulfsparre, död som spädbarn 1664. Till Måns Ulfsparres vapen hörde en fana med hans 16 anor.

Gravstenar i kyrkan

1. Av grå kalksten med ornering i relativt hög relief. I hörnen rundlar med evangelistbilder i halvförig och resp symbol. Mellan rundlarna en bård i vilken läses: ESA 26 C TINE DÖDHE SK/OLA LEFVA OCH MED LEKAMEN VPSTÅ IGHEN VAKER VP OC BERÖM/ER EDER I SOM LIGEN VNDER IORD/ENE TY TIN DAG ÄR EN GRÖN MARCS DAG OCH IORDEN SKAL GIFVA IFRÅN / SIG THE DÖDA (de tre sista orden står på omkretsen till rundeln). På stenens mitt finns tre rektangulära fält av vilka det mellersta innehåller en flikig sköld inom en lagerkrans. På skölden ses överst ett bevingat kerubhuvud, därunder en triangel mellan två stjärnor och underst initialerna s k. Fälten över och under det med skölden är försedda med

Fig 136. Huvudbaner för Carl Gyllenpistol, död 1695. Foto 1987.

Funeral coats-of-arms of Carl Gyllenpistol, d. in 1695.

broskverksramar och avsedda för inskrifter; på det undre har dock aldrig någon text blivit inhuggen. På det övre fältet läses: HÄR UNDER LIGER BEGRAFVEN / S H ISRAEL IONAE GRVB MED / EN SIN DOTER WAR PASTOR / I FLODHA VTHI 6 ÅHR AF/SOMNADE I HERRANOM / THEN 7(?) FEBEVARI (sic!) ANNO 1634. Överst och nederst på mittfältet finns bevingade kerubhuvuden. Inskrifterna är huggna i låg relief. Stenen är delvis mycket nött. Den ligger i golvet i tornrummets nordvästra hörn. Mått: 229 x 140 cm⁵⁸.

2. Av grå kalksten med ornering i relief. Längs kanten en bård med inskrift i versaler, nu delvis oläslig men innehållande Ps 16:6 och Joh 19:26-27. Mittfältet har en rik men numera delvis utnött ornering. I hörnen ses rundlar med änglar(?) i halvförig och på kortsidorna bevingade kerubhuvuden och broskornament. Mitt på stenen finns en stor lagerkrans, omslutande två helt utnötta vapensköldar. Lagerkransen flankeras av stående änglafigurer som bär den mellan sig. Vid änglarnas fötter döds-kalle resp timglas. Över och under änglarna och kransen finns inskriftstavlor med utnött text; endast några bokstäver i början och slutet av varje rad är

tydbara. Den undre tavlan har förmodligen haft ett bibelcitat, att döma av de bevarade textfragmenten på den övre har stenen lagts över en adelsman och hans hustru, troligen något av herrskapen på Abbotnäs. Stenen bör vara tillkommen vid mitten av 1600-talet. Den ligger i bågen mellan tornrummet och mittskeppet. Mått: 200 x 138 cm.

3. Av grå kalksten. Stenens nedre högra hörn är avslaget och saknas. I hörnen rundlar med naivt utförda kerubhuvuden i låg relief. Längs kanterna en bård med bibelcitat, delvis oläsliga men bl a Fil 1:21 och Job 5:18. Inskriften står på alla sidor i dubbla rader. På mittfältet läses överst: HÅR VNDER HWILAR SIGH DEN / ÅHREWYRDIGE OCH HÖGLÄRDE M CARL / SCHILLERVS PROBST OCH KYRCHIOHERDE I FLODA / MEDH SIN KÄRE HVSTRO EHREBORNE / OCH GVDFRVCHTIGE MATRONA H. EBBA SIGGES DÖTER / HVILKE BÄGGIES PÅ INNEWARANDE ÅHR 1655 HÖN / DEN 3: FEBRVARIJ, OCH HAN DEN 16: MAIJ I HERRANOM / SALIGEN OCH SACHTMODELIGEN AFSOMPNADE HVILKO / GVDH PÅ THEN YTTERSTA DAGHEN MEDH ALLA CHRIST/TROGNA FÖRLÄNE EN FRÖGDEFVLL VPSTÄNDELSE. Nedanför denna inskrift följer en uppslagen bok med: DEVT:6:5. / TV SKALT ÄLSKA / HERREN TIN GVDH / AFF ALLO HIERTA / AFF ALLO SIÄL / AFF ALLO / FÖRMÅGO samt Lev:19:18: TV SKALT ELSKA / TIN NÄSTA / SÅSOM TIGH / SIELFVAN / TY IAGH ÄR / HERREN. Nederst på stenens mittfält följer så ytterligare två långa bibelcitat, Rom 14:7-9 och Ps 116:7-9. Stenen ligger i golvet i tornrummets sydvästra hörn och är delvis dold under ett värmeelement. Mått: 225 x 142 cm.⁵⁶

4. Av rödbrun kalksten med ornering i relief. Längs kanterna inskrift med kursiva versaler: SALIGE ÅRO THE DÖDE SOM I HERRA/NOM DÖÖ HÅR EFTER JA ANDAN SÅGER AT THE SKOLA HUILA SIG / IFRÅN SIT ARBETE TY THERAS GERNIN/GAR FÖLIA THEM EFTE JOHAN UPENB 14 CAP V 13. På mittfältet ses överst ett bevingat kerubhuvud, därunder en inskriftstavla med broskverksram, så två vapensköldar med krönte hjälmprydnader, avseende ätterna Ulfsparre av Broxvik och Månesköld av Norge, samt nederst ännu en tavla med broskverksram, dock utan inskrift. I mittfältets hörn finns rundlar, de båda övre med kerubhuvuden, de nedre med resp döds-skalle och timglas. Inskriften på den övre tavlan lyder: DENNE STEN OCH LÄGERSTADH HÖRER / DEN HÖGUÅLBORNE HERRE H MAGNUS / WLFSPARRE FORDOM ÖFUERST ÖFVER SUERIG/ES ARTOLLERIJ SALIGH I HERRANOM AF SOMB/NAT DEN 28 OCHTOB, A_o 1659 SAMT / HANS HÖGH WÅL BORNE FRVV F ELISABET MÅNSKIJLD TIL ÖKNA KIÄLLVNDÄ HÄNGELÖÖ / OCH HINDRICKS HOLM ETC GVDH FÖRLÄNE / MÅDH ALLA CHRISTROGNA EN FRÖGDE FVL VPSTÄNDELSE AF CHRISTI 1661. Stenen lig-

ger i golvet i sydöstra delen av tornrummet. Den är väl bevarad. Mått: 215 x 169 cm.

5. Av grå kalksten. Med utförande och ornering som nr 3 ovan; de båda gravhällarna är uppenbarligen huggna av samma person. Inskriften i kanten (i dubbla rader på övre kortsidan; delvis oläslig) lyder: PHIL 2 ... OCH DÖDEN / ÅR MIN ... I KYRKIAN / HVAD TIMMELIGT ÅR IAGH FÖRACHTA MÅ ... / MIGH FÅ EN EWIGH SALIGHET THEN CHRISTVS HAFWER MIGH BERET GENOM SIN PINO OCH ÖDMIVKHET. På mittfältets övre inskriftstavla läses: DENNA GRAFKAMMAR HÖRER TEN EHREWÖRDIGE OCH HÖGLÄRDE MAN M IOHAN TEL/LER THEN FORDOM BERÖMLIGH PROBST / OCH KYRKIOHERDE I FLODA SOM ÅHR FÖDD / A_o 1624 OCH SALIG I HERRANOM AFSOM/NADER DEN 16 AVG A_o 1666 / SAMPT HANS KIÄRA HVSTRO DEN EHRE/BORNE OCH DYGDERIKÄ MATRONA H EBBA CHARS DOTTER SCHILLER NW / I SORGEN EFTERLÅT HANS ÄNKIA. På den uppslagna boken på stenens mitt: IOS:1.8: / LÅTT THEN/NA LAGOBO/KENA ICKE / KOMMA VTHVR TINOM / MVN / VTAN HAF / TINA TAN/KAR THER / VTHI DAG / OCH NATT. På den nedre inskriftstavlan: DEN SAL M LIJKTEXT. / MATH 25.21: ACH TV GODE OCH TROGNA TIÄNARE ÖFVER EN RINGA TINGH / HAFVER TV VARIT TROGEN IAGH SKALL / SÄTTIA TIGH ÖFVER MYKETT. GAAK IN / I TINS HERRES GLÄDIE. / PSAL 31:11: MITT LEFVANDE ÅR FÖRTÅRDT / WORDETT AF BEDRÖFVELSE OCH MIN ÅHR. Stenen ligger i golvet i tornrummets nordöstra hörn. Mått: 220 x 154 cm.⁵⁶

6. Av grå kalksten med gropig yta. På stenens mitt en inhuggen cirkel inom vilken läses: IHS / INS AID / ANO / 1683. I golvet i bågen mellan tornrummet och norra sidoskeppet. Mått: 180 x 107 cm.

7. Av grå kalksten med ornering i relief. Längs kanterna en bård med bibelcitat (Mal 2:7, delvis oläsligt). I hörnen rundlar, de övre med sol och måne, de nedre med kors och ankare. Stenens mittfält upptas av en övre och en nedre inskriftstavla och mellan dessa två ånglar som mellan sig håller en oval lagerkrans, omslutande en kalk och en uppslagen bok. Den övre inskriftstavlan är helt utnött, på den nedre kan följande text tydas: ... K HUSTRO ... GUDFRUCHT... / OCH DYGDESAMMA MATRONA HUSTRU / SUSANNA ... ROSENDA/LIA FÖDD A_o 16... ... / DERAS K BARN A... ...HAN AGNETA / BEATA MARIA ... ELISABETH / Längst ned på den undre inskriftstavlan ett timglas, flankerat av döds-skallar. De bevarade textfragmenten visar att stenen lagts över Olaus Nicolai Gravius, komminister i Floda 1657–92, och över hans hustru och barn. Hustrun var dotter till företrädaren, Ericus Olai Rosendalius. Av barnen blev sonen Johan kyrkoherde i Ludgo. Stenen ligger i tornrummets golv, framför funten. Mått: 193 x 122 cm.

Fig 137. Gravsten (9) över kyrkoherde Anders Malmenius, hans hustru Elisabet Schiller samt deras barn. Foto 1987.

Grave slab in memory of Anders Malmenius, vicar at Floda, his wife Elisabet Schiller and their children.

8. Av grå kalksten. Längs kanterna en inristad bård utan text. På stenens mittfält följande, delvis bortnötta inskrift: HÄR UNDER WILAR HANS KONGL / MAJIT TRO MAN OCH RYTMESTARE AF DES / LIJFREGIMENTE DEN WELBORNE HERRE / HR IOHAN GYLLENPISTOHL / HUILKEN SAHL HERRE ANNO 1676 DEN 1(?) IULIJ TOR(?) / RIKSENS ...NDER WID YSTAD BLEF SKUTEN OCH D / 2(?) FEBRARI I NYKIÖPING STAD ANNO 167 BEGRAFUEN / SAMT DES SAHL KÄRA FRU DEN HÖGWÄLBORNE / FRU HELENA VON DER LINDEN BOREN F(RIHERRE)DOTTER FRU TIL NÄSTORP HORNSU(ND OCH?) RIISA AFSOMNADE PÅ HORN-SUND / DEN ... (16)92 OCH I NYKIÖPING BEGRAFVEN / DEN ... (N)OVEMER (sic!) 1(6)93. I mittfältets hörn lyftringar. Stenen är spräckt i fyra delar. I golvet i norra sidoskeppet, längst åt väster. Mått: 220 x 153 cm.⁵⁹

9. Av grå kalksten med ornering i relief (fig 137). I hörnen rundlar med evangelistsymbolerna och resp namn. I en bård längs kanterna bibelcitat (Dan 12:13, Job 5:17), delvis oläsliga. På mittfältets övre del finns en oval inskriftstavla, flankerad av figurer med människohuvud i profil och fiskstjärtlänkande kropp. På tavlan läses: EGO SUM RESURRECTIO / ET VITA / ... DÖ DE SKOLA

LEFWA / OCH MED LEKAMMEN UPSTÅ IGEN / EDOR BEEN SKOLA GRÖNSKAS / SÅSOM GRÄÅS. Nedanför den övre tavlan följer en figurscen där Kristus stiger ur sin grav; vid vardera kortsidan av graven en sovande soldat. Mittfältets nedre del upptas av två på högkant ställda, ovala inskriftstavlur, omgivna av lagerkrans. Texten på den vänstra lyder: HÄR / LIGGER BEGRAFWEN / SALIG / M ANDERS MALMENIUS / I STRÄGNÄS LECTOR 5 ÅR / I FLODA PAST. PRAEP: ÅR (ej hugget) / SÖNERNE M CARL MALMENIUS / ANDERS MALMENIUS, JOHAN MALMENIUS, NILS MALMENIUS. På den högra tavlan står: HÄR / LIGGER OC BEGRAFWEN DES ÄLSKELIGA MAKÄ / SALIG / HUSTRO ELISABETH / CARLS DOTER SC(HIL)LER / DÖTTRARNE / AGNETA MALMENIA, ELISA(BE)T MALMENIA, SALIG MARIA MALMENIA, AN(N)A CATHAR(IN)A MALMENIA. Längst ned på mittfältet ett timglas samt symmetriska bladornament. Stenen är ställvis starkt nött och dessutom skadad längs nedre kortsidan. I sakristigolvets norra del. Mått: 198 x 131 cm.⁶⁰

10. Av grå kalksten med ornering i relativt hög relief. I hörnen rundlar med evangelistsymbolerna; längs kanterna en bård med delvis oläsliga bibelcitat (Fil 1:21, 1

Mos 32:10). På mittfältet ses under en kolonnställning en naivt utförd framställning av den uppståndne Kristus, stående på graven och vid handen hållande en liten figur i liksvepning. Över kolonnställningens gavel svävar två änglar som mellan sig håller en krans. Kolonnerna är mycket kraftiga med korintiserande kapitäl. I mellanrummet mellan kolonn och kantbård finns på vardera långsidan dubbla band med bladranka, den yttre mycket sliten, den inre kraftigare och i högre relief. Nederst på mittfältet finns en oval inskriftstavla med nött och delvis oläslig text: HÄR / UNDER LIGGER BEGRAWEN / DEN ÄHREWÖRDIGE OCH HÖGLÄRDE HERREN / M: CAROLUS: MALMENIUS / KY(R)KIOHERDE OCH PROBST (I FL)ODA / SA(M)PT DEN ÄHREBORNE ... (MAKA) / MARIA ...DO(TER) / OCH DERAS BARN. I sakristigolvet vid norra väggen. Mått: 213 x 157 cm.

11. Fragment, nedre delen av en häll av grå kalksten. I kanten en rest av bård med bibelcitatt, i hörnen har funnits rundlar med rosor (endast nedre vänstra hörnet bevarat på fragmentet). På mittfältet en inskriftstavla i relief, inom en ram av beslagsornament men utan inhuggen text. Ovanför tavlan har mitt på hällen funnits en lagerkrans, omslutande en flikig sköld. I golvet i norra sidoskeppets västra del. Mått: ca (85) x 115 cm.

Gravvalvet under Kaggska gravkoret

Gravvalvet, som till utrymmet är avpassat för endast två kistor (Lars Kagg och Agneta Ribbing efterlämnade

inga barn), är beläget under golvet i gravkorets nordvästra hörn. Valvet (fig 138) undersöktes senast den 12 april 1978 med anledning av att det då förelåg misstanke om fuktskador i graven. Nedanstående beskrivning bygger på rapporten från denna gravöppning.⁶¹

Från nedgången i bågen mot norra sidoskeppet leder en trappa om sju trappsteg ned till gravvalvet. Valvet skils från trappan av en enkel, inåtgående järndörr. Utrymmet i valvet bildar en rektangel i öst-västlig riktning med en längd av ca 3,70 m och en bredd av 2,37 m. Det öst-västliga tunnvalvet är tryckt och förstärkt med tvär- och längsgående bandjärn. Valvhjässan ligger ca 1,86 m över golvet i gravkammaren, som i sin tur ligger ca 2,10 m under gravkorets golv. Dörren i västväggen har en dageröppning av 1,20 m. I valvets norra vägg sitter en luftventil med en bredd på 60 cm, vars nedre del är täckt med en järnplåt, som är avsedd att hindra snön att yra ned direkt på kistlocken. Gluggen, som har en mycket tryckt båge, mynnar i gravkorets norra yttervägg. Kring luftgluggens övre del, samt i höjd med kistlockens överdel finns på väggarna spår av en enkel linjedekoration i gråsvart kalkfärg. Väggar och tak är för övrigt vitkalkade.

På ett lågt tegelpodium, täckt av en tunn kalkstensskiva, står de två kistorna, Lars Kagg på södra sidan och Agneta Ribbing på den norra, placerade så tätt som möjligt för att erbjuda en smal gång utefter valvets ytterväggar. Hustrun ligger som heraldiska regler före-

Fig 138. Lars Kaggs och Agneta Ribbings kistor. Foto C G Blomberg 1978.

The coffins of Lars Kagg and Agneta Ribbing.

skriver på mannens vänstra sida och de döda har ansiktet vänt mot öster. Kistornas fotändar är skjutna mot östra väggen.

Lars Kaggs kista är helt tillverkad av koppar. Plåtarna sammanhålls av ganska grova nitar och locket är helt sammantat med kistans kropp. Kistan saknar fötter. På huvudgaveln finns Kaggs grevevapen fastnitat på ett sådant sätt att fännikor från den mittersta hjälmens och lejon, som reser sig ur de andra två hjälmarna till höger och till vänster, är för höga för gaveln, även om vapnet flyttades ända ned mot golvet. Materialet i vapnet är silver, liksom i de dekorationer som ligger lösa eller fastnitade på kistans lock. Närmast huvudändan ligger där bokstäverna IHS, så placerade att den uppåtgående korsarmen på ett krucifix i det närmaste täcker "H". Kristusbilden är nitad på ett kors med klöverbladsformade ändar. I norr och söder hänger dessa korsarmar i luften. Nu ej använda nithål visar att korsarmarna varit fästa i ett underlag där kistlocket haft en annan form – det är sålunda uppenbart att den nuvarande kistan inte är Lars Kaggs ursprungliga. I höjd med Kristusbildens fötter ligger bokstäverna AN på södra sidan och NO på den norra, fördelade så att första och sista bokstäverna vilar på lockets konkava delar. Vid kistans fotända ses året 1661, Lars Kaggs dödsår. Omständigheten att kistan inte är den ursprungliga stöder den tradition i socknen enligt vilken de två kyrkan tillhöriga kandelabrar som stämplats av stockholmsguldsmeden Johan Nützel skall vara tillverkade av silver från Lars Kaggs kista. Inte osannolikt hade änkan Agneta Ribbing vid begravningen 1662 låtit pryda makens kista med ytterligare silverplåtar, 16 anvapen och andra brukliga dekorationer. Dessa kan ha räckt till både för de nämnda kandelabrarna och för de beslag som nu finns på fru Agnetas egen kista. Samtida källor berättar att hon avled utfattig (se inledningen, s 10) men kistan bär inte vittnesbörd om något armod – detta kan kanske förklaras med att silver "lånats" från mannens kista för att ge henne en hederlig och ståndsmässig begravning.

Agneta Ribbings kista är utförd i koppar och helt överklädd med nu brun, ursprungligen svart sammet. Kistan står på kulfötter som är täckta av akantusornad, försilvrad mässingsplåt. Locket är utformat som på makens kista, avvalmat och konkavt i linjerna, vilka markeras av en påsydd frans. På lockets flata, övre del finns en gjuten Kristusbild av silver på kors av silverplåt och på den åt vänster vända konkava kortsidan en fastnitad silverplåt med inskrift, omgiven av spetsiga palmkvistar med krönande kerubhuvud. Inskriften lyder: ANNO . 1609 . DEN . 13 . IVNIJ . BLEF . / THENNA . SAL .

GREFWINNA . HÖGWÄL/BORNE . FRVV . AGNETA . RIBBING . LEN/NARS . DOTTER . FÖDD . PÅ . WADSTENA . / SLOTT . HAFR . HAFFT . TILL . MAN . FORDOM . / KONGL . MAIJZ . RÅDT . OCH . MARSCK . SAL . HÖGH/WÄLBORNE . GREFFE . HeR . LARS . KAGG . OFSOM/NADE (sic!) . I . HERRANOM . PÅ . DES . GÅRDH . FIÄL/SKEFFTE . ANNO . 1685 . DEN 18 . IVNIJ . OCH / BEGROFZ . I . STOCKHOLM . DEN . / 12 . MAIJ : ANNO : 1689. På kistans långsidor finns tre lyftringar, runda och graverade, och på huvudändans gavel fru Agnetas vapen, motsvarande makens grevevapen, men med det Ribbingska hjärtvapnet i mitten.

Kaggska tavlorna

I samband med den år 1637 påbörjade kyrkoreparationen skänkte Lars Kagg elva tavlor till kyrkans prydnad, sannolikt konstverk som han hemfört från kriget i Tyskland (s 45). Sju av dessa tavlor är alltjämt i behåll och hänger på olika platser i kyrkan och gravkapellet på kyrkogården. En åttonde tavla, nu utgörande altartavla i Kaggska gravkoret ersätter troligen en av de ursprungliga elva.

1. Getsemane (fig139). Oljemålning på duk. I mitten i förgrunden Kristus, klädd i röd rock och blå mantel. Till vänster ses ängeln, framställd som en ung kvinna i klänning av tunt, vitt tyg med gröna blad och skära blommor samt med ljusgult liv. Över henne i övre vänstra hörnet Gud Fader i ljus röd dräkt och blå mantel, i en gul sky med många änglar av vilka ett par håller en glob. Högra delen av tavlan är mörkare. Nederst syns där de sovande apostlarna och bakom dem en beväpnad skara som kommer in genom grinden till ortagården. I bakgrunden landskap med byggnader och överst en blå, molnig himmel med fullmåne och en flygande ugglan. I nedre vänstra hörnet står: RENOV: 1789. Renoveringen, vilken gällde alla de Kaggska tavlorna, utfördes av hovmålaren Eric Hallblad⁶² i Stockholm "genom framledne... Herr Baron Gustaf Celsings ömma försorg" (st prot 1789 11/10). Målningen bör vid detta tillfälle ha spikats på den nuvarande blindramen, omgiven av en smal, brunmålad trälist. Vid monteringen har dukens format tydligen minskats något. Nuvarande höjd 235 cm, bredd 160 cm. Vid ingången till Kaggska gravkoret på norra vägen.

2. Törnekröningen. Oljemålning på duk. I mitten Kristus i röd mantel, omgiven av bödelsknektar, målade i mörkare färger, tryckande törnekronan på Kristi huvud. Framför Kristus ett par bespottade manspersoner i ljusa kläder och i bakgrunden, tvärs över tavlan, en tät folksamling samt byggnader i renässansstil. I förgrunden romerska krigare med dräkter i klara färger. Tavlan är monterad och förminskad som föregående.

Fig 139. Gethsemane, oljemålning vid ingången till Kaggska gravkoret. Foto 1987.

Gethsemane, oil painting at the entrance to the Kagg chapel.

Nuvarande höjd 233 cm, bredd 218 cm. I Kaggska gravkoret på västra väggen.

3. Kristi gisslande. Oljemålning på duk. I mitten Kristus och två bödlar i stark rörelse, alla tre kropparna till större delen nakna. Kring Kristi huvud en genomskinlig, strålade korsgloria. Ländklädet är grävitt. Den vänstra bödeln är klädd i mörkrött och grönt, den högra i ljusa gula byxor med ljusrött foder och ljusblått skärp och bär gula skor med ljusrött foder. Gruppen står mot en gulbrun fond av arkitektur, med en kolonn bakom Kristus och på grågult golv av fyrkantiga plattor. På sidorna syns åskådande judar med dräkter i blått, rödviolett och gulbrunt, en av åskådarna bär glasögon. I fonden står en balustrad mot vilken ytterligare åskådare står lutade. I nedre vänstra hörnet står: RENOV: 1789. Monterad och förminskad som föregående. Nuvarande höjd 228 cm, bredd 218 cm. Vid ingången till Kaggska gravkoret på södra väggen.

4. Korsbärandet (fig 140). Oljemålning på duk. Tillskrivna den flamländske målaren Marten de Vos (1532–1603).⁶³ Långsträckt målning med i förgrunden ett tåg av personer som utfyller tre fjärdedelar av bildytans höjd och rör sig åt höger. I bildens mitt Kristus, dignande under korset, knektar som driver honom framåt med slag samt Veronika med svetteduken. Kristus är törnekrönt med ljusstrålning kring hjässan, klädd i blågrå, fotsid dräkt och sjunker ihop under det stora, bruna korset. De omgivande romerska soldaternas dräkter utgör tavlans färgrikaste partier. Veronika är klädd i vitt dok, gul klänning och grön kjol. Bakom henne ses en gulklädd gosse med verktyg och spikar, samt Maria i ljusviolett klänning och blå mantel. Hon kommer gråtande ut ur stadsporten, stödd av Johannes

Fig 140. Korsbärandet, oljemålning tillskriven Marten de Vos. I gravkapellet på kyrkogården. Foto ATA.

Christ Bearing the Cross, oil painting attributed to Marten de Vos. In the funeral chapel in the churchyard.

och en ljust gråklädd kvinna. I bakgrunden syns ett slättlandskap som stiger mot horisonten i ett bälte av blå höjder. Överst en grå himmel med aftonrodnad. Till vänster en stadsmur, tätt besatt med fyrkantiga och runda torn. Utanför muren grupper av träd. Till höger de båda rövarna, bakbundna och förda av några bödelsknektar. Nedtill till höger, omkr 1 m från hörnet står: RENOV: 1789–1958. Tavlan är monterad och förminskad som de föregående. Nuvarande höjd 205 cm, bredd 577 cm. Renoveringen 1958, vilken omfattade montering på ny duk, rengöring, retuschering och fernissning, utfördes av Stig Carlsson, Saltsjöbaden. Tavlan är uppsatt på norra väggen i gravkapellet på kyrkogården.

5. Nattvarden. Oljemålning på duk. Kristus, med gloria och iklädd röd dräkt, sitter bakom ett bord med vit duk, hållande brödet och med kalken framför sig. På vardera sidan sex apostlar, bakom och framför bordet. Bordet står på ett rutigt golv, upptill finns bruna och röda draperier. Från taket hänger en lampa i ampelform nära kanten av ett draperi. På fondväggen syns nedre delen av en tavelomramning i barockformer och till höger en bred, kannelerad pilaster. Tavlan är av enkel konstnärlig kvalitet. Den återinsattes på 1930-talet som altartavla i Kaggska gravkoret efter att vid okänd tidpunkt ha avlägsnats därifrån, men återfunnits 1918 på vinden till sockenhuset. Av allt att döma härrör tavlan från en senare tid än de tavlor som skänktes av Lars Kagg 1637 och har kanske tillkommit som ersättning för en ursprunglig altartavla i samband med någon av 1700-talets reparationer av gravkoret.

6. Kristus inför översteprästen och Petri förnekelse (fig 141). Oljemålning på duk. De båda scenerna är uppbyggda över varandra utan synbart sammanhang. Bilden är i sin helhet ganska mörk, men den främre scenen – Petri förnekelse – upplyses av en koleld på golvet och den bakre scenen av ett ljus bakom översteprästen, Kristi gloria samt ett bloss som bärs bortom Kristus. Bakgrundsarkitekturen får ljus från en fullmåne bland moln. De belysta färgpartierna är hållna i gult, orange och vitt för översteprästen, övriga har dräkter i ljust violett, rött och gult utom tjänsteflickan i förgrunden som är klädd i grönt och gult samt Petrus i ljust violett och blått. I tavlans nedre vänstra del står två betraktande män i dräkter som skiljer sig från de övriga, båda figurerna är numera mycket otydliga. I nedre vänstra hörnet står: RENOV 1789. Monterad och förminskad som de föregående. Nuvarande höjd 233 cm, bredd 135 cm. I mitskeppet på norra väggen, t h om bågen mot tornrummet.

7. Kyrkans strid mot kätteriet (fig 142). Oljemålning på duk. Tillskriven Jean Boulanger (1566–1660).⁶⁴ I

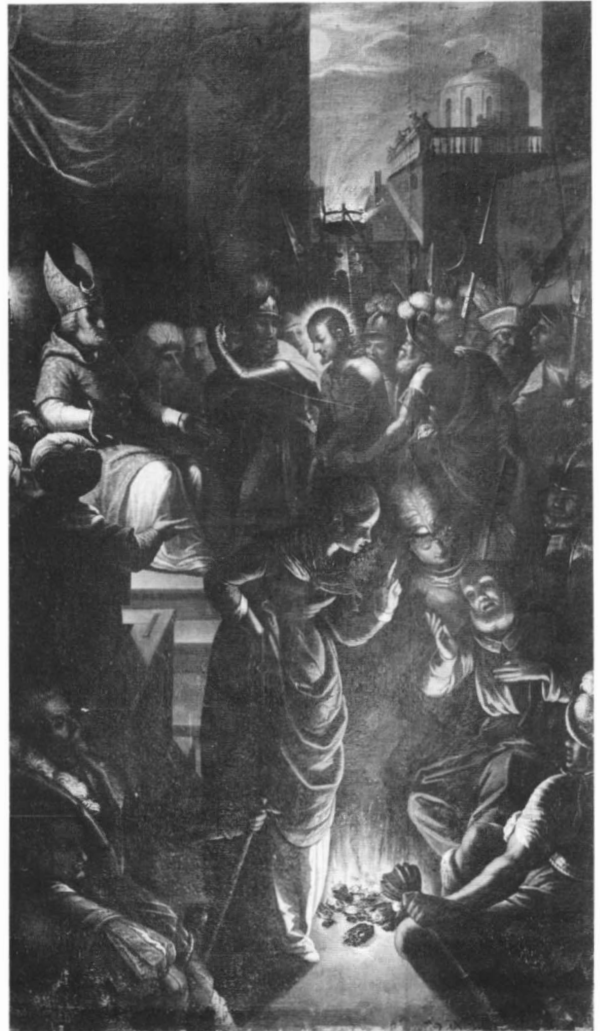

Fig 141. Kristus inför översteprästen samt Petri förnekelse. Oljemålning i mitskeppet på norra väggen. Foto S Wallin 1909.

Christ before the high priest and St Peter's denial. Oil painting on the north wall of the nave.

förgrundens mitt en vit häst med ljusröd man och sadel. Från hästen faller en ryttare (HAERESIS – kätteriet), klädd i gult och rött. Ett väldigt Babelstorn bildar ett kompakt sidoparti till vänster med brunt som grundfärg. På tornet ses ett stort antal till större delen nakna människofigurer samt latinska deviser på språkband o dyl. I luften över tornet svävar djävulsfigurer med språkband. Till höger på tavlan ses S. ECCLESIA ROMANA, personifierad av en kvinna i vit och blå dräkt. Hon står på ett postament med inskrift: ET SUPER /

Fig 142. Kyrkans strid med kätteriet, oljemålning tillskriven Jean Boulanger. I norra sidoskeppet på västra väggen. Foto S Wallin 1909.

The Church's struggle against heresy, oil painting attributed to Jean Boulanger. On the west wall of the north aisle.

Fig 143. S Franciskus syn, oljemålning tillskriven Jean Boulanger. Altartavla i gravkapellet på kyrkogården. Foto 1987.

The Vision of St Francis of Assisi, oil painting attributed to Jean Boulanger. Altarpiece in the funeral chapel in the churchyard.

HA(N)C PETRA(M) / AEDIFICABO / ECCLESIA(M) / MEAM (= och på denna klippa skall jag bygga min församling). Kvinnan bär olika kyrkliga attribut (pil, tiara, korslagda nycklar, kräkla) och är omgiven av fem personer: en kyrkofader, en påve, två biskopar samt en eremit. Påven är klädd i ljusrött och gult, kyrkofadern och den vänstra biskopen i blått och gult, den högra biskopen i grönt och gult, eremiten i rött. Ytterst t h, något bakom gruppen, en mörk arkitekturkuliss. I bakgrunden t h en tempelbyggnad i ljust grågult med blå lister; framför byggnaden ett flertal personer, bl a Kristus och apostlarna vid nattvardsbordet, målade i mycket bleka färgtoner. I tavlans underkant, åt höger, signatur samt året 1618. Ram av profilerad list, målade i svart och gult. Höjd 260 cm, bredd 332 cm. Renoverad 1959–61 av Stig Carlsson, Saltsjöbaden. I norra sidoskeppet, över bågöppningen mot tornrummet.

8. S Franciskus syn (fig 143). Oljemålning på duk. Tillskriven Jean Boulanger och med liknande signatur

som föregående, dock med året 1619. Hela tavlan hållen i en mycket ljus ton, särskilt mittpartiet. Sidofälten med täta skaror av helgon är något mörkare och uppblandade med färgpartier på dräkterna. Fälten förenas upptill av guddomspersonerna samt Maria och Johannes Döparen, vilka framträder mörka och relativt färgrika i jämförelse med det ljusa partiet nedanför. Änglakörerna i de sex himlavåningarna är målade i ytterst bleka toner med nästan vit karnation. Nedtill i mitten knäböjer S Franciskus, till höger och vänster om honom ses notblad. Signaturen och året har målats på ett T-kors i tavlans nedre högra hörn. Ram av samma slag som föregående. Höjd 263 cm, bredd 343 cm. Renoverad 1959–61 av Stig Carlsson. Som altartavla i gravkapellet på kyrkogården.

Porträtt

Porträtt (fig 144) av Andreas Malmenius, kyrkoherde i Floda 1677–92⁶⁰. Prästen avbildad i det närmaste en

Fig 144. Andreas Malmenius, kyrkoherde i Floda 1673–92. Porträtt, signerat av Caspar Kenckel 1681. Foto R Bennett 1987.

Portrait of Andreas Malmenius, vicar at Floda from 1673–92. Signed by Caspar Kenckel, 1681.

face, sittande bakom ett bord med en uppslagen bok, i vilken han bläddrar. Till vänster om honom står en bok lutad mot väggen; på de uppslagna sidorna kan läsas början av Ps 27 på latin. Ytterligare ett par mindre böcker ligger på bordet. I bakgrunden till vänster finns ett grönt draperi och till höger skymtar en brun bokhylla. På bordet en grön duk. Prästen är framställd som en äldre man med vitt skägg, hög panna och svart kalott på hjässan. Han är iklädd prästkappa och håller högra handen lyftad till välsignelse. Han sitter på en stol av barocktyp, med fyrkantig ryggbricka och spiralvridna ben. Längst ned i målningens högra hörn hänger från bordsskivan en papperslapp med texten: M. Andrea / Malmenius . Pastor / et Praep: Flodensio / oppundiorum : An(n)o 1681 / Aetate sua 64 / C Kenckel del. Målningen är insatt i en brunmålad ram från senare tid. Mått: höjd 124 cm, bredd 120 cm (exkl ram). – Den tysk-svenske målaren Caspar Kenckel (1650–1724) var en av Ehrenstrahls lärjungar. Han var huvudsakligen verksam som ambulerande porträttmålare i malarlandskapen men har bl a också utfört en altartavla i Västra Vingåkers kyrka.

Fig 145. Porträtt av en präst, möjligen Carl Malmenius, kyrkoherde i Floda 1692–1703. Foto 1987.

Portrait of a vicar, possibly Carl Malmenius, vicar at Floda from 1692–1703.

Porträtt (fig 145) av en präst, möjligen föreställande Carl Malmenius, kyrkoherde i Floda åren 1692–1703.⁶⁰ Oljemålning på duk. Bröstmålning en face, något vänd åt höger. Prästen, som är målad mot en helt svart bakgrund har hög karnation, mörka ögon samt mörkbrunt hår och skägg. Håret är långt och faller ner över axlarna. Skägget består av smala mustascher som löper ut i ett tunt hakskägg som ligger mot kragen. Det omkr 1700 utförda porträttet är av god konstnärlig kvalitet. Mått: höjd 58 cm, bredd 49 cm (exkl ram).

Porträtt (fig 146) av Andreas Caroli Malmenius, kyrkoherde i Floda 1730–35.⁶⁰ Oljemålning på duk, bröstmålning en face. Prästen håller en bok i höger hand, i bakgrunden en bokhylla. Målningen är osignerad men har tillskrivits porträttmålaren Jöns Pilo.⁶⁵ Mått: höjd 90 cm, bredd 75 cm. Förgylld, möjligen samtida ram med bladornament i hörnen.

Porträtt (fig 147) av Olof Larsson i Bie, bondeståndets talman vid riksdagen i Norrköping år 1800. Bröstmålning mot mörk bakgrund. Olof Larsson är iförd mörkt violett rock och bär en medalj, hängande i en kedja på

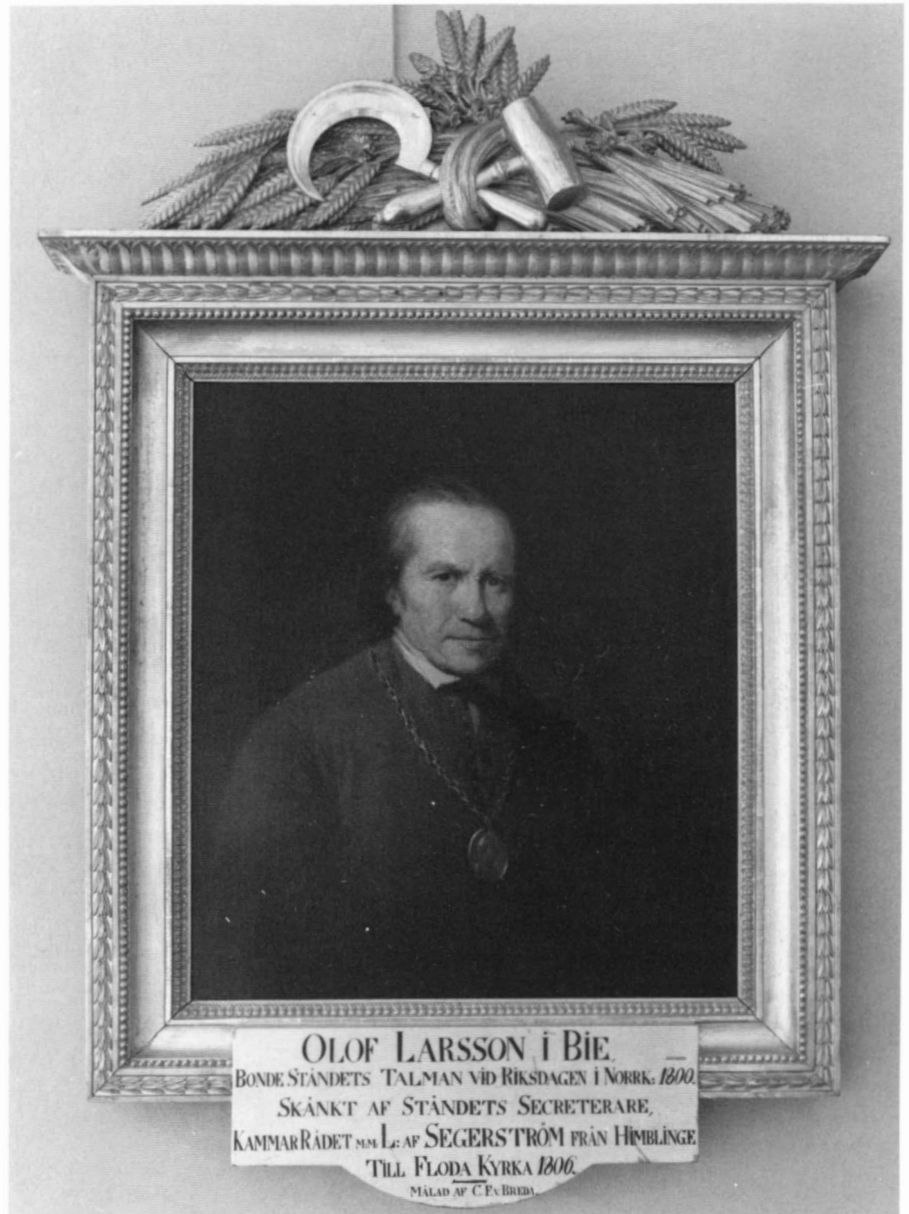

Fig 146. Porträtt av Andreas Caroli Malmenius, kyrkoherde i Floda 1730–35. Tillskrivet Jöns Pilo. Foto 1987.

Portrait of Andreas Caroli Malmenius, vicar at Floda from 1730–35. Attributed to Jöns Pilo.

Fig 147. Porträtt av Olof Larsson i Bie. Signerat av Carl Fredric von Breda 1800.

Portrait of Olof Larsson of Bie. Signed by Carl Fredric von Breda, 1800.

bröset. I nedre vänstra hörnet signatur: C.F v. Breda / pinxit 1800. Rikt utformad, samtida, förgylld ram med överstycke, framställande lantbrukets emblem. Mått inkl ram: höjd 140 cm, bredd 85 cm; exkl ram: höjd 73 cm, bredd 63 cm. – Det fint utförda porträttet skänktes enligt inskrift nedtill på ramen till kyrkan år 1806 av kammarrådet Lars af Segerström, bondeståndets sekreterare vid riksdagen 1800. Lars Larsson Segerström, adlad af Segerström år 1805, hade 1793 erhållit konung-

ens tilstånd att besitta säteriet Abbotnäs i Floda socken.

Porträtt av en präst, troligen J A Casström, kyrkoherde i Floda 1792–1841.⁶⁶ Brösbild mot mörk bakgrund, osignerad men av god konstnärlig kvalitet. Samtida, förgylld ram. Mått: höjd 101 cm, bredd 86 cm.

Porträtt av kontraktsprosten C A Hallström. Prosten framställd sittande med en bok i knäet, framför en bokhylla t h och nedanför en tavla, föreställande Floda kyrka på väggen t v. Oljemålning på duk, signerad av

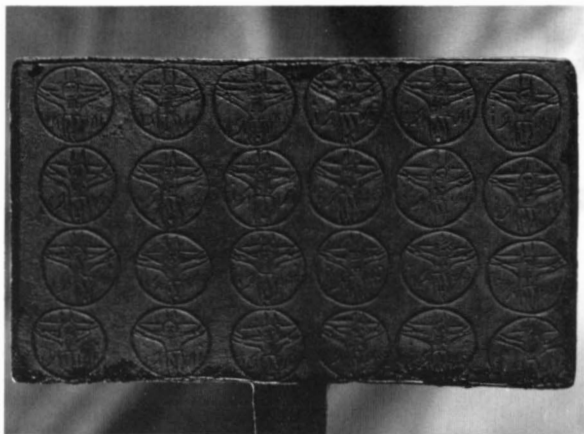

Fig 148. Oblatjärn för 24 oblater. Foto 1987.

Communion wafer iron for 24 wafers.

Axel Smith 1922. På dukens baksida anteckningar om Hallströms olika tjänstgöringar och om kyrkans ombyggnad på 1880-talet. Mått inkl ram: höjd 118 cm, bredd 87 cm.

Porträtt av Erik Torssander, kyrkoherde i Floda 1924–35. Halvprofil mot mörkgrå fond. Osignerad oljemålning på duk. Mått inkl ram: höjd 85 cm, bredd 75 cm.

Porträtt av Bo Wahllund, kyrkoherde i Floda 1954–81. Oljemålning, signerad av Lajos Daniel 1980. Mått inkl ram: höjd 103 cm, bredd 85 cm.

Oblatjärn

Oblatjärn (fig 148) för 24 dekorerade oblater. Ena sidan med krucifix och bokstäverna "INRI", den andra med lamm med kors och gloria. Oblatjärnet är ingenstans nämnt i de äldre inventarieförteckningarna. Total längd 88 cm, plattorna 17 × 9,5 cm, oblaternas diameter ca 2,5 cm.

Möbler

Kista (fig 149) av gjutjärn, gjuten vid Hällefors bruk. Låses med hjälp av ett invändigt lås och tre kraftiga hänglås. På det svagt välvda locket inskrift i relief: Till / FLODA KYRKA / af / Fjellskäfte Säteries Ägare / Presidenten och Commendeuren / Högwälborne Baron / Herr GUSTAF CELSING / År 1788. Höjd 62 cm, bredd 105 cm, djup 62 cm. Står i sakristian vid östra väggen. I kistan förvaras kyrkans silver.

Kista av furu, brunmålad och sparsamt järnbeslagen. Ett utvändigt och ett invändigt lås. I locket en mynt-

springa. Höjd 43 cm, bredd 97 cm, djup 60 cm. Troligen 1800-talet.

Skåp, målat i ekimitation men med underliggande äldre målning i olivgrönt. Skåpet har två dörrar, som möjligen tillverkats av äldre bänkinredning från kyrkan (jfr ovan s 86). Övre dörren har ett rundbågigt fält under en bruten trekantgavel. Nedre dörren har en spegel i korsform. Höjd 255 cm, bredd 135 cm, djup 50 cm. — Skåpet inköptes på en auktion i Floda 1894 av en sockenbo, arrendatorn Emil Persson. Enligt uppgift skall det ha tillhört kyrkan, till vilken det återskänktes sommaren 1987 av Emil Perssons barnbarn. Skåpet är nu uppställt i bågen mellan mittskeppet och tornrummet.

Sex st stolar av sen 1700-talstyp, ryggstödet med lodräta spjälor. Höjd 89 cm. Stolarna förefaller att åtminstone delvis vara av senare tillverkning.

Karmstol av ek i nyrenässansstil. Sits och ryggdyna klädda med brunt skinn. Höjd 117 cm. Enligt inv skänkt 1888 av prosten C A Hallström.

Karmstol i nationalromantisk stil med trekantig sits och snidad ornamentik. Tillhörande dyna i korsstygnbroderi. Höjd 85 cm. Enligt inskrift på stolen skänkt 31/7 1955 till Jan Törneros konfirmation.

Bord av bocktyp, brunbetsat med skiva av furu. Sidostöden tillverkade av material från äldre bänk(?)inredning från kyrkan. Skivans mått 157 × 79 cm, höjd 73 cm. Anskaffat 1952.

Böcker

Gustav II Adolfs bibel, Stockholm (Oloff Olofsson)

Fig 149. Kista av gjutjärn, tillverkad vid Hällefors bruk. Skänkt av Gustaf Celsing år 1788. Foto 1987.

Cast-iron chest made at Hällefors ironworks. Donated by Gustaf Celsing in 1788.

Fig 150 a–b. Den s k Engelbrektsyxan med vilken Engelbrekt enligt en lokal tradition skall ha mördats 1436. Yxan härrör dock från senare tid och är till typen besläktad med de käppyxor som bland bergsmän i Norden fram till 1800-talet använts som ett värdighetstecken. Foto ATA.

The so-called “Engelbrekt’s axe”, with which according to local tradition Engelbrekt was murdered in 1436. However, the axe dates from a later period and is of a type which is related to the stick-axes used as a sign of dignity by iron-ore quarrymen and miners in Sweden until the early part of 19th century.

1618. Starkt defekt exemplar. Söndrigt brunt skinnband på träpärmar.

Karl XII:s bibel, Stockholm (H Keyser) 1702–03. Komplet, men med några blad skadade i början av boken. Hårt nött, mörkbrunt skinnband med konungens monogram. Defekta spännen av vanlig typ med monogram. Hörnbeslag med kerubhuvuden.

Psalmboken, Stockholm (Burchardi) 1697 + Evangelier och epistlar 1697. Hårt nött skinnband med Karl XII:s monogram i guldtryck på pärmarna. Ryggen delvis söndrig. Evangelieboken med skadade blad och loss i bindningen.

Bibeln, Norrköping (Broocman) 1729. Titelblad saknas. Brunt skinnband. Enligt anteckning på försättsbla-

det skänkt 1947 av Eric Andersson, Östra Granhed.

Psalmboken, Stockholm (C Stolpe) 1774 + Evangelier och epistlar 1773.

Gustav V:s kyrkobil 1927. Brunt skinnband. Enligt anteckning på försättsbladet skänkt 1928, den 18/8 av Elof och Maud Grill till minne av sonens, Fredrik Bernhard Carl Axels, lyckliga födelse. Används på predikstolen.

Övriga inventarier

Den s k Engelbrektsyxan (fig 150) med vilken Engelbrekt enligt en lokal tradition skall ha mördats 1436.⁶⁷ Yxan tillhörde tidigare en patron Hallberg på Kalsta gård i Floda socken och skänktes, troligen i slutet av

1800-talet, till kyrkan genom förmedling av brunnsläkaren P A Levin i Bie. Yxan sågs och avritades hos Levin år 1870 av Olof Hermelin (teckning i ATA). Enligt traditionen skall Engelbrekts mördare, Måns Bengtsson (Natt och Dag), efter dådet vid borgen Göksholm i St Mellösa socken ha tagit sin tillflykt till några frälsegårdar i västra Södermanland där han hade släkt och vänner. På Ökna bodde vid denna tid Lasse Ödhi (Lillie) med vilken Måns Bengtsson skall ha varit befreundad genom gifte. Kalsta lydde under Ökna och Måns Bengtsson skall ha lämnat kvar mordvapnet där som ett minne av händelsen. I själva verket torde yxan ha tillkommit i ganska sen tid och skiljer sig påtagligt från bevarade senmedeltida stridsyxor. Den är till typen besläktad med de s k käppyxor eller bergsmansyxor som är kända i Norden från senare delen av 1600-talet och bland bergsmännen in på 1800-talet användes som ett värdighetstecken.

Yxan har inkl skaftet en längd av 84 cm. blad och holk är av ganska små dimensioner och skaftet sålunda långt i förhållande till bladets storlek. Skaftet, av hårt lövträ, troligen björk, är ornerat med inristad dekor, troligen utförd med en fin knivspets. Dekoren är indelad i bredare och smalare band, som löper runt skaftet och åtskils av lister med en sicksackbård. Sammanlagt finns 16 band av vilka de flesta har kedje-, flät- eller palmettmönster. På två av banden finns dock figurframställningar: i band 7 uppifrån räknat en man och en kvinna i dräkter från omkr 1600, i band 9 en häst. De nämnda dräkterna visar klart att skaftet inte kan härstamma från medeltiden, men den övriga ornamentik som använts har en mycket ålderdomlig karaktär. Bertil Waldén har i en uppsats om yxan framkastat möjligheten "att yxskaftet i tämligen sen tid dekorerats av någon antikvariskt intresserad och kunnig person, som velat göra "det gamla ännu gamblare", då han försett en enligt hans uppfattning medeltida yxa med ett "stiltroget" skaft.⁶⁸ Vad som säkert kan konstateras är att bladet och det nuvarande skaftet inte ursprungligen hört samman. På skaftets smalsidor, närmast bladet, finns nämligen fastnitade bandformiga järnbeslag som nu slutar stumt intill skaftholken, men ursprungligen har haft förlängningar som dragits genom skafthålet för att göra fästningen mellan blad och skaft hållbarare. Konstruktionen är typisk för ett flertal norska yxor och kan sålunda ge en antydning om ursprunget.

Fattigbössan av gjutjärn, avsedd att fästas vid en vägg. Själva bössan är fäst vid en gjutjärnstavla med dekor i relief: en gumma med käpp och bössa samt inskriften: SÄLL ÄR THEN SOM LÅTER SIG VÅRDA OM / THEN FATTIGA: HONOM / SKAL HERREN HIELPA I / THEN ONDA

Fig 151. Fattigbössan, gjuten vid Hällefors bruk 1789. Foto R Bennett 1987.

Poor-box, cast at Hällefors ironworks in 1789.

TIDEN. / PSALM 41. V:1 Bössan har form och storlek som påsen till en kollektihåv. Den är i botten dekorerad med blomornament, på sidan med två draperifigurer, flankerande en vapensköld med en otydlig bokstav (F?). Vardera figuren bär i den ena handen en krans och i den andra en stav (eller ett svärd?). Ovanför vapnet finns årtalet 1787 och nedanför skymtar en bevingad, liggande figur. På det svagt välvda locket syns en hand i relief, i vilken finns en myntspringa. Runt locket läses: RÄCK TEN FATTIGE TINE HAND. Bössans höjd 25 cm, diameter 14 cm, väggplattans höjd 35 cm, bredd 18,5 cm. Fattigbössan är säkerligen tillverkad vid Hällefors bruk.

Fattigbössan (fig 151) av gjutjärn, av samma typ som föregående. Den är uppsatt på väggen till f d sockenmagasinet, senare lärarbostaden öster om kyrkan. På väggplattan ses två fattiga, en gubbe med käpp och fram-

Fig 152. Den senmedeltida storklockan. Foto I Schnell.

The late mediaeval great bell.

sträckt hatt samt en gumma med käpp och korg. Ovanför figurerna den tidigare citerade inskriften ur Ps 41. På bössans sida gubbe och gumma som på väggplattan, mellan figurerna en blomma och året 1789.

Ett stycke av locket till en fattigbössa av samma typ som de ovanstående. På locket en hand med myntspringa och i kanten inskrift som ovan. Förvaras i sakristian i en monterlåda i nischen till det norra av fönstren på östra väggen. På samma ställe förvaras den s k Engelbrektsyxan samt ytterligare några föremål: ett tidningsurklipp med reportage om Floda kyrkas invigning 24/6 1888, två äldre hänglås, ett bokknäpp av 1700-talstyp, en stor järnnyckel samt en bronsked av renässanstyp med ingraverade initialer(?) P A S.

Vas av silver, rak, nedåt avsmalnande och med något utsvängt bräm. På sidan ett ingraverat alliansvapen: Kagg och Ribbing. Höjd 20 cm. Enligt stämplar tillverkad av ateljé Borgila 1979. Bekostad med försäkringsmedel som utfallit på grund av stölden av ett timglas på predikstolen 1977.

Fem st medaljer, utdelade av Kungl patriotiska säll-

skapet till sockenbor i Floda. Utställda i en monterlåda i nischen till det södra fönstret på sakristians östra vägg. Medaljerna har utdelats till följande personer: Karl Albert Johansson (19/4 1861–30/10 1929) ladugårdskarlar vid Vegersberg; Erik Andersson (21/10 1830–19/12 1925); August Olsson (31/3 1841–4/10 1929), torpare vid Bodvarstugan under Abbotnäs; Gustaf Albert Andersson (25/4 1852–20/5 1933); Carl Erik Carlsson (Jansson) (10/3 1853–21/6 1938) kyrkvaktmästare i Floda.

Fotografi av kontraktsposten C W Pettersson, kyrkoherde i Floda 1842–72. Ramat. Enligt påskrift på baksidan skänkt 1924 av hovkamrerare C E Pettersson och änkedoktorinnan Julia Govenius, barn till C W Pettersson. I sakristian.

Två fotografier, utan påskrift men sannolikt föreställande C W Pettersson och hans hustru. Ramade. I sakristian.

Litograferat porträtt av Th Strömberg, biskop i Strängnäs 1881–89. Signerat A Ljunglöf. Ramat. I sakristian.

Fig 153. Mellanklockan, gjuten 1774 av Olof Kjulander i Örebro. Foto 1987.

The middle-sized bell, cast in 1774 by Olof Kjulander.

Porträtt i etsning, föreställande Axel Herman Hägg. Signerat G Tallberg. Ramat. I långhuset på västra sidan av andra pelaren från väster i södra raden.

”Floda kyrka i Södermanland, föreslagen tillökning.” Blyertsteckning av Axel Herman Hägg, signerad 1882. Ramad. Höjd 52,5 cm, bredd 43 cm. I långhuset på västra sidan av västligaste pelaren i södra raden.

”Kyrkovaktareträgt i Floda för 40 år sedan.” Akvarell av Axel Herman Hägg, signerad 1888. Ramad. Höjd 55 cm, bredd 44 cm. I sakristian. Floda kyrka från sydväst. Akvarell signerad av C Wilh. Pettersson. Ramad. Höjd 58 cm, bredd 43 cm. I sakristian. Båda tavlorna skänkta i testamente av frk Hedvig Schedin, Flodafors.

Sju st trätavlor från soldattorp, tillhörande Kungl Södermanlands regemente. Sex st med svartmålad bakgrund och text i vitt. Tavlorna tagna från torpen nr 302, 304 och 305. Oppunda kompani samt torpen 288, 291 och 293, Vingåker kompani. Den sjunde tavlan har text i svart i låg relief: Soldattorp / För No 282 / Wid / Kongl. Södermanlands / Regemente. Mått ca 35 × 45 cm. Uppsatta i tornrummet på södra väggen.

Klockor

I tornet hänger tre klockor av vilka två tidigare har befunnit sig i klockstapeln på kyrkogården. Storklockan

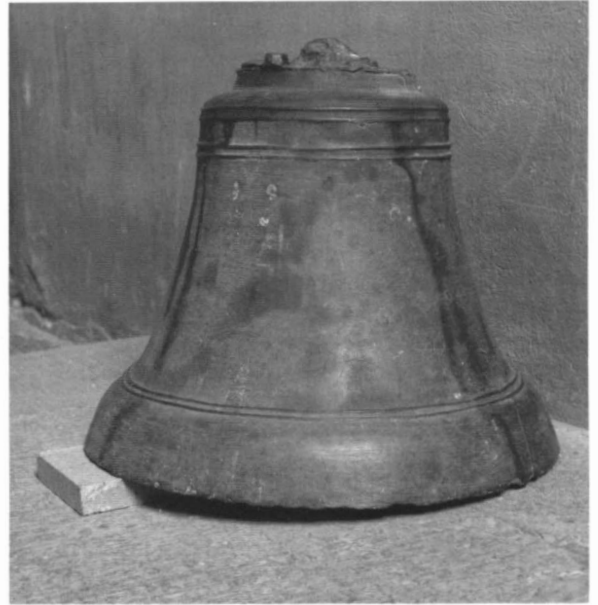

Fig 154. Den äldre lillklockan, gjuten under 1400-talets senare del. Nu i tornets bottenvåning. Foto 1987.

The former small bell, late 15th century.

(fig 152) är av senmedeltida typ och har kring halsen en tom bård, bildad av fyra rundstavar. På kroppens släta yta, ungefär mitt på och jämnt fördelade runt klockan, befinner sig sex små musslor i relief, avtryck av ett pilgrimsmärke från Santiago de Compostela. Klockans höjd inklusive krona 98 cm, utan krona 76 cm, diameter 98 cm.⁶⁹

Fig 155. Gjutarmärke på den senmedeltida lillklockan, fig 154. Foto 1987.

The master founder's mark on the late mediaeval small bell in Fig. 154.

Mellanklockan (fig 153) har runt halsen breda, dubbla akantusbårder och runt slagringen en bred bård av i rad ställda akantusblad. På kroppens ena sida en stor kartusch av rokokornament, omslutande följande inskrift: KONGL MAIUSTS TRO MAN / OCH ÖFWERSTE TIL HÄST / WÄLBORNE HERR CARL / GYLLENPISTOHL TIL ABOT/NÄS OCH SKIEDWII. WÄLBORNE / FRU MARTA ROSENSTRÄHL / TIL SKALTORP 1691. / OMGUTEN I ÖREBRO AF O: KIULANDER 1774. Höjd inkl krona 73 cm, diameter 81 cm.⁷⁰

Lillklockan har runt halsen ett band med inskrift: SVENSKA PSALMBOKEN PSALM 50. Runt slagringen läses: GJUTEN AV K. G. M. BERGHOLTZ I STOCKHOLM. På kroppens ena sida ett kristusmonogram, på motstående sida ett trepass, omslutande kors och vinranka. Under trepasset läses följande: SKÄNKT TILL FLODA KYRKA / ÅR 1936 / AV RIKSDAGSMAN GUSTAF OLSSON / OCH ANNA OLSSON I RAMSTA. Höjd inkl krona 68 cm, diameter 67 cm.

Den äldre lillklockan (fig 154), numera utan krona och sprucken vid slagringen, förvaras i dopkapellet i tornets bottenvåning. Runt halsen en av dubbla rundstavar begränsad, tom bård, runt slagringen ett dubbel-

streck. På kroppen finns ett gjutmärke (fig 155) som också förekommer på en klocka i Säby kyrka i Västmanland. Säbyklockan, vars krona likaledes är borta, har en inskrift i minuskler som av Mats Åmark har daterats till 1400-talets senare del. Höjd 43 cm, diameter 61 cm.⁷¹

Klockorna föreslogs på en sockenstämma i november 1773 bli flyttade från den då bristfälliga klockstapeln i samband med mellanklockans omgjutning 1774. Vid samma tillfälle beslöts att den spräckta mellanklockan vid omgjutningen skulle få en tillsats av malm för att dess storlek bättre skulle anpassas till storklockan. Någon flyttning av klockorna kom aldrig till stånd och de kom att hänga kvar i klockstapeln till 1880-talets ombyggnad.

Mindre reparationer av samtliga klockor omtalas ofta i räkenskaperna under 1600- och 1700-talen. I juli 1769 beslöt sockenstämman att man ”till någon förökning i Kyrkans inkomst” skulle försälja bl a ”en liten Kläcka som hänger öfwer prästestolen i kyrckan”, tydligen en medeltida sanctusklocka.

Noter

1. *S Neander*, Floda socken (1949).
2. *J A Almquist*, Frälsegodsen i Sverige under stormaktstiden II:2 (1935). De i samband med gårdarna nämnda personerna av ätterna Lillie, Kagg, Celsing m fl har i regel inte tagits upp särskilt i notapparaten.
3. *Reinhold Ulrik von Post* (1724–1790). Son till generalmajoren Vilhelm Mauritz von Post till Årby i Rasbokils sn (Up). Överste vid artilleriet i Stockholm 1782, avsked 1786. Död på Fjällskäfte i Floda sn.
4. Enligt rapport i ATA, fd K-byråns arkiv.
5. *Axel Herman Hägg* (1835–1921), grafiker, tecknare, målare, arkitekt. Född i Katthammarsvik på Gotland. Studerade först skeppsbyggeri och anställdes 1856 av skeppsbyggerifirman Lawrence Hill & Co i Port Glasgow i Skottland. Hägg fick för firmans räkning också göra ritningar till byggnader, vilket ledde till att han senare övergav skeppsbyggeriet och reste till London för att utbilda sig till arkitekt. Som sådan kom han särskilt att intressera sig för gotiska byggnadsformer och blev snart ett känt namn bland engelska arkitekter. I samband med ett uppdrag att illustrera en bok om Skottlands medeltida arkitektur började Hägg studera etsning och övergick senare nästan helt till denna teknik. 1882 deltog han första gången i Paris-salongen och tilldelades medalj för sina etsningar. Det är också framför allt som grafiker som Hägg spelat en roll i den svenska konsthistorien. Han förblev under större delen av sitt liv bosatt i England men tillbringade helst somrarna i Sverige, där han under många år ägde släktgården i Katthamra. Som arkitekt har han utom Floda kyrka restaurerat Visby domkyrka 1899–1903.
6. Detta framgår av rapport och fotografier av *I Schnell* i läns museets arkiv.
7. *Carl Johan Dyfverman* (1844–1892), skulptör. Född i Morlanda församling på Orust. Efter att först ha varit sjöman och senare snickarlärling blev han ornamentsbildhuggare hos E Nerpin i Stockholm och studerade 1873–77 vid Konstakademien för J Fr Kjellberg. Dyfverman har utfört skulpturer och reliefer på ett flertal byggnader i Stockholm och Sundsvall. Han medverkade också vid utformningen av Fr Kjellbergs Linnéstaty i Humlegården. Bland arbeten för kyrkor märks bronsportar för Lunds domkyrka 1888 och en 4 m hög änglafigur av cement för yttertaket på Uppsala domkyrkas kor 1890 (nu i Tekniska museet). Ett av Dyfvermans främsta verk, men av tillfällig karaktär, var den kolossalstaty av moder Svea, som restes vid Vasabron i Stockholm inför kronprinsessan Victorias ankomst 1881 efter bröllopet i Karlsruhe med kronprins Gustaf (V). Statyn nedtogs snart därefter. Tillfälliga var också de snöskulpturer med allegoriska motiv som Dyfverman på eget initiativ utförde i Kungsträdgården vintrarna 1888–91 och som visades för allmänheten mot inträdesavgift. Behållningen, som uppgick till för den tiden betydande belopp, skänkte Dyfverman till de fattigas hjälp. För upplysningar om Dyfvermans korrespondens med A H Hägg vill författaren varmt tacka Åke Lindegrén, Uppsala.
8. Översättningen är citerad efter *C G Blomberg*, Floda kyrka (Sörmländska kyrkor 2).
9. *Carlo Carove* (d 1697), italiensk stuckatör, verksam i Sverige från 1666 eller 1667 till sin död. Om hans verksamhet före Sverigevistelsen är ingenting känt. Carove knöts 1667 till slottsbygget vid Drottningholm där han 1667–74 arbetade med det magnifika stucktaket i stora trapphuset samt i övre galleriet och drabantsalarna. Han förekommer i byggnadsräkenskaperna fram till mitten av 1690-talet. Från 1690 var Carove fast anställd som fontänör och vattenkonstmästare vid Drottningholm med 700 daler smt i årslön och fri bostad. Under 1670-talet arbetade han på en rad slott och herresäten för olika uppdragsgivare, främst Magnus Gabriel De la Gardie. För denne utfördes (eller åtminstone planerades) stuckarbeten på Karlbergs slott 1673–75, i kungsgravarna i Varnhem, på Mariedal och Läckö i Västergötland, Ekholmen och Venngarn i Uppland samt Käggleholm 1679 i Närke. Enligt bevarade räkenskaper har han också utfört ett par stucktak på Ulriksdals slott 1675 och 15 stucktak på Mälsåker i Södermanland 1676–79. Carove ansluter sig i kompositionen nära till den franska barocken i Le Pautres anda, men visar i i detaljutformningen stor förmåga till variation och nyskapelse. Han var den ojämförligt främste stuckatören i Sverige vid slutet av 1600-talet och kom därigenom att i hög grad sätta sin prägel på hela konstarten.
10. Uppgifterna om anvapnen återgivna efter *C G Blomberg*, Kaggska graven i Floda (i Sörmlandsbygden 1966).
11. *C G Blomberg*, Kaggska graven i Floda, s 140 f.
12. *M Collmar*, Strängnäs stifts herdaminne 1, s 310.
13. *I Schnell*, Kyrkorna i Södermanland, s 74 f.
14. *B Boëthius*, Koppbergslagen fram till 1570-talets genombrutt, s 42 f.
15. *A Bäckström*, Utredning rörande de i vårt land . . . förefintliga patronatsrätter, s 128 f. Excerpter ur SDA i läns museets arkiv.
16. Excerpt ur SDA i läns museets arkiv.
17. "Adelige grafwar", berättelse 24/1 1754 i ATA.
18. *Fredrik Wilhelm Hoppe* (1712–1795), arkitekt målare. Hoppe, som hade överstelöjtnants rang, verkade som arkitekt; han uppförde den nya huvudbyggnaden på Tistad i Bårbo sn, Södermanland, åt friherre Fredrik Bengt Rosenhane 1767–68 och enligt traditionen också Hedenlund i Vadsbro, Södermanland.
19. *Johan Fredrik Åbom* (1817–1900). Blev 1845 ÖIÄ:s konduktör och 1862 förste arkitekt; från 1880 byggnadsintendent för kronans hus i landsorten. Han följde receptivt den stilhistoriska arkitekturens utveckling, kanske främst un-

- der intryck av den samtida Parisarkitekturen. Hans mest kända verk finns i Stockholm, bl a Berns salonger, Stockholms Endskilda Banks lokal vid Lilla Nygatan, Musikaliska akademien och Södra teatern. Till hans tidigaste arbeten hör förslag till ändring och tillbyggnad av Raus kyrka i Skåne samt Gustaf Frödings födelsehem Alster i Värmland. Av kyrkor har han bl a ritat Njurunda i Medelpad.
20. Handlingar och räkenskaper i PÅ i Floda. Artikel i *Ny Illustrerad Tidning* 1888, nr 27, s 214.
 21. Se *A Andersson* 1977, s 154 f.
 22. Målningarna publicerades första gången i Nils Månsson Mandelgrens *Monuments Scandinaves*, Paris 1862, med beskrivning och avteckningar av samtliga valvmålningar (1 färglitografi). 1869 utgav riksantikvarien Bror Emil Hildebrand en utförlig presentation av målningarna efter ett arbete som han beskriver i ett brev till A Eurén 14/10 1864 (ATA): "I Floda kyrka stod jag i två fulla dagar och något deröfver, från morgonen till skymningen med näsan i vädret, för att grundligt studera de gamla herrliga hvalfmålningarne och utleta de många halft eller helt utplånade inskrifterna. Timtals hängde jag i toppen på en svigtande stege, som hölls upprätt af ett par karlar." I sin beskrivning kritiserar Hildebrand hårt Mandelgrens teckningar och ikonografiska tolkningar, men visar sig i de flesta fall själv ha fel gentemot Mandelgren. Scenerna med Maria Magdalenas hänryckning och S Olofs skeppsfärd, korrekt tolkade av Mandelgren, kallar Hildebrand "Jungfru Marias himmelfärd" (s 381) resp "S:t Eriks resa till Finland" (s 387). – Inskrifterna är idag, trots ytterligare förslitning, något lättare att tolka med kunskapen om att många av dem är direkt hämtade ur *Biblia Pauperum*.
 23. *H Cornell – S Wallin* 1933, s 67 f.
 24. Enligt avlatsbrevet av den 14 september 1412 (DS 1618).
 25. För hjälp med identifieringen av texterna tackas syster Patricia, OSS, Vadstena, samt pater Jean Paillard.
 26. Båda visorna är upptecknade i Bröms Gyllenmärs visbok (omkr 1620) och publicerade i *1500- och 1600-talens visböcker 1* (utg A Noreen och H Schück). För uppgifterna tackas Sven-Bertil Jansson, Svenskt visarkiv. – Se även *Bengt R Jonsson*, *Svensk balladtradition I* (1967).
 27. Om det närmare förhållandet mellan Olofsmotivet och "kappseglingsvisan", se *M Lindgren*, *Die Legende vom heiligen Olav in der mittelalterlichen Malerei Mittelschwedens* i "St. Olav, seine Zeit und sein Kult", Visby 1981.
 28. Formuleringen avviker från *Vulgatas* ("Diligens amicum meum . . .")
 29. Henrik Cornell (1933, s 73) påvisar likheten mellan denna bild och ett kopparstick av Meister ES, men tvekar om förlageförhållandet, eftersom målningen är spegelvänd. En sådan spegelvändning visar dock tveklöst att målaren arbetat efter en grafisk kopia av originalsticket.
 30. Att altarpuppen tillverkades i Köln framgår av brev från Hägg till C J Dyfverman 29/11 1887 och *Ny Illustrerad Tidning* nr 27 1888.
 31. Altarskåpet har 1987–88 konserverats vid läns museet, Nyköping. Konservator Peter Tångeberg tackas för uppgifter om skåpets proveniens och datering.
 32. Beskrivningen av krucifixet efter *M Rydbeck*, *Medieval wooden sculpture in Sweden, IV*, 1975.
 33. *H Rabén*, *Träskulptur och snickarkonst*, s 95, fig 57. *Lars Strängeson*. Träsnidare under 1600-talets förra hälft. Mästare till predikstolar i Rinkaby, Glanshammars och Lillkyrka kyrkor i Närke och Västermo kyrka i Södermanland. Lars Strängeson hade troligen sin verkstad i Västerås och bör ha varit son eller gesäll till en tysk hantverkare från Lübeck eller dess inflytelseområde. Under tidigt 1600-tal hade den hängande eller på pelare upphöjda typen av predikstol slagit igenom, och de gamla på golvet placerade predikstolarna skulle ersättas. En hel industri med specialiserade utövare, predikstolsmakarna, uppstod. Denna kyrkliga snickarkonst stod i trakten av Västerås under beskydd av biskop Johannes Rudbeckius och fick en svensk protestantisk prägel trots att de utländska stilimpulserna är påtagliga. Lars Strängesons predikstolar i landskyrkorna representerar en ny utvecklingsfas: den nederländska renässanstypen och i samband därmed det nederländska kartusch- och beslagsverkets definitiva genombrott i Sverige.
 34. *A A:sson Hülphers* *Historisk afhandling om musik och instrumenter*, s 275.
 35. *E Erics*, *Inventarium över bevarade äldre kyrkorglar i Sverige*, s 281 f.
 36. *Jonas Wistenius* (1700–1777), orgelbyggare. Studerade 1726–38 utomlands, bl a hos Mosengel och Caspari i Königsberg och byggde tillsammans med dem flera verk i Böhmen, Preussen och Polen. Hade därefter anställning i Belgrad och senare i Riga. Privilegierad i Sverige 1742 med verkstad i Linköping. Enligt egen uppgift byggde Wistenius 96 orglar; omkr 70 mestadels mindre verk är belagda. Bevarade är orglarna i Västervik S:ta Gertrud, Lillkyrka (nu i Östergötlands museum), Askeryd, Skällvik och Älvestad, alla i Östergötland.
 37. Disposition: *Man I* Borduna 16, Principal 8, Flüte harmonique 8, Gamba 8, Oktava 4, Kvinta 2 2/3, Oktava 2, Mixtur 3 ch, Trumpet 8. *Man II* Rörflöjt 8, Salsional 8, Flüte harmonique 4, Principal 4, Waldflöjt 2. *Pedal* Subbas 16, Korbalbas 4, Mixtur 3 ch. *Koppel* II/I, I 4/I, II 16/II.
 38. *Peter Kråk*, sedermera *Kyronius* (d 1681). Son till borgmästaren i Kalmar Nils Kråk. Student i Uppsala 1653, senare hovmästare hos Lars Kaggs änka Agneta Ribbing. Häradsdomare i Hagunda härads domsaga i Uppland 1666, assessor i Svea hovrätt 1674, handelsborgmästare i Stockholm 1679. Hustrun *Anna Wudd* (1639–70) var dotter till borgmästaren i Torshälla Carl Richardsson Wudd. Hon begravdes 12/2 1671 i Floda kyrka där maken 1674 lät uppsätta ett ännu bevarat epitafium över henne (s 109). På epitafiet finns miniatyrrporträtt av Anna Wudd, Petrus Kyronius samt andra hustrun, Cecilia Bröms. Den sistnämnda var prästdotter från Ockelbo. Kyronius hade gift om sig 1672 i Stockholm.
 39. *Pehr Zethelius* (1740–1810), guldsmed. Mästare 1766. Stämplade 1766–84 och 1791–1810. Omfattande produk-

- tion. Kallas från 1777 "directeur".
40. *Jonas Thomasson Ronander* (1717–1781), guldsmed. Börstig från Visby, mästare i Stockholm 1749. Stämplade från 1754. Änkan Eva Catharina Wittkopf stämplade till 1784. Stor produktion.
 41. *A Andersson*, Kyrkligt eller profant (Fataburen 1947, s 45–56).
 42. *Lambrecht von der Burg* (d 1707), guldsmed. Mästare 1697. Arbeten i flera kyrkor i mellansverige.
 43. *Conrad Philip Heitmüller* (1704–1779), guldsmed. Mästare i Nyköping 1735, rådmän 1766.
 44. *Sven Örn* (d 1765), guldsmed. Mästare 1755. Änkan Maria Magdalena Bossard stämplade till 1766.
 45. *Petter Lund* (1723?–1786), guldsmed. Son till guldsmeden Petter Ersson Lund och utbildad hos fadern. Mästare 1749. Stämplade till 1764.
 46. *Erik Linderoth d y* (f 1800), guldsmed. Mästare under ämb i Härnösand 1824, stämplade till 1869. Arbeten för kyrkor i Västerbotten, Lappland och Ångermanland. Sannolikt har brukronan inte ursprungligen tillverkats för Floda kyrka.
 47. *Axel Klingenberg* (1728–1795), volontär vid Södermanlands regemente 1745, sergent där 1765. Ogift. Klingenberg köpte Abbotnäs av Bengt Gabriel Kagg, sonson till Lars Kaggs bror Lennart. Efter att ha haft gården i 15 år sålde han den till greve Adolf Ludvig Hamilton men köpte tillbaka den 1785.
 48. *Elisabet Lovisa Celsing* (1772–1866). Dotter till överstelöjtnanten Fredrik Celsing och gift med ryttmästaren Elof Ihre. Förutom Abbotnäs och Fjällskäfte, som hon ärvde efter maken, ägde hon 1/3 av Hällefors styckebruk samt huset nr 3 Regeringsgatan i Stockholm.
 49. *Johan Nützel* (d 1716), guldsmed. Härstammade från Nürnberg, mästare i Stockholm 1676, hovguldsmed hos Hedvig Eleonora. Talrika arbeten i kyrkor i mellansverige.
 50. *Johan Ulrik Ihre* (1792–1846), överstelöjtnant vid livregementets dragonkår. Son till Elof Ihre och Elisabet Lovisa Celsing. Jfr inledningen och not 48.
 51. *Märta Gahn* (1891–1973), textilkonstnär. Studerade vid Högre konstindustriella skolan 1910–15 och företog under 1920- och 1930-talen en rad studieresor. Hon var en av grundarna av Ateljé Handtryck där hon medarbetade 1915–17. Mellan 1935 och 1952 var hon ledare för Libraria.
 52. "Herrskalet på Fjällskäfte" var vid denna tid generallöjtnanten Gabriel Ribbing (1679–1742) och grevinnan Ulrika Eleonora Oxenstierna (1691–1756). Se inledningen.
 53. *Bror Geijer-Göthe* (1892–1949), textilkonstnär. Studerade vid Högre konstindustriella skolan i Stockholm och startade tillsammans med bl a Märta Gahn Ateljé Handtryck. Från 1935 utförde han för Librarias räkning ett stort antal kyrkliga textilier. Som målare har han framför allt utfört porträtt.
 54. *Gustaf Möllenborg* (1796–1851), guldsmed i Stockholm. Firman, som under M:s namn övertogs av L C Féron 1850 och fortlevde till 1927, var med sin hantverksmässigt gedigna produktion den ledande i Stockholm på 1800-talet. Den stora skruvpresen samt verkstadens övriga inventarier nu på Skansen. Närmare se *B Bengtsson*, Den Möllensborgska verkstaden på Skansen, i: *Fataburen* 1941, s 173 f.
 55. *Paulus Magni (Hjort av Vilsta)* (d 1560) var av adlig härkomst. Han började troligen sin bana som präst i Gustav Vasas tjänst och kan tänkas vara identisk med den kaplan Påvel som riksföreståndaren 1521 rekommenderade hos Uppsala domkapitel till erhållande av en ledigbliven prebenda. 1529 var Paulus Magni kyrkoherde i Åkers pastorat och 1539 i Floda. Han tillhörde en grupp av präster och frälsemän som oreserverat slöt upp på Gustav Vasas sida, hade bl a fogdeupdrag i Södermanland och kunde efter att i vederbörlig ordning ha belönats sluta sina dagar som en rätt förmögen man. Epitafiet uppsattes troligen av sonen Elf, kyrkoherde i St Malm och Årdala, död 1586. Se vidare *M Collmar*, Strängnäs stifts herdaminne 2, s 222 f samt *H Gillingstam*, Flodaprästen Paulus Magnis (Hjort av Vilsta) härstamning (PHT 1968, s 54 f).
 56. *Carolus Magni Schiller* (d 1655). Son till kyrkoherde Magnus Petri (Kula) i Stigtomta. Tjänstgjorde länge vid Strängnäs skola och kapitel, blev kyrkoherde i Åker 1620 och i Floda 1636. Före sin död lyckades han trygga successionsrätten inom sin familj till det förnäma pastoratet och fick inte mindre än tre mågar till efterträdare, dessutom den yngste mågens son och sonson ända till 1756, således 120 år inom samma släkt. Den äldste mågen, *Johannes Magni Teller* härstammade från Södertälje och studerade i Uppsala från 1638, prästvigd 1652 för att tjänstgöra som sacellan i Ösmo. Han var gift med Carl Schillers dotter Ebba och fick efterträda Schiller som kyrkoherde hösten 1655. Teller avled 1666 och påföljande år hemställde församlingen att änkan skulle beviljas två nådår eftersom hon satt i stor skuld och hade många barn. Ebba Schiller gick dock redan 1668 i nytt äktenskap med Tellers efterträdare som kyrkoherde, Zacharias Erici Lundius.
 57. De bevarade anvapnen är endast delvis möjliga att identifiera.
 58. *Israel Jonae Grubb* (d 1634) härstammade från Östergötland och inskrevs vid Wittenbergs universitet 1614. Enligt obekräftad uppgift skall han 1620 ha varit Johan Casimirs hovpredikant. Senast 1622 var han hovpredikant hos änkedrottning Kristina och förblev i drottningens tjänst till hennes död. Erhöll 1627 eller 1628 av Gustav II Adolf kollationsbrev på Floda men motarbetades av biskopen och allmogen och tillträdde troligen inte förrän 1629.
 59. *Johan Gyllenpistol* (1642–1676), son till Henrik Richter, adlad Gyllenpistol (se inledningen). Ryttmästare vid livregementet till häst 1674, död i Malmö av blesstyrer som han ådragit sig vid danskarnas landstigning i Ystad 25/6 1676.
 60. *Andreas Andreae Malmenius* (d 1697) var son till en bonde i St Malms socken. Studerade i Dorpat och Pernau. Han hemkallades till Strängnäs 1651 och sattes av biskop Johannes Matthiae att efterträda sin äldre bror Nils (d 1650) som lektor i grekiska. Enligt Hagström skall han dock ha

- föredragit lektoratet i matematik, vilket han mottog efter att ha disputerat i ämnet 1652. Prästvigd 1653, kyrkoherde i Sköldinge 1657, i Floda 1672 (tilltr 1673). 1692 begärde han avsked av åldersskäl och hemställde att sonen Carl, då lektor i Strängnäs, skulle få efterträda honom vilket också skedde samma år. *Carl Malmenius* var född 1656, hade studerat i Uppsala och prästvigts 1686. Han tjänstgjorde i Floda till sin död 1703. Han var gift med Maria Eliasdotter, dotter till tobaksfabrikören Elias Jacobsson i Nyköping, och hade med henne 12 barn bland vilka sonen Anders blev kyrkoherde i Floda 1730–35. Jfr gravsten nr 10. Anders Malmenius d ä:s hustru Elisabet Schiller var dotter till kyrkoherden i Floda Carl Schiller (not 56).
61. *C G Blomberg*, Minnesanteckningar från besök i Floda kyrka onsdagen den 12 april 1978 vid öppnandet av valvet under Lars Kaggs och Agneta Ribbings gravkor. Besöket företaget vid inspektion i samband med misstanke om fuktskador i graven. Rapport i läns museets arkiv och i ATA.
62. *Erik Hallblad* (1720–1814), målare, tavelrestauratör. Växte upp i Falun och kom 1737 till Stockholm där han blev elev hos porträttmålaren Olof Arenius. Som konstnär kom Hallblad mest att syssla med porträttmålning i lärarens stil. Mest känd är han dock som tavelrestauratör och för sina överflyttningar av målningar på ny duk eller från gipsgrund och mur. Han kom med tiden att helt ägna sig åt denna verksamhet och betraktades av sin samtid som något av en trollkarl. Stort uppseende väckte bl a prestationen att överflytta Ferettis och Francias stora plafond i drottningens matsal på Stockholms slott från dess gipsgrund till ny duk. 1773 blev Hallblad ledamot av Konstakademien och 1795 fick han professors namn och värdighet. Under en följd av år var han också ”garde des tableaux” vid Gustaf III:s tavelssamling.
63. *Marten de Vos* (1532–1603), flamländsk målare, från 1558 huvudsakligen verksam i Antwerpen. Han utförde stora religiösa, mytologiska och historiska kompositioner samt porträtt. 1552–57 besökte han Italien och var i Venedig lärjunge till Tintoretto.
64. *Jean Boulanger* (1566–1660), fransk målare. Kom ung till Italien och blev lärjunge till Guido Reni. 1638 hovmålare i Modena, där ett flertal arbeten av honom finns bevarade. Målade porträtt och andaktsbilder, även fresker.
65. *Jöns Pilo* (f 1707, d före 1793), porträttmålare, son till lantbrukaren och porträttmålaren Oluff Pijlou d ä på Gökäter i Runtuna sn, bror till konstnären Carl Gustaf P., halvbror till konstnärerna Olof P. d y och Eric P. Jöns Pilo tycks ha fått sin utbildning endast av fadern och förblev liksom denne en enkel konterfejare. Han arbetade främst i Södermanland och Östergötland.
66. *Jakob Anders Casström* (1760–1841) var son till rektorn vid Uppsala katedralskola Nils C. Studerade i Uppsala, fil mag 1782, docent i astronomi 1784. Casström prästvigdes 1790 och blev kyrkoherde i Floda samma år (tilltr 1792). Han kom att tjänstgöra där under nära 50 år, fram till sin död, men får i Hagströms herdaminne dåligt betyg både på sin person och på sin gärning som präst: ”som gammal astron. docent lefde prosten C. mera i stjernornas värld än för teologien; han predikade om dem i tid och otid; hans föredrag fr. predikstolen buro mera spår av Magernas visdom än af Jesu Kristi evangelium. Men så lefde han under Neologiens tid. – På hans tid förstördes 1814 kyrktornet i Floda genom åskeld, han lærer hafva förutsagt det, medan åskan gick: ”idag stryker tornet”, och det skedde så. På sista tiden var han nästan blind, till stort men för hans starkt utvecklade ekon. anlag, men till gagn för hans välgörande prostinna, som lærer begagnat sig af mannens svaga syn i nämnda syfte. För sådant ändamål hade hon en gång sålt en ko och när gubben kom och med kappen skulle känna efter, om alla korna funnos, lät prostinnan sätta en piga i det tomma båset och sade till gubben, att han ”skulle akta sig, för den kon sparkade.”
67. Beskrivningen av Engelbrektsyxan efter *C R af Ugglas* 1942 (ATA).
68. *B Waldén*, Ett par apokryfiska Engelbrektsminnen (Forskning och färder 1936, s 37 f).
69. *M Åmark*, Sveriges medeltida kyrkklockor, s 69.
70. *Olof Kjulander* (d 1804), klockgjutare verksam i Örebro 1771–1804. Mästare 1768. Änkan fortsatte rörelsen till 1817.
71. *M Åmark*, Sveriges medeltida kyrkklockor, s 69.

Förkortningar

ATA	Antikvarisk-topografiska arkivet, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, Stockholm.	PÄ	Pastorsämbetet.
DS	Diplomatarium Suecanum. Fr o m år 817–. Stockholm 1829–.	RA	Riksarkivet, Stockholm.
GLA	Göteborgs landsarkiv.	Raä	Riksantikvarieämbetet, Stockholm.
inv	inventarieförteckning.	räk	räkenskaper
KB	Kungliga biblioteket, Stockholm.	SDA	Strängnäs domkapitels arkiv.
K-byrån	F d kulturhistoriska byrån vid byggnadsstyrelsen, Stockholm.	SHM	Statens historiska museum, Stockholm.
kr prot	kyrkorådsprotokoll	st prot	sockenstämmoprotokoll.
KVHAA	Kungl Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien, Stockholm.	SVR	Sveriges Runinskrifter.
PHT	Personhistorisk tidskrift	ULA	Uppsala landsarkiv.
		UUB	Uppsala universitetsbibliotek.
		vis prot	visitationsprotokoll.
		ÖIÄ	Överintendentsämbetet, Stockholm.

Källor och litteratur

OTRYCKTA KÄLLOR

Göteborg

GLA: C J Dyfvermans brevsamling.

Nyköping

Södermanlands museum: Excerpter ur SDA.

Stockholm

RA: ÖIÄ:s ritningsarkiv, kyrkor F 60: ”Ritning till ny Kyrka för Floda församling i Strengnäs stift”, förslagsritning av *J F Åbom* 1848. ”Ritning till ny Kyrka för Floda Församling i Nyköpings Län”, 2 st förslagsritningar av *J F Åbom* 1864; ritningar till kyrkans om- och tillbyggnad 1885–88 av *A H Hägg*; uppmätning av klockstapeln 1915; förslagsritningar 1923 till kyrkogårdens utvidgning och till nya kyrkogårdsentréer av *A Essén*; förslagsritning till nytt begravningskapell på kyrkogården av *A Essén* 1930–31; förslagsritningar till renovering av sakristian 1951 av *K M Westerberg*.

Raä: ATA: ”Adeliga grafvar”, berättelse 24/1 1754 av *A Malmenius* (beskriver Kaggska gravkoret); ”Svar på Herr Assessor Lundequists Frågor i Venerandi Consistorii Circulaire 1826 No 4.”, berättelse 23/9 1826 av *J A Casström*; kyrkoinventarium 1830 (undertecknat av *J A Casström*); *N M Mandelgren*, Reseberättelse 1846 och 1847; brev från *C T Lindberg* till riksantikvarien 27/8 1864 angående kyrkans kalkmålningar; brev från *B E*

Hildebrand till *C W Pettersson*; skrivelse från *N M Mandelgren* till Kungl. maj:t i mars 1865; Snabbinventeringen, odat protokoll efter äldre anteckningar av *S Wallin* kompletterade av *R Norberg*; brev till riksantikvarien från *A Essén* 12/9 1925 ang skadade kalkmålningar på kyrkans norra vägg; skrivelse från riksantikvarien till PÄ i Floda 16/9 1925; handlingar ang installation av ny värmeledning i kyrkan 1929; rapport av *R Norberg* 30/5 1932 ang förvaringen av vissa av kyrkans inventarier; brev från kh *E Torssander* ang konservering av tavla från altarpupsatsen i Kaggska gravkoret; handlingar ang Kaggska gravkorets restaurering 1934; handlingar ang besiktning av gravvalvet under Kaggska gravkoret 1935, rapport om undersökningen av *B Berthelson* 20/12 1935; handlingar ang konservering av kalkmålningar 1941, rapporter av *S Dalén* 28/5 1941 och 27/12 1942; beskrivning av den s k Engelbrektsyxan av *C R af Ugglas* 1942; brev från landsant *I Schnell* ang uppställning av en skadad runsten vid kyrkan 1943; handlingar ang restaurering av sakristian 1951–52; rapport av *E Bohrn* om en grav, funnen under sakristigolvet och en gravsten, funnen under sakristians östra mur; handlingar ang konservering av textilier 1954; rapport om uppmålning av runsten 23/7 1956 av *I Schnell*; handlingar ang konservering av de s k Kaggska tavlorna 1958; handlingar ang konservering av kyrkvaktarrock 1958–61; brev från kh *B Wahllund* till Bstn med begäran att få återgå till slätputs på kyrkans äldre delar 22/6 1966; handlingar ang konservering av kalkmålningar

1971; handlingar ang konservering av läktarorgeln 1973 och ang anskaffning av kororgel 1974; utförlig rapport om undersökning av Kaggska graven 14/9 1978 av *C G Blomberg*; handlingar ang konservering av tre målningar under korfönstret 1978, rapport om utfört arbete av *L Göthberg*.

Raå, fd K-byråns arkiv: handlingar ang reparation av kyrkan och klockstapeln 1915; program för utvidgning av kyrkogården 22/5 1922 samt i juni 1923 av *A Essén*; tjänstememorial 26/11 1925 av *A Essén* ang ändring av värmeledningen i kyrkan, fastställelse av förslaget till ny värmeledning 8/7 1929; handlingar ang nybyggnad av gravkapell 1931; program för restaurering av Kaggska gravkoret 10/6 1933 av *O Leijonhufvud*; förslag till inredning av sakristian 20/12 1934 av *A Essén*; förslag till elektrisk belysning i kyrkan 1937; handlingar ang utvändig reparation av kyrkan 1941–71; program för restaurering av sakristian november 1951; handlingar ang planering och dränering av ”mellankyrkogården” 1952–55; handlingar ang ombyggnad av orgeln 1957–58.

KB: *J Peringskiöld*, Monumenta Sueo-Gothorum antiqua et recentia, 6 (sign F h 6) – *Densamme*, Södermanlandz Kyrkior med dess Monumenter (sign Fl 5:6).

Uppsala

UUB: *J Fors*, Collectio monumentorum rerumque maxime memorabilium Sudermanniae et templis locis publ: urb: et caenob: . . . Holmiae 1731 (sign S 113a); *J H Schröder*, Södermanlands fornminnen med teckningar (sign S 115); Handlingar om Södermanland I (sign S 116); Palmskiöldska samlingen, vol 284.

ULA: Floda kyrkoarkiv: För beskrivningen värdefulla uppgifter finns i följande avdelningar: (K I:1) st prot 1756–1789; (K I:2) st prot 1799–1837; (K I:3) st prot 1838–1851; (K III:1) kr prot 1815–1817; (L I:1) räk 1655–1665, 1670–1687 (volymen defekt), inv 1662, 1672, föråringar till kyrkan 1659–1666, st prot 1657–1674; (L I:2) räk 1692–1791 (lucka för år 1704), inv 1693, 1730, ant om inv:s tillökning 1714–1792, st prot 1692; (L I:3) huvudräkn 1791–1808; (L I:4) huvudräkn 1808–1855; (L I:6) inkomstspecial 1835–1862; (L I:7) specialräkn 1884–1886; (L V:3) kyrkobyggnadskassans räk 1844–1847; (L V:4) kyrkobyggnadskassans räk 1847–1851; (N:1) inv 1781; (N:2) husesynsinstrument 1704, 1731, 1756, 1781; (N:3) inv 1807–1853; (N:4) vis prot 1842; (O:1) stambok 1631–1639 (42), ant om gåvor till kyrkan 1646–1661 och odat, stollängder

1640, 1676; (O:2) handlingar ang kyrka, prästgård m m 1475–1829, handlingar ang orgeln 1749–1777.

Yngre arkivalier förvaras i PÅ i Floda.

TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR

Almquist, J A, Frälsegödsen i Sverige under storhetstiden, II. Stockholm 1934–35.

Andersson, A, Boken om Birgitta. Vadstena 1977. – *Densamme*, Kyrkligt eller profant. (i: Fataburen 1947, s 45 f).

Banning, K, Biblia Pauperum. Billedbibeln fra middelalderen. Köbenhavn 1984.

Blomberg, C G, Floda kyrka (Sörmländska kyrkor 2, 7:e uppl). Nyköping 1980. – *Densamme*, Kaggska graven i Floda. (i: Sörmlandsbygden 1966).

Boëthius, B, Kopparbergslagen fram till 1570-talets genombrott. Uppsala 1965.

Brate, E – *Wessén, E*, Södermanlands runinskrifter. Stockholm 1924–36.

Bäckström, A, Utredning rörande de i vårt land utom Skåne, Halland och Bohuslän förefintliga patronatsrätter etc. Stockholm 1914.

Carlsson, S L, Sveriges kyrkorglar. Lund 1973.

Cornell, H – *Wallin, S*, Uppsvenska målarskolor på 1400-talet. Stockholm 1933. – *Desamma*, Albertus Pictor. Sten Stures och Jacob Ulvssons målare. Stockholm 1972.

Diplomatarium Suecanum. Fr o m år 817. I, II. Stockholm 1829, 1837.

Elgenstierna, G, Den introducerade svenska adelns ättartavlor. Stockholm 1925–36.

Gillingstam, H, Flodaprästen Paulus Magnis (Hjort av Vilsta) härstamning. (i: PHT 1968). – *Densamme*, Svinhuvud och Svinakula (i: PHT 1966).

Hadar, S, Fjellskefte. Historisk skildring. Fjellskefte 1969.

Hallström, C A, Floda kyrka. (i: Till Hembygden 1906).

Handlingar rörande Skandnaviens historia, 36. Stockholm 1855.

Hildebrand, B E, Floda kyrka i Södermanland. (i: KVHAA:s handlingar 26, Stockholm 1869).

Holmbäck, L M, Klockor och klockringning. Malung 1951.

Hülphers, A A:sson, Historisk Afhandling om Musik och Instrumenter. Westerås 1773.

Jonsson, B R, Svensk balladtradition 1. Stockholm 1967.

Leijonhufvud, K K:son, ”Inventarium uthi Floda Kyrkia . . . 1624 . . .”. (i: Bidrag till Södermanlands äld-

- re kulturhistoria XXII, Strängnäs 1927).
- Liljegren, M*, Stormaktstidens gravkor. Stockholm 1947.
- Lindgren, M*, Die Legende vom heiligen Olav in der mittelalterlichen Malerei Mittelschwedens. St Olav, seine Zeit und sein Kult. Acta Visbyensia VI. Visby 1981.
- Lundberg, E*, Albertus Pictor. Stockholm 1961.
- Mandelgren, N M*, Monuments Scandinaves. Paris 1862.
- Nilsén, A*, Program och funktion i senmedeltida kalkmaleri. Stockholm 1986.
- Neander, S*, Floda socken (Södermanlands Hembygdsförbunds sockenbeskrivningar för hembygdsundervisning 7). Eskilstuna 1949.
- Norberg, R*, Floda kyrka (Sörmländska kyrkor 2, 1:a uppl). Eskilstuna 1942.
- Ny illustrerad tidning*, årg 1888.
- Rabén, H*, Träskulptur och snickarkonst i Uppsverige under renässans och barock. Stockholm 1934.
- Schnell, I*, Kyrkorna i Södermanland. Nyköping 1965.
- Strängnäs stift i ord och bild*. Stockholm 1948.
- Strängnäs stifts herdaminne* 3 (av K A Hagström). Strängnäs 1899 –, 1–2. (av M Collmar). Nyköping 1964, 1977.
- Svenska män och kvinnor*. Stockholm 1942–55.
- Svenskt biografiskt lexikon*. Stockholm 1918 –.
- Söderberg, B G*, Svenska kyrkomålningar. Stockholm 1951.
- Torssander, E*, Lars Kaggs gravkor i Floda kyrka. (i: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXVIII, Strängnäs 1935). – *Densamme*, Prästerliga gravminnen i Floda. (i: Till Hembygden 1927).
- Utställning af äldre kyrklig konst i Strängnäs* 1910. Katalog. Strängnäs 1910. Studier I–II. Stockholm 1913.
- Waldén, B*, Ett par apokryfiska Engelbrektsminnen. (i: Forskningar och färder. Stockholm 1936).
- Åmark, M*, Medeltida kyrkklockor i Södermanland. (i: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XX. Strängnäs 1925). – *Densamme*, Sveriges medeltida kyrkklockor. Stockholm 1960.
- 1500- och 1600-talens visböcker I* (utg A Noreen & H Schück). Skrifter utg av Svenska litteratursällskapet 7. Stockholm 1884.
- Silverstämplar* tydda enligt Upmark, G, Guld- och silversmeder i Sverige 1520–1850. Stockholm 1925 och Guld- och silverstämplar, Svenskt silversmide 1520–1850, IV. Stockholm 1963.
- Tennstämplar* tydda enligt Bruzelli, B, Tenngjutare i Sverige. Stockholm 1967.

Summary

In terms of land area Floda is the second largest parish in the county of Södermanland. In its northern part the parish consists of sparsely populated wooded areas and in its southern part of a fertile plain containing a number of large manor-house estates. Together these estates own more than half of the land within the parish boundaries and over the centuries their owners have played an important part in the history of the parish church. The Fjällskäfte estate was the most important and influential one in this context and until as recently as the 1920's its owners had the right to select the vicar of the parish. For some 200 years onwards from the end of the 15th century Fjällskäfte was owned by the Kagg family, the most prominent member of which was Lars Kagg, one of the most successful Swedish commanders during the Thirty Years War. He in particular left his mark on Floda Church in many different ways – among

others in the form of the magnificent baroque burial and memorial chapel which his widow built in honour of his memory in the 1660's. The chapel still forms a striking part of the church, which otherwise is primarily a product of the rebuilding and extension work which was carried out in the gothic style in the 1880's. The architect for this work was Axel Herman Hägg – a Swedish artist and architect living principally in England. The pre-1880's church was extended to become a basilica church (Figs 1, 3, 13–19, 23–26, 156F) with a nave and two aisles – where the north aisle is the remaining part of the mediaeval church and the nave and the south aisle are new additions. The nave and the south aisle each have five bays and the north aisle has four bays, with the church-tower butting against its western end. This tower was built in the 1880's to replace the mediaeval church-tower which was more or

less completely destroyed when it collapsed in 1872. The ground floor of the tower contains a baptismal chapel. The vestry is reached from the furthest east bay of the north aisle. This vestry is part mediaeval and part 17th century extension (Fig. 156E). The previously mentioned Kagg chapel from the 1660's – designed by the famous military commander and architect, Erik Dahlberg – is attached to the east gable of the church.

The Kagg chapel (Figs 27, 28) is today centred on the line of pillars between the north aisle and the nave. The reason for this is that the chapel was originally attached to a rectangular church with a two-aisled nave. This nave was partly demolished in connection with the rebuilding work in the 1880's. During the 1630's Lars Kagg had paid for the extension of the church to double its previous size by the addition of a south aisle as large as the mediaeval nave and chancel (Fig. 156D). After renovation work in the 1740's the Kagg chapel from the 1660's was used as the church's high chancel with the altar on the east wall of the chapel. The chapel is connected to the north aisle and the nave of the church by two relatively small arch openings (the southern of which is now walled-up) separated by a heavy rectangular column. As a result of this arrangement both the acoustic and the visual relationship between the chancel and the main body of the church must have been almost unacceptably bad. This, together with the lack of sufficient space – which had long been a problem – and the fact that the south aisle was in bad repair was undoubtedly a contributing factor to the fact that as early as the latter part of the 18th century plans were being discussed for the rebuilding of the church.

In 1864 the King in Council formally approved a proposal entailing the demolition of the old church (with the exception of the Kagg chapel) and the subsequent construction of a new church with accommodation for a congregation of 2000. The design proposal for the new church which was approved (Figs 49, 50) was the third of three classicistic proposals which had been prepared by the architect J.F. Åbom. However, as a result of the intervention of the Custodian of National Monuments, B.E. Hildebrand, and later of King Karl XV, the approved proposal was in fact never built. In the summer of 1864 the vicar of Floda Church, C.W. Pettersson, informed Hildebrand that the church was about to be pulled down – and in September of the same year Hildebrand went to Floda accompanied by a draughtsman from the Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities. They studied the church for three days and devoted particular attention to the valuable mediaeval murals. Their work resulted in a

well carried out printed description, but most important of all it led to efforts being made for the preservation of the mediaeval church. Hildebrand succeeded in interesting King Karl XV in the matter and the King paid a visit to the church in 1865. The final outcome was that the 1866 session of the Swedish Parliament approved an annual grant of 300 riksdaler towards the upkeep of the church.

In the course of one of his visits home to Sweden the artist and architect Axel Herman Hägg began – more or less by chance – to take an interest in the question of the rebuilding of Floda Church. Hägg was born on the island of Gotland and had originally studied naval architecture. In 1856 he was employed by the shipbuilding firm of Lawrence Hill & Co. in Port Glasgow in Scotland. While he was employed there the firm also used him to design buildings, and this interested him to such an extent that he decided to leave shipbuilding and go to London to study architecture. His particular affection for gothic architecture began in connection with his being commissioned to illustrate a book on Scottish mediaeval architecture. At this point the romantic admiration of mediaeval architecture and mediaevalism had long been fashionable in Britain. In Sweden, on the other hand, the gothic revival first made itself felt in the field of interior design, and later, from the 1860's onwards, also appeared in ecclesiastical architecture as a result of church restoration work carried out by – among others – the architect Helgo Zettervall.

Hägg succeeded in winning the support of the leading members of the parish for the rebuilding of the church in gothic revival style, and once the parish council had decided to proceed in accordance with Hägg's proposal (Fig 51) the drawings were formally approved by the King in Council in December 1883. The new church was re-consecrated on midsummer day 1888. It had cost considerably more than the 138 000 Swedish Crowns which were available in the building fund and some of the artistic interior decorations which Hägg had intended, and also designed, were not in fact included in the cost calculations. Hägg had therefore not only to be the architect but also had to donate – among other things – the baptismal font and the large reredos which was ordered from Köln in Germany.

The mediaeval church

The earliest mention of the parish name Floda in surviving documents appears at the end of the 13th century, but it is not known how long a church had already been in existence at this time. In the present church – where the mediaeval church forms the north aisle – all that

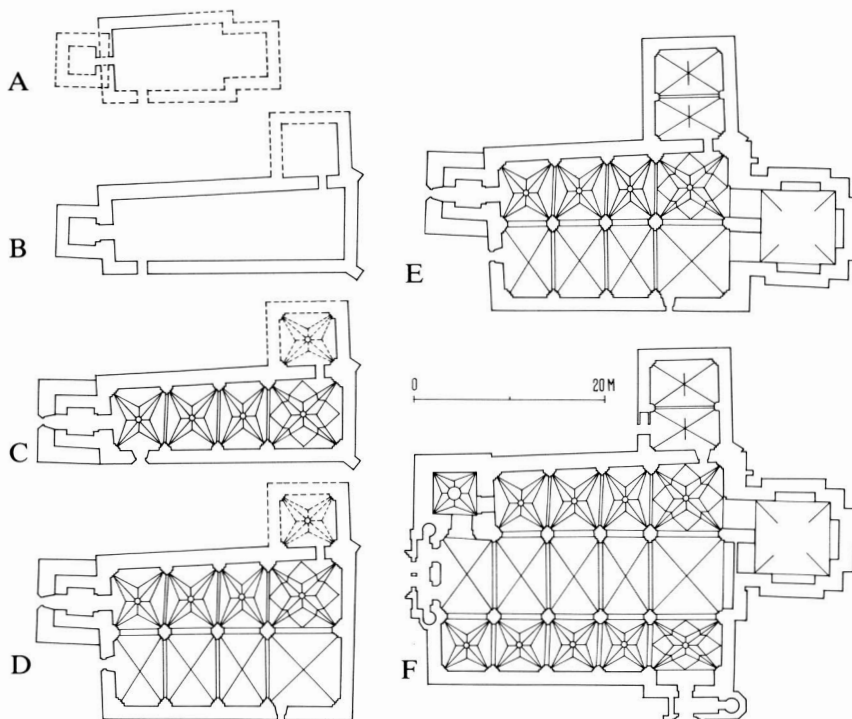

Fig 156. Kyrkans planutveckling, 1:1000. G Redelius 1988.

The development of the plan of the church, scale 1:1000.

remains of the oldest (12th century) part of the church is its west gable and part of the north wall of its nave (Fig. 156A). We can see from the plan (Fig. 15) that the dimensions of the oldest nave were approximately 9×11 m, proportions which can indicate that it dates from the latter part of the 12th century. It is possible that the original church-tower belonged to the oldest church, but it may also have been added during the 13th century. The upper part of the mediaeval church-tower was destroyed when it collapsed in 1872 and it would seem that what remained of this tower was completely demolished in connection with the rebuilding in the 1880's. Nothing certain is known regarding the appearance of the chancel of the oldest church, but it can be assumed that it was narrower than the nave and that it was straight-ended. The chancel was pulled down sometime during the latter part of the middle-ages in connection with an extension of the church to the east to more than twice its previous length (Fig. 156B). As far as can be judged the vestry – of which the east wall is still in existence – was also built at the same time. This extension of the romanesque church probably dates from the beginning of the 15th century. The contents of a surviving letter of indulgence from 1412 suggest that this

extension work was in progress that year, and those of another letter of indulgence dated 1413 that a phase of the work had just been completed.

The extended church was vaulted with four stellar vaults probably in the middle of the 15th century – at the latest (Fig. 156C) – and in the 1480's the interior was decorated with murals. These were executed by the famous church painter Albert (Albertus pictor) – an artist who was particularly active in the county of Uppland and who was also a skilled pearl embroiderer with a workshop in Stockholm. Only fragments remain today of the murals which once decorated the walls of the church but the murals in the vaults which were never limewashed are some of his most important works. The mural programme in Floda Church is of the same character as in many of the churches where Albert worked: a clearly thought-out structure which in certain places is broken by a motif of a more spontaneous nature. His sources of inspiration here, as in many other churches where he worked, were partly single-sheet prints by Meister E. S. and copies of his work, and partly "Biblia Pauperum", a Dutch blockbook printed in the 1460's (Fig. 73 b). Apart from the biblical scenes

depicted in the murals there are also allegorical works such as the feast of the fox and the stork (Fig. 85), St Olof's Voyage (Fig. 78) – a motif taken from the legend in connection with this saint, and, in the most westerly vault, a suite consisting of four pairs of combatants (Figs 76, 77) which is unique in Swedish ecclesiastical mural work. Two of the figures in this suite are biblical (David and Goliath) and the remaining six are taken from Swedish ballads and folklore. In spite of the fact that three of the pairs of combatants are taken from secular heroic songs the contents of the murals fit well into the ecclesiastical environment: personifications of the struggle between good and evil. David is a well known Old Testament forerunner of Christ who triumphs over both the devil and death and the other 'good' combatants can be interpreted in the same fashion.

The Kagg family burial and memorial chapel

As was mentioned at the beginning of this summary the chapel was built after Lars Kagg's death by his widow Agneta Ribbing, but it is nevertheless not impossible that Kagg himself planned the work during his lifetime. He can have been influenced by the Riddarholmskyrkan in Stockholm where the so-called Gustavian burial and memorial chapel was built in the 1630's. When in 1637 Kagg returned to Sweden from the scene of the fighting in Germany his health had been permanently broken by a number of shot wounds. However, thanks to his strength of will in combination with great capability and organizational capacity, he was able to continue and complete a brilliant career and died in 1661 as a Field Marshal, Count, and member of the future King Karl XI:s regency council. He also succeeded in amassing a considerable fortune, and his funeral service in Riddarholmskyrkan in Stockholm on June the 8th 1662 was one of impressive and expensive pomp – it is said to have cost 15 000 riksdaler – and was held in the presence of the Queen Dowager and the Swedish Court. When Agneta Ribbing died in 1685 she was on the other hand – according to contemporary sources – so impoverished that there was not enough money left even to be able to pay the doctor who had been called to her death-bed. She had suffered heavily in connection with the confiscation of land by the Crown – the so-called 'reduction', and she had used her remaining assets to pay for the memorial chapel which was to remind posterity of the greatness of her dead husband.

The Kagg chapel is built in brick with decorative details in sandstone. On the exterior the three sides of the chapel have central sections which project slightly forward from the rest of the building, with antique

tympana decorated with martial motifs and with latin inscriptions on the friezes composed by Georg Stiernhielm, Sweden's foremost writer of the period. Covering the chapel is a black painted metal-clad cupola crowned with an octagonal lantern. The present external roof dates from after a fire in 1818. Prior to this the cupola had a somewhat richer form as can be seen from the engraving in Erik Dahlberg's "Suecia Antiqua" (Fig. 44).

The interior of the Kagg chapel (Fig. 29–34) is completely dominated by the extravagantly rich stucco sculptural decoration which is signed by the Italian sculptor Carlo Carove and which was completed in 1667. The statues in niches on the north, east and south walls are personifications of military virtues, and the draped figures in relief in the four large fields of the vault symbolize christian virtues. Along the bottom part of the roof vault there is a series of Lars Kagg's ancestral coats-of-arms and the Kagg and Ribbing family coats-of-arms are in the crown of the vault. In each of the four corners of the chapel, at the base of the vault, there is a group of four coats-of-arms borne by cherubs showing Agneta Ribbing's ancestry. The cherubs and the coats-of-arms are framed by very rich architectural and ornamental decoration. On the east wall there is a sandstone altar with relief decoration together with its sandstone altar-rail and stucco reredos (Figs 30, 34). Although this is the original altar arrangement both the altar and the altar-rail are in fact built of pieces of a burial monument in memory of Lars Kagg and Agneta Ribbing which was carved as early as the 1640's – that is to say before there were any plans in connection with the chapel – and which was intended to be placed in the new south aisle which Kagg had paid for which was built in the 1630's. The full-size limestone figures of Lars Kagg and Agneta Ribbing were originally also part of this monument. Today these two figures – lying on brick bases resembling tomb-chests – flank the altar in the south-east and north-east corners of the chapel (Fig. 35).

FURNISHINGS

Pre-reformation

Only a few of the mediaeval contents of the church are still in existence and of these one is no longer in the church. The small, badly damaged reredos (Fig. 95) from the first half of the 15th century is now in the vestry. It was probably imported from northern Germany and contains depictions of the crowning of the Virgin Mary and the Twelve Apostles. Some thirty re-

dos of a similar style still exist in the county of Östergötland. The parish of Floda donated a rood (Fig. 96) – probably made by a provincial craftsman – from the first half of the 15th century to the Museum of National Antiquities in Stockholm in 1870. It can be assumed that both this rood and the above-mentioned reredos were procured in connection with repairs carried out after a fire which caused severe damage to the church in 1414. There is a miniscule inscription referring to this fire on a door (Fig. 40) which has been preserved and which now leans against a wall on the middle floor of the tower.

Fig. 112 shows a somewhat more unusual object, a bronze lavabo water vessel with two spouts which was used in connection with the priest's ceremonial hand washing. This lavabo probably dates from the late middle ages. It originally hung from chains which no longer exist and neither does the lid which it must originally have had.

Finally there are two of the church's bells which date from the late middle ages. The great bell (Fig 152), which is still in use and which is decorated with six small mussels in relief-impresions of a pilgrim's badge from Santiago de Compostela. The mediaeval small bell (Fig. 154) is now cracked and today stands on the floor in the ground floor of the church-tower.

Post-Reformation

The majority of the fixed furnishings and fitments were made in connection with the rebuilding of the church in the 1880's. The big altar and reredos (Fig. 93) which – as previously mentioned – was donated (and probably designed) by the architect A. H. Hägg, was made in Köln. Its central motif is the Adoration of the Magi – the Three Magi are the patron saints of Köln. Hägg also donated the large gothic revival baptismal font (Fig. 101) which was designed by him and which stands in the ground floor of the tower. The font has a large heavy cover in natural oak with a lifting arm on the wall above it. The design of the font and the cover show the influence of mediaeval work from the island of Gotland. An older baptismal font (Fig. 100) which was donated to the church in 1671 stands in the Kagg chapel.

The pulpit (Fig. 97), which for its period is in a rather old-fashioned renaissance style, was donated in 1662 by Elisabet Månesköld in memory of her husband, Måns Ulfsparre. Stylistically speaking it closely resembles a number of pulpits which were made by the master car-

penter Lars Strångeson who worked in the counties of Västmanland and Södermanland at the beginning of the 17th century, and it is probably a late work by a master carpenter who in his youth had been an apprentice in Strångeson's workshop.

The present organ (Fig. 99), built by the firm of Åkerman & Lund, was in place for the re-consecration of the church in 1888. Its predecessor, built by Jonas Wisstenius in Linköping in 1749–51, is no longer in existence but is, nevertheless, well documented. The church's oldest known organ, which was donated by Lars Kagg, was completed in 1649.

The most interesting of the communion vessels is a communion wafer box (Figs 105, 106) which before alteration had originally been a secular jewel-box. The box is made of gilded copper with ornamental details and figures in both cast and chiseled silver. It has an architectural design and rests on four feet in the shape of lions. The long sides of the box are subdivided into three fields and the short sides into two fields – all of which contain designs in the form of an angel's head and clouds. The fields are separated by herma, both male and female. The lid, in the centre part of which there is a small secret compartment, is mainly decorated by engraved moresque patterns which re-appear on all of the inside surfaces and on the underside of the box. The lamb on the top of the lid is a later addition from when the box was altered to become a communion wafer box. The incised silver medallion depicting Eos – the morning redness, which is on the inside of the lid, is on the other hand original. This magnificent box was very probably made at the beginning of the 17th century in the workshop of the goldsmith Jacob Mores the Elder in Hamburg. There is a very similar box in the Allhelgona Church in Nyköping, in the same county as Floda. There is evidence that at this time Mores carried out a number of commissions for the Swedish royal family and also that the copper blocks for the 1618 Swedish Bible were made in his workshop (or possibly that of his son, Jakob Mores the Younger). However, the circumstances in connection with how the box came to Floda Church are uncertain.

The majority of the other communion vessels in the church date from the 18th century. One set, consisting of a chalice, paten, and communion wine flagon (Figs 103, 104) were donated in 1782 and 1783 by the estates of Fjällskäfte and Vegersberg. There are also two sets of viaticum vessels made in the 1740's and the 1750's

respectively (Figs 108, 109). According to local tradition the octagonal box for communion wafers (Fig. 107) which bears the Kagg and Ribbing family coats-of-arms was made from silver decorations taken from Lars Kagg's coffin. The box is stamped with the year 1700 by the Stockholm goldsmith Lambrecht von der Burg. The same tradition applies to two richly decorated silver candlesticks (Fig. 118), each for five candles, made by Johan Nützel in Stockholm in the year 1703 and also bearing the Kagg and Ribbing coats-of-arms.

The church owns a number of old chasubles, the most interesting of which is one of black velvet (Figs 120, 121) with rich gold appliqué embroidery with pearls. The embroidery work can be dated to the first half of the 17th century and is of a high international standard. The chasuble itself was however re-made in 1740 and again in 1823. The embroideries are assumed to have been donated by Lars Kagg and to have been brought back to Sweden by him as spoils of war at the beginning of the 1630's. According to the church's lists of inventory the chasuble was donated in connection with Lars Kagg's burial in 1662. The embroideries were originally of appliqué work on brocade.

A more unusual object which is preserved in the church is a verger's coat (Fig 129) of rough brown homespun with red facings, cuffs and collar in the same material. The coat can be dated to the middle of the 19th century.

Among the memorial tablets there is one to the memory of Dean Paulus Magni (Fig. 130) who died in the year 1560. This simply designed memorial tablet is probably the oldest of its type in the diocese of Strängnäs. Fig. 138 shows the coffins of Lars Kagg and Agneta Ribbing in the very small burial chamber beneath the floor in the north-west corner of the Kagg chapel. The coffins were last examined when the chamber was opened for inspection in 1978.

A number of oil paintings (Figs 139–143) which were donated by Lars Kagg in 1637 in connection with the

beginning of the then extension of the church now hang in different parts of the church and in a funeral chapel (Figs 9, 10) in the churchyard built in the 1930's. Originally there were eleven paintings in this donation – most probably spoils of war – of which seven are still in existence. An eighth painting, which now forms the altar piece in the Kagg chapel, is probably a replacement for one of the original ones. As an altar piece in the funeral chapel in the churchyard there is a painting depicting the Vision of St Francis of Assisi (Fig. 143) dated 1619 and attributed to the French painter Jean Boulanger. Boulanger was a pupil of Guido Reni and worked as court painter in Modena. The same signature, this time with the date 1618, is on an allegorical oil painting (Fig. 142) depicting the church's struggle against heresy now hanging on the west wall of the north aisle. An oil painting of Christ bearing the cross (Fig. 140), attributed to the Flemish painter Marten de Vos (1532–1603), hangs in the funeral chapel in the churchyard.

Among the portraits in the church one which deserves special mention is a portrait of Olof Larsson of Bie, speaker for the yeomen at the parliament in Norrköping in 1800. This beautifully executed portrait (Fig. 147) was signed in the same year by the talented Swedish portrait painter Carl Fredric von Breda.

The so-called 'Engelbrekt's axe' (Fig. 150) rests in a display case in the vestry of the church. According to local tradition, Engelbrekt Engelbrektson – who had led a revolt against King Erik in 1434 and who was elected regent in 1435 – was murdered with this axe in the year 1436. In actual fact, however, the axe is from a much later period and differs considerably in its shape and design from those mediaeval war-axes which are still in existence. As a type of axe it is clearly related to the so-called stick-axes or quarrymen's axes which are known in Sweden from the latter part of the 17th century and which were used as a sign of dignity by iron-ore quarrymen and miners until the early part of the 19th century.

Sveriges Kyrkor KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

VOLYM 205

SÖDERMANLAND

Oppunda härad

